6
30-e
31

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
22 MA
60

liotheca
oll. Rom.
t. Jesu

18-f-8

18
c
22

30-e-31

TERENTIVS,

A M. ANTONIO MVRETO,

LOCIS PROPE INNVMErabilibus emendatus.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Eiuſdem MVRETI *libellus Annotationum in ſingulas Comœdias, quibus tum correctionum, magna ex parte, ratio redditur, tum loci obſcuriores explicantur.*

VENETIIS, Apud Florauantem Pratum.

M D XCI.

SCITA DICTA P. TERENTII.

BIBLIOTECA ... ROMA VITTORIO EMANUELE

APPRIME in uita eſt utile, ut nequid nimis.

Facilè omnes perferre ac pati, cum quibuſcunque erat vnà, ijs ſeſe dedere, eorum obſequi ſtudijs, aduerſus nemini, nunquam præponens ſe illis: ita facillimè ſine inuidia laudem inuenias, & amicos pares. Namque hoc tempore obſequium amicos, ueritas odium parit.

Ingenium eſt omnium hominum à labore procliue ad libidinem:

Vtræquæ res nempè forma & adoleſcentia, inutiles ſunt & ad pudicitiam & ad tutandam rem.

Neutiquam officium eſſe liberi puto, cum quis nihil promereat, poſtulare id gratiæ apponi ſibi.

Verum illud verbum eſt, vulgò quod dici ſolet, Omnes ſibi melius malle eſſe, quàm alteri.

Fidelem haud fermè mulieri inueñias uirum.

Amantium iræ amoris reintegratio eſt.

Id genus hominum eſt peſſimum, in denegando modò queis pudor eſt paululum, poſt ubi tem-

pus promiſſa eſt iam perfici, tum neceſſariò ſe aperiunt, & timent, & tamen res cogit denegare.

Fallacia alia aliam trudit.

Paulum intereſſe cenſes, ex animo omnia ut fert natura facias, an de induſtria?

Pro peccato magno paulum ſupplicij ſatis eſt patri.

Sine cerere, & libero friget venus.

Tu quod cauere poſsis, ſtultum admittere eſt: malò nos proſpicere, quàm vlciſci accepta iniuria.

Omnia prius experiri, quàm armis ſapiētem decet.

Sępe ex huiuſmodi re quapiam venerea, & malo ex principio magna familiaritas conflata eſt.

Quæ in homine dicuntur bona, parentes, patria, amici, genus, cognati, diuitiæ, perinde ſunt, ut illius animus, qui ea poſsidet: qui uti ſcit, ei bona illi, qui non utitur rectè, mala.

Hoc ſcitum eſt, periculum ex alijs facere, tibi quod ex uſu ſit.

Quotidianæ uitæ conſuetudo, ut cuiuſque ingenium ſit, declarat maximè.

Non fit ſine periculo facinus magnum & memorabile.

Tempus, opportunitas ſcilicet, rerum omnium eſt primum.

Dies adimit ægritudinem hominibus.

Ita comparata eſt hominum natura omnium, aliena melius ut uideant & iudicent quàm ſua. an eo fit, quia in re noſtra aut gaudio ſumus prępediti

pediti nimio,aut ægritudine?

Non licet hominem eſſe ſępe ita ut vult, ſi res non ſinit.

Ius ſummum ſæpe ſumma malitia eſt

Nulla eſt tam facilis res,quin difficilis ſit, quam in uitus facias.

Quàm multa iniuſta ac praua fiunt moribus

Nonne id flagitium eſt,te alijs conſilium dare, foris ſapere,tibi non poſſe auxiliari?

Matres omnes filijs in peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria ſolent eſſe.

Liberos ęquum eſt dictis confutari.

Pudore & liberalitate liberos retinere ſatius eſſe credo, quàm metu.

Errat longe mea quidem ſententia qui imperium credat grauius eſſe aut ſtabilius ui quod ſit, q̃ illud quod amicitia adiungitur.

Malo coactus qui ſuum officium facit, dum id reſcitum iri credit, tantiſper cauet: ſi ſperat fore clam, rurſum ad ingenium redit,ille, quem beneficio adiungas,ex animo facit, ſtudet par referre,præſens abſensq; idem erit: Hoc patrium eſt, potius conſuefacere filium ſua ſponte rectè facere, quàm alieno metu: Hoc pater ac dominus intereſt:hoc qui nequit,fateatur neſcire imperare liberis.

Homine imperito nunquàm quicquam iniuſtius; qui, niſi quod ipſe fecit, nihil rectum putat.

Pecuniam in loco negligere, maximum interdum eſt lucrum.

Iſtud eſt ſapere, non quod ante pedes modò eſt uidere, ſed etiam illa, quæ futura ſunt, proſpicere.

Præceptorum plenus eſt meus filius: nihil prætermitto:conſuefacio:denique inſpicere, tanquàm inſpeculum,in vitas omnium iubeo,atque ex alijs ſumere exemplum ſibi:hoc facito: hoc fugito:hoc laudi eſt:hoc vitio datur.

Talia Horatius lib. 1. ſerm. ſaty. 4. ſe.

Omnes quibus res ſunt minus ſecũdæ, magis ſunt neſcio quomodo ſuſpicioſi, ad cõtumeliam omnia accipiunt magis, propter ſuam impotẽtiam ſe ſemper credunt negligi.

Ita uita eſt hominum,quaſi cum ludas teſſeris.ſi illud quod eſt maxime opus iactu, non cadit, illud quod cecidit forte, id arte ut corrigas.

Vetus uerbum hoc eſt, communia eſſe amicorum inter ſe omnia.

Nunquàm ita quiſquã bene ſeducta ratione ad uitam fuit,quin res,ætas, uſus,ſemper aliquid apportet noui aliquid moneat,ut illa, quæ te ſcire credas, neſcias,& quæ tibi putaris prima,in experiundo repudies.

Re ipſa reperi facilitate nihil homini eſſe melius, neque clementia.

Vitium commune omnium eſt, quòd nimium ad rem in ſenecta attenti ſumus.

Vt nunc ſunt mores,adeo res redit; ſiquis quid reddit,magna habenda eſt gratia.

Fortes

Fortes fortuna adiuuat.

Cuius tu fidem in pecunia perſpexeris, verere uerba ei credere?

Omnes cum ſecundæ res ſunt maximè, tum maximè meditari ſecum oportet, quo pacto aduerſam fortunam ferant pericula, damna, exilia: pergerè rediens ſemper cogitet, aut filij peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ: communia eſſe hæc, fieri poſſe: ut nequid animo ſit nouum: quidquid præter ſpem eueniat, omne id deputare eſſe in lucro.

Iudices ſæpe propter inuidiam adimunt diuiti, aut propter miſericordiam addunt pauperi.

Quot homines, tot ſententiæ: ſuus cuique mos eſt.

De fœmina paupere, quæ nubat diuiti, ait,

Mihi veniebat in mentem eius incommodum, in ſeruitutem pauperem ad diuitem dari.

Quàm ſæpe fortè temere eueniunt quæ nō audeas optare.

Quàm ſcitum eſt eiuſmodi parare in animo cupiditates, quas, cum res aduerſæ ſint, paulo mederi poſſis.

Eſt uxor, quam liberali eſſe ingenio decet, pudens, modeſta, incommoda atque iniurias uiri omnes fert, & tegit contumelias.

Quod hoc genus eſt, quæ hæc coniuratio, ut omnes mulieres eadem ęquè ſtudeant, nolintque omnia? neque declinatam quicquam ab aliarum ingenio ullam reperias: itaque adeo vno animo omnes ſocrus oderunt nurus: uiris eſ-

ſe aduerſas æque ſtudium eſt, ſimilis pertinacia eſt.

Mulieres ſunt fermè, ut pueri, leui ſententia.

Sępe eſt, quibus in rebus alius ne iratus quidem eſt, cum de eadem cauſa eſt iracundus factus inimiciſſimus.

Omnibus nobis ut res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus.

O fortuna, ut nunquam perpetuò es bona.

O fortunate neſcis quid mali præterieris, qui nunquam es ingreſſus mare.

Qui uoluptati obſequens eſt, haud multum hæredem adiuuat.

Iſtuc eſt ſapere, qui, ubicunque opus ſit, animum poſſis flectere.

Cenſen' te poſſe reperire ullam mulierem, quæ careat culpa? an quia non delinquunt uiri?

Qui poſt factam iniuriam ſe expurgat, parum mihi proſit.

Non in rem meretricum eſt, ut quiſquam amator nuptijs lętetur.

Multa ex quo fuerint commoda, eius incommoda æquum eſt ferre.

TEREN-

TERENTII VITA,

ET DE TRAGOEDIA,

Ac Comœdia non pauca, ex Aelio Donato, & alijs.

PVblius Terentius Afer, Carthagine natus, ſeruiuit Romę Terentio Lucano ſenatori: à quo ob ingenium, & formam non inſtitutus modò liberaliter, ſed & maturè manumiſſus. quidam captum eſſe exiſtimant. quod fieri nullo modò potuiſſe, Feneſtella docet, cum in fine ſecundi belli Punici & ante initium tertij natus ſit, & mortuus; nec, ſi à Numidis aut Getulis captus ſit, ad ducẽ Romanum peruenire potuiſſe, nullo commercio inter Italicos & Afros, niſi poſt deletam Carthaginem, cœpto. hic cum multis nobilibus familiariter uixit: ſed maxime cum Scipione Africano, & cum Lælio: quibus etiam corporis gratia conciliatus exiſtimatur. quod & ipſum Feneſtella arguit, contendens vtroq; maiorem natu fuiſſe. quamuis Cornelius Nepos æquales omnes fuiſſe tradit, &

Porcius ſuſpicionem de conſuetudine per hæc faciat:
Dum laſciuiam nobilium & fucoſas laudes petit:
Dum Africani uocem diuinam inhiat auidis auribus;
Dum, ad Furium ſe cœnitare, & Lælium, pulchrũ putat;
Dum ſe amari ab hiſce credit, crebrò in Albanum rapi
Ob florem ætatis ſuæ; ad ſummam inopiam redactus eſt.
Itaque è conſpectu omnium abijt Græciam in terram vltimam:
Mortuus eſt in Stymphalo Arcadiæ oppido. nil Publius

Scipio

Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conducticiã.
Saltem ut eſſet, quò referret obitum domini ſeruulus.

ſcripſit comœdias ſex. ex quibus primam Andriam cum Aedilibus daret, iuſſus antè Cæcilio, recitare, ad cœnantem cum ueniſſet, dictus eſt initium quidem fabulæ, quòd erat contemptiore veſtitu, ſubſellio iuxta lectulum reſidens legiſſe; poſt paucos uerò uerſus, inuitatus vt accumberet, cœnaſſe vnà; deinde cetera percurriſſe non ſine magna Cæcilij admiratione. & hanc autem, & quinque reliquas æqualiter populo probauit. quamuis Volcatius de enumeratione omnium ita ſcribat: Sumetur Hecyra ſexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis acta eſt, meruitq; pretium, quantum nulla antea cuiuſquam comœdia, id eſt, octo millia nummum: propterea ſummo quoque titulo aſcribitur. nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. non obſcura fama eſt, adiutum Terentium in ſcriptis a Lælio & Scipione: quibuſcum familiariter vixit, eandem ipſe auxit: nunquam enim, niſi leuiter, ſe tutari conatur: ut in prologo Adelphorum.

Nam quod iſti dicunt maleuoli, homines nobiles
Hunc adiutare, aſſidueq; unà ſcribere:
Quod illi maledictum uehemens exiſtimant,
Eam laudem hic ducit maximam: cum illis placet,
Qui nobis uniuerſis, & populo placent:
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quiſque tempore vſu' eſt ſine ſuperbia.

videtur

videtur autem ſe leuius defendiſſe, quia ſciebat, Lælio & Scipioni non ingratam eſſe hanc opinionem: quæ tamen magis, & vſque ad poſteriora tempora ualuit. Q. Memmius in oratione pro ſe ait. P. Africanus, qui à Terentio perſonam mutuatus, quæ domi luſerat ipſe, nomine illius in ſcenam detulit. Nepos auctore certo compeꝛiſſe ſe ait: C. Lælium quondam in Puteolano cal. Martij, admonitum ab vxore, temporius ut diſcumberet, petijſſe ab ea, ne interpellaretur: ſerius tandem ingreſſum triclinium, dixiſſe, non ſæpe in ſcribendo magis ſucceſſiſſe ſibi. deinde rogatum ut ſcripta illa proferret, pronunciaſſe uerſus, qui ſunt in Heauton timorumeno, Sati' pol proterue me Syri promiſſa huc induxerunt. Santra Terentium exiſtimat, ſi modò in ſcribendo adiutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio uti potuiſſe, qui tunc adoleſcentuli fuere; quàm Sulpicio Gallo homine docto, & qui conſularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum: vel Q. Fabio Labeone, & M. Popillo, conſulari vtroque, ac poeta: ideo ipſum non iuuenes deſignaſſe, qui ſe adiuuiſſe dicerentur; ſed uiros, quorum operam & in bello, & in otio, & in negotio populus ſit expertus. Poſt editas comœdias nondum quintum atque trigeſimum egreſſus annum, cauſa euitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro ſuis edere, ſeu percipiendi Græcorum inſtituta, moresque, quos perinde exprimeret in ſcriptis, egreſſus vrbe eſt, neque amplius redijt. de morte eius Volcatius tradit.

Sed vt Afer ſex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Aſiam fecit: nauim cum ſemel
Conſcendit, viſus nunquam eſt. ſic uita vacat.

Q

Q. Conſetius redeuntem è Græcia periiſſe in mari dicit cum centum & octo fabulis conuerſis a Menandro. ceteri, mortuum eſſe in Arcadiæ Stymphalo, tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fuluio Nobiliore cos. morbo implicitum acri, dolore ac tædio amiſſarum fabularum, quas in naui præmiſerat, ac ſimul fabularum, quas nouas fecerat. Fuiſſe dicitur mediocri ſtatura, gracili corpore, colore fuſco. reliquit filiam, quæ equiti Rom. nupſit. item hortulos XX. iugerum, via Appia ad Martis villam: quo magis miror Porcium ſcribere.

-nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conducticiam:
Saltem ut eſſet, quò referret obitum domini ſeruulus.

hunc Afranius quidem omnibus comicis præfert, ſcribens in Compitalibus,

Terentio non ſimilem dices quempiam.

Volcatius autem non ſolum Næuio, & Plauto, & Cæcilio, ſed Licinio quoque poſtponit. Cicero in Limone hactenus laudat.

Tu quoque, qui ſolus lecto ſermone Terenti
Conuerſum expreſſumq; latina uoce Menandrum
In medio populi ſedatis uocibus effers,
Quidquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

item C. Cæſar.

Tu quoque tu in ſummis o dimidiate Menander
Poneris, & meritò puri ſermonis amator.
Lenibus atque vtinam ſcriptis adiuncta foret vis

Comica:

Comica; ut æquato uirtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac deſpectus parte iaceres.
Vnum hoc maceror & doleo tibi deeſſe Terentij.
hæc Suetonius Tranquillus. nam duos Terentios poetas fuiſſe ſcribit Metius: quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo, alter libertinus Terentius Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidiſſe Terentium, Valgius in Actæone ait,
Hæ quæ uocantur fabulæ, cuius ſunt?
Non has, qui iura populis recenſentibus dabat
Honore ſummo affectus, fecit fabulas?
duæ ab Apollodro tranſlatę eſſe dicuntur comico, Phormio, & Hecyra; quatuor reliquæ à Menandro: ex quibus magno ſucceſſu, & pretio ſtetit Eunuchus; Hecyra ſæpe excluſa, uix acta eſt.

INitium tragœdiæ & comœdiæ à rebus diuinis eſt incohatum: quibus pro fructibus uota ſoluentes, operabantur antiqui. nam incenſis iam altaribus, & admoto hirco, id genus carminis, quod ſacer chorus reddebat Libero patri, tragædia dicebatur: vel ἀπὸ του τράγου, hoc eſt ab hirco hoſte vinearum, & à cantilena: (eius ipſius rei apud Virgilium plena fit mentio) vel quod hirco donabatur eius carminis poeta: vel quòd vter eius muſti plenus ſolenne præmium cantoribus fuerat: vel quòd ora ſua fæcibus perlinebant ſcenici ante vſum perſonarum ab Aeſchylo repertum: fæces enim dicuntur græce τρύγες: & his quidem cauſis tragœdiæ nomen eſt inuentum. At vero nondum coactis in verbum Athenienſibus, cũ Appollini Nomio, id eſt, paſtorum vicinorumque præſidi deo, conſtructis aris,

in

*in honorem diuinæ rei, circum Atticæ vicos, uillas, pa-
gos, & compita feſtum carmen ſolenniter cantarent:
orta eſt comœdia, ἀπὸ τοῦ κωμάζειν καὶ ἄδειν, quod eſt,
comeſſatum ire cantantes. quod à poetis ſolenni die,
vel amatoriè laſciuientibus choris comicis non abſur-
dum eſt. itaque ut rerum, ita etiam temporum ip-
ſorum cœpto ordine tragœdia primo prolata eſſe co-
gnoſcitur. nam ut ab incultis & feris moribus pau-
latim peruentum eſt ad manſuetudinem, urbeſque
ſunt conditæ, & uita mitior atque otioſior proceſſit:
ita res tragicæ longe ante comicas inuentæ: quam-
uis autem retro priſca voluentibus reperiatur Theſpis
tragœdiæ primus inuentor, & comœdiæ ueteris pa-
ter Eupolis, cum Cratino, Ariſtophaneſque eſſe dica-
tur: Homerus tamen, qui ferè omnis poeticæ largiſſi-
mus fons eſt, etiam his carminibus exempla præbuit,
& velut quadam ſuorum operum lege præſcripſit:
qui Iliadem inſtar tragœdiæ, Odyſſeam ad imaginem
comœdiæ feciſſe monſtratur: nam poſt illius tale, tan-
tumque documentum, ab ingenioſiſſimis imitatoribus
& digeſta in ordinem, & diuiſa ſunt ea, quæ etiam
tum temere, ſcribebantur adhuc impolita, atque in ip-
ſis rudimentis haudquaquam, ut poſtea facta ſunt, de-
cora, atque leuia. at nos ea, quæ proprie de tragœdia
dicenda ſunt, titulo propoſiti operis inſtantes, in alia
tempora differamus, & de his fabulis iam loquamur,
quas Terentius imitatus eſt. Poſtquam demonſtrandæ
originis cauſa de vtriuſque generis initio diximus;
quod neceſſe eſt, iam dicemus. Comœdia fere vetus,
vt ipſa quoque olim tragœdia, ſimplex carmen, quem-*

admo-

admodum iam diximus, fuit, quod chorus circa aras fumantes, nunc ſpatiatus, nunc reuoluens gyros, cum tibicine concinebat. ſed primo vna perſona ſubſtituta eſt cantoribus: quæ reſpondens alternis choro, locupletauit, variauitque rem muſicam: tum altera, tum tertia: & ad poſtremum creſcente numero, per auctores diuerſos perſonæ, pallæ, cothurni, ſocci, & ceteri ornatus, atque inſignia ſcenicorum reperta, & ad hoc vnicuique ſuus habitus: & ad ultimum, qui primarum partium, qui ſecundarum, & tertiarum, qui quartarum, atque quintarum actores eſſent, diſtributa & diuiſa quinquepartito tota eſt fabula. quæ tamen in ipſis ortus ſui velut quibuſdam incunabulis, & vix dũm incipiens, κωμῳδία dicta eſt ἀρχαία, iccirco quia nobis parum cognitis initijs nata eſt; aut quia ineſt in ea velut hiſtorica fides veræ narrationis, & denominatio omnium, de quibus libere deſcribebatur: etenim per priſcos poetas, non, vt nunc, penitus ficta argumenta, ſed res geſtæ à ciuibus, palam cum eorum ſæpe, qui geſſerant, nomine decantabantur. ideo ipſa ſuo tempore moribus multum profuit ciuitatis; cum vnuſquiſque caueret culpa, ne ſpectaculo ceteris eſſet, & domeſtico probro. ſed cum poetæ abuti licentius ſtylo, & paſſim lædere ex libidine cæpiſſent plures bonos; ne quiſquam in alterum carmen infame proponeret, lege lata, ſiluere. & hinc deinde aliud genus fabulæ, id eſt ſatyra, ſumpſit exordium: quæ à ſatyris, quos illotos ſemper ac petulantes deos ſcimus eſſe, uocitata eſt. etſi aliunde nomen traxiſſe prauè putant alij. hæc, quæ ſatyra dicitur, eiuſmodi fuit, vt in ea, quamuis duro & veluti agreſti modo, de vitijs ciuium, tamen

ſine

ſine vllo proprij nominis titulo carmen eſſe . quod item gẽnus comœdiæ multis obfuit poetis, cum in ſuſpicionem potentibus ciuibus veniſſent, illorum facta deſcripſiſſe in peius, ac deformaſſe genus ſtylo carminis. quod primo Lucilius nouo conſcripſit modo, ut poeſim inde faceret, id eſt, unius carminis plures libros. hoc igitur, quod ſupra diximus, malo coacti omittere ſatyram, aliud genus carminis, τὴν νέαν κωμῳδίαν, *hoc eſt, nouam comœdiam, reperere poetæ; quæ argumento communi magis, & generaliter ad omnes homines, qui mediocribus fortunis agunt, pertineret, & minns amaritudinis ſpectoribus, & eadem opera multum delectationis afferret, concinna argumento, conſuetudine congrua, vtilis ſententijs, grata ſalibus, apta metro. vt igitur ſuperiores illæ ſuis quæque celebrantur auctoribus, ita hæc* νέα κωμῳδία *cum multorum ante, ac poſtea, tum præcipue Menandri Terentijq; eſt. de qua cum multa dicenda ſint, ſat erit tamen uelut admonendi lectoris cauſa, quod de arte comica veterum chartis continetur, exponere. Comœdia vetus ut ab initio chorus fuit, paulatimq; perſonarum numero in quinque actus proceſſit: ita paulatim, velut attrito atque extenuato choro, ad nouam comœdiam ſic prouenit, ut in ea non modò non inducatur chorus, ſed ne locus quidem ullus iam relinquatur choro. nam poſtquam otioſo tempore faſtidioſior ſpectator effectus, tũc cum ad cantores ab actoribus fabula tranſibat, cõſurgere, & abire cœpiſſet; admonuit poetas primo quidẽ choros prætermittere, locum eius relinquentes; vt Menander fecit, hac de cauſa, non, ut alij exiſtimant, alia. poſtremo ne locum quidem reliquerunt: quod Latini fecerunt*

runt

runt comici: vnde apud illos dirimere actus quinquepar titos difficile eſt. tum etiam Græci prologos non habent more noſtrorũ, quos Latini habẽt. deinde θεοὺς ἀπὸ μηχάνης, *id eſt deos argumentis narrandis machinatos, ceteri Latini inſtar Græcorum habent, Terentius non habet: ad hoc* προτατικὰ πρόσωπα, *id eſt, perſonas extra argumẽtum accerſitas, non facile ceteri habent: quibus Terẽtius ſępe utitur, vt per harum inductiones facile pateat argumentum. Veteres, ecſi ipſi quoque in metris negligentius egerunt iambici verſus duntaxat in ſecundo et quarto loco, tamen à Terentio vincuntur reſolutione huius metri, quantùm poteſt comminuti ad imaginem proſæ orationis. tum perſonarum leges circa habitum, ætatem, officium, partes agendi, nemo diligentius Terentio cuſtodiuit. quin etiam ſolus auſus eſt in fictis argumentis, cum fidem ueritatis aſſequeretur, etiam contra præſcripta comica meretrices interdum non malas introducere; quibus tamen, cur bonæ ſint, & voluptas per ipſum, & cauſa non deſit. hæc cum artificioſiſſima Terentius fecerit, tum illud eſt admirandum, quòd & morem retinuit, vt comœdiam ſcriberet, & temperauit affectum, ne in tragœdiam tranſiliret. quod cum alijs rebus minime obtentum & à Plauto, & ab Afranio, & Accio, & multis fere magnis comicis inuenimus. illud quoque inter Terentianas virtutes mirabile, quòd eius fabulæ eo ſunt temperamento, ut neque extumeſcant ad tragicam celſitudinem, neque abijciantur ad hiſtrionicam. adde, quòd nihil abſtruſum ab eo ponitur, aut quod ab hiſtoricis requirendum ſit: quod ſæpius Plautus facit, & eo eſt obſcurior in pluribus locis. adde, quòd argumenti ac ſtyli*

B ita

ita attente memor eſt, ut nuſquam non cauerit, aut cura uerit ea, quæ obeſſe potuerunt: tum, quòd media primis atque poſtremis ita nexuit, ut nihil additum alteri, ſed aptum ex ſe totum, & uno corpore uideatur eſſe compoſitum. illud quoque mirabile in eo: primo, quòd non ita miſcet perſonas quatuor, ut obſcura ſit earum diſtinctio, & item, quòd nihil ad populum facit actorem uelut ex tragœdia loqui. quod uitium Plauti frequentiſſimum eſt. illud etiam inter cetera eius laude dignum videtur, quòd locupletiora argumenta, ex duplicibus negotijs delegerit ad ſcribendum: nam, excepta Hecyra, in qua ſcribit Pamphili amorem, ceteræ quinque binos adoleſcentulos habent. Illud uerò tenendũ eſt, poſt νέαν κωμῳδίαν, Latinos multa fabularum genera protuliſſe, ut Togatas a ſcenicis, atq; argumentis latinis; Prætextatas ab dignitate perſonarum, & latina hiſtoria; Attellanas à ciuitate Campaniæ, ubi actitatæ ſunt plurimæ; Rhintonicas ab actoris nomine; Tabernarias ab humilitate argumenti, & ſtyli; Mimos ab diuturna imitatione vilium rerum, & leuium perſonarum. Inter tragœdiam autem, & comœdiam cum multa, tum in primis hoc diſtat, quòd in comœdia mediocres fortunæ hominũ, parui impetus, periculaq;, lætiq; ſunt exitus actionum: at in tragœdia omnia contraria, ingentes perſonæ, magni timores, exitus funeſti habentur. & illic turbulenta prima, tranquilla ultima, in tragœdia contrario ordine res aguntur: tum quòd in tragœdia fugienda uita, in comœdia capeſſenda exprimitur: poſtremo quòd omnis comœdia de fictis eſt argumentis, tragœdia ſæpe de hiſtorica fide petitur. Latinæ fabulæ primo à Liuio Andronico ſcriptæ ſunt

ad

ad cunctas res, etiam cum recentius idē poeta & actor fabularum ſuarum fuiſſet. Comœdiæ autem aut motoriæ ſunt, aut ſtatariæ, aut mixtæ. motoriæ, turbulentæ. ſtatariæ, quietiores: mixtæ, ex utroque actu conſiſtentes. Comœdia per quatuor partes diuiditur; Prologum, Protaſin, Epitaſin, Cataſtrophen. Prologus eſt velut præfatio quædam fabulæ, in quo ſolo licet præter argumentum aliquid ad populum uel ex poetæ, uel ex ipſius fabulæ, uel ex actoris commodo loqui. Protaſis primus eſt actus, initiumq́; drammatis. Epitaſis, incrementum, proceſſuſq́; turbarum, ac totius, ut ita dixerim, nodus erroris. Cataſtrophe, conuerſio rerum eſt ad iucundos exitus, patefacta cunctis cognitione geſtorum. Comœdia eſt fabula diuerſa inſtituta continens affectuum ciuilium, ac priuatarum rerum: qua diſcitur, quid ſit in uita utile, quid contra euitandum. hanc Græci ſic definiere: κωμῳδία ἐςὶν ἰδιωτικῶν, καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχὴ. Comœdiam eſſe Cicero ait, imitationem uitæ, ſpeculum conſuetudinis, imaginem ueritatis. Comędiæ autem a more antiquo dictę, quia in uicis huiuſmodi carmina initio agebantur apud Græcos, ut in Italia compitalicijs ludicris admixto pronunciationis modulo: quo, dum actus commutantur, populus detinebatur: aut ἀπὸ τῶν κωμῶν, hoc eſt, ab actu uitæ hominum, qui in uicis habitabant ob mediocritatem fortunarum, non in aulis regijs, ut ſunt perſonę tragicę. Comędia uero, quia poema ſub imitatione uitæ atque ſimilitudine compoſitum eſt, in geſtu & pronunciatione conſiſtit. Comędiam apud Græcos dubium eſt quis inuenerit primus: apud Latinos, certum eſt, & comędiam togatam & tragędiam, primo

Liuium Andronicum reperiſſe: & qui ait, comœdiam eſſe quotidianæ uitæ ſpeculum: nec iniuria: nam ut intenti ſpeculo, ueritatis lineamenta facile per imagines colligimus, ita lectione comœdiæ imitationem uitæ, conſuetudinisq; non ægerrime animaduertimus. huius autẽ originis ratio ab exteris ciuitatibus, moribusque prouenit: Athenieſes nanque Atticam cuſtodiẽtes elegantiã, cum uellent male uiuentes notare, in uicos & compita ex omnibus locis læti, alacresque ueniebant, ibiq; cum nominibus ſingulorum uitam publicabant, unde nomen compoſitum ut comœdia uocaretur. hæc autem carmina primitus in pratis mollibus agebantur: nec deerant præmia, quibus ad ſcribendum doctorum prouocarentur ingenia. ſed & actoribus munera offerebantur, quo libentius iucũdo uocis flexu ad dulcedinem commendationes uterentur: caper nanque pro dono his dabatur, quia uitibus noxium animal habebatur, à quo etiam tragœdiæ nomen exortum eſt. Non nulli autem ex amurca olei fæce, quæ eſt humor aquatilis, tragœdiam dici, uocarique maluerunt. qui ludi cum per artifices in honorem Liberi patris agerentur, etiam ipſi comœdiarum, tragœdiarumq; ſcriptores huius dei uelunt præſens numen colere uenerariq; cœperunt. cuius rei probabilis ratio extitit: ita enim carmina inchoata præferebantur, ut per ea laudes eius, & facta glorioſa celebrari, proferrique conſtaret. tum paulatim fama huius artis increbuit. Theſpis autem primus hæc ſcipta in omnium notitiam protulit: poſtea Aeſchylus ſecutus exemplum publicauit. de quibus ita Horatius in arte poetica loquitur.

Ignotum tragicæ genus inueniſſe camœnę

Dicitur,

Dicitur,& plauſtris vexiſſe poemata Theſpis,
Quæ canerent,agerentq́; perunƈti fæcibus ora.
Poſt hunc perſonæ,pallæq́; repertor honeſtæ
Aeſchylus & modicis inſtrauit pulpita tignis,
Et docuit magnumq́; loqui,nitiq́; cothurno.
Succeſſit vetus his comœdia,non ſine multa
Laude:ſed in uitium libertas excidit,& vim
Dignam lege regi.lex eſt accepta,chorusq́;
Turpiter obticuit ſublato iure nocendi.
Nil intentatum noſtri liquere poetæ:
Nec minimum meruere decus,veſtigia græca
Auſi deſerere,& celebrare domeſtica facta,
Vel qui prætextas,vel qui docuere togatas.

Fabula generale nomen eſt.eius duæ primæ partes ſunt, tragœdia,& comœdia. ſi latina argumentatio ſit,prætextata dicitur. Comœdia autem multas ſpecies habet: aut enim Palliata eſt,aut Togata,aut Tabernaria,aut Attellana, aut Minus, aut Rhyntonica, aut Planipedia. Planipedia autem dicta ob humilitatem argumẽti eius. ac vilitatem actorum:qui non cothurno, aut ſocco vtuntur in ſcena, aut pulpito, ſed plano pede:vel ideo, quòd non ea negotia continet,quæ perſonarum in turribus aut in cœnaculis habitantium ſunt. ſed in plano & humili loco. Perſonati primi egiſſe dicuntur comœdiam Cincius & Faliſcus: tragœdiam Minutius & Prothonius. Omnium autem comœdiarum ſcripta ex quatuor rebus omnino ſumuntur, nomine, loco, facto, euentu: nomine, vt Phormio, Hecyra, Curculio, Epidicus: loco, ut Andria, Leucadia, Brunduſina: facto, ut Eunuchus, Aſinaria, Captiui; euentu, vt Commorientes, Crimen,

Heautontimorumenos. Comœdiarum formæ ſunt tres: Palliatæ, græcum habitum referentes; quas nonnulli tabernarias vocant: Togatæ, iuxta formam perſonarum habitum togarum deſiderantes: Attellanæ, ſalibus & iocis compoſitæ; quæ in ſe non habent niſi uenuſtam elegantiam. Comœdia autem diuiditur in quatuor partes, Prologum, Protaſin, Epitaſin, Cataſtrophen. Prologus eſt prima dictio à Græcis dicta πρόλογος, id eſt antecedens veram fabulæ compoſitionem elocutio. eius ſpecies quatuor ſunt. συστατικός, commendaticius; quo fabula uel poeta commendatur: ἀναφορικός, relatiuus; quo aut aduerſario maledicta, aut gratiæ populo referuntur: ὑποθετικὸς, argumentatiuus, fabulæ argumentum exponens: μικτὸς, mixtus, omnia hæc in ſe continens. inter prologum, & prologium quidã hoc intereſſe uoluerunt: quia prologus eſt vbi poeta excuſatur, aut fabula commendatur: prologium autem eſt, cum tantum de argumento dicitur. Protaſis eſt primus actus fabulæ, quo pars argumenti explicatur, pars reticetur ad populi expectationem tenendam. Epitaſis inuolutio argumenti, cuius elegantia connectitur. Cataſtrophe explicatio fabulæ, per quam euentus eius approbatur. In pleriſque fabulis ipſarum nomina priora ponebantur, quàm poetarum: in non nullis poetarum, quàm fabularum. cuius moris diuerſitatem antiquitas probat. nam cum primum aliqui fabulas ederent, ipſarum nomina pronunciabantur ante, quàm poetæ pronunciarentur, ne aliqua inuidia a ſcribendo deterreri poſſent. cum autem per editionem multarum poetæ iam eſſet auctoritas acquiſita, rurſus priora poetarum nomina proferebantur, ut per ipſo-

rum

rum vocabula fabulis attentio acquireretur. Actas diuerſis ludis manifeſtum eſt inſcribi. nam ludorum quatuor ſunt ſpecies, quos curules ædiles munere publico curant: Megalenſes, magnis dijs conſecrati, quos Græci μεγάλουσσιοὺς appellant: Funebres, ad retinẽdum populum inſtituti, dum pompa funeri decreta in honorem patricij uiri plenè inſtruitur: Plebeij, qui pro ſalute plebis eduntur: Apollinares, Apollini conſecrati. In ſcena duæ aræ poni ſolebant, dextera Liberi, ſiniſtra eius dei, cui ludi fiebant. vnde Terentius in Andria ait,

Ex ara hinc ſume verbenas. ⁂ *multa deſunt.*

hinc Vlyſſem palliatum ſemper inducunt: ſiue quòd aliquando inſaniam ſimulauit, quo tempore tectum ſe eſſe uoluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire: ſeu ob ſingularem ſapientiam, qua tectus, munituſque plurimum ſocijs profuit: huius enim virtutis erat, animi ſemper decipientis ingenium. nonnulli ithacæ incolas, ſicut Locros, palliatos fuiſſe commemorant. Achillis, & Neoptolemi perſonæ diademata habent, quamuis regalia ſceptra nunquam tenuerint. cuius argumenti probatio talis inducitur, quòd nunquam cum reliqua Græciæ iuuentute ad gerenda cum Troianis bella ſacramenta coniurationis inierunt, nec unquam ſub Agamemnonis imperio fuerunt. Comicis ſenibus candidus ueſtitus inducitur, quòd is antiquiſſimus fuiſſe memoratur. adoleſcentibus diſcolor attribuitur. ſerui comici amictu exiguo conteguntur, paupertatis antiquæ gratia, vel quo expeditiores agant. paraſiti cum intortis pallijs eueniunt. læto ueſtitus candidus, ærumnoſo obſoletus, purpureus diuiti, pauperi phœniceus datur, militi chlamys purpu-

-rea, puellæ habitus peregrinus inducitur. leno pallio varij coloris vtitur. meretrici ob auaritiam luteum datur. Syrmata dicta ſunt ab eo, quòd trahuntur: quæ res abſcenica luxuria inſtituta eſt. eadem in luctuoſis perſonis incuriam ſui per negligentiam ſignificant. Aulæa quoque in ſcena in terra ſternũtur, quòd pictus ornatus erat ex Attalica regia Romam vſque perlatus: pro quibus ſiparia ætas poſterior accepit. eſt autem minutum uelum, quod populo obſiſtit, dum fabularum actus commutantur. Diuerbia hiſtriones pronunciabant. Cantica verò temperabantur modis, non à poeta, ſed à perito artis muſicæ factis: neque enim omnia ijſdem modis in uno cantico agebantur, ſed ſæpe mutatis, ut ſignificant qui tres numeris in comœdijs ponunt: qui tres continent mutatos modos cantici illius. qui huiuſmodi modos faciebant, nomen in principio fabula & ſcriptoris, & actoris ſuperponebant. huiuſmodi adeo carmina ad tibias fiebant, vt his auditis multi ex populo ante diſcerent, quam fabulam acturi ſcenici eſſent, quam omnino ſpectatoribus ipſis antecedens titulus pronunciaretur. Agebantur autem tibijs paribus, aut imparibus; & dextris, aut ſiniſtris. dexteræ autem tibiæ ſua grauitate ſeriam comœdiæ dictionem prænunciabant: ſiniſtræ & ſerranæ acuminis leuitate iocum in comœdia oſtendebant. ubi autem dextra & ſiniſtra acta fabula inſcribebatur, mixtim ioci & grauitates denunciabantur.

AELII DONATI IN ANDRIAM Terentij Præfatio.

COMOEDIA *Andria, cum palliata ſit de loco nomen accepit, & à Menandro prius, & nunc ab ipſo Terentio: qui cum de Chryſide loqueretur, ſic ait:*

Hei vereor, ne quid Andria adportet mali.

& hoc commune vocabulum eſt & in græca, & in latina lingua. hæc maiori ex parte motoria eſt, continetque actus amatorum adoleſcentium, & patrum piorum. callidi ſerui, aſtutæ ancillæ, ſeueri ſenes, adoleſcentuli liberales. in hac primæ partes ſenis Simonis ſunt, ſecundæ Daui, tertiæ Chremetis, & deinceps reliquorum. prologus in hac acer inducitur, & in aduerſarios non mediocriter exaſperatur: ſed tamen id ſubtiliter, ut omnia laceſſitus facere videatur ac dicere. hic protaſis ſubtilis, epitaſis tumultuoſa, cataſtrophe pene tragica: & tamen repentè ex his turbis in tranquillum peruenit. hæc prima acta eſt ludis Megalenſibus, M. Fuluio & M. Glabrione Aedilibus curulibus: egerunt L. Attilius Latinus Præneſtinus, & L. Ambiuius Turpio: modos fecit Flaccus Claubij tibijs paribus dextris & ſiniſtris: & eſt tota græca, edita M. Marcello & C. Sulpicio Conſulibus: pronunciataque eſt Andria Terentij ob incognitum adhuc nomen poetæ, & minoris apud populum auctoritatis, ac meriti. Diuerbijs & canticis lapide diſtincta eſt: & ſuc-

& ſucceſſu ſpectata proſpero, hortamēto poetæ fuit ad alias conſcribendas. initium autem προςατικὸν πρόσωπον, id eſt aduenticiam perſonam recepit Soſiæ, propter euoluendam argumenti obſcuritatem. perſona autem protatica ea intelligitur, quæ ſemel inducta in principio fabulæ, in nullis deinceps fabulæ partibus adhibetur. Ad notādum ſanè, puellarum liberalium nullam orationem in proſcenio induci in comędia palliata, præter inuocationem Iunonis Lucinæ: quę & ipſa quoque poſt ſcenam fieri ſolet.

Eiuſdem argumentum in eandem.

CHremes Atticus, pater Paſibulæ & Philumenæ, cum ex his duabus ſe Paſibulam perdidiſſe falsò crederet, relictam Athenis, nec uiſam poſtea multo tempore, tanquam vnicam ſibi putabat Philumenam, quam Charinus adoleſcens Atheniēſis adamabat unice, & ſibi petebat uxorem. ſed pater eam Pamphilo cuidam Simonis filio vltro deſponderat. qui Pamphilus contra ſororem Chryſidis ac peregrinam tum creditam Paſibulam ſupra dictam, alteram Chremetis filiam, ſub nomine Glycerij latēter ſic amauit, vt ex ea filium ſuſcepiſſet inſcio patre. qua re intellecta, commotus Simo pater Pamphili, dum per falſas nuptias tentat animum Pamphili, multis dolis à Dauo ipſe deluditur ſeruo, periculoque Charini & Pamphili motus error in fabula: qui uſque ad eum finem ductus eſt, dum Athenas ueniens Andrius quidā Crito rem aperiat, & nodum fabulæ ſoluat: per quem agnita Paſibula recipitur à parētibus, & traditur Pamphilo amanti: Philumena uerò Charino deſpondetur, & traditur exoptanti. Perſpecto argumento, ſcire debemus hanc eſſe uirtutem poeticam, ut a nouiſſimis argumenti rebus incipiens, initium fabulæ & originem narratiue reddat ſpectatoribus, auctoremq; præſentem ſibi exhibeat, ubi finis eſt fabulæ. hunc enim ordinem & circulum poeticæ artis, uel uirtutis non modo ſecuti ſunt tragici, comiciq; auctores, ſed Homerus etiam & Virgilius tenuerunt. Diuiſionem actuum in latinis fabulis internoſcere difficile eſt. cauſam iam dudum demonſtrauimus.

mus.vnde autem, aut quo modo, quamuis ægrè, tam en intelligi, diſtinguiq; poſſint, eſt operæpretium dicere. Principio dicẽdum eſt, nullam perſonam egreſſam quin quies vltra exire poſſe. ſed illa re plerunque decipimur, quòd perſonam, cum tacuerit, egreſſam falsò putamus: quæ nihilo minus in proſcenio tacens loquendi tempus expectat. eſt igitur attentè animaduertendum, vbi & quando ſcena vacua ſit ab omnibus perſonis, vt in ea chorus uel tibicen audiri poſſit: quod cum uiderimus, ibi actum eſſe finitum debemus agnoſcere. Confundit ſæpe lectorem id, quòd perſona in ſuperiori ſcena deſinens, & in proxima incipiens loqui non intelligitur ingreſſa: quod ipſum experientes ſtatim dijudicant de rerum ac tempo rum quantitate: poteſt enim fieri, vt & ingreſſa ſit, ac egreſſa, quam prauè credimus de proſcenio non receſſiſſe. poſſe autem quin o egredi perſonam, non & neceſſe eſſe dicimus, ut appareat vltra exire non poſſe; in tragœdia parcius exire & ſolere pariter, & licere. Primus actus in Andria narrationem Simonis apud Soſiam con tinet argumenti: quod populus hac occaſione perdiſcit: mox querelam apud ſe Daui de domino, & eiuſdem cum domino verba, & rurſus eiuſdem ſerui deliberationem quid rerum gerat. Secundi actus hac ſunt: Charini uerba, primo cum Byrrhia ſeruo, & poſt cum ipſo Pamphilo de nuptijs: Pamphili ſermo cum patre dolo conſen tientis in nuptias: Byrrhiæ verba: Daui callida oratio aduerſum ſenem. Tertio actui hæc attribuuntur: Myſidis cum obſtetrice colloquium, Dauo, ac Simone audientibus: partus Glycerij ſuſpectus ſeni, & Daui apud eum fraudulenta ſermocinatio: Simonis uerba cum Chremete

de nu-

de nuptijs : Daui perturbatio ac Pamphili : Quartum actum per hæc intelligimus.primi Charini verba ſunt,indignantis velut fidem ſibi nõ ſeruatam à Pamphilo:tum Myſidis verba apud Pamphilum, eiuſdemq́ue quæſtus: Daui adminiſtratio doli aduerſus Chremetem . In quinto actu Simonis & Chremetis propè iurgium , diſputatio, tum detectio fallaciarum Daui : tum indignatio patris aduerſus filium : tum Critonis interuentus , &, per eum cognitis rebus,in tranquillum res acta,ducentibus vxores , quas concupiuerant , Pamphilo & Charino . Illud non commouere nos debet,quòd in horum actuum diſtinctione uidentur de proſcenio non diſceſſiſſe perſonæ quædam: ſed tenere debemus : ideo Terentium vicinitatis mentionem feciſſe in principio, vt modico receptu & adeſſe, & abeſſe perſonam intelligamus.nihil ergo ſecus factum eſt ab antiquis , qui ad hunc modum Terentianas fabulas diuiſerunt.

VOLCATII SEDIGITI
DE COMICIS LATINIS
IAMBI.

MVLTOS *incertos certare hanc rem uidimus,*
Palmam poetæ comico cui deferant.
Eum, iudice me, errorem diſſoluam tibi:
Vt, contra ſi quis ſentiat, nil ſentiat.
Cęcilio palmam ſtatuo de comico.
Plautus ſecundus facile exuperat ceteros.
Dein Næuius qui ſeruet, pretio in tertio eſt.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Poſt inſequi Licinium facio Attilium.
In ſexto conſequetur hos Terentius.
Turpilius ſeptimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco eſſe facilè facio Luſcium.
Antiquitatis cauſa, decimum addo Ennium.

De iiſdem Varronis iudicium.

Citat Nonius.

In argumentis Cęcilius poſcit palmam: in ethesim Terentius: in ſermonibus Plautus.

Ex eiuſdem libro 5. de latino ſermone.

Citat Soſipater.

Ἤθη *nulli alij ſeruare conuenit, quàm Titinnio, & Terentio.* πάθη *verò Trabca, Attilius, Cęcilius, facile mouerant.*

PER-

PERSONAE.

Simo	ſenex,
Soſia	ſeruus,
Dauus	ſeruus,
Myſis	ancilla,
Pamphilus	adoleſcens.
Charinus	adoleſcens.
Byrrhia	ſeruus.
Lesbia	obſtetrix,
Glycerium	Chremetis filia,
Chremes	ſenex,
Crito	hoſpes,
Dromo	ſeruus.

C. SVLPICII APOLLINARIS

PERIOCHA.

Sororem falsò creditam meretriculæ,
Genere Andriæ,Glycerium vitiat Pamphilus:
Grauidaq́; facta,dat fidem uxorem ſibi
Fore hanc:nam aliam pater ei deſponderat
Gnatam Chremetis:atque ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias,cupiens,ſuus
Quid haberet animi filius,cognoſcere.
Daui ſuaſu non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum vt uidit puerulum
Chremes,recuſat nuptias,generum abdicat:
Mox filiam Glycerium inſperatò agnitam
Dat Pamphilo hanc,aliam Charino coniugem.

ACTA LVDIS MEGALENSIBVS M. FVLVIO, ET M. GLABRIONE AEDILIB. CVRVLIB. EGERVNT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRÆNESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII, TIBIIS PARIB. DEXTRIS, ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRÆCA, EDITA M. MARCELLO, C. SVLPICIO COS.

PROLOGVS.

POETA *cum primum animum ad ſcribendum appulit,*
Id ſibi negotij credidit ſolum dari,
Populo vt placerent, quas feciſſet fabulas.
Verum aliter euenire multo intellegit:
Nam in prologis ſcribendis operam abutitur,
Non qui argumentum narret, ſed qui maleuoli
Veteris poetæ maledictis reſpondeat.
Nunc, quam rem uitio dent, quæſo animum aduortite.
Menander fecit Andriam, & Perinthiam.
Qui utramus recte norit, ambas nouerit.
Non ita ſunt diſſimili argumento, ſed tamen
Diſſimili oratione ſunt factæ, ac ſtylo.
Quæ conuenere, in Andriam ex Perinthia
Fatetur tranſtuliſſe, atque vſum pro ſuis.
Iſti id vituperant factum, atque in eo diſputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt næ intelligendo, ut nihil intellegant.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Qui cum hunc accuſant, Næuium, Plautum, Ennium
Accuſant, quos hic noſter auctores: habet
Quorum æmulari exoptat negligentiam
Potius, quàm iſtorum obſcuram diligentiam.
De hinc vt quieſcant porro, moneo, & deſinant
Maledicere, malefacta ne noſcant ſua.
Fauete, adeſte æquo animo, & rem cognoſcite,
Vt pernoſcatis, ecquid ſpei ſit relliquum,
Poſthac quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, an exigendæ ſint uobis prius.

ACTVS PRIMI SCENA I.

SIMO, SOSIA.

SI. VOS iſthæc intro auferte:abite. Soſia
Ades dum:paucis te volo. SO. dictũ puta.
Nempe vt curentur recte hæc. SI. imo aliud. SO quid eſt,
Quod tibi mea ars efficere hoc poſſit amplius?
SI. Nihil iſthac opus eſt arte ad hanc rem quam paro.
Sed ijs, quas ſemper in te intellexi ſitas,
Fide, & taciturnitate. SO. expecto, quid velis.
SI. Ego poſtquam te emi à paruulo, vt ſemper tibi
Apud me iuſta, & clemens fuerit ſeruitus,
Scis. feci, è ſeruo vt eſſes libertus mihi,
Propterea quòd ſeruiebas liberaliter.
Quod habui ſummum pretium, perſolui tibi.
SO. In memoria habeo. SI. haud muto factũ. SO gaudeo,
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat Simo, &,
Id gratum fuiſſe aduerſum te, habeo gratiam.
Sed mihi hoc moleſtum eſt: nã iſthæc commemoratio
Quaſi exprobatio eſt immemoris benefici.
Quin tu uno verbo dic, quid eſt, quod me velis.
SI. Ita faciam. hoc primum in hac re prædico tibi:
Quas credis eſſe has, non ſunt veræ nuptiæ.
SO. Cur ſimulas igitur? SI. rem omnẽ a principio audies
Eo pacto & gnati uitam, & conſilium meum
Cognoſces, & quid facere in hac re te velim.
Nam is poſt quam exceſſit ex ephebis Soſia,
Liberius viuendi fuit poteſtas: nam antea
Qui ſcire poſſes, aut ingenium noſcere.

 Dum

Dum ætas,metus,magiſter prohibebant? SO.ita eſt.
SI.Quod plerique omnes faciunt adoleſcentuli,
Vt animum ad aliquod ſtudium adiungant, aut equos
Alere,aut canes ad uenandum,aut ad philoſophos:
Horum ille nihil egregiè præter cetera
Studebat,& tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam.SO.non iniuria:nam id arbitror
Adprime in uita eſſe vtile, vt NE QVID NIMIS.
SI.Sic uita erat:facile omneis perferre,ac pati.
Cum quibus erat cunque vnà,ijs ſeſe dedere,
Eorum obſequi ſtudijs,aduerſus nemini,
Nunquam præponens ſe alijs.ita facillime
Sine inuidia inuenias laudem,& amicos pares.
SO.Sapienter uitam inſtituit:namque hoc tempore
OBSEQVIVM AMICOS, VERITAS ODIVM PARIT.
SI.Interea mulier quædam ab hinc triennium
Ex Andro commigrauit huc uiciniæ,
Inopia,& cognatorum negligentia
Coacta,egregia forma,atque ætate integra.
SO.Hei vereor,ne quid Andria apportet mali.
SI.Primum hæc pudicè vitam,parcè,ac duriter
Agebat,lana,ac tela victum quæritans:
Sed poſtquam amans acceſſit,pretium pollicens,
Vnus,& item alter;ita vt ingenium eſt omnium
Hominum à labore procliue ad lubidinem,
Accepit conditionem,dein quæſtum occipit.
Qui tum illam amabant,fortè,ita ut fit,filium
Perduxere illuc ſecum,ut unà eſſet,meum.

Egomet

Egomet continuò in eum:certe captus eſt.
Habet.obſeruabam manè illorum ſeruulos
Venienteis,aut abeunteis:rogitabam,heus puer,
Dic ſodes,quis heri Chryſidem habuit?nam Andriæ
Illi id erat nomen.SO.teneo.SI.Phædrũ, aut Cliniam
Dicebant,aut Niceratum. (nam hi tres tum ſimul
Amabant)eho,quid Pamphilus? quid? ſymbolum
Dedit,cœnauit.Gaudebam.item alio die
Quærebam:comperiebam nihil ad Pamphilum
Quidquam attinere.enimuero ſpectatum ſatis
Putabam,& magnum exemplum continentiæ:
Nam qui cum ingenijs conflictatur eiuſmodi
Neque commouetur animus in ea re tamen,
Scias poſſe habere iam ipſum ſuæ uitæ modum.
Cum id mihi placebat,tum uno ore omnes omnia
Bona dicere,& laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid uerbis opus eſt?hac fama impulſus Chremes,
Vltro ad me venit,unicam gnatam ſuam
Cum dote ſumma filio uxorem ut daret.
Placuit:deſpondi:hic nuptijs dictus eſt dies.
SO.Quid obſtat,cur non veræ fiant? SI.audies.
Fere in diebus paucis,quibus hæc acta ſunt,
Chryſis uicina hæc moritur. SO.o factum bene:
Beaſti:metui à Chryſide.SI.ibi tum filius
Cũ illis,qui amabant Chryſidẽ,unà aderat frequens:
Curabat vna funus:triſtis interim,
Non nunquam conlacrumabat.placuit tum id mihi.
Sic cogitabam:hic paruæ conſuetudinis

Cauſa mortem huius tam fert familiariter;
Quid, ſi ipſe amaſſet? quid mihi hic faciet patri?
Hæc ego putabam eſſe omnia humani ingeni
Manſuetiq; animi officia. quid multis moror?
Egomet quoque eius cauſa in funus prodeo,
Nihil ſuſpicãs etiam mali. SO. hem quid eſt? SI. ſcies.
Effertur: imus. interea inter mulieres,
Quæ ibi aderant, fortè vnam aſpicio adoleſcentulam,
Forma. SO. bona fortaſſe. SI. & vultu Soſia
Adeo modeſto, adeo venuſto, ut nihil ſupra.
Quia tum mihi lamentari præter cæteras
Viſa eſt, & quia erat forma præter ceteras
Honeſta, & liberali; accedo ad pediſequas,
Quæ ſit, rogo, ſororem eſſe aiunt Chryſidis.
Percuſſit illico animum. at at, hoc illud eſt,
Hinc illæ lacrimæ, hęc illa eſt miſericordia.
SO. Quàm timeo, quorſum euadas. SI. funus interim
Procedit: ſequimur: ad ſepulcrum venimus:
In ignem poſita eſt: fletur. interea hæc ſoror,
Quam dixi, ad flammam acceſſit imprudentius,
Sati' cum periclo. ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene diſſimulatum amorem, & celatum indicat:
Accurrit: mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
Tum illa, ut conſuetum facile amorem cerneres,
Reiecit ſe in eum flens quàm familiariter.
SO. Quid ais? SI. redeo inde iratus, atque ægre ferens.
Nec ſatis ad obiurgandum cauſæ. diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccaui pater?

Quæ

Quæ ſeſe uoluit in ignem inijcere, prohibui,
Seruaui. honeſta oratio eſt. SO. rectè putas:
Nam ſi illum obiurges, vitæ qui auxilium tulit;
Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
Venit Chremes poſtridie ad me, clamitans,
Indignum facinus, comperiſſe, Pamphilum
Pro vxore habere hanc peregrinam, ego illud ſedulo
Negare factum. ille inſtat factum. denique
Ita tum diſcedo ab illo, vt qui ſe filiam
Neget daturũ. SO. non tu ibi gnatũ? SI. ne hęc quidẽ.
Sati' vehemens cauſa ad obiurgandum. SO. qui, cedo?
SI. Tute ipſe his rebus finem præſcripſiſti pater:
Prope adeſt, cum alieno more viuendum eſt mihi:
Sine nunc meo me viuere interea modo
SO. Quis igitur relictus eſt obiurgandi locus?
SI. Si propter amorem vxorem nolit ducere:
Ea primum ab illo animaduertenda iniuria eſt.
Et nunc id operam do, vt per falſas nuptias
Vera obiurgandi cauſa ſit, ſi deneget;
Simul, ſceleratus Dauus ſi quid conſili
Habet, ut conſumat nunc, cum nihil obſint doli:
Quem ego credo manibus, pedibuſq́; obnixe omnia
Facturum, magis id adeo, mihi ut incommodet,
Quàm ut obſequatur gnato. S. quapropter? SI. rogas?
Mala mens, malus animus quem quidẽ ego ſi ſenſero.
Sed quid opu' ſt verbis? ſin eueniat, quod uolo,
In Pamphilo ut nil ſit moræ: reſtat Chremes:
Qui mihi exorandus eſt, & ſpero confore.
Nunc tuum eſt officium, has bene vt adſimules nuptias,

Perterrefacias Dauum, obſerues filium,
Quid agat, quid cum illo conſilij captet. SO. ſat eſt.
Curabo: eamus iam nunc intro. SI. i præ, ſequar.
Non dubium eſt, quin vxorem nolit filius:
Ita Dauum modò timere ſenſi, vbi nuptias
Futuras eſſe audiuit. ſed ipſe exit foras.

ACTVS PRIMI SCENA II.

DAVVS, SIMO.

D. Mirabar, hoc ſi ſic abiret: et heri ſemp̄ lenitas,
Verebar: quorſum euaderet.
Qui poſtquam audierat non datum iri filio vxorem ſuo,
Nūquā cuiquā noſtrū verbū fecit, neq; id ęgre tulit.
S. At nunc faciet. neq;, vt opinor, ſine tuo magno malo.
D. Id voluit, nos ſic nec opinanteis duci falſo gaudio,
Speranteis iā amoto metu, interea oſcitātes opprimi,
Vt ne eſſet ſpatium cogitādi ad diſturbādas nuptias:
Aſtutè. S. carnufex quæ loquitur? D. herus eſt, neque præuideram.
S. Daue. D. hem, quid eſt? S. ehodum ad me. D. quid hic volt? S. quid ais? D. qua de re? S. rogas?
Meum gnatum rumor eſt amare. D. id populus curat ſcilicet.
S. Hoccine agis, an non? D. ego vero iſthuc. S. ſed nunc ea me exquirere,
Iniqui patris eſt: nam, quod antehac fecit, nihil ad me attinet:
Dum tempus ad eam rem tulit, ſiui animum vt expleret ſuum:

Nunc

Nunc hęc dies aliã uitã adfert, alios mores poſtulat.
Dehinc poſtulo, ſiue æquum eſt, te oro Daue, ut redeat iam in viam.
D. Hoc quid ſit? S. omnes qui amant, grauiter ſibi dari vxorem ferunt.
D. Ita aiunt. S. tum ſi quis magiſtrum cepit ad eam rem improbum,
Ipſum animum ægrotum ad deteriorem partem plerunque applicat.
D. Non hercle intellego. S. non? hem. D. non: Dauus ſum, non Oedipus.
S. Nempè ergo apertè vis, quæ reſtant, me loqui. D. ſanè quidem.
S. Si ſenſero hodie, quidquam in his te nuptijs
Fallaciæ conari, quò fiant minus;
Aut velle in ea re oſtendere quàm ſis callidus:
Verberibus cæſum te in piſtrinum Daue dedam uſque ad necem,
Ea lege, atque omine, vt, ſi te inde exemerim, ego pro te molam.
Quid, hoc? intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem D. immo callide:
Ite aperte ipſam rem modo locutus: nihil circuitione vſus es.
S. Vbiuis, facilius paſſus ſim, quã in hac re, me deludier.
D. Bona verba quæſo. S. irrides? nihil me fallis. ſed dico tibi,
Ne temere facias, neque tu hoc dicas tibi non predictum. caue.

ACTVS

ACTVS PRIMI SCENA III.

D A V V S.

ENIMVERO *Daue nihil loci eſt ſegnitiæ, neque ſocordiæ,*
Quantum intellexi modò ſenis ſententiam de nuptijs.
Quæ ſi non aſtu prouidentur, me aut herum peſſundabunt.
Nec quid agam, certum eſt, Pamphilum nè adiutem, an auſcultem ſeni.
Si illum relinquo, eius vitæ timeo; ſin opitulor, huius minas:
Cui uerba dare difficile. primum iam de amore, hoc comperit:
Me inſenſus ſeruat, ne quam faciã in nuptijs fallaciã.
Si ſenſerit, perij: aut, ſi libitum fuerit, cauſam ceperit,
Quo iure, quaq; iniuria præcipitem in piſtrinũ dabit.
Ad hęc mala hoc mi accedit etiam: hęc Andria,
Siue iſta uxor, ſiue amica eſt, grauida è Pãphilo eſt:
Audireq; eorum eſt operæ pretium audaciam:
Nam inceptio eſt amentium, haud amantium:
Quidquid peperiſſet, decreuerunt tollere:
Et fingunt quandam inter ſe nunc fallaciam,
Ciuem Atticam eſſe hanc: fuit olim quidam ſenex,
Mercator: nauem is fregit apud Andrum inſulam:
Is obijt mortem: ibi tum hanc eiectam Chryſidis
Patrem recepiſſe orbam, paruam. fabulæ.
Mihi quidem non hercle fit uerisimile.
Atqui ipſis commentum placet.

Sed

Sed Myſis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forum,
Vt conueniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

ACTVS PRIMI SCENA IIII.

MYSIS.

AVDIVI *Archillis iam dudum: Lesbiam adduci iubes.*
Sane pol illa temulenta eſt mulier, & temeraria.
Nec ſati' digna, cui cõmittas primo partu mulierem
Tamen eã adducam. importunitatẽ ſpectate aniculę:
Quia compotrix eius eſt. Di date facultatem obſecro
Huic pariundi, atq; illi in alijs potius peccandi locum.
Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? vereor, quid ſiet.
Opperiar, ut ſciam, nunquidnam hæc turba triſtitiæ adferat.

ACTVS PRIMI SCENA V.

PAMPHILVS, MYSIS.

P. HOCCINE *eſt humanum factum, aut inceptum? hoccine officium patris?*
M. Quid illud eſt?
P. Pro deum atque hominum fidem, quid eſt, ſi non hæc contumelia eſt?
Vxorem decreuit dare ſeſe mi hodie. non nè oportuit
Præſciſſe me ante? nõ nè prius cõmunicatũ oportuit?
M. Miſeram me, quod uerbum audio? P. quid Chremes? qui denegauerat.

Se commiſſurũ mihi gnatã ſuam uxorẽ : mutauit id:
Quoniam me immutatum videt.
Ita ne obſtinatè operam dat , vt me à Glycerio miſerum abſtrahat ?
Quod ſi fit, pereo funditus.
Adeon' hominem inuenuſtum eſſe , aut infelicem quenquam, vt ego ſum ?
Pro Deum , atque hominum , nullon' ego (dis Chremetis pacto affinitatẽ effugere potero? quot mo-
Contemptus, ſpretus? facta, tranſacta omnia. hem
Repudiatus repetor, quamobrem ? niſi ſi id eſt, quod ſuſpicor :
Aliquid monſtri alunt : ea quoniam nemini obtrudi poteſt ,
Itur ad me. M. oratio hæc me miſerã exanimaui: metu
P. Nam quid ego dicam de patre ? ah
Tantã ne rem tã neglegenter agere? præteriẽs modo
Mihi apud forum , vxor tibi ducenda eſt Pamphile hodie, inquit: para :
Abi domum. id mihi viſus eſt dicere, abi cito, & ſuſpende te.
Obſtupui. cenſen' vllum me uerbũ potuiſſe proloqui ?
Aut vllam cauſam, ineptã ſaltem, falſam, iniquam? obmutui.
Quòd ſi ego prius id reſciſſem ; quid facerem, ſi quis nunc me roget ;
Aliquid facerem , ut hoc ne facerem , ſed nunc primum quid exequar ?
Tot meme impediunt curæ , quæ meum animum diuerſe

uerſe trahunt ;
Amor,huius miſericordia,nuptiarum ſolicitatio ,
Tum patris pudor , qui me tam leni paſsus eſt animo
vſque adhuc ,
Quæ meo cunque animo libitum eſt,facere:ei ne ego,
vt aduorſer ? hei mihi ,
Incertum eſt,quid agam.M.miſera timeo, hoc incer-
tum quorſum accidat.
Sed nunc peropu' eſt,aut hunc cum ipſa, aut me ali-
quid de illa aduorſum hunc loqui. (tur.
Dũ in dubio eſt aĩus,paulo momento huc illuc impelli
P.Quis hic loquitur ? Myſis ſalue.M.o ſalue Pamphile.
P.quid agit ? M.rogas ?
Laborat è dolore:atque ex hoc miſera ſolicita eſt, diẽ
Quia olim in hunc ſunt conſtitutæ nuptiæ:tum autem
hoc timet ,
Ne deſeras ſe.P hem,ego ne iſthuc conari queam ?
Ego propter me illam decipi miſeram ſinam ?
Quæ mihi ſuum animum , atq; omnẽ uitam credidit,
Quam ego animo egregie carã pro vxore habuerim ;
Bene,& pudice eiu' doctum,atque eductum,ſinam,
Coactum egeſtate ingenium immutarier ?
Non faciam.M.haud uereor,ſi in te ſolo ſit ſitum :
Sed vim ut queas ferre.P.adeon' me ignauum putas?
Adeon' porrò ingratum, aut inhumanum, aut ferum,
Vt neque me conſuetudo,neque amor,neque pudor
Commoueat,neque commoneat,vt ſeruem fidem ?
M.Vnum hoc ſcio,hanc meritam eſſe,ut memor eſſes ſui.
P.Memor eſſem? ò Myſis Myſis,etiam nunc mihi

Scripta

Scripta illa dicta ſunt in animo Chryſidis
De Glycerio. iam fermè moriens me vocat:
Acceſſi: vos ſemotæ: nos ſoli: incipit:
Mi Pamphile, huius formam, atque ætatem vides:
Nec clam te eſt, quàm illi utræque res inutiles
Et ad pudicitiam, & tutandam ad rem ſient.
Quòd ego per hanc te dextram oro, & genium tuũ,
Per tuam fidem, perq; huius ſolitudinem
Te obteſtor, ne abs te hanc ſegreges, neu deſeras,
Si te in germani fratris dilexi loco,
Siue hæc te ſolum ſemper fecit maxumi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
Te iſti virum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona noſtra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.
Hanc mi in manũ dat: mors continuo ipſam occupat.
Accepi: acceptam ſeruabo. M. ita ſpero quidem.
P. Sed cur tu ab illã? M. obſtetricem accerſo. P. propera:
Atque audin'? verbum unum caue de nuptijs,
Ne ad morbum hoc etiam. M. teneo.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

CARINVS, BYRRHIA, PAMPHILVS.

Quid ais Byrrhia?
Datur illa Pamphilo hodie nuptum? B. ſic eſt. C. qui ſcis Byrrhia?
B. Apud forum modò de Dauo audiui. C. væ væ miſero mihi.
Vt animus in ſpe, atque in timore vſque antehac attentus

attentus fuit.
Ita, poſtquam adempta ſpes eſt, laſſus, cura confectus ſtupet.
B.Quæſo ædepol Charine, quoniam id fieri, quod vis, non poteſt,
Velis id, qđ poſſit. C. nihil aliud, niſi Philumenã, volo.
B. Ah, quanto ſatius eſt, id operam te dare,
Iſtũ qui amorem ex animo amoueas, quàm id loqui,
Quo magis libido fruſtra incendatur tua.
C.Facile omnes, cum ualemus, recta conſilia ægrotis damus.
Tu ſi hic ſis, aliter ſentias. B age age, ut lubet. C. ſed Pamphilum
Video, omnia experiri certum eſt prius, quàm pereo.
B. quid hic agit?
C.Ipſum hunc orabo: huic ſupplicabo: amorem huic narrabo meum:
Credo, impetrabo, ut aliquot ſaltẽ nuptijs prodat dies.
Interea fiet aliquid, ſpero. B. id aliquid nihil eſt. C. Byrrhia,
Quid tibi videtur? adeon' ad eum? B. quid ni? ſi nihil impetres,
Vt te arbitretur ſibi paratũ mœchum, ſi illã duxerit.
C.Abi hinc, abi in malam crucem cum ſuſpicione iſthac, ſcelus.
P.Charinum video, ſalue. C. o ſalue Pamphile:
Ad te aduenio, ſpem, ſalutem, auxilium, conſilium expetens.
P.Neque pol conſilij locum habeo, neque auxilij copiã.

Sed

Sed iſthuc quidnam eſt? C.hodie vxorem ducis? P. aiunt.C Pamphile.
Si id facis, hodie poſtremum me vides. P. quid ita? C.hei mihi,
Vereor dicere: huic dic quæſo Byrrhia. B.ego dicam. P.quid eſt?
B. Sponſam hic tuam amat P.næ iſte haud mecum ſentit.ehodum dic mihi,
Nunquidnam amplius tibi cum illa fuit Carine? C.ab Pamphile,
Nil.P.quàm vellem.C.nunc te per amicitiam,& per amorem obſecro,
Principio vt ne ducas. P. dabo equidem operam. C. ſed ſi id non potes,
Aut tibi nuptiæ hæ ſunt cordi. P.cordi? C.ſaltem aliquot dies
Profer,dũ ꝓficiſcor aliquò,ne videã.P.audi nunc iã:
Ego Carine neutiquam officium eſſe liberi puto
Cum is nil promereat, poſtulare id gratiæ apponi ſibi,
Nuptias effugere ego iſtas malo, quàm tu adipiſcier.
C.Reddidiſti animum. P.nunc ſi quid potes aut tu, aut hic Byrrhia,
Facite,fingite,inuenite,efficite,qui detur tibi:
Ego id agam, mihi qui ne detur. C.ſat habeo. P. Dauum optume
Video. huius conſilio fretus ſum. C. at tu hercle haud quidquam mihi,
Niſi ea, quæ nihil opu' ſint ſciri. fugin' hinc? B. ego verò ac lubens.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

DAVVS, CHARINVS, PAMPHILVS.

D. DIi *boni,boni quid porto? ſed ubi inueniam Pamphilum,*
Vt metum,in quo nunc eſt, adimam, atque expleam animum gaudio?
C.Lætus eſt,neſcio quid.P.nihil eſt.nondum hæc reſciuit mala.
D.Quem ego nunc credo,ſi iam audierit ſibi paratas nuptias,
C.Audin' tu illum? D.toto me oppido exanimatum quærere.
Sed ubi quæram? aut quò nunc primum intendam? C.ceſſas alloqui?
D.Abeo.P.Daue ades,reſiſte.D.quis homo eſt,qui me? o Pamphile,
Te ipſum quæro.euge o Charine:ambo opportune:uos uolo.
P. Daue, perij.D.quin tu hoc audi. P.interij. D.quid timeas.ſcio.
C. Mea quidem hercle in dubio vita eſt. D. & tu quid ſcio.
P.Nuptiæ mihi.D.& id ſcio.P.hodie.D.obtundis,tametſi intelligo.
Id paues,ne ducas tu illam:tu autem,vt ducas.C.rem tenes.
P.Iſthuc ipſum.D.atqui iſthuc ipſum, nil pericli eſt: me vide

P.Obſecro te, quamprimum hoc me libera miſerum metu. D. hem,
Libero: uxorem tibi iam non dat Chremes. P. qui ſcis? D. ſcio.
Tuus pater modò me prehendit: ait, tibi vxorem dare
Hodie, itē alia multa, quæ nūc non eſt narrandi locus.
Continuò ad te properans percurro ad forum, vt dicam tibi hæc.
Vbi te non inuenio, ibi aſcendo in quendam excelſum locum,
Circunſpicio: nuſquam. fortè ibi huius uideo Byrrhiā:
Rogo: negat vidiſſe: mihi moleſtum: quid agā, cogito.
Redeunti interea ex ipſa re mi incidit ſuſpectio: hem,
Paululum obſoni, ipſus triſtis, de improuiſo nuptiæ:
Non cohærent. P. quorſumnam iſthuc? D. egomet continuò ad Chremem.
Cum illò aduenio, ſolitudo ante oſtium: iam id gaudeo.
P. Rectè dicis, perge. D. maneo: interea introire neminem
Video, exire neminem, matronam nullam, in ædibus
Nil ornati, nil tumulti, acceſſi, introſpexi. P. ſcio.
Magnum ſignum. D. num videntur conuenire hæc nuptijs?
P. Non, opinor Daue. D. opinor, narras? non rectè accipis.
Certa res eſt. etiā puerū inde abiens conueni Chremis,
Olera, & piſciculos minutos ferre obolo in cœnā ſeni.
C. Liberatus ſum Daue hodie tua opera. D. at nullus quidem.
C Quid ita? nempe huic prorſus illam non dat. D. ridiculum

diculum caput.
Quaſi neceſſe ſit,ſi huic nõ dat,te illam uxorẽ ducere.
Niſi uides,niſi ſenis amicos oras, ambis.C.bñ mones.
Ibo:etſi hercle ſæpe iã me ſpes hæc fruſtrata eſt.vale.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

PAMPHILVS, DAVVS.

P. QVID igitur ſibi volt pater? cur ſimulat? D.ego dicam tibi.
Si id ſuccenſeat nunc, quia non det tibi vxorem Chremes,
Ipſu' ſibi eſſe iniurius videatur:neque id iniuria:
Prius, quàm tuum, vt ſeſe habeat, animum ad nuptias proſpexerit.
Sed ſi tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet:
Tum illæ turbæ fient.P.quid? vis,patiar? D.pater eſt Pamphile.
Difficile eſt.tùm hæc ſola mulier. dictum ac factum inuenerit
Aliquam cauſam, quamobrem eijciat oppido.P. eijciat? D.citò.
P.Cedo igitur, quid faciam Daue? D.dic te ducturum.P. hem.D.quid eſt?
P.Ego dicã? D.cur non? P.nunquam faciam.D.ne nega.
P.Suadere noli.D.ex ea re quid fiat,uide.
P.Vt ab illa excludar,huc concludar.D.non ita eſt.
Nempe hoc ſic eſſe opinor dicturum patrem:
Ducas volo hodie uxorem. tu,ducam, inquies:

 Cedo,

Cedo, quid iurgabit tecum? hic reddes omnia,
Quæ nunc ſunt certa ei conſilia, incerta ut ſient,
Sine omni periclo: nam hocce haud dubium eſt, quin Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu ea cauſa minueris
Hæc quæ facis, ne is mutet ſuam ſententiam.
Patri dic uelle: ut, cum uelit tibi iure iraſci, nõ queat.
Nam quod tu ſperes, propulſabo facile. uxorem his moribus
Dabit nemo. inopem inueniet potius quàm te corrumpi ſinat:
Sed ſi te æquo animo ferre accipiet, neglegẽtẽ feceris.
Alia otioſus quæret: interea aliquid acciderit boni.
P. Itan' credis? D. haud dubium id quidem eſt. P. uide, quò inducas. D. quin taces?
P. Dicam. puerum autem ne reſciſcat mihi eſſe ab illa cautio eſt:
Nam pollicitus ſum ſuſcepturum. D. ò facinus audax. P. hanc fidem
Sibi, me obſecrauit, qui ſe ſciret nõ deſerturũ, ut darẽ.
D. Curabitur. ſed pater adeſt. caue, te eſſe triſtem ſentiat.

ACTVS SECVNDI SCENA IIII.

SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

S. REVISO, *quid agant, aut quid captent cõſili.*
D. *Hic nunc non dubitat, quin te ductur ũ neges:*
Venit meditatus alicunde ex ſolo loco:
Orationem ſperat inueniſſe ſe,

Qua

Qua differat te:proin' tu face,apud te ut ſies.
P.Modò ut poſſim.D. crede mihi hoc inquam Pamphile,
Nunquàm hódie tecum commutaturum patrem
Vnum eſſe verbum, ſi te dices ducere.

ACTVS SECVNDI SCENA V.

BYRRHIA, SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

B. Herus me,relictis rebus,iuſſit Pamphilum
Hodie obſeruare,ut,quid ageret de nuptijs,
Scirem id propterea nunc hunc uenientem ſequor.
Ipſum adeo præſto uideo cum Dauo.hoc agam.
S.Vtrunque adeſſe uideo.D.hem ſerua.S. Pamphile.
D.Quaſi de improuiſo reſpice ad eum. P.hem pater.
D. Probè.S.hodie vxorem ducas,ut dixi, uolo.
B. Nunc noſtræ parti timeo,quid hic reſpondeat.
P.Neque iſthic, neque alibi tibi vſquam erit in memora.B.hem.
D.Obmutuit.B.quid dixit? S.facis, ut te decet,
Cum iſthuc,quod poſtulo,impetro cum gratia.
D.Sum uerus?B.herus,quantum audio, vxore excidit.
S. Iam nunc intro, ne in mora,cum opu' ſit,ſies.
P.Eo.B nulla ne in re eſſe homini cuiquam fidem?
Verum illud verbum eſt, uolgo quod dici ſolet,
Omnes ſibi melius malle eſſe,quàm alteri.
Ego illam uidi uirginem: forma bona
Memini videre:quo æquior ſum Pamphilo,
Si ſe illam in ſomnis,quàm illum, amplecti maluit.
Renunciabo, ut pro hoc malo mihi det malum.

ACTVS SECVNDI SCENA VI.

DAVVS, SIMO.

D. *HIc nunc me credit aliquam ſibi fallaciam*
Portare, & ea me hic reſtitiſſe gratia,
S. *Quid Dauus narrat? D. æque quidquã nunc quidem.*
S. *Nil ne? hem. D. nihil prorſus. S. atqui expectabam quidem.*
D. *Præter ſpem euenit: ſentio: hoc male habet uirum.*
S. *Potin' es mihi verum dicere? D. nihil facilius.*
S. *Num illi moleſta quidpiam hæ ſunt nuptiæ,*
Huiuſce propter conſuetudinem hoſpitæ?
D. *Nihil hercle: aut, ſi adeo, bidui eſt, aut tridui*
Hæc ſolicitudo: noſtin'? deinde deſinet;
Etenim eam ſecum rem recta reputauit via.
S. *Laudo. D. dum licitum eſt illi, dumq; ætas tulit,*
Amauit: tum id clam: cauit, ne vnquam infamiæ
Ea res ſibi eſſet, vt virum fortem decet.
Nunc vxore opus eſt: animum ad uxorem appulit.
S. *Subtriſtis viſu' eſt eſſe aliquantulum mihi.*
D. *Nihil propter hanc rem: ſed eſt, quod ſuccenſet tibi.*
S. *Quidnam eſt? D. puerile eſt. S. quid eſt? D. nihil. S. quin dic, quid eſt.*
D. *Ait nimium parcè facere ſumptum. S. me ne? D. te.*
Vix, inquit, drachmis obſonatus eſt decem:
Num filio uidetur vxorem dare?
Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqualium
Potiſſimum nunc? &, quod dicendum hic ſiet,
Tu quoque perparce nimium. non laudo. S. tace.

D. Com-

D.Commoui. S.ego,iſthæc rectè vt fiant,videro.
Quidnam hoc rei eſt? quidnam hic volt veterator ſibi?
Nam ſi hic mali eſt quidquam, hem illic eſt huic rei caput.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

MYSIS, SIMO, DAVVS, LESBIA, GLYCERIVM.

M. ITA pol quidem res eſt, ut dixti Lesbia:
Fidelẽ haud ferme mulieri inuenias virũ.
S. *Ab Andria eſt ancilla hæc. quid narras?*
D.ita eſt.
M.Sed hic Pamphilus. S.quid dicit? M.firmauit fidem.
S.hem.
D Vtinam aut hic ſurdus,aut hæc muta facta ſit.
M.Nam quod peperiſſet,iuſſit tolli.S.o Iupiter,
Quid ego audio? actum eſt,ſiquidẽ hæc vera prædicat.
L.Bonum ingenium narras adoleſcentis.M.optumum.
Sed ſequere me intro,ne in mora illi ſis.L.ſequor.
D.Quod remedium nunc huic malo inueniã? S.quid hoc?
Adeon' eſt demens? ex peregrina? iam ſcio:ah
Vix tandem ſenſi ſtolidus.D.quid hic ſenſiſſe ait?
S.Hæc primum adfertur iam mihi ab hoc fallacia.
Hanc ſimulant parere,quo Chremetem abſterreant.
G.Iuno Lucina fer opem,ſerua me obſecro.
S.Hui,tam cito? ridiculum.poſtquam ante oſtium
Me audiuit ſtare,approperat.non ſat commodè
Diuiſa ſunt temporibns tibi Daue hæc.D.mihin'?

SI.*Num immemor es diſcipuli?D.ego, quid narres, neſcio.*
SI.*Hiccine ſi me imparatum in ueris nuptijs*
Adortus eſſet, quos mihi ludos redderet?
Nunc huius periclo fit. ego in portu nauigo.

LESBIA, SIMO, DAVVS.

L. *ADhuc Archillis,quę adſolent,quæq́; oportet*
Signa ad ſalutẽ eſſe, omnia huic eſſe uideo.
Nunc primum fac, iſthæc vt lauet: poſt deinde,
Quod iuſſi ei dare bibere, & quantum imperaui,
Date: mox ego huc reuertar.
Per,ecaſtor,ſcitu' puer natu' eſt Pamphilo.
Deos quæſo,ut ſit ſuperſtes: quandoquidem ipſe eſt ingenio bono,
Cumque huic veritus eſt optumæ adoleſcenti facere iniuriam.
SI.*Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te eſſe ortum?D.quidnam id eſt?*
SI.*Non imperabat corã, quid opus facto eſſet puerperę:*
Sed poſtquam egreſſa eſt,illis,quæ ſunt intus, clamat de via.
O Daue,itan' contemnor abs te? aut ita ne tandẽ idoneus.
Tibi uideor eſſe, quẽ tã apertè fallere incipias dolis?
Saltem accurate,ut metui uidear: certe, ſi reſciuerim.
D.*Certe hercle nunc hic ſe ipſus fallit, haud ego.* SI. *edixin' tibi?*

Interminatus

Interminatus ſum,ne faceres?num veritus?quid rettulit?
Credon' tibi hoc,non peperiſſe hanc è Pamphilo?
D.Teneo,quid erret:quid ego agam, habeo: S. quid taces?
D.Quid credas? quaſi non tibi renunciata ſint hæc ſic fore.
S.Mihin' quiſquam?D.eho,an tute intellexti hoc adſimulari? S.irrideor.
D.Renunciatum eſt;nam qui iſthæc tibi incidit ſuſpectio?
S.Qui?quia te noram.D.quaſi tu dicas, factum id conſilio meo.
S.Certè enim ſcio.D.Non ſatis me pernoſti etiam,qualis ſim,Simo.
S.Ego ne te?D. ſed,ſi quid narrare occœpi,continuò dari
Tibi uerba cenſes. S.falsò. D. itaque hercle nihil iam mutire audeo.
S.Hoc ego ſcio,vnū,neminē peperiſſe hic. D. ītellextin'?
Sed nihilo ſeciu' mox deferēt puerum huc ante oſtiū.
Id ego iam nūc tibi renuncio here futurū, vt ſis ſciēs:
Ne hoc poſterius dicas,Daui factū cōſilio, aut dolis.
Prorſus à me opinionē hāc tuā ego eſſe amotā volo.
S.Vnde id ſcis?D.Audiui,& credo.multa concurrunt ſimul,
Qui coniecturam hanc nunc facio. iam primum hæc ſe è Pamphilo.
Grauidam dixit eſſe:inuentum eſt falſum.nunc,poſtquam uidet.
Nuptias domi apparari,miſſa eſt ancilla illicò

Obſtetricem

Obſtetricem accerſitum ad eam, & puerum vt adferret ſimul.
Hóc niſi ſit, puerũ vt tu uideas, nihil mouẽtur nuptiæ.
S. *Quid ais? cum intellexeras,*
Id conſilij capere, cur non dixti ex templo Pamphilo?
D. *Quis igitur eum ab illa abſtraxit, niſi ego? nam omnes nos quidem*
Scimus, quàm miſerè hanc amarit: nunc ſibi vxorem expetit.
Poſtremò id mihi da negoti. tu tamẽ idẽ has nuptias
Perge facere ita, ut facis: et id ſpero adiuturos deos.
S. *Immo abi intro. ibi me opperire, & quod parato opus eſt, para.*
Non impulit me, hæc nunc omnino vt crederem.
Atque haud ſcio, an, quæ dixit, ſint vera omnia:
Sed paruipendo. illud mihi multo maximum eſt,
Quod mihi pollicitu' eſt ipſius gnatus. nunc Chremem
Conueniam: orabo gnato vxorem: ſi impetro,
Quid aliàs malim, quàm hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitu' eſt, haud dubiũ eſt mihi,
Si nolit, quin eum meritò poſſim cogere.
Atque adeo in tempore eccum ipſum obuiam Chremem.

SIMO, CHREMES.

S. SVBEO *Chremetem* C. *oh, te ipſum quærebam.* S. *& ego te.* C. *optato aduenis.*
Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebánt: hodie filiam

Meam

Meã nubere tuo gnato:id uiſo, tu ne, an illi inſaniant.

S. *Auſculta paucis : & quid ego te uelim, & tu quod quæris,ſcies.*

C. *Auſculto:loquere,quid uelis.*

S. *Per te ego deos oro,& noſtram amicitiam Chreme,*
Quæ incepta à paruis cum ætate accreuit ſimul ;
Perq; vnicam gnatam tuam,& gnatum meum,
Cuius tibi poteſtas ſumma ſeruandi datur ;
Vt me adiuues in hac re,atque ita,uti nuptiæ
Fuerant futuræ,fiant. C. *ah ne me obſecra :*
Quaſi hoc te orando à me impetrare oporteat.
Alium eſſe cenſes nunc me,atque olim,cum dabam?
Si in rem èſt vtrique,ut fiant,accerſi iube.
Sed ſi ex ea re plus mali eſt,quàm commodi
Vtrique;id oro te,in commune,vt conſulas,
Quaſi illa tua ſit,Pamphiliq; ego ſim pater.

S. *Immo ita volo, itaq; poſtulo ut fiat; Chreme :*
Neq; poſtulē abs te,niſi ipſa res moneat. C. *H.q̃d eſt?*

S. *Iræ ſunt inter Glycerium,& gnatum.* C. *audio.*

S. *Ita magnæ,vt ſperem poſſe auelli.* C. *fabulæ.*

S. *Profectò ſic eſt.* C. *ſic hercle,ut dicam tibi :*
AMANTIVM *iræ,amoris integratio eſt.*

S. *Hem,id te oro,vt ante eamus,dum tempus datur,*
Dumq; eius lubido occluſa eſt contumelijs,
Prius quàm harum ſcelera,& lacrymæ cõfictæ dolis
Reducant animum ægrotum ad miſericordiam.
Vxorem demus.ſpero conſuetudine,&
Coniugio liberali deuictum Chreme,
Dehinc facile ex illis ſeſe emerſurum malis.

C.Tibi

C.*Tibi ita uidetur.at ego non poſſe arbitror*
Neque illum hanc perpetuo habere,neq; me perpeti.
S.*Qui ſcis ergo iſthuc,niſi periclum feceris?*
C.*At iſthuc periclum in filia fieri, graue eſt.*
S.*Nempe incommoditas denique huc omnis redit;*
Si eueniat,quod dij prohibeant,diſceſſio.
At ſi corrigitur,quot commoditates,vide:
Principio amico filium reſtitueris:
Tibi generum firmum, & filiæ inuenies uirum;
C.*Quid iſthuc? ſi iſthuc animum induxti eſſe utile,*
Nolo tibi vllum commodum in me claudier.
S.*Meritò te ſemper maxumi feci Chreme.*
C.*Sed quid ais?* S.*quid?* C.*qui ſcis eos nunc diſcordare inter ſe?*
S.*Ipſu' mihi Dauos,qui intimu' eſt eorum conſilijs,dixit:*
Es is mihi ſuadet, nuptias,quantũ queã,ut maturem.
Num cenſes faceret,filium niſi ſciret eadẽ hæc velle?
Tute adeo iam eius audies uerba. heus euocate huc Dauom.
Sed eccum uideo ipſum foras exire.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

Davvs, Simo, Chremes.

D. *AD te ibam.* S.*quidnam eſt?*
D. *Cur non accerſitur? iam adueſperaſcit.*
S. *audin' tu illum?*
Ego dudum non nil ueritus ſum Daue abs te, ne faceres idem,

Quod

Quod uolgus ſeruorum ſolet, dolis ut me deluderes,
Propterea quòd amat filius. D.egon' iſtbuc facerem? S.credidi.
Idque adeo metuens vos celaui, quod nunc dicam. D. quid? S. ſcies:
Nam propemodum habeo iam tibi fidem. D. tandem agnoſti, qui ſiem.
S.Non fuerant nuptiæ futuræ. D.quid non? S.ſed ea gratia
Simulaui, uos ut pertentarem. D. quid ais? S.ſic eſt res. D.uide.
Nunquam quiui ego iſthuc intelligere. uah conſilium callidum.
S.Hoc audi: ut hinc te iuſſi introire, opportune hic fit mihi obuiam.
D.Heu numnam periimu'? S. narro, quæ tu dudum narraſti mihi.
D.Quidnam audio? S.gnatam ut det oro, uixiq; id exoro. D.occidi.
S.Hem, quid dixti? D.optume inquam factum. S.nunc per hunc nulla eſt mora.
C.Domũ modò ibo: ut apparẽtur, dicam: atq; huc renũcio.
S.Nunc te oro Daue, quoniam ſolus mihi effeciſti has nuptias.
D.Ego uerò ſolus. S.corrigere mihi gnatũ porrò euitere,
D.Faciam hercle ſedulò. S.potes nunc, dum animus irritatus eſt.
D.Quieſcas. S.age igitur: ubi nunc eſt ipſus? D. mirum, ni domi eſt.

S.Ibo

S. Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi. D. nullu' ſum.
Quid cauſæ eſt, quin hinc in piſtrinum recta proficiſcar uia?
Nihil eſt preci loci relictum: iam perturbaui omnia:
Herum fefelli: in nuptias conieci herilem filium:
Feci hodie, ut fierent, inſperante hoc, atque inuito Pamphilo.
Hem aſtutias. quòd ſi quieſſem, nihil eueniſſet mali.
Sed eccum ipſum uideo: occidi:
Vtinam mihi eſſet aliquid hic, quò nunc me præcipitem darem.

ACTVS TERTII SCENA V.

PAMPHILVS, DAVVS.

P. VBI *illic ſcelus eſt, qui me perdidit? D. perij. P. atque hoc confiteor,*
Iure obtigiſſe: quandoquidem tam iners: tam nulli conſili
Sum. ſeruon' fortunas meas me commiſiſſe futili?
Ergo pretium ob ſtultitiam fero. ſed inultum id nunquàm à me auferet.
D. Poſthac incolumem ſat ſcio fore me, nunc ſi euito hoc malum.
P. Sed quid ego nunc dicam patri? negabon' uelle me, modò
Qui ſum pollicitus ducere? qua fiducia id facere audeam?

Nec,

Nec, quid me nunc faciam, ſciò. D. nec de me equidem, atque id ago ſedulo.

Dicam aliquid iam inuenturum, ut huic malo aliquam producam moram. P. oh.

D. Viſus ſum. P. ehodum bone vir, quid ais? viden' me con ſilijs tuis

Miſerum impeditum eſſe? D. at iam expediam. P. expedies? D. certe Pamphile.

P. Nempe vt modò. D imo melius ſpero. P. oh, tibi ego vt credam furcifer?

Tu rem impeditam, & perditam reſtituas? hem quo fretu' ſim,

Qui me hodie ex trãquilliſſima re cõieciſti in nuptias

An non dixi hoc eſſe futurum? D. dixti. P. quid meritus es? D. crucem.

Sed paululum ſine ad me vt redeam: iam aliquid diſpiciam. P. hei mihi,

Cur non habeo ſpatium, ut de te ſumam ſupplicium, vti uolo:

Nanque hocce tempus, præcauere mihi me, haud te vlciſci, ſinit.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

CARINVS, PAMPHILVS DAVVS.

C. HOccine *credibile eſt, aut memorabile,*
Tanta vecordia innata cuiquam vt ſiet,
Vt malis gaudeat alienis, atque ex incommodis

Alterius

Alterius,ſua vt comparet commoda? ah
Id ne eſt verum? immo id genus eſt hoïum peſſimũ,
In denegando modò queis pudor eſt paululum:
Poſt ubi iam tempus eſt promiſſa perfici,
Tum coacti neceſſario ſe aperiunt,& timent,
Et tamen res cogit eos denegare. ibi
Tum impudentiſſima eorum oratio eſt:
Quis tu es? qui mihi es? cur meam tibi? heus,
Proxumus ſum egomet mihi.attamen, vbi fides eſt,
Si roges,nihil pudet.hic,ubi opus eſt,
Non verentur:illic,ubi nihil opus eſt, ibi uerentur.
Sed quid agam? adeam ne ad eum, & cum eo iniuriam hanc expoſtulem?
Mala ingeram multa.atque aliquis dicat, nihil promoueris.
Multum,moleſtus certè ei fuero,atque animo morem geſſero.
P.Carine, & me, & te imprudens, niſi quid dij reſpiciunt,perdidi.
C.Ita ne imprudens? tandem inuenta eſt cauſa: ſoluiſti fidem
P.Quid tandem? C. etiam nunc me ſeducere iſtis dictis poſtulas?
P.Quid iſthuc eſt? C.poſtquam me amare dixi,complacita eſt tibi.
Heu miſerum, qui tuum animum ex animo ſpectaui meo.
P. Falſu' es. C. non tibi ſatis eſſe hoc uiſum ſolidum eſt gaudium,

Niſi

Niſi me lactaſſes amantem, & falſa ſpe produceres?
Habeas. P. habeam? ah neſcis quantis in malis verſer miſer,
Quantaſq; hic ſuis cõſilijs mihi confecit ſolicitudines
Meus carnufex. C. quid iſtuc tam mirum eſt? de te exemplum capit.
P. Haud iſtud dicas, ſi cognoris uel me, uel amorẽ meum.
C. Scio, cũ patre altercaſti dudũ, & is nunc propterea tibi
Succenſet, nec te quiuit hodie cogere, illã ut duceres.
P. Iam etiam, quo tu minus ſcis ærumnas meas,
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec poſtulabat nunc quiſquam uxorem dare.
C. Scio: coactus tua uoluntate es. P. mane,
Nondum ſcis. C. ſcio equidem illam ducturum eſſe te.
P. Cur me enicas? hoc audi. nunquam deſtitit
Inſtare, vt dicerem eſſe ducturum patri:
Suadere, orare, vſqueadeo donec perpulit.
C. Quis homo iſthuc? P. Dauos, C. Dauos? P. Dauos oĩa.
C. Quamobrem? P. neſcio. niſi mihi deos ſatis
Scio fuiſſe iratos, qui auſcultauerim.
C. Factum eſt hoc Daue? D. factũ eſt. C. hẽ quid ais ſcelus?
At tibi dij dignum factis exitium duint.
Eho, dic mihi, ſi omnes hunc coniectum in nuptias
Inimici vellent, quod, ni hoc, conſilium darent?
D. Deceptus ſum, at non defatigatus. C. ſcio.
D. Hac non ſucceſſit, alia aggrediemur viq:
Niſi id putas, quia primò proceſſit parum,
Non poſſe iam ad ſalutem conuerti hoc malum.
P. Immo etiam: nam ſati' credo, ſi aduigilaueris,

Ex vnis geminas mihi conficies nuptias.
D.*Ego Pamphile hoc tibi pro ſeruitio debeo,*
Conari manibus, pedibus, nocteiſq;, & dies
Capitis periculum adire, dum proſim tibi.
Tuum eſt, ſi quid præter ſpem euenit, mi ignoſcere.
Parum ſucceſſit quod ago, at facio ſedulò.
Vel melius tu aliud reperi, me miſſum face.
O.*Cupio. reſtitue in quem me accepiſti locum.*
D.*Faciam.* P.*at iam hoc opus eſt.* D.*hem, ſt, mane: crepuit à Glycerio oſtium.*
P.*Nihil ad te.* D.*quæro* P.*hem, nunccine demum?* D.*at iam hoc tibi inuentum dabo.*

ACTVS QVARTI SCENA II.

MYSIS, PAMPHILVS,
CHARINVS, DAVVS.

M. I*Am, vbi vbi erit inuentum tibi curabo, & mecum adductum*
Tuum Pamphilum: tu modò anime mi noli te macerare.
P.*Myſis.* M.*quid eſt? hem Pamphile, optume mihi te offers.* P.*quid eſt?*
M.*Orare iuſſit, ſi ſe ames, hera, iam vt ad ſeſe venias:*
Videre ait te cupere. P.*vah, perij: hoc malum integrat ſcit.*
Siccine me, atque illa n opera tua nunc miſeros ſollicitarier?

Nam

Nam idcirco accerſor, nuptias quòd mi apparari ſenſit?
C. Quibu' quidē quā facile poterat quieſci, ſi hic quieſſet.
D. Age, ſi hic non inſanit ſatis ſua ſponte, inſtiga. M. atque ædepol,
Ea res eſt, proptereaque nunc miſera in mærore eſt.
P. Myſis.
Per omneis tibi adiuro deos: nunquam eam me deſerturum,
Non, ſi capiundos mihi ſciam eſſe inimicos omneis homines.
Hanc mihi expetiui, cōtigit: conueniūt mores: ualeant,
Qui inter nos diſſidium volunt: hanc, niſi mors, mi adimet nemo.
M. Reſipiſco. P. non Apollinis magi' verum, atque hoc, reſponſum eſt.
Si poterit fieri, vt ne pater per me ſletiſſe credat,
Quo minus hæ fierēt nuptiæ, volo. ſed ſi id nō poterit;
Id faciā, in procliui quod eſt, per me ſletiſſe ut credat.
Quis videor? C. miſer æque, atque ego. D. conſilium quæro. C. fortis es.
Scio, quid conere. D. hoc ego tibi profectò effectum reddam.
P. Iam hoc opus eſt. D. quin iam habeo. C. quid eſt? D. huic, non tibi, habeo; ne erres.
C. Sat habeo. P. quid facies? cedo. D. dies hic mi ut ſit ſatiſ, vereor,
Ad agendum: ne uacuum eſſe me nunc ad narrandum credas.
Proinde hinc uos amolimini; nā mi impedimēto eſtis.

P.Ego hanc uiſam.D.quid tu? quò hinc te agis? C.uerum vis dicam?D.immo etiam:
Narrationis incipit mihi initium.C.quid me fiet?
D.Eho impudens, non ſatis habes, quòd tibi dieculam addo,
Quantum huic promoueò nuptias? C. Daue attamen. D.quid ergo?
C.Vt ducam.D.ridiculum.C.huc face ad me ut uenias, ſi quid poteris.
D.Quid veniam? nihil habeo. C. attamen ſi quid.D.age, veniam.C.ſi quid,
Domi ego.D.Tu Myſis, dum exeo,parumper opperi-re hic.
M.Quapropter? D.ita facto opus eſt.M.matura. D. iam inquam hic adero.

SCENA TERTIA ACTVS QVARTI.

MYSIS.

M. NIL *ne eſſe proprium cuiquam? Dij voſtram fidem.*
Summum bonum eſſe heræ putabam hunc Pamphilum,
Amicum,amatorem,virum,in quouis loco
Paratum:verum ex eo nunc miſera quem capit
Dolorem? facile hic plus mali eſt,quàm illic boni.
Sed Dauus exit.mi homo, quid iſthuc obſecro eſt?
Quò portas puerum?

SCENA QVARTA ACTVS IIII.

DAVVS, MYSIS.

D. MYsis nunc opus eſt tua
Mihi ad hanc rem exprompta memoria, atque aſtutia.
M. Quidnam incepturus? D. accipe à me hunc ocyus,
Atque ante noſtram ianuam appone. M. obſecro,
Humi ne? D. ex ara hinc ſume uerbenas tibi,
Atq; eas ſubſterne. M. quamobrem id tute non facis?
D. Quia, ſi fortè opus ad herum iuſiurandum mihi
Non appoſuiſſe, ut liquidò poſſim. M. intellego.
Noua nunc religio in te iſthæc inceſſit, cedo?
D. Moue ocyus te, ut, quid agam, porrò intellegas.
Prò Iuppiter. M. quid? D. ſponſæ pater interuenit.
Repudio conſilium, quod primum intenderam.
M. Neſcio, quid narres. D. ego quoque hinc ab dextera
Venire me adſimulabo. tu, ut ſubſeruias
Orationi, utcunque opu' ſit, uerbis, uide.
M. Ego, quid agas, nihil intelligo: ſed, ſi quid eſt,
Quod mea opera opus ſit uobis, aut tu plus vides,
Manebo, ne quod uoſtrum remorer commodum.

QVARTI ACTVS SCENA V.

CHREMES, MYSIS, DAVVS.

C. REu ertor, poſtquam, quæ opus fuere ad nuptias
Gnatæ, paraui, ut iubeam accerſi. ſed quid hoc?

Puer herle eſt.mulier, tun' appoſuiſti hunc? M. vbi illic eſt? C.non mihi reſpondes? M.hem,nuſquam eſt. væ miſeræ mihi,

Reliquit me homo, atque abijt. D. di voſtram fidem,
Quid turbæ eſt apud forū? quid illic hominū litigāt?
Tum annona cara eſt.quid dicam aliud, neſcio.
M.Cur tu obſecro hic me ſolam? D.hem,quæ hæc eſt fabula?

Eho Myſis,puer hic vnde eſt? quisve huc attulit?
M.Satin' ſanus es,qui me id rogites? D.quē igitur rogē,
Qui hic neminem alium video? C. miror,vnde ſit.
D.Dicturan' quod rogo? M.au. D.concede ad dexteram.
M.Deliras.non tute ipſe? D.Verbum ſi mihi
Vnum,præterquam quod te rogo,faxis,caue.
M.Male dicis.D.unde eſt? dic clarè. M. à uobis. D ha ha. hæ.

Mirum verò,impudenter mulier ſi facit.
C.Ab Andria eſt ancilla hæc, quantum intellego.
D.Adeon' videmur uobis eſſe idonei,
In quibus ſic illudatis? C.veni in tempore.
D.Propterea adeo puerum tollere hinc ab ianua;
Mane: caue quoquam ex iſthoc exceſſis loco.
M.Dij te eradicent. ita me miſeram territas.
D.Tibi ego dico,an non? M. quid vis? D. at etiam rogas?
Cedo, cuium puerum hic appoſuiſti, dic mihi.
M.Tu neſcis? D.mitte id,quod ſcio: dic,quod rogo:
M.Veſtri. D cuius veſtri? M. Pamphili. D. hem, quid Pamphili?
M.Eho,an non eſt? C.rectè ego ſemper fugi has nuptias.

D.O faci-

D. O facinus animaduertendum. M. quid clamitas?
D. Quem ne ego heri vidi ad vos adferri veſperi?
M. O hominem audacem. D. verum. vidi Cantharam
Subſarcinatam. M. Dijs pol habeo gratias,
Cum in pariundo aliquot adfuerunt liberæ.
D. Næ illa illum haud nouit, cuius cauſa hæc incipit.
Chremes, ſi poſitum puerum ante ædes uiderit,
Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit.
C. Non hercle faciet. D. nunc adeo, vt tu ſis ſciens,
Ni puerum tollis, iamiam ego hunc mediam in uiam
Prouoluam, teq; ibidem peruoluam in luto.
M. Tu pol homo non es ſobrius. D. fallacia
Alia aliam trudit. iam ſuſurrari audio,
Ciuem atticam eſſe hanc. C. hem. D. coactus legibus
Eam vxorem ducet. M. au, obſecro, an non ciuis eſt?
C. Iocularium in malum inſciens penè incidi:
D. Quis hic loquitur? o Chreme, per tempus aduenis:
Auſculta C. audiui iam omnia. D. an ne tu omnia?
C. Audiui inquam à principio. D. audiſtin' obſecro? hem
Scelera: hanc iam oportet in cruciatum hinc abripi.
Nec ille eſt: non te credas Dauom ludere.
M. Me miſeram: nihil pol falſi dixi mi ſenex.
C. Noui rem omnem. ſed eſt Simo intus? D. intus eſt.
M. Ne me attingas ſceleſte. ſi pol Glycerio non oĩa hęc.
D. Eho inepta, neſcis quid ſit actum. M. quid ſciam?
D. Hic ſocer eſt. alio pacto haud poterat fieri,
Vt ſciret hæc, quæ uolumus. M. hem, prædiceres.
D. Paulùm intereſſe cenſes, ex animo omnia.
Vt fert natura, facias, an de induſtria?

SCENA VI. ACTVS QVARTI.

CRITO, MYSIS, DAVVS.

C. IN hac habitaſſe platea dictũ eſt Chryſidẽ,
Quæ ſe inhoneſte optauit parare hic ditias
Potius, quàm in patria honeſte paupera ui
uere.
Eius morte ea ad me lege redierunt bona
Sed quos perconter, video. ſaluete. M. obſecro,
Quem uideo? eſt ne hic Crito, ſobrinus Chryſidis?
Is eſt. C. ò Myſis ſalue. M. ſaluos ſis Crito.
C. Itan' Chryſis? hem. M. nos quidẽ pol miſeras perdidit.
C. Quid uos? quo pacto hic? ſati' ne recte? M. nos ne? ſic
Vt quimus, aiunt; quando, ut volumus, non licet.
C. Quid Glycerium? iam hic ſuos parentes repperit?
M. Vtinam. C. an nondum etiam? haud auſpicato huc me
appuli:
Nam pol, ſi id ſciſſem, nunquam huc tetuliſſem pedẽ:
Semper enim eius dicta eſt hęc, atque habita eſt ſoror:
Quæ illius fuerunt, poſſidet, nunc me hoſpitem
Lites ſequi, quàm hic mihi ſit facile, atque utile,
Aliorum exempla commonent. ſimul arbitror,
Iam eſſe aliquem amicum, & defenſorem ei: nam fere
Grandiuſcula iam profecta eſt illinc. clamitent,
Me ſycophantam hæreditatem perſequi,
Mendicum. tum, ipſam deſpoliare non licet.
M. O optume hoſpes pol Crito antiquum obtines.
C. Duc me ad eã, quando huc ueni, ut videã. M. maxume.
D. Sequar hos: nolo me in tempore hoc uideat ſenex.

ACTVS

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

CHREMES, SIMO.

C. SATI' *iam ſati' Simo ſpectata erga te amicitia eſt mea:*
Sati' pericli cœpi adire: orandi iã finẽ face.
Dum ſtudeo obſequi tibi, pene illuſi uitam filiæ.
S. Immo enim quàm maxume abs te oro, atque poſtulo Chreme,
Vt beneficium, verbis initũ dudum, nũc re cõprobes.
C. Vide; quàm iniquus ſis præ ſtudio. dum efficias id, quod cupis,
Neque modum benignitatis, neque quid me ores, cogitas:
Nam ſi cogites, remittas iam me onerare iniurijs.
S. Quibus? C. ah rogitas? perpuliſti me, ut homini adoleſcentulo,
In alio occupato amore, abhorrenti ab re vxoria,
Filiam darem in ſeditionem, atque incertas nuptias;
Eiu' labore, atq; eius' dolore gnato ut medicarer tuo.
Impetraſti: incepi, dũ res tetulit: nũc non fert: feras.
Illam hinc ciuem eſſe aiunt: puer eſt natus: nos miſſos face.
S. Per ego te deos oro, ut ne illis animũ inducas credere,
Quibus in maxume utile eſt illũ eſſe quã deterrimum.
Nuptiarũ gratia hæc ſunt ficta, atque incepta omnia.
Vbi ea cauſa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his, deſinent.
C. Erras. cum Dauo egomet vidi iurgantem ancillam. S. ſcio. C. at

ero

Vero uoltu; cũ, ibi me adeſſe, neuter tum præſenſerat.
S. Credo: & id facturas, Dauus dudum prædixit mihi:
Et neſcio quid tibi ſum oblitus hodie, ac uolui dicere.

ACTVS QVINTI SCENA II.

DAVVS, CHREMES, SIMO.

DROMO.

D. ANIMO *iam nunc otioſo eſſe impero. CH. hem Dauom tibi.*
S Vnde egreditur? D. meo præſidio, atque hoſpitis. S. quid illud mali eſt?
D. Ego commodiorem hominem, aduentum, tempus non uidi. S. ſcelus,
Quemnam hic laudat? D. omnis res eſt iam in uado. S. ceſſo alloqui?
D. Herus eſt: quid agam? S. ò ſalue bone vir. D. hem Simo, ò noſter Chreme,
Omnia apparata iam ſunt intus. CH. curaſti probè.
D. Vbi uoles, accerſe. S. bene ſanè. id enimuero hic nunc abeſt.
Etiam tu hoc reſpondes, quid iſthic tibi negotij eſt? D. mihin'? S. ita.
D. Mihi ne? S. tibi ego. D. modò introij. S. quaſi ego, quàm dudum, rogem.
D. Cum tuo gnato unà. S. an ne eſt intus Pamphilus? crucior miſer.
Eho, non tu dixti eſſe inter eos inimicitias carnufex?
D. Sunt.

D.Sunt S.cur igitur hic eſt? CH. quid illum cenſes? cum cum illa litigat.
D.Immo verò indignum Chreme iam facinus faxo ex me audias.
Neſcio quis ſenex modò venit: ellum cõfidens, catus:
Cum faciam uideas, uidetur eſſe quanti uis preti:
Triſti' ſeueritas ineſt in voltu, atque in uerbis fides.
S.Quidnam adportas? D.nil equidem, niſi quod illum audiui dicere.
S.Quid ait tandem? D.Glycerium ſe ſcire eſſe hinc ciuem Atticam.
S.Hem Dromo, Dromo. D.quid eſt? S.Dromo. D.audi. S.verbum ſi addideris Dromo.
D.Audi obſecro. DRO. *quid vis? S. ſublimem hunc intro rape, quantum potes.*
DR.Quem? S.Dauom. D.quamobrem? S.quia lubet: rape inquam. D.quid feci? S.rape.
DA. Si quidquam mentitum inuenies, occidito. S. nihil audio.
Ego iam te commotum reddam. D.tametſi hoc verum eſt. S.tu tamen
Cura adſeruandum uinctum: atque audin'? quadrupedem conſtringito.
Age nunc: iam ego pol hodie, ſi uiuo, tibi
Oſtendam, herum quid ſit pericli fallere, &
Illi patrem. CH.ah ne ſæui tantopere. S.Chreme,
Pietatem gnati, non ne te miſeret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age Pamphile: exi Pamphile: ecquid te pudet?

ACTVS

ACTVS QVINTI SCENA III.

PAMPHILVS, SIMO, CHREMES.

P. QVIS me volt? perij, pater eſt. S. quid ais omnium? C. ah:
Rem potius ipſam dic, ac mitte malè loqui.
S. Quaſi quidquam in hunc iam grauius dici poſſiet.
Ain' tandem, ciuis Glycerium eſt? P. ita prædicant.
S. Ita prædicant? ingentem confidentiam:
Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
Num eius color pudoris ſignum vſquam indicat?
Adeon' impotenti eſſe animo, ut præter ciuium
Morem, atque legem, & ſui voluntatem patris
Tamen hanc habere ſtudeat cum ſummo probro?
P. Me miſerum. S. modò ne id demum ſenſti Pamphile?
Olim iſthuc, olim, cum ita animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi,
Eodem die iſthuc uerbum uerè in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam ſenectam huius ſolicito amentia? an
Pro huius ego ut peccatis ſupplicium ſufferam?
Immo habeat, ualeat, uiuat cum illa. P mi pater.
S. Quid mi pater? quaſi tu huius indigeas patris.
Domus, uxor, liberi inuenti inuito patre:
Adducti, qui illam ciuem hinc dicant: viceris.
P. Pater licet ne pauca? S. quid dices mihi?
C. Attamen Simo audi. S. ego audiam? quid ego audiam
Chreme?

Chreme? C. attamen dicat ſine. S. age dicat, ſino.

T. Ego me amare hanc fateor. ſi id peccare eſt, fateor id quoque.

Tibi pater me dedo. quiduis oneris impone: impera:

Vis me vxorem ducere? hanc amittere? ut potero, feram.

Hoc modò te obſecro, vt ne credas à me allegatum hunc ſenem.

Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam. S. adducas? T. ſine, pater.

C. Aequum poſtulat: da veniam. T. ſine te hoc exorem. S. ſino.

Quiduis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar Chreme.

C. Pro peccato magno paulum ſupplicij ſatis eſt patri.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILVS.

CR. MITTE *orare. vna harum quæuis cauſa me, vt faciam, monet.*

Vel tu, vel quòd uerum eſt, vel quòd ipſi cupio Glycerio.

CH. *Andrium ego Critonem video? æcere is eſt.* CR. *ſaluos ſis Chreme.*

CH. *Quid tu Athenas inſolens?* CR. *euenit. ſed hiccine eſt Simo?*

CH.

Cʜ.*Hic eſt.* S.*me ne quæris? eho tu Glycerium hinc ciuem eſſe ais?*

Cʀ.*Tu negas?* S.*Ita ne huc paratus aduenis?* Cʀ.*quare?* S.*rogas?*

Tu ne impune hæc facias? tu ne hic homines adoleſcentulos,

Imperitos rerum, eductos liberè, in fraudem illicis?

Solicitando, & pollicitando eorum animos lactas? Cʀ *ſanus n' es?*

S.*Ac meretricios amores nuptijs conglutinas?*

P.*Perij: metuo, vt ſubſtet hoſpes.* Cʜ.*ſi Simo hunc noris ſatis,*

Nō ita arbitrere. bonus hic eſt vir. S.*hic uir ſit bonus?*

Ita ne adtemperate venit hodie in ipſis nuptijs,

Vt ueniret antehac nunquam? eſt verò huic credendum Chreme?

P.*Ni metuam patrem, habeo pro illa re, illum quod moneam probè.*

S.*Sycophanta.* Cʀ.*hem.* Cʜ.*ſic Crito eſt hic: mitte.* Cʀ.*videat, qui ſiet.*

Si mihi pergit, quæ uolt, dicere, ea, quę nō volt, audiet.

Ego iſthæc moueo, aut curo? non tu tuum malum ęquo animo feres?

Nā, ego quæ dixi, uera, an falſa audieris, iā ſciri pōt.

Atticus quidam olim naui fracta apud Andrum eiectus eſt,

Et iſthæc vna parua uirgo. tū ille egēs fortè applicat

Primum ad Chryſidis patrem ſe. S.*fabulam inceptat.* Cʜ.*ſine.*

Cʀ.*Ita*

Cr. Ita ne vero obturbat? Ch. perget. Cr. tum is mihi cognatus fuit,
Qui eũ recepit. ibi ego audiui ex illo ſeſe eſſe Atticũ.
Is ibi mortuus eſt. Ch eius nomen? Cr. nomen tam ci tò tibi?
Phania. Ch. hem perij. Cr. verum hercle opinor fuiſſe Phaniam.
Hoc certò ſciò, Rhãnuſiũ ſe aiebat eſſe. Ch. ò Iuppiter.
Cr. Eadem hæc Chreme multi alij in Andro tum audiue re. Ch. vtinam id ſiet,
Quod ſpero. eho dic mihi, quid is eam tum, Crito,
Suam ne aiebat eſſe? Cr. non. Ch. cuiam igitur? Cr. fratris filiam.
Ch. Certè mea eſt. Cr. quid ais? C. quid tu? quid ais? P. arrige aures Pamphile.
S. Qui credis? Ch. Phania ille, frater meus fuit. S. noram, & ſcio.
Ch. Is hinc bellum fugiens, meq; in Aſiam perſequens, proficiſcitur.
Tum illam hic relinquere eſt ueritus. poſtilla nunc primum audio,
Quid illo ſit factum. P. vix ſum apud me: ita animus commotu' eſt metu,
Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.
S. Næ iſtã multimodis tuã ĩueniri gaudeo. P. credo pater
Ch. At mihi vnus ſcrupulus etiam reſtat. qui me malè habet. P. dignus es
Cum tua religione odio. nodum in ſcirpo quæris. Cr. quid iſtud eſt?

Ch. No-

Ch. Nomen non conuenit. Cr. fuit herclè aliud huic paruæ: Ch. quod Crito?
Nunquid meminiſti? Cr. id quæro. P. ego ne huius memoriam patiar meæ
Voluptati obſtare, cum ego poſſim in hac re medicari mihi?
Non patiar. heus Chreme: quod quæris, Paſſibula. Cr. ipſa eſt. Ch. ea eſt.
P. Ex ipſa millies audiui. S. Omneis nos gaudere hoc Chreme,
Te credo credere. Ch. ita me dij ament, credo. P. quid reſtat pater?
S. Iam dudum res reduxit me ipſa in gratiam. P. ò lepidum patrem.
De uxore ita, ut poſſedi, nihil mutat Chremes. Ch. cauſa optuma eſt:
Niſi quid pater aliud ait. P. nempè. S. ſcilicet. Ch. dos, Pamphile, eſt
Decem talenta. P. accipio. Ch. propero ad filiam. eho mecum Crito:
Nam illam me haud noſſe credo. S. cur non illam huc transferri iubes?
P. Rectè admones. Dauo iſtud dedã iã negoti. S. non põt.
P. Qui? S. quia habet aliud magis ex ſeſe, & maius. P. quidnam? S. uinctus eſt.
P. Pater, non rectè vinctu' eſt. S. haud ita iuſſi. P. iube ſolui obſecro.
S. Age fiat. P. at matura. S. eo intro. P. ò fauſtum, & felicem huic diem.

ACTVS

ACTVS QVINTI SCENA V.

CHARINVS, PAMPHILVS.

C. PROVISO, *quid agat Pamphilus: atque eccum. P. aliquis forſan me putet*
Non hoc putare verum: at mihi nunc ſic eſſe hoc verum lubet.
Ego vitam deorũ propterea ſempiternã eſſe arbitror,
Quòd voluptates eorum propriæ ſunt nam mihi immortalitas
Parta eſt, ſi nulla huic ægritudo gaudio interceſſerit.
Sed quem potiſſimum exoptem nunc mihi, cui hæc narrem, dari?
C. Quid illuc gaudi eſt? P. Dauom uideo. nemo eſt, quem mallem, omnium:
Nã hunc ſcio mea ſolidè ſolũ gauiſurum eſſe gaudia.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

DAVVS, PAMPHILVS, CHARINVS.

D. PAMPHILVS *vbinam hic eſt? P. Daue. D. quiſnam homo eſt? P. ego ſum. D. ò Pamphile.*
P. Neſcis, quid mihi obtigerit. D. certè: ſed, quid mihi obtigerit, ſcio.
P. Et quidem ego. D. more hominum euenit, ego ut quod ſum nactus mali,
Prius reſciſceres tu, quàm ego, tibi quod euenit boni.
P. Mea Glycerium ſuos parẽtes reperit. D. ò factũ bene.

C.Hem.P.pater amicus ſummus nobis.D.quis? P.Chremes.D.narras probè.

P.Nec mora vlla eſt, quin eam vxorem ducam.C.num ille ſomniat

Ea, quæ vigilans voluit? P.tum de puero Daue? D. ah deſine.

Solus eſt,quẽ diligũt dij.C.ſaluus ſum,ſi hæc uera ſũt.

Conloquar.P.quis homo eſt? Charine,in tempore ipſo mi aduenis.

C.Bene factum.P.hem,audiſti? C.omnia.age,me in tuis ſecundis reſpice.

Tuus eſt nũc Chremes.facturum,quæ voles,ſcio oĩa.

P.Memini:atque adeo longum eſt,nos illum expectare, dum exeat.

Sequere hac me. intus apud Glycerium eſt nunc. tu Daue abi domum,

Propera,accerſe, hinc qui auferant eam:quid ſtas? quid ceſſas? D.eo.

Ne expectetis,dum exeant huc:intus deſpondebitur:

Intus tranſigetur,ſi quid eſt,quod reſtet.plaudite.

PERSONÆ.

Phædria	*adoleſcens,*	*Chremes*	*ſenex,*
Parmeno	*ſeruus,*	*Antipho*	*adoleſcens,*
Thais	*meretrix,*	*Dorias*	*ancilla,*
Gnatho	*paraſitus,*	*Dorus*	*eunuchus,*
Chærea	*adoleſcens,*	*Sanga*	*ſeruus,*
Thraſo	*miles,*	*Sophorna*	*nutrix,*
Pythias	*ancilla,*	*Laches*	*ſenex.*

ACTA

ACTA LVDIS MEGALENSIBVS L. POSTVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA AEDILIB. CVRVLIB. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRÆNESTINVS. MODVLAVIT FLACCVS CLAVDII, TIBIIS DVABVS, DEXTRA. ET SINISTRA. GRÆCA MENANDRV, ACTA II. M. VALERIO, C. FANNIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS

PERIOCHA.

SOROREM *falſo dictitatã Thaidis,*
Id ipſum ignorans, miles aduexit Thraſo,
Ipſiq; donat. erat hæc ciuis Attica
Eidem eunuchum, quem emerat, tradi iubet
Thaidis amator Phædria, ac rus ipſe abit,
Thraſoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cum deperiret dono miſſam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur: ſuadet Parmeno:
Introijt: vitiat uirginem: ſed Atticus
Ciuis repertus frater eius, conlocat
Vitiatam ephebo: Phædriam exorat Thraſo.

MEretrix adoleſcētem, cuius mutuo amore tenebatur, excluſit: eiq́ue reuocato excluſionis cauſas reddidit. eius frater minor natu virginem, quam miles meretrici dono miſerat, amare cœpit; deductuſq́ue in domum meretricis pro eunucho, uitiat. re itaque cognita, cum illuſam ſe meretrix doleret, ab eodem adoleſcente placatur: interuentuq́; fratris eius ciuem cognitam Athenienſem ducit vxorem. miles quoque in partem meretricij amoris receptus illuditur.

PROLOGVS.

SI quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis
Quam plurimis, & minime multos lædere;
In his poeta hic nomen profitetur ſuũm.
Tum ſi quis eſt, qui dictum in ſe inclementius
Exiſtimauit eſſe, ſic exiſtimet,
Reſponſum, non dictum eſſe, quia læſit prior,
Qui bene uertendo, & eaſdem ſcribendo male, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phaſma nunc nuper dedit,
Atque in Theſauro ſcripſit, cauſam dicere
Prius, unde petitur aurum, quare ſit ſuum,
Quàm illic, qui petit, unde is ſit theſaurus ſibi,
Aut unde in patrium monumentum peruenerit.
Debinc ne fruſtretur ipſe ſe, aut ſic cogitet;
Defunctus iam ſum, nihil eſt quod dicat mihi:
Is ne erret, moneo, & deſinat laceſſere.

Habeo

Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur;
Quæ proferentur poſt, ſi perget lædere
Ita, ut facere inſtituit. nunc quam acturi ſumus
Menandri Eunuchum, poſtquam ædiles emerunt,
Perfecit, ſibi ut inſpiciundi eſſet copia.
Magiſtratus cum ibi adeſſet, occepta eſt agi.
Exclamat, furem, non poetam: fabulam
Dediſſe, & nil dediſſe verborum tamen:
Colacem eſſe Næui, & Plauti veterem fabulam;
Paraſiti perſonam inde ablatam, & militis.
Si id eſt peccatum, peccatum imprudentia eſt
Poetæ, non qui furtum facere ſtuduerit.
Id ita eſſe, vos iam iudicare poteritis.
Colax Menandri eſt: in ea eſt paraſitus Colax,
Et miles glorioſus: eas ſe non negat
Perſonas tranſtuliſſe in Eunuchum ſuam
Ex Græca: ſed eas fabulas factas prius
Latinas ſciſſe ſeſe, id uerò pernegat.
Quod ſi perſonis iiſdem uti aliis non licet,
Qui magis licet currentes ſeruos ſcribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Paraſitum edacem, glorioſum militem,
Puerum ſupponi, falli per ſeruum ſenem,
Amare, odiſſe, ſuſpicari? denique
Nullum eſt iam dictum, quod non dictum ſit prius.
Quare æquum eſt uos cognoſcere, atque ignoſcere,
Quæ ueteres factitarunt, ſi faciunt noui.
Date operam, & cum ſilentio animaduortite,
Vt pernoſcatis, quid ſibi Eunuchus uelit.

ACTVS PRIMI SCENA I.

PHAEDRIA, PARMENO.

Ph. QVID igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,
Cum accerſor vltro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Excluſit, reuocat, redeam? non, ſi me obſecret.
Pa. Siquidem hercle poſſis, nil prius, neque fortius:
Verum ſi incipies, neque perficies nauiter,
Atque ubi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace, ultro ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non poſſe: actum eſt, ilicet
Periſti: eludet, ubi te uictum ſenſerit.
Proin tu, dum eſt tempus, etiam atque etiam cogita,
Here. quæ res in ſe neque conſilium, neque modum
Habet vllum, eam conſilio regere non potes.
In amore hæc omnia inſunt vitia, iniuriæ,
Suſpectiones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rurſum. incerta hæc ſi tu poſtules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm ſi des operam, ut cum ratione inſanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:
Ego ne illam? quæ illum? quæ me? quæ non? ſine modo:
Mori me malim: ſentiet qui vir ſiem:
Hęc uerba me hercule una falſa lacrumula,
Quam, oculos terendo miſere, vix vi expreſſerit,
Reſtinguet:

Reſtinguet: & te vltro accuſabis, & ei dabis
Vltro ſupplicium. PH. indignum facinus. nunc ego &
Illam ſceleſtam eſſe, & me miſerum ſentio:
Et tædet: & amore ardeo: & prudens, ſciens,
Viuus, videnſq; pereo: nec, quid agam, ſcio.
Pa. Quid agas? niſi vt te redimas captum quàm queas
Minimo: ſi nequeas paululo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. PH. ita ne ſuades? PA. ſi ſapis:
Neque, præterquam quas ipſe amor moleſtias
Habet, addas; & illas, quas habet, recte feras.
Sed ipſa egreditur noſtri fundi calamitas:
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

ACTVS PRIMI SCENA II.

THAIS, PHAEDRIA, PARMENO.

T. Miſeram me, vereor ne illud grauius Phædria
Tulerit; ne ve aliorſum, atque ego feci, acceperit,
Quòd heri intromiſſus non eſt. PH. totus Parmeno
Tremo horreoq;, poſtquam aſpexi hanc. PA. bono animo es:
Accede ad ignem hunc, iam caleſces plus ſatis.
T. Quis hic loquitur? hem, tun' eras mi Phædria?
Quid hic ſtabas? cur nõ recta introibas? PA. ceterum
De excluſione uerbum nullum. T. quid taces?
Ph. Sanè quia uerò hæ mihi patent ſemper fores,
Aut quia ſum apud te primus. T. miſſa iſtæc face.

Ph.Quid miſſa? ò Thais,Thais,vtinam eſſet mihi
Pars æqua amoris tecum;ac pariter fieret,vt
Aut hoc tibi doleret itidem,vt mihi dolet;
Aut ego iſtuc abs te factum nihili penderem.
T.Ne crucia te obſecro anime mi,mi Phædria.
Non pol,quo quenquam plus amem, aut plus diligã,
Eo feci:ſed ita erat res:faciundum fuit.
Pa.Credo,ut fit,miſera præ amore excluſit hunc foras.
T.Siccine ais Parmeno? age.ſed,huc qua gratia
Te accerſi iuſſi,auſculta. PH.fiat.T.dic mihi
Hoc primum.potin' eſt hic tacere? Pa.egone? optume.
Verum heus tu,lege hac tibi meam aſtringo fidem:
Quæ uera audiui,taceo,& continuo optume:
Sin falſum, aut vanũ,aut fictũ eſt,cõtinuo palam eſt.
Plenus rimarum ſum,hac atque illac perfluo.
Proin tu,taceri ſi vis,vera dicito.
T.Samia mihi mater fuit:ea habitabat Rhodi.
Pa.Poteſt taceri hoc. T.ibi tum matri paruolam
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Attica hinc abreptam.PH.ciuem ne? T.arbitror:
Certum non ſcimus:matris nomen & patris
Dicebat ipſa:patriam,& ſigna cetera
Neque ſciebat,neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat,è prædonibus,
Vnde emerat,ſe audiſſe,abreptam è Sunio.
Mater vbi accepit,cœpit ſtudioſe omnia
Docere,educere,ita vti ſi eſſet filia.
Sororem plerique eſſe credebant meam.
Ego cum illo,quo cum uno rem habebam tum,hoſpite

Abij

Abij huc:qui mihi reliquit hęc,quæ habeo,omnia.
PA.Vtrunque hoc falsũ eſt:effluet. T.qui iſtuc?PA.qa
Neque tu uno eras contenta,neque ſolus dedit:
Nam hic quoq; bonã, magnamq; partẽ ad te attulit.
T.Ita eſt.ſed ſine me peruenire,quò uolo.
Interea miles,qui me amare occeperat,
In Cariam eſt profectus. te interea loci
Cognoui.tu ſcis, poſtilla quàm intumum
Habeam te,& mea conſilia ut tibi credam omnia.
Ph.Ne hoc q̃dẽ tacebit Parmeno.Pa.oh,dubiũ ne id eſt?
T.Hoc agite amabo.mater mea illic mortua eſt
Nuper. eius frater aliquantum ad rem eſt auidior.
Is ubi hancce forma uidet honeſta uirginem,
Et fidibus ſcire,pretium ſperans,illicò
Producit,uenit.fortè fortuna adfuit
Hic meus amicus:emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum,ignarusq; omnium:
Is uenit.poſtquam ſenſit me tecum quoque
Rem habere,fingit cauſas,ne det,ſedulò:
Ait,ſi fidem habeat,ſe iri præpoſitum tibi
Apud me,ac non id metuat, ne , ubi eam acceperim,
Seſe relinquam,uelle ſe illum mihi dare;
Verum id uereri.ſed,ego quantum ſuſpicor,
Ad uirginem animũ adiecit. PH. etiam ne amplius?
T.Nil:nam quæſiui nunc ego eam, mi Phædria,
Multæ ſunt cauſæ, quamobrem cupio abducere:
Primum,quòd ſoror eſt dicta:præterea,ut ſuis
Reſtituam,ac reddam. ſola ſum:habeo hic neminem,
Neque amicũ,neq; cognatum, quamobrem Phædria

Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabo adiuta me, quò id fiat facilius.
Sine illum priores parteis hoſce aliquot dies
Apud me habere. nihil reſpondes? PH. peſſuma,
Ego quidquam cum iſtis factis tibi reſpondeam?
PA. Hei noſter, laudo tandem perdoluit: uir es.
PH. At ego neſciebam, quorſum tu ires. paruola
Hinc eſt abrepta: eduxit mater pro ſua:
Soror eſt dicta: cupio abducere, ut reddam ſuis.
Nempè omnia hæc nunc uerba huc redeunt denique:
Excludor ego, ille recipitur: qua gratia?
Niſi illum plus amas, quàm me: & iſtam nūc times,
Quæ aduecta eſt, ne illum talem præripiat tibi.
T. Egon' id timeo? PH. quid te ergo ſolicitat? cedo.
Num ſolus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem ſenſiſti te caluier.
Nonne, vbi mihi dixti cupere te ex Aethiopia
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæſiui? eunuchum porrò dixti uelle te,
Quia ſolæ utuntur his reginæ: repperi:
Heri minas uiginti pro ambobus dedi:
Tamen contemptus abs te, hęc habui in memoria:
Ob hęc facta abs te ſpernor. T. quid iſtuc Phędria?
Quanquã illam cupio abducere, atque hac re arbitror
Id fieri poſſe maxume: ueruntamen,
Potius quàm te inimicum habeam, faciam, ut iuſſeris.
PH. Vtinam iſtuc verbum ex animo, ac uerè diceres,
Potius, quàm te inimicum habeam. ſi iſtuc crederem
Sincere dici, quiduis poſſem perpeti.

PA. La-

P.A.Labaſcit,uictus uno uerbo.quàm cito?
T.Ego non ex animo miſera dico? quam ioco
Rem uoluiſti à me tandem,quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem ut concedas ſolum.PH ſi quidem biduum:
Verum ne fiant iſti uiginti dies.
T.Profectò non plus biduum,aut.PH.aut? nihil moror.
T.Non fiet.hoc modò ſine te exorem. PH.ſcilicet
Faciundũ eſt,qđ uis.T.meritò amo te.PH.bene facis:
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
Ita facere certum eſt:mos gerundũ eſt Thaidi.
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. P.A.maxume.
PH.In hoc biduum Thais uale. T.mi Phædria,
Et tu.nunquid uis aliud?PH.ego ne quid uelim?
Cum milite iſto præſens, abſens ut ſies:
Dies,noctesq́; ames me: me deſideres:
Me ſomnies:me expectes:de me cogites:
Me ſperes:me te oblectes:mecum tota ſis:
Meus fac ſis poſtremò animus, quando ego ſum tuus.
T.Me miſeram, forſitan hic mihi paruã habeat fidem,
Atque ex aliarum ingenijs nunc me iudicet.
Ego pol,quæ mihi ſum conſcia,hoc certò ſcio,
Neque me finxiſſe falſi quidquam,neque meo
Cordi eſſe quenquam cariorem hoc Phædria:
Et quidquid huius feci, cauſa uirginis
Feci,nam me eius ſpero fratrem propemodum
Iam repperiſſe,adoleſcentem adeo nobilem: &
Is hodie uenturum ad me conſtituit domum.
Concedam hinc intro,atque expectabo,dum uenit.

ACTVS

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

PHAEDRIA, PARMENO.

PH. Ita, *vt iuſſi, deducantur iſti. PA. faciam PH. at diligenter.*
PA. *Fiet. PH. at maturè. PA. fiet. PH. ſatin' hoc mandatum eſt tibi?*
PA. Ah rogitare? quaſi difficile ſiet. vtinam
Tam aliquid facile inuenire poſſis Phædria,
Hoc quàm peribit. Ph. ego quoque unà pereo, quod mi eſt carius.
Ne iſtuc tam iniquo patiare animo. Pa. minimè: quin
Effectum dabo. ſed nunquid aliud imperas?
Ph. Munus noſtrum ornato uerbis, quod poteris: &
Iſtum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.
Pa. Memini, tametſi nullus moneas. Ph. ego rus ibo, atque ibi manebo.
Pa. Cenſeo. Ph. ſed heus tu. Pa. quid vis? Ph. cenſen' poſſe me obfirmare, &
Perpeti, ne redeam interea? Pa. te ne? non herclè arbitror:
Nam aut iam reuertere; aut mox noctu te adiget horſum inſomnia.
Ph. Opu' faciam, ut defatiger vſq;, ingratijs ut dormiã.
Pa. Vigilabis laſſus: hoc plus facies. Ph. ah, nil dicis Parmeno.
Eijciunda hercle hæc mollities animi: nimis me indulgeo.
Tandem ego non illa caream, ſi ſit opus, uel totum triduum?

triduum? Pa.hui,
Vniuerſum triduũ? vide,quid agas.PH.ſtat ſententia.
Pa.Dij boni,quid hoc morbi eſt?adeon' hoĩes immutarier
Ex amore,ut nõ cognoſcas eũdem eſſe? hoc nemo fuit
Minus ineptus, magi' ſeuerus quiſquam, nec magi' continens.
Sed quis hic eſt,qui huc pergit?at at,hic quidem eſt paraſitus Gnatho
Militis: ducit ſecum vnà virginem huic dono: papæ,
Facie honeſta.mirũ,ni ego me turpiter hodie hic dabo
Cum meo decrepito hoc eunucho. hæc ſuperat ipſam Thaidem.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

GNATO, PARMENO.

G. DII immortales,homini homo quid præſtat? ſtulto intellegens
Quid intereſt? hoc adeo ex hac re uenit in mentem mihi:
Conueni hodie aduenìens quendam mei loci hinc, atque ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurierat bona.
Video ſentũ,ſqualidũ,ęgrum:pãnis,annisq; obſitum,
Quid iſtuc, inquam,ornati eſt? quoniam miſer, quod habui,perdidi,
Hem quò redactus ſum: omnes noti me, atque amici deſerunt.

Hic

Hic ego illum contempſi præ me: quid homo, inquam, ignauiſſime?
Ita ne paraſti te, vt ſpes nulla reliqua in te ſiet tibi?
Simul conſilium cum re amiſti? viden' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, veſtitus, quæ habitudo eſt corporis?
Omnia habeo, neque quidquam habeo: nil cum eſt, nil deſit tamen.
At ego infelix neque ridiculus eſſe, neque plagas pati
Poſſum. quid tu his rebus credis fieri? tota erras uia.
Olim iſti fuit generi quondã quæſtus apud ſeclũ prius.
Hoc nouum eſt aucupium: ego adeo hanc primus inueni viam.
Eſt genus hominum, qui eſſe primos ſe omnium rerum volunt,
Nec ſunt: hos conſector: hiſce ego non paro me, ut rideant,
Sed eis vltrò arrideo, & corũ ingenia admiror ſimul:
Quidquid dicunt, laudo: id rurſum ſi negant, laudo id quoque:
Negat quis, nego: ait, aio: poſtremò imperaui egomet mihi,
Omnia aſſentari is quæſtus nũc eſt multò vberrimus.
PA. *Scitum herclè hominem: hic homines prorſum ex ſtultis inſanos facit.*
G. *Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum vbi aduenimus,*
Concurrunt læti mi obuiam cupedinarij, coqui,
Lanij, cetarij, fartores, piſcatores, aucupes,

Quibus

Quibus & re ſalua & perdita profueram, & proſum ſæpe.
Salutant : ad cœnam vocant : aduentum gratulantur.
Ille vbi miſer, famelicu', videt me eſſe in tantum honorem,
Et tam facilè victum quærere; ibi homo cœpit me obſecrare,
Vt ſibi liceret id de me. ſectari iuſſi :
Si potis eſt, tanquam philoſophorum habent diſciplinæ ex ipſis
Vocabula, paraſiti itidem vt Gnathonici uocentur.
PA. *Viden' oſſum, & cibu' quid faciat alienus?* GN. *ſed ego ceſſo*
Ad Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cœnam, vt veniat.
Sed Parmenonem ante oſtium Thaidis triſtem uideo,
Riualis ſeruum. ſalua eſt res : nimirum hic homines frigent.
Nebulonem hunc certum eſt ludere. PA. *hice hoc munere arbitrantur*
Suam Thaidem eſſe. GN. *plurima ſalute Parmenonẽ*
Summum ſuum impartit Gnatho. quid agitur?
PA. *Statur.* GN. *uideo?*
Nunquidnam hic, quod nolis, uides? PA. *te.* GN. *credo. at nunquid aliud?*
PA. *quid dum?* GN. *quia triſti' es.* PA. *nihil equidem.* GN. *ne ſis. ſed quid uidetur*
Hoc tibi mancipium? PA. *non malum herclè.* GN. *vro hominem.* PA. *ut falſus animi eſt.*

GN.

Gn.Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare eſſe?
Pa.hoc nunc dices.
Eiectos hinc nos. OMNIVM *rerum heus viciſſitudo eſt.*
Gn. Sex ego te totos Parmeno hos menſes quietum reddam?
Ne ſurſum deorſum curſites; ne ve uſque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te? Pa.men'? papæ. Gn.ſic ſolco amicos, Pa.laudo.
Gn.Detineo te fortaſſe:tu profecturus aliò fueras.
Pa.Nuſquam Gn.tum tu igitur paulum da mihi operæ: fac, admittar
Ad illam. Pa.age modò, nunc tibi patent fores hæ, quia iſtam ducis.
Gn.Num quem euocari hinc vis foras? Pa.ſine,biduum hoc prætereat.
Qui mihi nunc vno ditigulo fores aperis fortunatus,
Næ tu iſtas faxo calcibus ſæpe inſultabis fruſtra.
Gn.Etiam tu hic ſtas Parmeno? eho numnam tu hic relictus cuſtos,
Ne quis fortè internuncius clam à milite ad iſtam curſitet?
T.Facetè dictum.mira verò,militi,quæ placeant.
Sed uideo herilem filium minorem huc aduenire.
Miror,qui ex Piræo abierit:nam ibi cuſtos publicè eſt nunc.
Non temere eſt,& properans uenit: neſcio quid circumſpectat.

ACTVS

ACTVS SECVNDI SCENA III.

CHÆREA, PARMENO.

OCCIDI
Neque virgo eſt uſquam, neque ego, qui illam e conſpectu amiſi meo.
Vbi quæram? vbi inueſtigem? quem perconter? quam inſiſtam uiam?
Incertus ſum: vna hæc ſpes eſt; ubi ubi eſt, diu celari non poteſt.
O faciem pulchram: deleo omnes dehinc ex animo mulieres:
Tædet quotidianarum harum formarum. PA. *ecce autem alterum,*
De amore neſcio quid loquitur. ò infortunatum ſenẽ.
Hic uero eſt, qui ſi amare occęperit, ludum iocumque
Dices fuiſſe illũ alterũ, præut huius rabies quæ dabit.
Ch. *Vt dij illum, deæque ſenium perdant, qui me hodie remoratus eſt;*
Meque adeo, qui reſtiterim; tum autem qui illum flocci fecerim.
Sed eccum Parmenonem, ſalue. PA. *quid tu es triſtis? quidve alacris?*
Vnde is? C. *ego hercle neſcio, neque unde eam, neque quorſum eam:*
Ita prorſum oblitus ſum mei.
Pa. *Qui quæſo?* C. *amo.* Pa. *ehem.* C. *nunc te Parmeno oſtendes, qui uir ſies.*
Scis te mihi ſæpe pullicitũ eſſe: Chærea, aliquid inueni

Modò,quod ames : in ea re vtilitatem ego faciam vt noſcas meam :
Cum in cellulam ad te patris penum omnem congere bam clanculum .
Pa. Age ineptè. G. hoc hercle factum eſt. fac , ſis , nunc promiſſa appareant ,
Siue adeo digna res eſt , vbi tu neruos intendas tuos.
Haud ſimilis virgo eſt uirginum noſtrarum: quas ma três ſtudent
Demiſſis humeris eſſe, vincto pectore, vt graciles ſiēt.
Si qua eſt habitior paulò , pugilem eſſe aiunt : deducunt cibum :
Tametſi bona eſt natura, reddunt curatura iunceas :
Itaque ergo amantur. Pa. quid tua iſtæc? C. noua figura oris. Pa. papæ.
Ch. Color verus, corpus ſolidum, & ſucci plenum. Pa. anni. C. ſedecim .
Pa. Flos ipſe. C. hanc tu mihi vi, clam, precario
Fac tradas: mea nil refert, dum potiar modo.
Pa. Quid, virgo cuia eſt ? C. neſcio hercle. P. unde eſt ? C. tantundem. P. vbi habitat ?
Pa. ne id quidem. P. vbi vidiſti ? G. in via. P. qua ratione amiſiſti ?
C. Id equidem adueniens mecum ſtomachabar modò :
Neq; quēquā hoīem eſſe ego arbitror, cui magis bonæ
Felicitates omnes aduerſæ ſient .
Pa. Quid hoc eſt ſceleris? C. perij. P. quid factum eſt? C. rogas?
Patris cognatum atque æqualem Archidemidem Noſtin' ?

Noſtin'? P.quid ni? C.is, dum ſequor hanc, fit mi-
bi obuiam.
Pa.Incommodè hercle.CH.imo enimuero infeliciter:
Nam incommoda alia ſunt dicenda Parmeno.
Illum,liquet mihi deierare,his menſibus
Sex ſeptem prorſum non uidiſſe proxumis,
Niſi nunc, cum minime vellem, minimeq́; opus fuit.
Eho,nõne hoc mõſtri ſimile eſt? quid ais? P.maxume.
Ch.Continuo accurrit ad me,quàm longe quidem,
Incuruus,tremulus,labijs demiſſis,gemens:
Heus heus,tibi dico Chærea,inquit.reſtiti.
Scin', quid ego te uolebam? dic.cras eſt mihi
Iudicium.quid tum? vt diligenter nuncies
Patri,aduocatus mane mihi eſſe ut meminerit.
Dum hæc dicit,abijt hora.rogo,num quid uelit.
Rectè,inquit.abeo.cum huc reſpicio ad uirginem,
Illa ſeſe interea commodum huc aduorterat
In noſtrã hãc plateã.PA mirum,ni hanc dicit, modò
Huic quæ data eſt dono.C.huc cũ aduenio, nulla erat.
Pa. Comites ſecuti ſcilicet ſunt uirginem?
Ch.Verum,paraſitus cum ancilla.PA.ipſa eſt ſcilicet.
Deſine: iam conclamatum eſt.CH.alias res agis.
PA.Iſtuc ago quidẽ.CH.noſtin',quæ ſit? dic mihi:aut
Vidiſtin'? PA.vidi,noui:ſcio,quò abducta ſit.
Ch.O Parmeno mi, noſtin'? PA.noui.C.& ſcis,ubi ſiet?
Pa.Huc deducta eſt ad Thaidem:ei dono data eſt.
Ch.Quis is eſt tam potens cum tanto munere hoc? PA.
miles Thraſo,
Phædriæ riualis.C.duras fratris partes prædicas.

Pa.Immo enim,ſi ſcias qđ donũ huic dono cõtra cõparet,
Tum magis id dicas.C.quodnam quæſo hercle? P.A.
Eunuchum.C.illum ne obſecro
Inhoneſtum hominem, quem mercatus eſt, here, ſenem,mulierem?
Pa.Iſtunc ipſum.C.homo quatietur certè cũ dono foras.
Sed iſtam Thaidem non ſciui nobis uicinam. P.A. haud diu eſt.
Ch.Perij.nunquã ne ẽt me illã uidiſſe? ehodum dic mihi,
Eſt ne, ut fertur, forma? P.A.ſanè.C.at nihil ad noſtram hanc.Pa.alia res eſt.
Ch. Obſecro te hercle Parmeno, fac ut potiar. P.A. faciam ſedulò,ac
Dabo operam, adiutabo.nunquid me aliud uis? C.quò nunc is?P.A.domum.
Vt mancipia hæc, ita ut iuſſit frater, deducam ad Thaidem.
Ch.O fortunatum iſtum Eunuchum, qui quidem in hanc detur domum.
Pa.Quid ita? C.rogitas? ſumma forma ſemper conſeruam domi
Videbit,conloquetur,aderit unà in unis ædibus,
Cibum nou nunquam capiet cum ea, interdum propter dormiet
Pa.Quid, ſi nunc tute fortunatus fias? C.qua re Parmeno?
Reſponde.P.A. capias tu illiu' veſtem. C. ueſtem? quid tum poſtea?
Pa.Pro illo te deducam.C.audio P. te eſſe illum dicam.
C.intellego.

C.intellego.
P.Tu illis fruare cõmodis, quibu' tu illũ dicebas modo:
Cibũ unà capias, adſis, tãgas, ludas, ꝓpter dormias:
Quandoquidem illarum neque quiſquam te nouit, neque ſcit qui ſies.
Præterea forma, ætas ipſa eſt, facilè vt te pro Eunucho probes.
Ch.Dixti pulchre: nunquam uidi melius conſilium dari.
Age eamus intro: nunc iam orna me, abduc, duc quãtum potes.
P.Quid agis? iocabar equidem. C.garris. P.perij, quid ego egi miſer?
Quò trudis? perculeris iam tu me? tibi equidem dico, mane.
Ch Eamus. P.Pergin'? C. certum eſt P.vide, ne nimium callidum hoc ſit modò.
C.Non eſt profectò. ſine. P.at enim iſthæc in me cudetur faba. ah
Flagitium facimus. C.an id flagitium eſt, ſi in domum meretriciam
Deducar, & illis crucibus, quæ nos, noſtramq; adoleſcentiam
Habent diſpicatã, & quæ nos ſp oĩbus cruciãt modis,
Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, ut ab illis fallimur?
An potius hęc pati, æquom eſt fieri, vt à me ludatur dolis?
Quòd qui reſcierint, culpent? illud meritò factum omnes putent.

P.Quid iſtuc? ſi certum eſt facere, faciam. verum ne
poſt conferas
Culpam in me.C.non faciam.P.iubes ne? C.iubeo, co-
go, atque impero.
P.Nunquam defugiam auctoritatem: ſequere. C. dij uer
tant bene.

ACTVS TERTII SCENA I.

THRASO, GNATHO, PARMENO.

T. MAGNAS vero agere gratias Thais mihi.
G. Ingēteis.T.ain' tu, læta eſt? G. nō tā ipſo q̄ dē
Dono, quàm abs te datum eſſe: id uero ſerio
Triumphat.P.huc prouiſo, ut, ubi tempus ſiet,
Deducam.ſed eccum militem.T. eſt iſtuc datum
Profectò mihi, ut ſint grata quæ facio, omnia.
G.Aduorti hercle animum.T.vel rex ſemper maxumas
Mihi agebat, quidquid feceram, alijs non item.
G.Labore alieno magno partam gloriam
Verbis ſæpe in ſe tranſmouet, qui habet ſalem,
Qui in te eſt.T.habes.G.rex te ergo in oculis.T.ſcili-
cet.
G.Geſtare.T.uero. credere omnem exercitum,
Conſilia.G.mirum.T.tùm ſicubi eum ſatietas
Hominum, aut negoti ſi quando odium ceperat,
Requieſcere ubi uolebat, quaſi: noſtin'? G.ſcio.
Quaſi ubi illam expueret miſeriā ex animo.T. tenes.
Tum me conuiuam ſolum abducebat ſibi. G.hui,

Regem elegantem narras. T. immo ſic homo
Eſt per paucorũ hominum. G. immo nullorũ arbitror,
Si tecum viuit. T. inuidere omnes mihi,
Mordere clanculum: ego non flocci pendere:
Illi inuidere miſeræ, verum unus tamen
Impenſe. elephantis quem Indicis præfecerat,
Is vbi moleſtus magis eſt, quæſo, inquam, Strato
Eo ne es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. Pulchrè mehercle dictum, & ſapienter. papæ,
Iugularas hominem. quid ille? T. mutus illico.
G. Quid ni eſſet? T. dij voſtram fidem, hominẽ perditum,
Miſerumq́;, & illũ ſacrilegum. T. quid illud Gnatho,
Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio,
Nunquid tibi dixi? GN. nunquam ſed narra obſecro.
Plus milies iam audiui. T. vnà in conuiuio
Erat hic, quem dico, Rhodius adoleſcentulus.
Fortè habui ſcortum: cœpit ad id alludere,
Et me irridere. quid ais, inquam, homo impudens?
Leptus tute es, & pulpamentum quæris. G. ha, ha, he.
T. Quid eſt? G. facetè, lepidè, lautè, nihil ſupra.
Tuum obſecro ne hoc dictum erat? vetu' credidi.
T. Audieras? G. ſæpe; & fertur in primis. T. meum eſt.
G. Dolet dictum imprudenti adoleſcenti, & libero.
T. At te dij perdant. G. quid ille quæſo? T. perditus.
Riſu omnes, qui aderant, emoriri. denique
Metuebant omnes iam me. G. non iniuria.
T. Sed heus tu purgon' ego me de iſtac Thaidi,
Quòd eam me amare ſuſpicatur? G. nihil minus,
Immo magis auge ſuſpicionem. T. cur.? G. rogas?

Scin'? ſi quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut ſi laudat, te vt male vrat. T. ſentio.
G. Id vt ne fiat, hęc res ſola eſt remedio.
Vbi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuo. ſi quando illa dicet, Phædriam
Comeſſatum intromittamus: tu, Pamphilam
Cantatum prouocemus. ſi laudabit hæc
Illius formam: tu huius contrà denique.
Par pro pari referto, quod eam remordeat.
T. Siquidem me amaret, tum iſtuc prodeſſet Gnatho.
G. Quando illud, quod tu das, expectat, atque amat;
Iam dudum amat te; iam dudum illi facile fit,
Quod doleat: metuet ſemper, quem ipſa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu aliò conferas.
T. Bene dixti, at mihi iſtuc non in mentem uenerat.
G. Ridiculum: non enim cogitaras: ceterum,
Idem hoc tute melius quantò inueniſſes Thraſo?

ACTVS TERTII SCENA II.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNATHO, PYTHIAS.

Th. AVDIRE *vocem uiſa ſum modo militis:*
Atq; eccum. ſalue mi Thraſo. T. ô Thais mea,
Meum ſuauium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina iſtac? P. quàm venuſte. quod dedit
Principium adueniens. TH. plurimum merito tuo.

G. Eamus

G.Eamus ergo ad cœnam:quid ſtas? P. hem alterum.
Ex homine hunc natum dicas.TH.ubi uis,nõ moror
P.Adibo,atque adſimulabo,quaſi nunc exeam.
Ituran' Thais quopiam es? TH.ehem Parmeno,
Benefeciſti:hodie itura.P.quò? TH.ecquid hũc vides?
P.Video,& me tædet.vbi vis,dona adſunt tibi
A Phædria.TH.quid ſtamus? cur non imus hinc?
P.Quæſo herclè vt liceat,pace quod fiat tua,
Dare huic quæ uolumus, conuenire & conloqui.
Thr.Perpulchra credo dona,haud noſtris ſimilia.
Pa.Res indicabit.heus iubete iſtos foras
Exire,quos iuſſi. ocyus procede tu huc.
Ex Aethiopia eſt uſque hęc.T.hic ſunt tres minæ.
G.Vix.P.Vbi tu es Dore? accede huc.hem eunuchũ tibi
Quàm liberali facie,quàm ætate integra?
Th.Ita me dij amẽt, honeſtus eſt.P.quid tu ais Gnatho?
Nunquid habes,quod cõtẽnas? quid tu aũt Thraſo?
Tacent: ſatis laudant. fac periclum in literis,
Fac in palæſtra,in muſicis. quæ liberum
Scire æquom eſt adoleſcentem, ſolertem dabo.
Thr:Ego illum eunuchum,ſi ſit opus,uel ſobrius.
P.Atque hęc qui miſit,non ſibi ſoli poſtulat
Te viuere,& ſua cauſa excludi ceteros:
Neque pugnas narrat,neque cicatrices ſuas
Oſtentat:neque tibi obſtat:quod quidam facit.
Verum,ubi moleſtum non erit,ubi tu uoles,
Vbi tempus tibi erit,ſat habet, ſi tum recipitur.
Thr.Apparet ſeruom hunc eſſe domini pauperis,
Miſeriq;.G.nam hercle nemo poſſet,ſat ſcio,

Qui

Qui haberet, qui pararet alium, hunc perpeti.
T. Tace tu: quem eſſe ego puto infra omnes infimos
Homines: nam, qui huic animum aſſentari induxeris,
E flamma te petere cibum poſſe arbitror.
Thr. Iam ne imus? TH. hos prius introducã, & quę volo,
Simul imperabo: poſtea continuò exeo.
Thr. Ego hinc abeo: tu iſtam opperire. T. haud conuenit
Vnà cum amica ire imperatorem in via.
Thr. Quid tibi ego multa dicam? domini ſimilis es.
G. Ha, ha, hæ. T. quid rides? G. iſtuc, quod dixti modò:
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thais exit T. abi: præcurre, ut ſint domi
Parata omnia. G. fiat. TH. diligenter Pythias
Fac cures, ſi Chremes huc fortè aduenerit,
Vt ores, primum vt maneat: ſi id non commodum eſt,
Vt redeat: ſi id non poterit, ad me adducito.
Py. Ita faciam. TH. quid? quid aliud volui dicere?
Hem, curate iſtam diligenter virginem.
Domi adſitis, facite. T. eamus. TH. vos me ſequimini.

ACTVS TERTII SCENA III.

CHREMES, PYTHIAS.

Ch. PROFECTO *quanto magis magisq; cogito,*
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum:
Ita me video ab ea aſtutè labefactarier.
Iam tum, cum primum iuſſit me ad ſe accerſier,

(Roget

(Roget quis,quid tibi cum illa?ne noram quidem)
Vbi veni,cauſam,ut ibi manerem,repperit,
Ait rem diuinam feciſſe, & rem ſeriam
Velle agere mecum,iam tum erat ſuſpectio,
Dolo malo hæc fieri omnia.ipſa accumbere
Mecum,mihi ſeſe dare,ſermonem quærere;
Vbi friget,huc euaſit,quàm pridem pater
Mihi & mater mortui eſſent.dico,iam diu.
Rus Sunij ecquod habeam,& quàm longè a mari.
Credo ei placere hoc:ſperat ſe à me auellere:
Poſtremò,ecqua inde parua periſſet ſoror;
Ecquis cum ea unà;quid habuiſſet,cum perit;
Ecquis eam poſſet noſcere.hæc cur quæritet?
Niſi illa fortè,quæ olim perijt paruola
Soror,hanc ſe intendit eſſe,ut eſt audacia.
Verum ea ſi uiuit,annos nata eſt ſedecim,
Non maior:Thais,ego quàm ſum, maiuſcula eſt.
Miſit porrò orare,ut uenirem ſerio.
Aut dicat quid volt,aut moleſta ne ſiet.
Nõ herclè ueniam tertio.heus.heus.Py.hic quis eſt?
Ch.Ego ſum Chremes.Py.ò capitulum lepidiſſimum.
Ch.Dico ego mi inſidias fieri?Py.Thais maxumo.
Te orabat opere,ut cras redires.CH.rus eo.
Py Fac amabo.CH.non poſſum,inquam.Py. at apud nos hic mane,
Dũ redeat ipſa.CH.nihil minus.Py.cur mi Chremes?
Ch.Malam rem.abis hinc?Py.ſi iſtuc ita certum eſt tibi,
Amabo,ut illuc tranſeas,ubi illa eſt.CH.eo.
Py.Abi Dorias,citò hunc deduce ad militem.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

ANTIPHO.

A. HERI *aliquot adoleſcentuli coijmus in Piræo,*
In hunc diem ut de ſymbolis eſſemus. Chæream ei rei
Præfecimus: dati annuli: locu', tēpus conſtitutum eſt.
Præterijt tēpus: quo in loco dictū eſt, parati nihil eſt.
Homo ipſe nuſquam eſt: neque ſcio, quid dicam, aut quid coniectem.
Nunc mihi hoc negoti ceteri dedere, ut illum quęrā:
Idq́; adeo viſam, ſi domi eſt. quiſnam hinc à Thaide exit?
Is eſt, an non eſt? ipſu' eſt. quid hoc hominis? qui eſt hic ornatus?
Quid illud mali eſt? nequeo ſatis mirari, neque conijcere.
Niſi quidquid eſt, procul hinc libet priu', quid ſit, ſciſcitari.

ACTVS TERTII SCENA V.

CHÆREA, ANTIPHO.

Ch. NVM *quis hic eſt? nemo eſt. num quis hinc me ſequitur? nemo homo eſt.*
Iam ne erumpere hoc licet mihi gaudium? prò Iuppiter,
Nūc tempu' profectò eſt, cum perpeti me poſſum interfici:
Ne uita aliqua hoc gaudium contaminet ægritudine.

Sed

Sed neminem ne curioſum interuenire nunc mihi,
Qui me ſequatur, quoquò eam, rogitando obtundat, enicet,
Quid geſtiam, aut quid lætus ſim, quò pergam, vnde emergam, ubi ſiem
Veſtitum hunc nactus, quid mihi quæram, ſanus ſim an ne inſaniam?
A. Adibo, atq; ab eo gratiã hanc, quã uideo velle, inibo.
Chærea, quid eſt, quod ſic geſtis, quid ſibi hic ueſtitus quærit?
Quid eſt, quod lætus ſis? quid tibi uis? ſatis ne ſanus? quid me
Aſpectas? q̃d taces? CH. ò feſtus dies hominis: amice
Salue: nemo omnium eſt, quem ego magi' nunc cuperem uidere.
A. Narra iſtuc quæſo quid ſiet. CH. immo ego te obſecro hercle, ut audias.
Noſtin' hanc, quam frater amat? A. noui, nempè opinor Thaidem.
CH. Iſtam ipſam. A. ſic commemineram. CH. quædam hodie eſt ei dono data
Virgo. quid ego eius tibi nunc faciem prædicem, aut laudem Antipho,
Cum ipſum me noris, q̃ elegãs formarũ ſpectator ſiẽ?
In hac commotus ſum. A. ain' tu? CH. primam dices, ſcio, ſi uideris.
Quid multa uerba? amare cœpi. fortè fortuna domi
Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaidi.

Neque

Meque is deductus etiam tum ad eam. ſummonuit me Parmeno
Ibi ſeruus, quod ego arripui. A. quid id eſt? C. tacitus, citius audies.
Vt veſtem cum illo mutem, & pro illo iubeam me il luc ducier.
A. Pro eunuchon'? C. ſic eſt. A. quid tandem ex ea re, vt caperes commodi?
Ch. Rogas? viderem, audirem, eſſem vnà, qua cum cupie bam Antipho.
Num parua cauſa, aut parua ratio eſt? traditus ſum mulieri.
Illa illicò vbi me accepit, lęta uerò ad ſe abducit do-(mum,
Commendat uirginem. A. cui? tibi ne? Ch. mihi. A. ſa-tis tutò tamen.
C. Edicit, ne uir quiſquam ad eam adeat, & mihi, ne ab-ſcedam, imperat,
In interiore parte ut maneam ſolus cum ſola. annuo,
Terram intuens modeſtè. An. miſer. Ch. ego, inquit, ad cœnam hinc eo.
Abducit ſecum ancillas: paucæ, quæ circumillam eſ-ſent, manent
Nouitiæ. continuò hæc adornant, ut lauet.
Adhortor, properent. dum apparatur, virgo in con-claui ſedet,
Suſpectans tabulam quandam pictam, vbi inerat pi-ctura hæc, Iouem
Quo pacto Danaæ miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum.

Egomet

Egomet quoque id ſpectare cœpi. & quia conſimilem luſerat
Iã olim ille ludũ, impẽdio magis aĩu' gaudebat mihi,
Deũ ſeſe in hoĩem cõuertiſſe, atq; per alienas tegulas
Fucũ factũ mulieri, veniſſe per impluuium clãculum.
At quem Deum? qui tẽpla cęli ſumma ſonitu cõcutit.
Ego homuncio hoc non facerem? ego verò illud feci, ac lubens.
Hęc dũ mecũ reputo, accerſitur lauatũ interea virgo.
It, lauit, redit: deinde illam in lecto illæ conlocarunt.
Sto expectans, ſiquid mihi imperent. venit una, heus tu, inquit, Dore
Cape hoc flabellum, & ventulum huic ſic facito dum lauamur.
Vbi nos lauerimus, ſi voles, lauato. accipio triſtis.
A. Tum equidẽ iſtuc os tuũ impudẽs uidere nimiũ uellẽ,
Status quis eſſet, flabellum tenere te aſinum tantum.
C. Vix elocuta eſt hoc, foras ſimul omnes proruunt ſe:
Abeũt lauatum, perſtrepũt, ita vt fit, dñi ubi abſunt.
Interea ſomnus virginem opprimit. ego limis aſpecto
Sic per flabellum clãculum, & ſimul alia circũſpecto
Satin' explorata ſint. video eſſe: peſſulum oſtio obdo.
A. quid tum? CH. quid tum fatue? A. fateor. CH. egon' occaſionem
Mihi oſtentatã, tam breuẽ, tã optatã, tam inſperatam,
Amitterẽ? tum pol ego is eſſem uerè, qui aſſimulabar.
A. Sanè hercle ut dicis. ſed interim de ſymbolis quid actum eſt?
C. Paratum eſt. A. frugi es: vbi? domin? C. immo apud libertum

libertum Diſcum.

A. Perlongè eſt: ſed tãto ocyus properemus: muta veſtẽ.
C. Vbi mutẽ? perij: nam domo exulo nũc: metuo fratrem,
Ne intus ſit: porrò autem, pater ne rure redierit iam.
A. Eamus ad me: ibi proximum eſt vbi mutes, C. rectè dicis.
Eamus: & de iſtac ſimul, quo pacto porrò poſſim
Potiri, conſilium volo capere vnà tecum. A. fiat.

ACTVS QVARTI SCENA I.

DORIAS.

I T A *me dij bene ament, quantum ego illum vidi, non nihil timeo*
Miſeram, ne quam ille hodie inſanu' turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam poſtquam iſte aduenit Chremes adoleſcens frater uirginis,
Rogat, illũ admitti ut iubeat: ille cõtinuò iraſci, neque
Negare audere: Thais porrò inſtare, ut hominem inuitet. id
Faciebat retinendi illius cauſa: quia, illa quæ cupiebat
De ſorore eius indicare, ad eam rem tẽpus nõ erat.
Inuitat triſtis. manſit ibi. illa cum illo ſermonem illico.
Miles verò ſibi putare adductum ante oculos æmulũ;
Voluit facere contrà huic ægrè: heus heus, inquit, puer huc Pamphilam
Accerſe, ut delectet hic nos. illa exclamat, minimè gentium.

Tun' in

Tun' in conuiuiũ illam? miles tendere inde ad iurgiũ.
Intereà aurũ ſibi clã mulier demit, dat mihi ut auferã:
Hoc eſt ſigni, ubi primum poterit, ſeſe illinc ſubducet,
ſcio.

ACTVS QVARTI SCENA II.

PHÆDRIA.

DVM rus eo, cœpi egomet mecum inter uias,
Ita vt fit vbi quid in animo eſt moleſtiæ,
Aliam rem ex alia cogitare, & ea omnia in
Peiorem partem. quid opu' eſt verbis? dum hæc puto,
Prætcrij imprudens villam. longè iam abieram,
Cum ſenſi. redeo ſurſum, male verò me habens.
Vbi ad ipſum ueni diuerticulum, conſtiti:
Occępi mecum cogitare, hem biduum hic
Manendum eſt ſoli ſine illa? quid tum poſtea?
Nihil eſt? quid? nihil? ſi non tangendi copia eſt
Eho ne videndi quidem erit? ſi illud non licet,
Saltem hoc licebit. certè extrema linea
Amare, haud nihil eſt. villam prætereo ſciens.
Sed quid hoc, quòd timida ſubitò egreditur Pythias?

ACTVS QVARTI SCENA III.

PYTHIAS, DORIAS, PHAEDRIA.

Py. VBI *illum ego ſceleroſum miſera, atque impium inueniam? aut vbi*
Quæram? hoccine tam audax facinus facere eſſe auſum?

ſum? Ph. perij: hoc quid ſit, uereor.

Py. Quin inſuper etiam ſcelu', poſtquam ludificatu' eſt virginem,

Veſtem omnem miſeræ diſcidit, tum ipſam capillo conſcidit.

Ph. Hem. Py. qui nunc ſi detur mihi,

Vt ego vnguibus facile illi in oculos inuolẽ uenefico?

Ph. Profectò neſcio quid abſente nobis turbatũ eſt domi.

Adibo. quid iſthuc? quid feſtinas? aut quem quæris Pythias?

Py. Hem Phædria, egon' quem quæram? abi hinc quò dignu' es cum donis tuis

Tam lepidis. Ph. quid iſtuc eſt rei?

Py. Rogas me? Eunuchum quem dediſti nobis, quas turbas dedit?

Vitiauit uirginem, quam heræ dederat dono miles. Ph. quid ais?

Py. Perij. Ph. temulenta es. Py. vtinam ſic ſient, mihi qui male volunt.

D. Au, obſecro mea Pythias, quod iſtucnã monſtri fuit?

Ph. Inſanis: qui iſtuc facere Eunuchus potuit? Py. ego illum neſcio

Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipſa indicat.

Virgo ipſa lacrumat, neque, cum rogites quid ſit, audet dicere.

Ille autem bonus vir nuſquam apparet. etiam hoc miſera ſuſpicor,

Aliquid domo abeuntem abſtuliſſe. Ph. nequeo mirari ſatis

Quò

Quò abire ignauos ille poſſit longius, niſi domum?
Forte ad nos redijt. Py. viſe amabo, num ſit. Ph. iam faxo ſcies,
D. Perij, obſecro, tam infandum facinus mea tu, ne audiui quidem.
Py. At pol ego amatores audieram mulierum eſſe eos maxumos,
Sed nihil poteſſe: uerũ miſera non in mentẽ uenerat:
Nam illum aliquò concluſſem, neque illi commiſiſſem virginem.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

PHÆDRIA, DORAS, PYTHIAS, DORIAS.

Ph. EXI *foras ſceleſte: at etiam reſtitas?*
Fugitiue prodi, male conciliate. Do. obſecro. Ph. oh,
Illud uideos, ut ſibi diſtorſit carnufex.
Quid huc reditio eſt? quid veſtis mutatio eſt?
Quid narras? paulum ſi ceſſaſſem Pythia,
Domi non offendiſſem: ita iam ornabat fugam.
Py. Habeſne hominem amabo? Ph. quid ni? Py. ò factum bene.
Do. Iſtuc pol verò bene. Py. vbi eſt? Ph. rogitas? non vides?
Py. Videam obſecro, quem? P. hunc ſcilicet. Py. quis hic eſt homo?
P. Qui ad vos deductus hodie eſt. Py. hunc oculis ſuis
Noſtrarum nunquam quiſquam vidit Phædria.

Ph.Non uidit? Py.an tu hunc credisti eſſe,obſecro,
Ad nos deductum? P.nanque alium habui neminem.
Py.au,
Ne comparandus hic quidem ad illum eſt.ille erat
Honeſta facie,& liberali.P.ita uiſus eſt
Dudum,quia uaria ueſte exornatus fuit:
Nunc tibi uidetur fœdus,quia illam non habet.
Py.Tace obſecro:quaſi uerò paulum interſiet.
Ad nos deductus hodie eſt adoleſcentulus,
Quem tu uerò videre velles Phædria.
Hic eſt uetus,uietus,ueternoſus,ſenex,
Colore muſtellino.Ph.hem,quæ hæc eſt fabula?
Eò redigis me,vt,quid egerim,egomet neſciam.
Eho tu,emin' ego te? Do.emiſti. Py.iube mihi denuo
Reſpondeat.P.roga.Py,veniſtin' hodie ad nos? negat
At ille alter uenit annos natus ſedecim:
Quem ſecum adduxit Parmeno.P.agedum,hoc mihi
expedi.
Primum unde habes iſtam,quã habes,ueſtem? taces?
Monſtrum hominis, non dicturus? Do.uenit Chærea.
Ph.Frater ne? Do. ita eſt. Ph. quando? Do. hodie. Ph.
quàm dudum? Do.modò.
Ph. Qui cum? Do. cum Parmenone. Ph. noraſne eum
prius?
Do.Non:nec,quis eſſet,unquam audieram dicier.
Ph.Vnde igitur, meũ fratrem eſſe,ſciebas? Do.Parmeno
Dicebat eũ eſſe: is dedit hanc mihi ueſtem.Ph.occidi.
Do.Meam ipſe induit:poſt unà ambo abierunt foras.
Py.Iam ſati' credis ſobriam eſſe me,& nil mentitã tibi?

Iam ſati' certum eſt uirginem uitiatam eſſe? Ph. age nũc bellua,
Credis huic quod dicat? Py. quid iſti credam? res ipſa indicat.
Ph. Concede iſtuc paululũ. audin'? etiã paululũ, ſat eſt.
Dic dũ hoc rurſum, Chærean' tuã veſtẽ detraxit tibi?
Do. Factum. P. & ea eſt indutus? D. factum. P. & pro te huc deductu' eſt? Do. ita.
P. Iuppiter magne, o ſceleſtum, atq; audacem hominẽ. Py. vę mihi,
Etiam nunc non credis indignis nos irriſas modis?
Ph. Mirum ni tu credas quod iſte dicat. quid agã, neſcio.
Heus tu negato rurſum. poſſum ne ego hodie ex te exculpere.
Verũ? vidiſtin' fratrẽ Chæreã? Do. nõ. Ph. nõ põt ſine
Malo fateri, uideo. ſequere me hac. modò ait, modò negat.
Ora me. Do. obſecro te verò Phędria. Ph. i intro. Do. hoi, hei.
Ph. Alio pacto honeſtè quo mõ hinc nunc abeã, neſcio:
Actũ eſt ſiquidẽ. tu me hic etiã nebulo ludificabere?
Py. Parmenonis tam ſcio eſſe hanc technã, q̃ me uiuere.
Do. Sic eſt. Py. inueniã hodie, parẽ ubi pol referã gratiã.
Sed nũc q̃d faciẽdũ cenſes Dorias? Do. de iſtac rogas
Virgine? Py. ita: utrum taccam ne, an prædicem? Do. pol, ſi ſapis,
Quod ſcis neſcis, neque de Eunucho, neque de uitio uirginis.
Hac re & omni turba euolues te, & illi gratũ feceris.

Id modò dic, abiſſe Dorum. Py. ita faciam. Do. ſed video'n Chremem?
Thais iam aderit. Py. quid ita? Do. quia, cum inde abeo, iam tunc inceperat
Turba inter eos. Py. aufer aurum hoc: ego ſcibo ex hoc, quid ſiet.

ACTVS QVARTI SCENA V.

CHREMES, PYTHIAS.

Ch. AT *at, data hercle, verba mihi ſunt: vicit vinum quod bibi.*
Ac dum accubabam, quàm videbar mi eſſe pulchre ſobrius:
Poſtquam ſurrexi, neque pes, neque mens ſatis ſuum officium facit.
Py. Chreme C. quis eſt? ehem Pythia, vah quanto nunc formoſior:
Videre, quàm dudum? Py. certe quidem tu pol multò alacrior.
Ch. Verbum hercle verum hoc eſt: SINE *Cerere & Libero friget Venus.*
Sed Thais multo antè venit? Py. an ne abijt iam à milite?
Ch. Iam dudũ, ætatẽ lites ſunt inter eos factæ maxumæ.
Py. Nil dixit tum, ut ſequerere ſeſe? C. nihil, niſi abiens mihi innuit.
Py. Eho, nonne id ſat erat? C. at neſciebam id dicere illam niſi quia

Correxit miles,quod intellexi minus: nam me extruſit foras.

Sed eccam ipſam uideo:miror, ubi huic ego anteuorterim.

ACTVS QVARTI SCENA VI.

THAIS, CHREMES, PYTHIAS.

Th. CREDO *equidem illum iam affuturum eſſe,illam vt eripiat:ſine*
Veniat:atqui ſi illam digito attigerit vno, oculi illico
Effodientur. vſq; eò ego illiu' ferre poſſum ineptias,
Et magnifica verba,verba dũ ſint. verũ enim ſi ad rẽ
Conferentur, vapulabit.

Ch. Thais,ego iam dudum hic adſum.T. ò mi Chreme,te ipſum expectabam:
Scin' tu turbam hanc propter te eſſe factam? & adeo ad te attinere hanc
Omnem rem? C. ad me? qui? quaſi iſtuc. T. quia dum tibi ſororem ſtudeo
Reddere,& reſtituere,hæc atq; huiuſmodi ſum multa paſſa.

Ch. Vbi ea eſt? T. domi apud me. C. ehem. T. quid eſt?
Educta ita,uti teq;,illaq; dignum eſt. C. quid ais?
T. id quod res eſt.
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quidquam pretij.

Ch. Et habetur,& refertur à me Thais tibi,ita vti merita, es

Gratia.Th.at enim caue,ne prius, quàm hanc à me ac
cipias,amittas
Chreme:nam hæc ea eſt, quam miles à me vi nunc ve
nit ereptum.
Abi tu, ciſtellam Pythias domo effer cũ monumẽtis.
Ch.Viden' tu illum Thais? Py.vbi ſita eſt? Th. in riſco.
odioſa ceſſas?
Ch.Militem ſecum ad te quantas copias adducere?
At at at. Th.num formidoloſus obſecro es mi homo?
Ch.apageſis,
Ego formidoloſus?nemo eſt hominũ,qui uiuat, minus.
Th.Atque ita opu' eſt.Ch.au,metuo, qualem tu me eſſe
hominem exiſtumes.
Th.Immo hoc cogitato:quicũ res tibi eſt, peregrinus eſt,
Min' potens quàm tu,minu' notus,amicorum hic ha-
bens minus.
Ch.Scio iſtuc: ſed tu quod cauere poſſis, ſtultum admit-
tere eſt.
Malo ego nos proſpicere, quàm hunc vlciſci accepta
iniuria.
Abi tu,atque oſtium obſcra intus, ego dum hinc tran
ſcurro ad forum.
Volo ego adeſſe hic aduocatos nobis in turba hac. Th.
mane.
Ch. Melius eſt.Th.mane.Ch.omitte,iam adero.Th.nil o-
pus eſt iſtis Chreme:
Hoc dic modò,ſororẽ illa tuã eſſe,& te paruã virginẽ
Amiſiſſe, nunc cognoſſe: ſigna oſtende. Py. adſunt.
Th. cape.

Si uim

Si uim faciet, in ius ducito hominem: intellextin'?
C.probè.
Th.Fac,animo hæc præſenti dicas. C. faciam.Th.attolle pallium.
Perij, huic ipſi opus patrono eſt, quẽ defenſorẽ paro.

ACTVS QVARTI SCENA VII.

THRASO, GNATHO, SANGA, CHREMES, THAIS.

Thr. HANCCINE *ego ut contumeliam tam inſignem in me accipiam Gnatho?*
Mori me ſatius eſt.Simalio,Donax,Syriſce,ſequimini.
Primum ædeis expugnabo. Gn.rectè. Thr. virginem eripiam.Gn.probè.
Thr.Malè multabo ipſam.Gn pulchrè. Thr. in medium huc agmen cum uecti Donax,
Tu Simalio in ſiniſtrũ cornu,tu Syriſce in dexterum.
Cedo alios:ubi centurio eſt Sanga, & manipulus furum? S.eccum adeſt.
Thr.Quid ignaue? peniculon' pugnare, qui iſtum huc portes,cogitas?
S.Egòne? imperatoris uirtutem noueram, & uim militum.
Sine sãguine hoc fieri nõ poſſe: q̃ abſtergerẽ vulnera.
Thr.Vbi alij? S.qui,malũ,alij? ſolus Sãnio ſeruat domi.
Thr.Tu hoſce inſtruc:hic ego ero poſt principia:inde omnibus ſignum dabo.
G.Illuc eſt ſapere:ut hoſce inſtruxit, ipſus ſibi cauit loco,

Thr.Idem

Thr.Idem hocce Pyrrhus factitauit. C.viden' tu Thais,
quam hic rem agit?
Nimirũ cõſiliũ illud rectũ eſt de occludendis ædibus.
Th.Sanè,quòd tibi nunc vir videatur eſſe,hic nebulo magnus eſt:
Ne metuas.Thr. quid videtur? G. fundam tibi nunc
nimis vellem dari, (fugam.
Vt tu illos procul hinc ex occulto cæderes: facerent
Thr.Sed eccam Thaidem ipſam uideo.G.quàm mox irruimus? Thr. mane.
Omnia prius experiri verbis,q̃ armis,ſapiẽtem decet.
Qui ſcis,an quę iubeã,ſine ui faciat?G.Dij voſtrã fidẽ,
Quanti eſt ſapere.nunquam accedo ad te, quin abs te
abeam doctior.
Th.Thais,primũ hoc mihi rñde: cũ tibi do iſtã virginẽ,
Dixtin' hos mihi dies ſoli dare te?Th. quid tum poſtea?Thr.rogitas,
Quæ mi ante oculos amatorẽ coram adduxiſti tuum?
Quid cũ illo vt agas? & cũ eo clã ſubduxiſti te mihi?
Th.Libuit. Thr. Pamphilam ergo huc redde, niſi uimauis eripi.
Ch.Tibi illam reddat?aut tu eam tangas? omnium. Gn.
ah,quid ais? tace.
Ch.Quid tu tibi vis? Thr.ego non tangam meam? Ch.tuã
autem furcifer?
Gn.Caue ſis: neſcis, cui maledicas nunc viro. Ch.non tu
hinc abis?
Scin' tu, vt tibi res ſe habeat? ſi quidquam hodie hic
turbæ cœperis,

Faciam, huius loci, dijq́;, meiq́; ſemper memineris.
Gn.Miſeret tui me,qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.
Ch.Diminuam ego caput tuum hodie, niſi abis. Gn.ain' vero canis?
Siccine agis? Thr.quis tu es homo? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi eſt?
Ch.Scibis.principio eam eſſe dico liberam.Thr. hem.Ch. ciuem Atticam.Thr. hui.
Ch.Meam ſororem.Thr.os durum. Ch.miles, nunc adeo edico tibi,
Ne uim facias vllã in illã.Thais,ego eo ad Sophronã
Nutricem, ut eam adducam, & ſigna oſtendam hæc. Thr.tun' me probibeas,
Meam ne tangam? Ch.prohibeo inquam. Gn. audin' tu? hic furti ſe alligat.
Ch.Satin' hoc eſt tibi? Thr.hoc idem tu Thais? Tha. quęre,qui reſpondeat.
Thr.Quid nunc agimus? Gn.quin redeamus:iam hęc tibi aderit ſupplicans
Vltro.Th.credin'? Gn. immo certe:noui ingenium mulierum:
Nolunt,ubi velis: ubi nolis, cupiunt ultro.Thr.bene putas.
Gn.Iam dimitto exercitum? Thr.vbi vis. Gn. Sanga, ita vti fortes decet
Milites,domiq́;,foriſq́; fac uiciſſim ut memineris.
San.Iam dudum eſt animus in patinis, Gn.frugies. Thr. vos me hac ſequimini.

ACTVS

ACTVS QVINTI SCENA I.

THAIS, PYTHIAS.

Th. PErgin' *ſceleſta mecũ perplexè loqui?*
Scio, neſcio: abijt: audiui: ego non affui.
Non tu iſtuc mihi dictura apertè es, quid quid eſt?
Virgo conſciſſa veſte lacrumans obticet,
Eunuchus abijt, quamobrem? quid factum eſt? taces?
Py. Quid tibi ego dicam miſera? illum eunuchum negãt
Fuiſſe. Th. quis fuit igitur? Py. iſte Chærea.
Th. Qui Chærea? Py. iſte ephebus frater Phædriæ.
Th. Quid ais venefica? Py. atqui certò comperi.
Th. Quid is obſecro ad nos, quamobrem adductu' eſt. Py. neſcio,
Niſi amaſſe credo Pamphilã. T. hem miſera occidi,
Infelix, ſi quidem tu iſtæc vera prædicas.
Num id lacrumat virgo? Py. id opinor. T. quid ais ſacrilega?
Iſtuccine interminata ſum hinc abiens tibi?
Py. quid facerem? ita ut tu iuſti, ſoli credita eſt.
Th. Sceleſta, ouem lupo commiſti. diſpudet,
Sic mihi data eſſe verba. quid hominis illic eſt?
Py. Hera mea tace, obſecro, ſaluæ ſumus: hominem
Habem' ipsũ. T. vbi is eſt? P. hẽ ad ſiniſtrã, nõ vides?
En. T. video. Py. comprehendi iube, quantum poteſt.
Th. Quid illi facies ſtulta? Py. quid faciam, rogas?
Vide amàbo, ſi nòn, cum aſpicias, os impudens
Videtur. Th. non P y. tum, quæ eius confidentia eſt.

ACTVS

ACTVS QVINTI SCENA II.

CHAEREA, THAIS, PYTHIAS.

Ch. APVD *Antiphonem vterq;,mater,& pater,*
Quaſi dedita opera,domi erãt,ut nullo modo
Introire poſſem,quin uiderent me.interim
Dum ante oſtium ſto, notus mihi quidam obuiam
Venit.vbi uidi,ego me in pedes,quantum queo,
In angiportum quoddam deſertum,inde item
In aliud,inde in aliud ita miſerrimus
Fui fugitando,ne quis me cognoſceret.
Sed eſt ne hæc Thais.quam video? ipſa eſt.hæreo.
Ah,quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?
Th.Adeamus.bone vir Dore.ſalue:dic mihi,
Aufugiſtin'? Ch.hera,factũ.Th.ſatin' id tibi placet?
Ch.Non.Th.credin' te impunè habiturum? Ch.unam hanc noxiam
Mitte:ſi aliam unquam admiſero ullam,occidito.
Th.Num meam ſæuitiam ueritus es? Ch.non.Th.Quid igitur?
Ch.Hanc metui,ne me criminaretur tibi.
Th.Quid feceras? Ch.paululum quiddam.Py.eho,paululum impudens?
An paululum eſſe hoc tibi videtur,uirginem
Vitiare ciuem? Ch.conſeruam eſſe credidi.
Py.Conſeruam? vix me contineo quin inuolem in
Capillum.monſtrum,etiam ultro deriſum aduenit.
Th.Abi hinc inſana.Py.quid ita vero? debeam,
Credo,iſti quidquam furcifero,ſi id fecerim;

Præſertim

Præſertim cum ſe ſeruom fateatur tuum.
Th. Miſſa hæc faciamus. non te dignum Chærea
Feciſti. nam ſi ego digna hac contumelia
Sum maxime, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque ædepol, quid nunc conſili capiam, ſcio,
De virgine iſtac, ita conturbaſti mihi
Rationes omnes, ut eam non poſſim ſuis,
Ita vt æquom fuerat, atque ut ſtudui, tradere, ut
Solidum parerem hoc mihi beneficium Chærea.
Ch. At nunc dehinc ſpero æternam inter nos gratiam
Fore Thais. ſæpe ex huiuſmodi re quapiam, &
Malo ex principio magna familiaritas
Conflata eſt. quid, ſi hoc quiſpiam voluit deus?
Th. Equidem pol in eam partem accipioq́; & uolo.
Ch. Immo ita quæſo unum hoc ſcito, contumeliæ
Non me feciſſe cauſa, ſed amoris. Th. ſcio,
Et pol propterea magis nunc ignoſco tibi.
Non adeo inhumano ingenio ſum Chærea,
Neque tam imperita, ut, quid amor ualeat, neſciam.
Ch. Te quoque iam Thais, ita me dij bene ament, amo.
Py. Tum pol ab iſto tibi hera cauendum intellego.
Ch. Non auſim Py. nihil tibi quiquam credo. Th. deſinas,
Ch. Ego me tuæ commendo & committo fidei.
Nunc ego te in hac re mihi oro ut adiutrix ſies:
Te mihi patronam cupio Thais: te obſecro:
Emoriar, ſi non hanc uxorem duxero.
Th. Tamen ſi pater. Ch. quid? ah uolet, certo ſcio,
Ciuis modo hæc ſit. Th. paululum opperirier
Si uis, iam frater ipſe hic aderit uirginis:

Nutri-

Nutricem accerſitum ijt,quæ illam aluit paruolam:
In cognoſcendo tute ipſe aderis Chærea.
Ch.Ego verò maneo.Th.vis ne interea,dum is uenit,
Domi operiamur potius,quàm hic ante oſtium?
Ch.Immo percupio.P.quam tu rem actura obſecro es?
Th.Nam quid ita? P.rogitas? hunc tu in ædes cogitas
Recipere poſthac?Th.cur non?P.crede hoc meę fidei,
Dabit hic aliquã pugnam denuo, Th.au,tace obſecro
Py.Parùm perſpexiſſe eius videre audaciam.
Ch.Non faciam Pythia.P.non pol,credo Chærea,
Non ſi commiſſum non erit.C.quin Pythias
Tu me ſeruato.P.neque pol ſeruandum tibi
Quidquam dare auſim,neque te ſeruare.apage te.
Th Optime.adeſt ipſe frater.C.perij hercle:obſecro
Abeamus intro Thais:nolo,me in uia
Cùm hac veſte videat.Th. quamobrem tandem? an
quia pudet?
Ch.Id ipſum.P.idipſum?virgo uero.T.i præ,ſequar.
Tu iſtic mane,ut Chremem introducas,Pythias.

ACTVS QVINTI SCENA III.

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

Py. QVI D quid uenire in mentẽ nunc poſſit mihi,
Quidnam, qui referam illi ſacrilego gratiã,
Qui hunc ſuppoſuit nobis?C.moue verò ocyus
Te nutrix.S.moueo,C.video,ſed nil promoues.
P.Iam ne oſtendiſti ſigna nutrici?C.omnia:
Py.Amabo,quid ait?cognoſcit ne? C.ac memoriter.

Py.Bene

Py. Bene ædepol narras: nam illi faueo uirgini.
Ite intro: iam dudum hera uos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video: video, vt otioſus ſit, ſi dijs placet.
Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.
Ibo intro, de cognitione ut certum ſciam:
Poſt exibo, atque hunc perterrebo ſacrilegum.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

PARMENO, PYTHIAS.

Pa. REviso, *quidnam Chærea hic rerum gerat.*
Quòd ſi aſtu rem tractauit, dij uoſtrã fidẽ,
Quantam, & quàm veram laudem capiet. Parmeno?
Nam vt omittam, quòd ei amorem difficillimum, &
Cariſſimum ab meretrice auara, virginem
Quam amabat, eam confeci ſine moleſtia,
Sine ſumptu, ſine diſpendio. tum hoc alterum,
Id uerò eſt, quod ego mihi puto palmarium,
Me repperiſſe, quo modo adoleſcentulus
Meretricum ingenia & mores poſſet noſcere;
Mature ut cum cognorit, perpetuò oderit.
Quæ dum foris ſunt, nihil uidetur mundius,
Nec magis compoſitum quidquã, nec magis elegans,
Quæ, cum amatore ſuo cum cœnant, liguriunt.
Harum uidere ingluuiem, ſordes, inopiam,
Quàm inhoneſtæ ſolæ ſint domi, atque auidæ cibi,
Quo pacto ex iure heſterno panem atrum uorent.

Noſſe omnia hæc,ſalus eſt adoleſcentulus.
Py.*Ego pol te pro iſtis dictis & factis,ſcelus,*
Vlciſcar;ut ne impune in nos incluſeris.

ACTVS QVINTI SCENA V.

PYTHIAS, PARMENO.

Py. PRo *deum fidem,facinus fœdum: ò infelicem adoleſcentulum,*
*O ſceleſtum Parmenonem,qui iſtum huc addullit.*Pa *quid eſt?*
Py.*Miſeret me:itaque,ut ne uiderem, miſera huc effugi foras.*
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna? Pa. *ò Iuppiter,*
Quæ illæc turba eſt? numnam ego perij? adibo.quid iſtuc Pythias?
*Quid ais?in quē exēpla fiēt?*Py.*rogitas audaciſſime?*
Perdidiſti iſtum,quem adduxti pro Eunucho, adoleſcentulum,
Dum ſtudes dare uerba nobis. Pa.*quid ita? aut quid factum eſt?cedo.*
Py.*Dicā.uirginē iſtam, Thaidi hodie quæ dono data eſt,*
Scin' eam hinc ciuem eſſe? & eius fratrem adprime nobilem?
Pa.*Neſcio.*Py.*atqui ſic inuēta eſt: eā iſte uitiauit miſer.*
Ille ubi id reſciuit factum frater uiolentiſſimus.
Pa.*Quidnam fecit?*Py.*conligauit primum eum miſeris modis.*

Pa.Conligauit? hem.Py.atque equidem orante, ut ne id faceret, Thaide.

Pa.Quid ais? Py.nunc minatur porrò ſeſe id, quod mœchis ſolet:

Quod ego nunquam vidi fieri, neque uelim. Pa. qua audacia

Tantum facinus audet? Py.quid ita tantum? Pa.an non hoc maxumum eſt?

Quis homo pro mœcho unquam vidit in domo meretricia

Deprendi quenquam? Py.neſcio. Pa.at ne hoc neſciatis Pythias,

Dico, edico uobis, noſtrum eſſe illum herilem filium. Py.hem,

Obſecro an is eſt? Pa.ne quam in illum Thais uim fieri ſinat,

Atque adeo autem cur non egomet intro eo? Py.uide Parmeno

Quid agas, ne neque illi proſis, & tu pereas: nam hoc putant,

Quidquid factum eſt, ex te eſſe ortum. Pa.quid igitur faciam miſer?

Quid ue incipiam? ecce autem video rure redeuntem ſenem.

Dicam huic, an non? dicam hercle: etſi mihi magnum malum

Scio paratum: ſed neceſſe eſt, huic ut ſubueniat. Py. ſapis:

Ego abeo intro: tu iſti narrato ordine, ut factum ſiet.

ACTVS

ACTVS QVINTI SCENA VI.

Laches, Parmeno.

La. EX meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit.
Vbi ſatias cœpit fieri, commuto locum.
Sed eſt ne ille noſter Parmeno? & certe ipſus eſt.
Quem præſtolare Parmeno hic ante oſtium?
Pa. Quis homo eſt? hem, ſaluũ te aduenire here gaudeo.
La. Quem præſtolare? P. perij: lingua hæret metu. L. hem,
Quid eſt, quod trepidas? ſati' ne ſaluæ? dic mihi.
Pa. Here, primum te arbitrari id, quod res eſt, uelim:
Quidquid huius factum eſt, culpa nõ factum eſt mea.
La. Quid? Pa. recte ſanè interrogaſti, oportuit
Rem prænarraſſe me. emit quendam Phædria
Eunuchum, quẽ dono huic daret. La. cui? Pa. Thaidi.
La. Emit? perij hercle. quanti? Pa. viginti minis.
La. Actũ eſt. Pa. tum quandã fidicinã amat hic Chærea.
La. Hem, quid amat? an ſcit iam ille, quid meretrix ſiet?
An in aſtu uenit? aliud ex alio malum.
Pa. Here, ne me ſpectes: me impulſore hæc non facit.
La. Omitte de te dicere. ego te furcifer,
Si uiuo. ſed iſtuc, quidquid eſt, primum expedi.
Pa. Is pro illo Eunucho ad Thaidem hanc deductus eſt.
La. pro Eunuchon'? Pa. ſic eſt. hunc pro mœcho poſtea
Comprehendere intus, & conſtringere. La. occidi.
Pa. Audaciam meretricum ſpecta. La. nunqid eſt
Aliud mali, damnive, quod non dixeris,

Reliquom? P. tantũ eſt. La. ceſſon' huc intro irrũpere,
Pa. Nõ dubiũ eſt, quin mihi magnũ ex hac re ſit malum?
Niſi, quia neceſſe fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hiſce aliquid eſſe euenturum mali:
Nam iam diu aliquam cauſam quærebat ſenex,
Quamobrẽ inſigne aliquid faceret iis: nunc repperit.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

PYTHIAS, PARMENO.

Py. NVNQVAM *ædepol quidquam iam diu, quod magis vellem euenire,*
Mi euenit, quã ꝙ modò ſenex intro ad nos uenit errãs.
Mihi ſolæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, ſcibam.
Pa. Quid hoc autem eſt? Py nunc id prodeo, ut conueniam Parmenonem.
Sed ubi obſecro eſt? Pa. men' quærit hæc? Py atque eccum uideo: adibo.
Pa. Quid eſt inepta? quid tibi uis? quid rides? pergin'? Py perij.
Defeſſa iam ſum miſera te ridendo. Pa. quid ita? Py. rogitas?
Nunquam ædepol hominem ſtultiorem uidi, nec uidebo. ah,
Non pote ſatis narrari, quos ludos præbueris intus.
At ẽt primò callidum, & diſertum credidi hominem.
Quid? illico ne credere ea, quæ dixi, oportuit te?
An pœnitebat flagitij, te auctore quod feciſſet

Adoleſcens,

Adoleſcens, ni miſerum inſuper etiã patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuiſſe, ubi veſtem uidit
Illam eſſe eum indutum pater? quid? iam ſcis te perijſſe?
Pa. Ehem, quid dixti peſſuma? an mentita es? etiã rides?
Itan' lepidum tibi uiſum eſt ſcelus, nos irridere? Py. nimium.
Pa. Siquidem iſtuc impune habueris. Py. verũ? Par. reddam hercle. Py. credo.
Sed in diẽ iſtuc Parmeno eſt fortaſſe, quod minitare.
Tu iã pendebis, qui ſtultum adoleſcẽtulum nobilitas
Flagitijs, & eundẽ indicas; vterq; in te exẽpla edẽt.
P. Nullus ſum. Py. hic pro illo munere tibi honos eſt habitus. abeo.
Pa. Egomet meo indicio miſer, quaſi ſorex, hodie perij.

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

GNATHO, THRASO.

Gn. QVID *nunc? qua ſpe, aut quo conſilio huc imus? quid inceptas Thraſo?*
Th. Ego ne? vt Thaidi me dedam, & faciam quod iubeat. Gn. quid eſt?
Th. Qui minus huic, quàm Hercules ſeruiuit Omphale? Gn. exemplum placet.
Vtinam tibi commitigari videam ſandalio caput.
Sed qd? fores crepuere ab ea. quid aũt hoc eſt mali?
Hunc ego nunquam uideram etiam. quidnam properans hinc proſilit?

ACTVS QVINTI SCENA IX.

CHÆREA, PARNENO, PHÆDRIA. GNATHO, THRASO.

Ch. O *Populares, ecquis me uiuit hodie fortunatior?*
Nemo hercle quiſquàm: nam in me planè dij poteſtatem ſuam
Omnē oſtēdere, cui tā ſubito tot congruerint cōmoda.
Pa. Quid hic lætus eſt? Ch. ò Parmeno mi ò mearum uo luptatum omnium
Inuentor, inceptor, perfector, ſcin' me in quibus ſim gaudijs?
Scis Pamphilam meam inuentam ciuem? Pa. audiui. C. ſcis ſponſam mihi?
Pa. Bene, ita me dij ament, factum. Gn. audin' tu illum quid ait? C. tum autem Phędriæ,
Meo fratri, gaudeo amorem eſſe omnem in tranquillo: una eſt domus:
Thais patri ſe commendauit, in clientelam & fidem
Nobis dedit ſe. P. fratris igitur Thais tota eſt. Ch. ſcilicet.
P. Iā hoc aliud eſt, qđ gaudeamus: miles pellitur foras.
Ch. Tum tu frater, ubi ubi eſt, fac quamprimum hęc audiat. Pa. uiſam domum.
T. Nunquid Gnatho dubitas, quin ego nunc perpetuo perierim? Gn. ſine
Dubio opinor. Ch. quid commemorem primum, aut

quem

quem laudem maxume?

Illum, qui mihi dedit conſilium ut facerem; an me, qui id auſu' ſim

Incipere? an fortunã collaudẽ, quæ gubernatrix fuit,

Quæ tot res, tãtas, tã opportune ĩ vnũ cõcluſit diẽ? an

Mei patris feſtiuitatem & facilitatem? ô Iuppiter

Serua obſecro hęc nobis bona. Ph. Dij voſtram fidẽ, incredi bilia

Parmeno modò quæ narrauit. ſed vbi eſt frater? C. præſto eſt. Ph. gaudeo.

C. Satis credo. nihil eſt Thaide hac frater tua dignius,

Quod ametur: ita noſtrę eſt omni fautrix familię. Ph. hui, mihi

Illam laudas? T periј, quanto ſpei eſt minu', tanto magis amo.

Obſecro Gnatho in te ſpes eſt. Gn. quid vis faciam? Th. perfice hoc

Precibus, pretio, ut hæream aliqua in parte tamen apud Thaidem.

Gn. Difficile eſt. T. ſi quid cõlibuit, noui te. hoc ſi effeceris,

Quoduis donũ, præmiũ à me optato, id optatũ feres.

Gn. Ita ne? T ſic erit. Gn. hoc ſi efficio, poſtulo ut mihi tua domus

Te præſente, abſente pateat, inuocato vt ſit locus

Semper. Th. do fidem ita futurum. Gn. accingar. Ph. quem hic ego audio?

O Thraſo. T. ſaluete. Ph. tu fortaſſe, quæ facta hic ſient,

Neſcis. T. ſcio. Ph. cur ergo in his te ego conſpicor regionibus?

T. Vobis fretus. Ph. ſcis quàm fretus? miles edico tibi,
Si in Platea hac te offendero poſt vnquã; nihil quod dicas mihi,
Alium quærebam, iter hac habui: periſti. Gn. eia haud ſic decet.
T. Dictũ eſt. Gn. non cognoſco voſtrũ tã ſuperbũ Ph. ſic (erit.
C. Prius audite paucis: quod cum dixero, ſi placuerit,
Facitote. Ph. audiamus. Gn. tu concede paulum iſtuc Thraſo.
Principio ego uos credere ambos hoc mihi vehementer uelim,
Me, huius quidquid facio, id facere maxume cauſa mea:
Verum idẽ ſi uobis prodeſt, uos nõ facere inſcitia eſt.
Ph. Quid id eſt? Gn. militem riualem ego recipiendum cenſeo. Ph. hem
Recipiendum? Gn. cogita modò. tu hercle cum illa Phædria
Et libenter uiuis, & enim bene libenter victitas,
Et quod des paulum, & neceſſe eſt multum accipere Thaidem,
Vt tuo amori ſuppeditare poſſit ſine ſumptu tuo; ad
Omnia hæc magis opportunus, nec magis ex uſu tuo
Nemo eſt. principio & habet quod det, & dat nemo largius:
Fatuus eſt, inſulſus, tardus, ſtertit, noctesq;, & dies:
Neque tu iſtum metuas ne amet mulier: pellas facile, ubi velis.
Ph. Quid agimus? Gn. præterea hoc etiam, quod ego

uel

vel primum puto,

Accipit hominẽ nemo meliꝰ prorſus, neq; prolixius.

Ph.Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus eſt. Ch. idem arbitror.

Gn.Rectè facitis. unum etiam hoc uos oro, ut me in uoſtrum gregem

Recipiatis: ſati' diu hoc iam ſaxũ uoluo. P.recipimus.

Ch.Ac libẽter. G.at ego pro iſtoc Phædria, & tu Chærea.

Hunc comedendum, & deridendum uobis præbeo.

Ch.placet.

Ph.Dignus eſt. G.Thraſo, ubi uis, accede. T.obſecro te, quid agimus?

G.Quid? iſti te ignorabãt. poſtquã eis mores oſtendi tuos,

Et collaudaui ſecundum facta & virtutes tuas,

Impetraui. T.bene feciſti. gratiam habeo maxumã.

Nunquam etiam fui vſquam, quin me omnes amarent plurimum.

Gn.Dixin' ego uobis, in hoc eſſe Atticam eloquentiam?

Ph.Nil præter promiſſum eſt. ite hac. uos ualete, & plaudite.

PERSONAE.

Chremes, ſenex.	*Menedemus, ſenex*
Clitipho, adoleſcens.	*Clinia, adoleſcens.*
Syrus, ſeruus.	*Dromo, ſeruus.*
Soſtrata, matrona.	*Phrygia, ancilla.*
Bacchis, meretrix.	*Antiphila, Chremetis filia.*

GRAECA

GRÆCA EST MENANDRV, ACTA LVDIS MEGALENSIB. L. CORNELIO LENTVLO, L. VALERIO FLACCO AEDILIB. CVRRVLIB. EGIT AMBIVIVS TVRPIO. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. ACTA PRIMVM TIBIIS IMPARIBVS, DEINDE DVABVS DEXTRIS: ACTA TIAM TERTIO, TI. SEMPRONIO, M. IVVENTIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

IN *militiam proficiſci gnatum Cliniam,*
Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
Animiq́; ſeſe angebat, facti pœnitens.
Mox vt reuerſu' eſt, clam patre diuortitur
Ad Clitiphonem. is amabat ſcortum Bacchidem.
Cum accerſeret cupitam Antiphilam, Clinia,
Vt eius Bacchis venit amica, ac ſeruolæ
Habitum gerens Antiphila factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert à ſene:
Antiphila Clitiphonis reperitur ſoror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho vxorem accipit.

PRO-

NE cui ſit voſtrum mirum, cur parteis ſeni
Poeta dederit, quæ ſunt adoleſcentium:
Id primũ dicã: deinde, quod ueni, eloquar.
Ex integra Græca integram comœdiam
Hodie ſum acturus Heauton timorumenon,
Duplex, quæ ex argumento facta eſt ſimplici.
Nouam eſſe oſtendi, & quæ eſſet. nũc, qui ſcripſerit,
Et cuia Græca ſit, ni partem maxumam
Exiſtimarem ſcire uoſtrum, id dicerem.
Nunc, quã ob rẽ has parteis didicerim, paucis dabo.
Oratorem voluit eſſe me, non prologum:
Veſtrum iudicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundia,
Quantum ille potuit cogitare commodè,
Qui orationem hanc ſcripſit, quàm dicturu' ſum.
Nam quòd rumores diſtulerunt maleuoli,
Multas contaminaſſe græcas, dum facit
Paucas latinas: factum hic eſſe id non negat,
Neque ſe id pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo ſibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quòd maleuolus uetus poeta dictitat,
Repentè ad ſtudium hunc ſe applicaſſe muſicum,
Amicum ingenio fretum, haud natura ſua,
Arbitrium ueſtrum, ueſtra exiſtimatio
Valebit. quam ob rem omnes uos oratos uolo,
Ne plus iniquum poſſit quàm æquum oratio.
Facite, æqui ſitis, date creſcendi copiam

Nouarum

Nouarum, qui ſpectandi faciunt copiam
Sine vitijs:ne ille pro ſe dictum exiſtumet,
Qui nuper fecit ſeruo correnti in uia
Deceſſe populum:cur inſano ſeruiat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias nouas,niſi finem maledictis facit.
Adeſte æquo animo:date poteſtatem mihi,
Statariam agere,ut liceat per ſilentium:
Ne ſemper ſeruos currens, iratus ſenex,
Edax paraſitus, ſycophanta autem impudens,
Auarus leno,aſſiduè agendi ſint mihi
Clamore ſummo,cum labore maxumo.
Mea cauſa,cauſam hanc iuſtam eſſe, animũ inducite,
Vt aliqua pars laboris minuatur mihi:
Nam nunc nouas qui ſcribunt,nihil parcunt ſeni:
Laborioſa ſi qua eſt, ad me curritur:
Sin lenis eſt, ad alium defertur gregem.
In hac eſt pura oratio.experimini,
In vtranque partem ingenium quid poſſit meum,
Si nunquam auarè pretium ſtatui arti meæ,
Et eum eſſe quæſtum in animum induxi maxumum,
Quam maxume ſeruire voſtris commodis:
Exemplum ſtatuite in me,ut adoleſcentuli
Vobis placere ſtudeant potius,quàm ſibi.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

CHREMES, MENEDEMVS SENES.

QVANQVAM *hęc inter nos nupera notitia admodum eſt.*
Inde adeo, quòd agrum in proxumo hic mercatus es,

Nec rei ferè ſanè amplius quidquam fuit:
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto,
Facit, ut te audacter moneam, & familiariter,
Quòd mihi uidere præter ætatem tuam
Facere, & præter quàm res te adhortatur tua.
Nam pro deũ, atq; hominum fidem, quid uis tibi? aut
Quid quæris? annos ſexaginta natus es.
Aut plus eo, ut conijcio. agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretij maioris nemo habet;
Seruos complureis: proinde quaſi nemo ſiet,
Ita tute attentè illorum officia fungere.
Nunquam tam mane egredior, neque tam ueſpere
Domum reuertor, quin te in fundo conſpicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre, denique
Nullum remittis tempus, neque te reſpicis.
Hæc non uoluptati eſſe, ſatis certò ſcio.
At enim me, quantum hic operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciundo operæ conſumis tuæ,
Si ſumas in illis exercendis, plus agas.
Me. Chreme, tantum ne eſt ab re tua otij tibi,
Aliena ut cures, eaque, nihil quæ ad te attinent?
Ch. Homo ſum: humani à me nil alienum puto.
Vel me monere hoc, uel percontari puta;
(Rectum eſt) ego ut faciam, non ut deterream.
Me. Mihi ſic eſt vſus: tibi ut opus eſt facto, face.
Ch. An cuiquã eſt vſus homini, ſe ut cruciet, M. mihi eſt?
Ch. Si quid laboris eſt, nollem: ſed iſtuc quid mali eſt?
Quæſo, quid de te tantum meruiſti? M. heu, hoi.
Ch. Ne lacruma, atque iſtuc, quidquid eſt, fac me ut ſciã.

Ne retice:ne uerere:crede inquam mihi:
Aut conſulando,aut conſilio,aut re iuuero.
M.Scire hoc uis?C.hac cauſa equidem,quæ dixi tibi.
Me.Dicetur.C.iſtos raſtros interea tamen
Depone,ne labora.M.minimè.C.quam rem agis?
Me.Sine me,uacuum tempus ne quod dum mihi
Laboris.Ch.non ſinã inquam.Me.ah,nõ æquomfacis.
Ch.Hui,tam graueis hos quæſo? M.ſic meritum eſt meũ.
Ch.Nunc loquere.M.filium unicum adoleſcentulum
Habeo.ah quid dixi habere me? immo habui Chreme.
Nunc habeam,nec ne,incertum eſt.Ch.quid ita iſtuc?
M.ſcies.
Eſt è Corintho hic aduena anus paupercula.
Eius filiam ille amare cœpit perditè,
Prope iam ut pro uxore haberet hæc clam me omnia.
Vbi rem reſciui,cœpi non humaniter,
Neque ut ægrotum animum decuit adoleſcentuli
Tractare,ſed vi & via peruolgata patrum:
Quotidie accuſabam:hem:tibi ne hæc diutius
Licere ſperas facere me uiuo patre,
Amicam vt habeas propè iam in vxoris loco?
Erras,ſi id credis,& me ignoras Clinia.
Ego te meum eſſe dici tantiſper uolo,
Dum,quod te dignum eſt,facies:ſed ſi id non facis,
Ego,quod me in te ſit facere dignum,inuenero.
Nulla adeo ex re iſtuc fit,niſi ex nimio otio.
Ego iſtuc ætatis non amori operam dabam,
Sed in Aſiam abij hinc propter pauperiem,atque ibi
Simul rem,& gloriam armis belli repperi.

Poſtremò

Poſtremò adeò res redijt:adoleſcentulus
Sæpe eadem,& grauiter quando victus eſt:
Aetate me putauit,& ſapientia
Palus ſcire,& prouidere,quàm ſe ipſum ſibi :
In Aſiam ad regem militatum abijt Chreme.
Ch.Quid ais? M clam me profectus, menſes treis abeſt.
Ch.Ambo accuſandi:etſi illud inceptum tamen
Animi eſt pudentis ſignum,& non inſtſenui.
Me.Vbi comperi ex ijs,qui ei fuere conſcij ,
Domum reuertor mœſtus,atque animo ferè
Perturbato,atque incerto præ ægritudine :
Adſido:accurrunt ſerui:ſoccos detrahunt :
Video alios feſtinare,lectus ſternere ,
Cœnam apparare:pro ſe quiſque ſedulò
Faciebat,quo illam mihi:lenirent miſeriam.
Vbi uideo hæc,cœpi cogitare,hem tot mei
Solius ſoliciti ſunt cauſa,ut me unum expleant ?
Ancillæ tot me ueſtiant? ſumptus domi
Tantos ego ſolus faciam? ſed gnatum unicum ,
Quem pariter utì his decuit,aut etiam amplius,
Quòd illa ætas magis ad hæc utenda idonea eſt,
Ego eum hinc eieci miſerum iniuſtitia mea .
Malo quidem me dignum quouis deputem ,
Si id faciam:nam uſque dum ille uitam illam incolit
Inopem,carens patria ob meas iniurias ,
Interea uſque illi de me ſupplicium dabo ,
Laborans,quærens.parcens,illi ſeruiens .
Ita facio prorſus:nihil relinquo in ædibus ,
Nec uas,nec ueſtimentum: conraſi omnia:

Ancillas,

Ancillas,ſeruos,niſi eos,qui opere ruſtico
Faciundo facilè victum exercerent ſuum,
Omneis produxi ac vendidi: inſcripſi illico
Aedis:mercedem quaſi talenta ad quindecim
Coegi:agrum hunc mercatus ſum:hic me exerceo:
Decreui,tantiſper me minus iniuriæ
Chreme meo gnato facere,dum fiam miſer:
Nec mihi fas eſſe ulla me uoluptate his frui,
Niſi vbi ille huc ſaluos redierit meus particeps.
Ch.Ingenio te eſſe in liberos leni puto,&
Illum obſequentem,ſi quis rectè aut commodè
Tractaret.verum neque tu illum ſati' noueras,
Nec te ille hoc ubi fit,ibi non uerè uiuitur.
Tu illum,nunquam oſtendiſti,quanti penderes,
Nec tibi ille eſt credere auſus, quæ eſt æquom patri.
Quod ſi eſſet factum,hæc nunquam eueniſſent tibi.
Me.Ita res eſt,fateor: peccatum à me maxumum eſt.
Ch.Menedeme,at porrò rectè ſpero:illum tibi
Saluum affuturum eſſe hic confido propediem.
Me Vtinam dij ita faxiunt.C.facient.nũc, ſi cõmodũ eſt.
Dionyſia hic ſunt,hodie apud me ſis volo.
Me.Non poſſum.C.cur non? quæſo tandem aliquantuli
Tibi parce:idem abſens facere te hoc uolt filius.
Me.Non conuenit,qui illum ad laborem impulerim,
Nunc me ipſum fugere.C ſiccine eſt ſententia?
Me. Sic.Ch.bñ uale.Me.et tu.Ch.lacrumas excuſſit mihi,
Miſeretq; me eius:ſed,vt diei tempus eſt,
Monere oportet me hunc uicinum Phaniam,
Ad cœnam ut ueniat:ibo,ut uiſam ſi domi eſt.

Nil

Nil opus fuit monitore:iamdudum domi,
Aiunt,præſto apud me eſſe:egomet conuiuas moror.
Ibo adeo hinc intro.ſed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quiſnam egreditur? huc conceſſero.

ACTVS PRIMI SCENA II.

Clitipho, Chremes.

NIHIL *adhuc eſt, quod vereare Clinia:haudquaquam etiam ceſſant:*
Et illam ſimul cum nuncio tibi hic ego affuturam
Hodie,ſcio.proin tu ſollicitudinẽ iſtam falſam, quę te
Excruciat,omittas.Ch.quicum loquitur filius? Cl.pater adeſt,
Quem volui.adibo.pater opportune aduenis.
Ch.Quid eſt? Cli.hunc Menedemum noſti ne noſtrum uicinum? C.probe.
Cli.Huic filium ſcis eſſe? Ch.audiui,in Aſia.Cli.non eſt pater,apud
Nos eſt.C.quid ais? Cli.venientem, è naui egredientem adduxi illicò
Ad cœnam:nam mihi magna cum eo iam inde uſque à pueritia
Sẽper fuit familiaritas. Ch. voluptatẽ magnã nũcias.
Quàm vellem Menedemum inuitatum, ut nobiſcum hodie eſſet amplius,
Vt hanc lætitiã nec opinãti primus ei obijcerẽ domi:
Atque etiam nunc tempus eſt.Cli.caue faxis:non eſt opus pater.

C.Quapropter? Cli.quia enim incertum eſt etiam, quid ſe faciat. modò uenit.

Timet oĩa, patris irã, et aĩum amicæ ſe erga ut ſit ſuę.

Eam miſerè amat. propter eam hæc turba, atque abitio euenit. Ch.ſcio.

Cli Nunc ſeruolum ad eam in vrbem miſit, & ego noſtrum vnà Syrum.

Ch.Quid narrat? Cli. quid ille? ſe miſerum eſſe. Ch.miſerum? quem minu' credere eſt?

Quid relliqui eſt, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona?

Parenteis, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, ditias:

Atque hæc perinde ſunt, vt illius animus, qui ea poſſidet:

Qui uti ſcit, ei bona; illi, qui non utitur rectè, mala.

Cli.immo ille ſenex fuit importunus ſemper: & nunc nihil magis

Vereor, quàm ne quid in illum iratus plus ſatis faxit pater,

Ch.Ille ne? ſed reprimam me: nam, in metu eſſe hunc, illi eſt utile.

Cli.Quid tute tecum? Ch.dicam, vt vt erat, manſum tamen oportuit.

Fortaſſe aliquantò iniquior erat præter eius lubidinẽ:

Pateretur: nã quem ferret, ſi parentẽ non ferret ſuũ?

Hunccine erat æquom ex illius more, an illum ex huius uiuere? &

Quod illum inſimulat durum, id non eſt: nam parentum

rentum iniuriæ
Vniuſmodi ſunt ferme, paulo qui eſt homo tolerabilis.
Scortari crebro nolunt: nolunt crebro conuiuarier.
Præbent exigue ſumptum: & ea ſunt tamen ad uirtutem omnia.
Verũ vbi animus ſemel ſe cupiditate deuinxit mala,
Neceſſe eſt Clitipho conſilia conſequi conſimilia: hoc
Scitũ eſt, periclũ ex alijs facere, tibi quod ex uſu ſiet.
Cli. Ita credo. Ch. ego ibo hinc intro, ut uideam, nobis quid cœnæ ſiet.
Tu, vt tempus eſt diei, vide, ſis, ne quò hinc abeas longius.
Cli. Quàm iniqui ſunt patres in omneis adoleſcenteis iudices:
Qui æquom eſſe cenſent, nòs iam à pueris illicò naſci ſenes,
Neq; illarum affines rerũ eſſe, quas fert adoleſcẽtia.
Ex ſua libidine moderantur, quæ eſt nunc, non quæ olim fuit.
Mihi ſi unq̃ filius erit, næ ille facili me utetur patre,
Nam & cognoſcendi, & ignoſcendi dabitur peccati locus:
Non ut meus, qui mihi per alium oſtendit ſuam ſententiam.
Perij: is mihi, vbi adbibit plus paulò, ſua quæ narrat facinora?
Nunc ait: periclũ ex alijs facito, tibi quod ex uſu ſiet.
Aſtutus. næ ille haud ſcit, quàm mihi nunc ſurdo narret fabulam.

Magis nunc me amicæ dicta ſtimulant: da mihi, at-
que affer mihi:
Cui quid reſpondeam, nil habeo: neque me quiſquam
eſt miſerior;
Nam Clinia hic, etſi is quoque ſuarum rerum ſata-
git, attamen
Habet bene ac pudicè eductã, ignarã artis meretricię,
Mea eſt potẽs, procax, magnifica, ſumptuoſa, nobilis.
Tum, quod dem ei, rectè eſt: nam nihil eſſe mihi, relli-
gio eſt dicere.
Hoc ego mali non pridẽ inueni: neq; ẽt dum ſcit pater.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

Clinia, Clitipho.

SI mihi ſecundæ res de amore meo eſſent,
iam dudum, ſcio,
Veniſſent: ſed uereor, ne me abſente mu-
lier hic corrupta ſit.
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum exau
geant;
Occaſio, locus, ætas, mater, ſub ĩperio cuius eſt, mala;
Cui nihil præter pretium iam dulce eſt. Clit. Clinia.
Clin. hei miſero mihi.
Clit. Etiam caues, ne uideat fortè hinc te à patre aliquis
exiens.
Clin. Faciam: ſed neſcio quid profectò mihi animu' præ-
ſagit mali.
Clit. Pergin' iſtuc prius dijudicare, quã ſcis, ꝗd ueri ſiet?

Clin.

Clin. Si nihil mali eſſet, iam hic adeſſent. Clit. iam aderūt.
Clin. quando iſtuc erit?
Clit. Non cogitas hinc longius abeſſe? & noſti mores mulierum.
Dū moliuntur, dū comūtur, annus eſt. Clin. ò Clitipho,
Timeo. Clit. reſpira: eccum Dromonem cum Syro: vnà adſunt tibi.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

SYRVS, DROMO, CLINIA, CLITIPHO.

Sy. AIN' *tu? Dr. ſic eſt. Sy. verum interea dum ſermones cædimus,*
Illæ ſunt relictæ. Clit. mulier tibi adeſt, audin' Clinia?
Clin. Ego verò audio nunc demum, & uideo, & ualeo Clitipho.
Clit. Minime mirū: adeo impeditæ ſunt: ancillarū gregē
Ducunt ſecum. Clin peri, unde illi ſunt ancillæ? Clit. men' rogas?
Sy. Nō oportuit relictas: portāt quid rerū? Clin hei mihi.
Sy. Aurū, veſtē: & veſperaſcit, & non nouerunt uiam.
Factū à nobis ſtultè eſt. abi dum tu Dromo illis obuiā
Properè: quid ſtas? Clin. væ miſero mihi, quanta de ſpe decidi.
Clit. Quid iſtuc? quæ res te ſollicitat autem? Clin. rogitas quid ſiet?
Viden' tu ancillas, aurū, veſtē? quam cum vna hic ancillula

Ego reliqui. vnde ea eſſe cenſes? Clit. vah, nunc demum intellego.
Sy. Dij boni, quid turbæ eſt? ædes noſtræ vix capiẽt, ſcio.
Quid comedent? quid ebibent? quid ſene erit noſtro miſerius?
Sed video, eccos, quos uolebam. Clin. ò Iuppiter, vbinam eſt fides?
Dum ego propter te errans patria careo demens, tu interea loci
Conlocupletaſti te Antiphila, & me in his deſeruiſti malis,
Propter quam in ſumma infamia ſum, & meo patri minu' ſum obſequens:
Cuius nunc pudet me, & miſeret, qui harum mores cantabat mihi,
Monuiſſe fruſtra: neque potuiſſe vnquam me ab hac expellere.
Quod nunc faciã tñ: cũ gratum mihi eſſe potuit, nolui.
Nemo eſt miſerior me. Sy. hic de noſtris verbis errat videlicet,
Quæ hic ſumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem, atque eſt, accipis:
Nam & uita eſt eadẽ, et animus te erga idẽ ac fuit,
Quantum ex ipſa re coniecturam fecimus.
Cli. Quid eſt obſecro? nã mihi nunc nihil rerũ omniũ eſt,
Quod malim, quàm me hoc falsò ſuſpicarier.
Sy. Hoc primum, ut ne quid huius ignores: anus
Quæ eſt dicta mater eſſe ei antehac, non fuit:
Ea obijt mortem: hoc ipſa in itinere alteræ

Dum narrat, fortè audiui. Clit. quænam eſt altera?
Sy. Mane, hoc, quod cœpi, primum enarrem Clitipho:
Poſt iſtuc veniam. Clit. propèra. Sy. iam primum omnium,
Vbi ventum ad ædeis eſt, Dromo pultat fores:
Anus quædam prodit: hæc vbi aperuit oſtium,
Continuò hic ſe coniecit intro: ego conſequor:
Anus foribus obdit peſſulum, ad lanam redit.
Hinc ſciri potuit, aut nuſquam alibi, Clinia,
Quo ſtudio vitam ſuam te abſente exegerit,
Vbi de improuiſo eſt interuentum mulieri.
Nam ea res dedit tum exiſtumandi copiam
Quotidianæ vitæ conſuetudinem;
Quæ, cuiuſque ingenium vt ſit, declarat maxume.
Texentem telam ſtudioſe ipſam offendimus,
Mediocriter veſtitam veſte lugubri,
Eius anuis cauſa opinor, quæ erat mortua,
Sine auro tum ornatam, ita uti quæ ornantur ſibi,
Nulla re malas expolitam muliebri:
Capillus paſſus, prolixus, circum caput
Reiectus neglegenter, pax. Clin. Syre mi obſecro
Ne me in lætitiam fruſtra conijcias. Sy. anus
Subtegmen nebat; præterea vna ancillula
Erat: ea texebat vnà pannis obſita,
Neglecta, immunda illuuie. Clit. ſi hæc ſunt Clinia
Vera, ita vti credo, quis te eſt fortunatior?
Scin' hanc, quam dicit ſordidatam & ſordidam?
Magnũ hoc quoq; ſignũ eſt dominã eſſe extra noxiã,
Cum eius tam negleguntur internuncij:

 Nam

Nam diſciplina eſt eiſdem, munerarier
Ancillas primum, ad dominas qui affectant viam.
Cli.Perge obſecro te,& caue ne falſam gratiam
Studeas inire.quid ait, ubi me nominas?
Sy.Vbi dicimus rediſſe te, & rogare uti
Veniret ad te,mulier telam deſerit
Continuo,& lacrumis oppletos totum ſibi, ut
Facilè ſcires deſiderio id fieri tuo.
Cl.Præ gaudio(ita me dij ament) vbi ſim neſcio.
Ita timui.Clit.at ego nihil eſſe ſcibam Clinia.
Agedum viciſſim Syre, dic quæ illa eſt altera.
Sy.Adducimus tuã Bacchidẽ.Clit.hem, quid Bacchidẽ?
Eho, ſceleſte quò illam adducis? S. quò illam ego?ad nos ſcilicet.
Clit.Ad patrem ne? S.ad eum ipſum. Clit.ò hominis impudentem audaciam.Sy.heus
Tu,nõ fit ſine periclo facinus magnũ & memorabile.
Clit.Hoc vide:in mea vita tu tibi laudẽ is quęſitũ ſcelus:
Vbi ſi paululum modò quid te fugeret, ego perierim.
Quid illo facias? S.at enim.Clit.quid enim? S.ſi ſinas, dicam.Cli.ſine.
Clit.Sino.S.ita res eſt hæc nunc,quaſi cum.Clit.quas,malùm,ambages mihi
Narrare occipit?Cli.Syre,verum hic dicit: mitte: ad rem redi:
Sy.Enimuero reticere nequeo: multimodis iniurius
Clitipho eſt:neque ferri potis eſt.Cli.audiendum hercle eſt:tace.
Sy.Vis amare:uis potiri:vis,quod des illi, effici.

Tuum

Tuũ eſſe in potiũdo periclũ nõ vis. haud ſtultè ſapis:
Siquidẽ id ſapere eſt, velle te id, qđ nõ põt cõtingere.
Aut hæc cum illis ſunt habenda, aut illa cum his amittenda ſunt.
Harum duarum conditionum nũc utram malis, uide:
Etſi conſilium, quod cepi, rectum eſſe & tutum ſcio:
Nam tua apud patrem amica tecum ſine metu ut ſit, copia eſt:
Tũ, illi argentũ qđ pollicitu' es, eadẽ hac inueniã via:
Quod ut efficerem, orando ſurdas iam aureis reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? Clit. ſi quidem hoc fit. S. ſi quidẽ experiundo ſcies.
Clit. Age age, cedo iſtuc tuum conſilium quid id eſt? S. aſſimulabimus,
Tuam amicam, huius eſſe amicam. Clit. pulchrè: cedo: quid hic faciet ſua?
An ea quoque huius dicetur, ſi hæc una dedecori eſt parum?
Sy. Immo ad tuam matrem deducetur. Cl. quid eò? S. longum eſt Clitipho,
Tibi ſi narrem, quam ob rem id faciam: uera cauſa eſt. Clit. fabulæ:
Nihil ſati' firmi uideo, quam ob rem accipere hunc mihi expediat metum.
Sy. Mane, habeo aliud, ſi iſtuc metuis, quod ambo confiteamini
Sine periculo eſſe. Clit. huiuſmodi, obſecro, aliquid reperi. S. maxume:

Ibo

Ibo obuiam hinc: dicã, ut reuortantur domũ. Clit. hem,
Quid dixti? S. ademptum tibi iam faxo omnem metum,
In aurem vtramuis otioſè, vt dormias.
Clit. Quid ago nunc? Cli. tu ne? quod boni. Clit. Syre. dic modò
Verum. S. age modò: hodie ſero ac nequidquã voles.
Clin. Datur modò: fruere dum licet: nam neſcias,
Eiu' ſit poteſtas poſthac, an nunquam tibi.
Clit. Syre inquam. S perge porrò, tamen iſtuc ago.
Cli. Verũ hercle iſtuc eſt, Syre, Syre iquã heus he' Syre.
Sy. Concaluit: quid vis? Clit. redi, redi. S adsũ, dic q̃d eſt?
Iam hoc quoque negabis tibi placere. Clit. imnmo Syre
Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi.
Tu es iudex: ne quid accuſandus ſis, uide.
Sy. Ridiculum eſt, iſtuc me admonere Clitipho:
Quaſi iſtic minor mea res agatur, quàm tua.
Hic ſi quid nobis fortè aduorſi euenerit,
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.
Quapropter neutiquam hæc res neglectu eſt mihi.
Sed iſtum exora, ut ſuam eſſe adſimulet. Cli. ſcilicet.
Facturum me eſſe. in eum iam res rediјt locum,
Vt ſit neceſſe. Clit. meritò amo te Clinia.
Clin. Verum illa ne quid titubet. S. perdocta eſt probe.
Clit. At hoc demiror, qui tam facilè potueris
Perſuadere illi, quæ ſolet quos ſpernere?
Sy. In tempore ad eam ueni; quod rerum omnium eſt
Primum: nam miſerè quendam offendi ibi militem
Eiu' noctem orantem. hæc arte tractabat uirum,
Cupidum ut illius animum inopia incenderet,

Eademq;

Eademq; vt apud te eſſet ob quam gratiſſima.
Sed heus tu vide ſis, ne quid imprudens ruas.
Patrem nouiſti, ad has res quàm ſit perſpicax:
Ego te autem noui, quàm eſſe ſoleas impotens.
Inuerſa verba, euerſas ceruices tuas,
Gemitus, ſcreatus, tuſſis, riſus: abſtine.
Clit. Laudabis. S. vide ſis. Clit. tutemet mirabere.
Sy. Sed quam citò ſunt conſecutæ mulieres?
Clit. Vbi ſunt? cur retines? S. iam nunc hæc non eſt tua.
Clit. Scio, apud patrem, at nunc interim. S. nihilo magis.
Clit. Sine. S. non ſinã inquã. Clit. quæſo pauliſper. S. veto.
Clit. Saltem ſalutare. S. abeas, ſi ſapis. Clit. eo: quid
Iſtic? S. manebit. Clit. ò felicem hominem. S. ambula.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA, SYRVS.

B. AEDEPOL *Antiphila mea laudo te, & fortunatam iudico,*
Id cum ſtuduiſti, iſti formæ mores, ut conſimiles forent:
Minimeq; (ita me dij ament) miror, ſi te ſibi quiſque expetit.
Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua.
Et cũ egomet nũc mecũ in animo vitã tuã conſidero,
Adeoq; voſtrarũ omniũ, volgus quæ ab ſe ſegregant;
Et vos eſſe iſtiuſmodi, & nos non eſſe, haud mirabile eſt.
Nam nobis expedit eſſe bonas: nos, quibus cũres eſt,

non

non ſinunt.
Quippè forma impulſi noſtra nos amatores colunt:
Hæc ubi immutata eſt, illi ſuum animũ alio conferũt.
Niſi proſpectum eſt interea aliquid nobis, deſertæ viuimus.
Vobis cũ uno ſimul ubi ætatẽ agere decretũ eſt viro,
Cuius mos maxume eſt conſimilis voſtrum; hi ſe ad uos applicant;
Hòc beneficio utrique ab vtriſque uero deuincimini;
Vt nũquã ulla amori uoſtro incidere poſſit calamitas.
An. Neſcio alias: me ſcio quidem ſemper feciſſe ſedulò,
Vt ex illius cõmodo meũ cõpararẽ cõmodũ. Clin. ah.
Ergo mea Antiphila tu nunc ſola reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te abſum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leues,
Præter quam tui carendum quòd erat. S. credo. Cli. Syre, uix ſuffero.
Hoccine me miſerũ nõ licere meo modo ingenio frui?
Sy. Immo, vt patrem tuum vidi eſſe habitum, diu etiam duras dabit.
Ba. Quiſnam hic adoleſcens eſt, qui intuitur nos? A. ah, retine me obſecro.
B. Amabo, quid tibi eſt? A. diſperij. B. perij, miſera, quid ſtupes
Antiphila? A. videon' Cliniam, an non? B. quem uides? Cli. ſalue anime mi.
A. O mi expectate Clinia, ſalue. Clin. ut vales?
An. Saluom ueniſſe gaudeo. Clin. teneo ne te

Antiphila,

Antiphila, animo exoptata maxume meo?

Sy. Ite intro: nam vos iam dudum expectat ſenex.

ACTVS TERTII SCENA I.

Chremes, Menedemvs.

Ch. Lvciſcit hoc iam: ceſſo pultare oſtiū
Vicini? primum ex me ut ſciat, ſibi filium
Rediſſe. etſi adoleſcētē hoc nolle ītellego.
Verum, cum videam miſerum hunc tam excruciarier
Eiu' abitu, celem tam inſperatum gaudium,
Cum illi nihil pericli ex indicio ſiet?
Haud faciam: nam, quod potero, adiutabo ſenem,
Ita ut filium meum amico, atque æquali ſuo
Video inſeruire, & ſocium eſſe in negotijs.
Nos quoque ſenes eſt æquom ſenibus obſequi.

Me. Aut ego profectò ingenio egregie ad miſeriam
Natus ſum, aut illud falſum eſt, quod volgò audio
Dici, diem adimere ægritudinem hominibus:
Nam mihi quidem quotidiè augeſcit magis
De filio ægritudo; & quanto diutius
Abeſt, magis cupio tanto, & magis deſidero.

Ch. Sed ipſum egreſſum foras video: adibo, alloquar.
Menedeme ſalue: nuncium apporto tibi,
Cuius maxume te fieri participem cupis.

Me. Nunquidnam de gnato meo audiſti Chreme?

Ch. valet, atque uiuit. M. quæſo, vbinam? C. apud me
domi.

Me. Meus

Me.Meus gnatus ?C.ſic eſt.M.venit ? C.certe.M. Clinia
Meus venit? C.dixi.M.eamus, duc me ad eũ obſecro.
Ch.Non volt te ſcire ſe redijſſe etiam: & tuum
Conſpectum fugitat ob peccatum;tum hoc timet,
Ne tua duritia illa antiqua etiam adaucta ſit.
Me.Non tu ei dixiſti,ut eſſe? C.nõ.M.quã ob rẽ Chreme?
Ch.Quia peſſumè iſtuc in te,atque in illum conſulis,
Si te tam leni,& uicto eſſe animo oſtenderis:
Me.Non poſſum: ſatis iam, ſatis pater durus fui.C.ah,
Vehemens in utranque partem Menedeme es nimis,
Aut largitate nimia,aut parſimonia.
In eandem fraudem ex hac re,atque ex illa,incides.
Primum olim potiùs,commeare filium
Quàm paterere ad mulierculam, quæ paululo
Tum erat contenta,cuiq; erant grata omnia,
Proterruiſti hinc.ea coacta ingratijs
Poſtilla cœpit victum uolgò quęrere.
Nunc,cum ſine magno in tertrimento non poteſt
Haberi,quiduis dare cupis.nam,ut tu ſcias,
Quàm ea nunc inſtructa pulchre ad perniciem ſiet,
Primum,iam ancillas ſecum adduxit plus decem,
Oneratas ueſte,atque auro.ſatrapes ſi ſiet,
Sufferre amator nunquam eius ſumptus queat,
Nedum tu poſſis.M.eſt ne ea intus?C.ſit rogas?
Senſi:nam ei unam cœnam,atque eius comitibus
Dedi: quòd ſi iterum mihi ſit danda, actum ſiet:
Nam,ut alia omittam,pitiſſando modo mihi
Quid uini abſumpſit? ſic,hoc,dicens,aſperum
Pater eſt:hoc aliud lenius ſodes, uide.

Relcui dolia omnia, omnes ſerias:
Omnes habui ſolicitos: atque hæc una nox:
Quid te futurum cenſes, quem aſſidue exedent?
Sic me dijamabunt; ut tuarum miſeritum eſt
Menedeme fortunarum. M. faciat, quod lubet:
Sumat, conſumat: perdat: decretum eſt pati:
Dum illum modò habeam mecum. C. ſi certum eſt tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Vt neſcientem ſentiat te id ſibi dare.
M. *Quid faciam? C. quiduis potius, quàm quod cogitas:*
Per alium quemuis ut des, falli te ſinas
Technis per ſeruolam: etſi ſubſenſi id quoque,
Illos ibi eſſe, & id inter ſe agere clanculum.
Syrus cum illo uoſtro conſuſurrat: conferunt
Conſilia adoleſcentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto ſatius eſt, quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur, ſed illud, quo modo
Minimo periclo id demus adoleſcentulo.
Nam ſi ſemel tuum animum is intellexerit,
Prius proditurum te tuam uitam, & prius
Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium: hui,
Quantam feneſtram ad nequitiam pateſeceris?
Tibi autem porrò ut non ſit ſuaue viuere.
Nam deteriores omnes ſumus licentia.
Quodcunque inciderit in mentem, uolet: neque id
Putabit, prauom, an rectum, quod petet, ſiet.
Tu, rem perire, & ipſum, nón poteris pati.
Dare denegaris; ibit ad illud illico,
Quo maxume apud te ſe ualere ſentiet,

Abiturum

Abiturum ſe abs te eſſe illico minabitur.

Me.Videre uerum,atque ita uti res eſt,dicere.

Ch. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id quæro,tibi qui filium reſtituerem.

Me.Cedo dexteram: porrò te oro idem, ut facias Chreme.

Ch.Paratus ſum.Me.ſcin',quid nunc te facere uolo?

Ch.Dic.M.quod ſenſiſti illos me incipere fallere,
Id ut maturent facere. cupio illi dare,
Quod volt: cupio ipſum iam uidere.Ch.operam dabo.
Syrus eſt præhendendus atque adhortandus mihi.
A me neſcio,quis exit:concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere ſentiant.
Paulum hoc negoti mihi obſtat:Simus,& Crito
Vicini noſtri hic ambigunt de finibus:
Me cepere arbitrum:ibo,ac dicam,ut dixeram
Operam daturum me,hodie non poſſe bis dare.
Continuò hic adero. Me.ita quæſo.dij uoſtram fidem,
Itan' comparatam eſſe hominum naturam omnium,
Aliena melius, vt uideant, & iudicent,
Quàm ſua?an eo fit.quia in re noſtra aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?
Hic mihi nunc quantò plus ſapit,quàm egomet mihi?

Ch.Diſſolui me,otioſus operam ut tibi darem.

ACTVS TERTII SCENA II.

SYRVS, CHREMES.

Sy. HAC *illac circuncurſa: inueniendũ eſt tamen*
Argentum, intendenda in ſenem eſt fallacia.

Ch.

Iccirco huic noſtro tradita eſt prouincia.

Sy. Quis hic loquitur. perij, numnam hæc audijt? Ch. Syre. Sy. hem.

Ch. Quid tu iſtic? Sy. rectè. equidem te demiror Chreme
Tam mane, qui here tantum biberis. Ch. nihil nimis.

Sy. Nihil, narras? uiſa uero eſt, quod dici ſolet,
Aquilæ ſenectus. Ch. eia. Sy. mulier commoda, &
Faceta hæc eſt meretrix. Ch ſanè idem uiſa eſt mihi.

Sy. Et quidem hercle forma luculenta. Ch. ſic ſatis.

Sy. Ita non ut olim, ſed uti nunc, ſanè bona:
Minimeq; miror, Clinia hanc ſi deperit:
Sed habet patrē quēdā auidū, miſerum, atq; aridum.
Vicinum hunc: noſtin'? at quaſi is non ditijs
Abundet, gnatu' eius profugit inopia.
Scin' eſſe factum, ut dico? Ch. quid ego neſciam?
Hominem piſtrino dignū Sy. quem? Ch iſtum ſeruolū
Dico adoleſcentis. Sy. Syre tibi timui male.

Ch. Qui paſſus eſt id fieri. Sy. quid faceret? Ch. rogas?
Aliquid reperiret, fingeret fallacias,
Vnde eſſet adoleſcenti, amicæ quod daret,
Atque hunc difficilem inuitum ſeruaret ſenem.

Sy. Garris. Ch. hæc facta ab illo oportebat Syre.

Sy. Eho quæſo laudas qui heros fallunt? Ch. in loco,
Ego uerò laudo. Sy. recte ſanè. Ch. quippe quia
Magnarum ſæpe id rimedium ægritudinum eſt:
Iam huic manſiſſet unicus domi.

Sy. Ioco ne an ſerio illæc dicat, neſcio:
Niſi mihi quidem addit animum, quò lubeat magis.

Ch. At nunc quid expectat Syre? an, dum hinc denuo

 Abeat,

Abeat, cum tolerare huius ſumptus non queat?
Nõ ne ad ſenẽ aliquam fabricã fingit? Sy. ſtolidus eſt.
Ch. At te adiutare oportet adoleſcentuli
Cauſa. Sy. equidem facilè facere poſſum, ſi iubes:
Etenim, quo pacto id fieri ſoleat, calleo.
C. Tanto hercle melior. Sy. non eſt mentiri meum.
C. Fac ergo. Sy. at heus tu, facito dũ eadẽ hęc memineris,
Si quid huius ſimile fortè aliquando euenerit,
Vt ſunt humana, tuus vt faciat filius.
Ch. Non vſus ueniet, ſpero. Sy. ſpero hercle ego quoque:
Neque eo nunc dico, quòd quidquam illum ſenſerim:
Sed ſi quid, ne quid. quæ ſit eius ætas, vides:
Et næ ego te, ſi vſus ueniat, magnificè Chreme
Thractare poſſim. Ch. de iſtoc, cum vſus uenerit,
Videbimus quid opus ſit: nunc iſtuc age.
Sy. Nunquam commodius vnquam herum audiui loqui,
Nec, cum malefacerem, crederem mi impunius
Licere. quiſnam à nobis egreditur foras?

ACTVS TERTII SCENA III.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

Ch. QVID iſtuc, quæſo? qui iſtic mos eſt Clitipho? ita ne fieri
Oportet? Cl. Quid ego feci? Ch. uidin' ego te modò manum in ſinum huic
Meretrici inſerere? Sy. acta eſt res perij. Cli. me ne?
Ch. hiſce oculis, ne nega.

Facis

Facis adeo indignè iniuriam illi, qui non abſtineas manum.

Nam iſtæc quidem contumelia eſt, hominem amicum ad te recipere,

Atque eius amicam ſubagitare, uel here in uino, quàm immodeſtus

Fuiſti? S. factum eſt. Ch. quàm moleſtus? ut equidem,

Ita me dij ament, metui quid futurum denique eſſet. noui ego

Animos amãtium: grauiter aduortunt, quæ nõ cẽſeas.

Cl. At mihi fides apud hunc eſt, nihil me iſtius facturum pater.

Ch. Eſto: at certe cõcedas ab eorũ ore aliquãtiſper aliquò.

Libido multa fert: ea probibet facere tua præſentia.

Ego de me facio coniecturam. nemo eſt meorum amicorum hodie,

Apud quem exprometre omnia mea occulta Clitipho audeam.

Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipſius facti piget,

Ne ineptus, ne ꝓteruos uidear. qđ illũ facere credito.

Sed noſtrum eſt intellegere, vtcunque, atque ubicunque opus ſit, obſequi.

Sy. Quid iſtic narrat? Clit. perij. Sy. Clitipho, hæc ego præcipio tibi:

Hominis es frugi & temperantis functus officium. Clit. tace.

Sodes. Sy. rectè ſanè. Ch. Syre pudet me. Sy. credo: neque id iniuria.

Quin mihi moleſtum eſt. Clit. pergin'? Sy. hercle verum, dico, quod uidetur.

Cli. Non ne accedam ad illos? Ch. eho quæſo, vna accedundi uia eſt?

Sy. Actum eſt: hic ſe prius indicarit, quàm ego argentum effero. Chreme,

Vin' tu homini ſtulto mihi auſcultare? Ch. quid faciam? Sy. iube hunc

Abire hinc aliquò. Clit. quò ego hinc abeam? Sy. quo? quò lubet: da illis locum:

Abi deambulatum. Clit. deambulatum? quo? Sy. vah, quaſi deſit locus.

Abi ſanè iſtac: iſtorſum, quò uis. Ch. rectè dicit: cẽſeo.

Cli. Dij te eradicent Syre, qui me iſtinc extrudis. Sy. at tu pol tibi

Poſthac comprimito iſtas manus.

Cenſen' verò? quid illũ porrò credis facturũ Chreme,

Niſi eum, quantum dij dant tibi opis, ſeruas, caſtigas, mones?

Ch. Ego iſtuc curabo. Sy. atqui nunc here hic tibi aſſeruandus eſt. (rat.

Ch. Fiet. Sy. ſi ſapias: nam mihi iã minu' minuſq; obtẽpe

Ch. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egiſti Syre? aut

Reppériſti quod placeat, an nondum etiam? Sy. de fallacia?

Inuenta eſt: inueni quandam nuper. Ch. frugi es: cedo, quid id eſt?

Sy. Dicam: uerum, ut aliud ex alio incidit. Ch. quidnam

nam Syre?

Sy. Peſſuma hæc eſt meretrix. Ch. ita videtur. Sy. immò, ſi ſcias.

Hoc vide, quod inceptet facinus. Fuit quædam anus Corinthia

Huic: huic drachmarum argenti hæc mille dederat mutuum.

Ch. Quid tum? Sy. ea mortua eſt: reliquit filiam adoleſcētulam:

Ea relicta huic arraboni eſt pro illo argento. Ch. intellego.

Sy. Hanc ſecū huc adduxit, eaq; eſt nunc ad vxorē tuā.

Ch. Quid tum? Sy. Clinia orat, ſibi vti nunc det illam. illa tamen

Poſt daturum mille nummum poſcit. Ch. & poſcit quidem? Sy. hui,

Dubium id eſt? Ch. ego ſic putaui. quid nunc facere cogitas?

Sy. Ego ne? ad Menedemum ibo: dicam hanc eſſe captam è Caria,

Ditē, & nobilem: ſi redimat, magnū ineſſe in ea lucrū.

Ch. Erras. Sy. quid ita? Ch. prò Menedemo nunc tibi ego reſpondeo:

Non emo. quid ais? Sy. optata loquere. Ch. atqui non eſt opus.

Sy. Non opus eſt? Ch. non hercle verò. Sy. qui? iſtuc miror. Ch. iam ſcies.

Mane mane, quid eſt, quòd tam à nobis grauiter crepuere fores?

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

SOSTRATA, CHREMES, NVTRIX, SYRVS.

So. NISI *me animus fallit, hic profectò eſt annulus, quem ego ſuſpicor;*
Is, qui cum expoſita eſt gnata. C. quid volt ſibi Syre hæc oratio?
So. Quid eſt? is ne tibi videtur? Nu. dixi equidem, ubi oſtendiſti, illico,
Eum eſſe. So. at vt ſati' contemplata modò ſis, mea nutrix. Nu. ſatis.
So. Abi nunc iã intro: atq; illa ſi iã lauerit, mihi nuncia.
Hic ego uirum interea opperibor. Sy. te volt: videas, quid velit.
Neſcio quid triſtis eſt: non temere eſt: metuo, quid ſit. Ch. quid ſiet? (dixerit.
Næ iſta hercle magno iam conatu magnas nugas
So. Ehem mi vir. C. ehem mea vxor. So. te ipſum quæro. C. loquere, quid velis.
So. Primum te hoc oro, ne quid credas me aduorſum edictum tuum
Facere auſam. Ch. vis tibi me iſtuc, etſi incredibile eſt, credere?
Credo. S. neſcio, quid peccati portet hæc purgatio.
So. Meminiſtin' me eſſe grauidam, & mihi te magnopere interminatum,
Si puellam parerem, nolle tolli? C. ſcio quid feceris:
Suſtuliſti. Sy. ſi ſic factum eſt domina, ergo heru' dãno

no actus eſt.
So.Minime:ſed erat hic anus Corintbia haud impura: ei dedi
Exponẽdã.Ch.ò Iuppiter,tãtã eſſe in animo inſcitiã?
So.Perij,quid ego feci? Ch.at rogitas? So: ſi peccaui mi Chreme,
Inſciens feci.Ch.id quidẽ ego, etſi tu neges,certo ſcio,
Te inſcientẽ,atque imprudentẽ dicere, ac facere oĩa:
Tot peccata in hac re oſtẽdis,nã iam primum, ſi meũ
Imperium exequi voluiſſes, interemptam oportuit,
Non ſimulare mortẽ verbis, re ipſa ſpem uitæ dare.
At id omitto: miſericordia, animus maternus: ſino.
Quàm bene verò abs te proſpectum eſt: quid voluiſti? cogita:
Nempe anui illi prodita abs te filia eſt planiſſume,
Per te uel uti quæſtum faceret, vel vti veniret palã.
Credo id cogitaſti:quiduis ſatiu' eſt, dũ viuat modò.
Quid cum illis agas,qui neque ius, neque bonum, atque æquom ſciunt,
Melius,peius,proſit,obſit,nil vident, niſi quod lubet?
So.Mi Chreme,peccaui fateor:uincor: nunc hoc te obſecro,
Quanto tuus eſt animus natu grauior, ignoſcentior,
Vt meæ ſtultitiæ iuſtitia tua ſit aliquid præſidi.
Ch.Scilicet equidem iſtuc factũ ignoſcã:verum Soſtrata
Male docet te mea facilitas multa. ſed iſtuc quidquid eſt,
Qua hoc occeptum eſt cauſa,loquere. So.vt ſtultæ,& miſeræ omnes ſumus

Religioſæ; cum exponendam do illi, de digito annulũ
Detraho; & eum dico vt vnà cum puella exponeret;
Si moreretur, ne expers partis eſſet de noſtris bonis.
Ch. Iſtuc rectè: conſeruaſti te, atque illam. So. hic is eſt annulus.
Ch. Vnde habes? So. quam Bacchis ſecum adduxit adoleſcentulam. Sy. hem.
Ch. Quid ea narrat? So. ea lauatum dum it, ſeruandum mihi dedit
Annulum. non aduorti primo: at poſtquam aſpexi, illico
Cognoui: ad te exilij. C. quid nunc ſuſpicare, aut inuenis
De illa? So. neſcio, niſi ut ex ipſa quæras, unde hunc habuerit,
Si potis eſt reperiri. Sy. interij: plus ſpei video, q̃ volo:
Noſtra eſt, ita ſi eſt. C. uiuit ne illa, cui tu dederas? So. neſcio.
Ch Quid renunciauit olim feciſſe? So. id, quod iuſſeram.
Ch. Nomen mulieris cedo quod ſit, ut quæratur. So. Philtere.
Sy. Ipſa eſt. mirũ, ni illa ſalua eſt, & ego perij. C. Soſtrata
Sequere me intro hac. So. vt præter ſpẽ euenit. quàm timui male,
Ne nunc animo ita eſſes duro, ut olim in tollenda, Chreme.
Ch. Non licet hominẽ eſſe ſæpe ita vt volt, ſi res nõ ſinit.
Nunc ita tempus eſt mi, vt cupiam filiam: olim nil minus.

Sy. Niſi

Sy. *Niſi fallit me animus, haud multum à me aberit infortunium:*
Ita hercle in anguſtum oppidò nunc meæ coguntur copiæ:
Niſi aliquid video, ne eſſe amicam hanc gnati reſciſcat ſenex.
Nam quod ſperem de argento, aut poſſe poſtulem me fallere,
Nihil eſt: triumpho, ſi licet me latere tecto abſcedere.
Crucior, bolum tantum mihi ereptum tam ſubitò è faucibus.
Quid agam? aut quid comminiſcar? ratio de integro ineunda eſt mihi.
Nil tam difficile eſt, quin quærēdo inueſtigari poſſiet.
Quid, ſi hoc ſic incipiam nunc? nihil eſt. ſi ſic? tantundem egero.
At ſic opinor: non poteſt: immo optume. euge optumam habeo.
Retraham hercle, opinor, ad me illud idem fugitiuū argentum tamen.

ACTVS QVARTI SCENA II.

CLYNIA, SYRVS.

C. NVLLA *mihi res poſthac poteſt iam interuenire tanta,*
Quæ mihi ægritudinem afferat: tanta hæc lætitia oborta eſt.

Dedo patri me nũc iam, vt frugalior ſim quàm volt.

Sy.Nil me feſelli: cognita eſt, quantũ audio huius verba.

Iſtuc tibi ex ſententia tua obtigiſſe lætor.

C.O mi Syre, audiſtin' obſecro? S.quid ni? qui vſque vnà affuerim.

C.Cui æque audiſti commodi quidquam eueniſſe? S.nulli.

C.Atque, ita me dij ament, ut ego nunc non tam meapte cauſa

Lætor, quàm illius: quam ego ſcio eſſe honore quouis dignam.

Sy.Ita credo: ſed nunc Clinia age, da te mihi viciſſim:

Nam amici quoque res eſt uidenda, in tuto ut collocetur,

Ne quid de amica nunc ſenex. Clin.ò Iuppiter. S.quieſce.

Clin.Antiphila mea nubet mihi. S.ſiccine me interloquere?

Clin.Quid faciam Syre mi? gaudeo: fer me. S.fero hercle verò.

Clin.Deorum uitam adepti ſumus. S.fruſtra operã hanc opinor ſumo.

Clin.Loquere, audio. S.at iam hoc non ages. Cli.agam. S.videndum, eſt, inquam,

Amici quoque res Clinia tui in tuto vt collocetur:

Nam ſi nunc à nobis abis, & Bacchidẽ hic relinquis,

Noſter reſciſcet illico eſſe amicam hanc Clitiphonis:

Si abduxeris, celabitur itidem, vt celata adhuc eſt.

Clin.At enim iſtoc nihil eſt magis Syre meis nuptijs aduorſum:

Nam

Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam? Sy. quid ni?

Clin. Quid dicam? quam cauſam afferam? Sy. quin nolo mentiare:

Apertè, ita ut res ſeſe habet, narrato. Clin. quid ais? Sy. iubeo

Illā te amare, & velle vxorem; hanc eſſe Clitiphonis.

Clin. Bonam atque iuſtam rem oppido imperas & factu facilem.

Et ſcilicet iam me hoc voles patrem exorare, ut celet

Senem voſtrum. Sy. immo, vt recta via rem narret ordine omnem. Clin. hem,

Satin' ſanus es, & ſobrius? tu quidem illum planè prodis:

Nam qui ille poterit eſſe in tuto, dic mihi?

Sy. Huic equidem conſilio palmam do: hic me magnificè effero,

Qui vim tantam in me, & poteſtatem habeam tantæ aſtutiæ,

Vera dicēdo ut eos ambos fallam; vt, cū narret ſenex

Voſter noſtro, iſtā eſſe amicā gnati, nō credat tamē.

Cli. At enim ſpem iſtoc pacto rurſum nuptiarum omnem eripis:

Nam dum amicam hanc meam eſſe credet, non committet filiam.

Tu fortaſſe, quid me fiat, parui curas, dū illi conſulas.

Sy. Quid, malum, me ætatē cenſes uelle id adſimularier?

Vnus eſt dies, dū argētum eripio, pax, nihil amplius.

Clin. Tantum ſat habes? quid tum quæſo, ſi hoc pater reſciuerit?

reſciuerit?

Sy.Quid, ſi redeo ad illos, qui aiunt, quid ſi nunc cœlum ruat?

Cl.Metuo, quid agam. S.metuis? quaſi non ea poteſtas ſit tua.

Quo velis in tempore, ut te exoluas, rem facias palã.

Clin.Age, age, traducatur Bacchis. S.optume. ipſa exit foras.

ACTVS QVARTI SCENA III.

BACCHIS, CLINIA, SYRVS, DROMO, PHRYGIA.

Ba. SATI' *pol proteruè me Syri promiſſa huc induxerunt,*

Decem minas quas mihi dare pollicitus eſt. quòd ſi is nunc me

Deceperit: ſępe obſecrans me, vt veniam, fruſtra veniet:

Aut, cum venturã dixero, & conſtituero, cũ is certè

Renunciarit, Clitipho cum ſpe pendebit animi;

Decipiã, ac nõ veniã; Syrus mihi tergo pœnas pẽdet.

Clin.Sati' ſcitè ꝑmittit tibi. S. atqui tu hãc iocari credis?

Faciet, niſi caueo. B.dormiũt: pol ego iſtos cõmouebo.

Mea Phrygia audiſti, homo iſte modò, quam villam demonſtrauit

Charini? P.audiui. B.proxumam eſſe huic fundo ad dexteram? P.memini.

B.Curriculo percurre: apud eũ miles Dionyſia agitat.

Sy.Quid inceptat? B. dic me hic oppidò eſſe inuitam, atque

atque aſſeruari:

Verum aliquo pacto verba me his daturam eſſe, & venturam.

Sy. Perij hercle: Bacchis mane, mane: quò mittis iſtanc quæſo?

Iube, maneat. B. abi. S. quin paratum eſt argentum. B. quin maneo.

S. Atqui iam dabitur. B. ut lubet, num ego inſto? S. at ſcin' quid, ſodes?

B. Quid? S. tranſeundum nunc tibi eſt ad Menedemum, & tua pompa

Eò traducenda eſt. B. quam rem agis ſcelus? S. egone? argentum cudo,

Quod tibi dem. B. dignam me putas, quam includas? S. non eſt temere.

B. Etiã ne tecũ hic res mihi eſt? S. minimè: tuũ tibi reddo.

B. Eatur. S. ſequere hac. heus Dromo. D. quis me volt? S. Syrus. D. quid eſt rei?

Sy. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad uos ꝓpere.

D. Quam ob rem? S. ne quæras. & ferant, quæ ſecum huc attulerunt.

Sperabit ſumptam ſibi ſenex eſſe harũ abitu leuatũ.

Næ ille haud ſcit, hoc paulum lucri quantum ei damni apportet.

Tu neſcis id quod ſcis Dromo, ſi ſapies. D. mutũ dices.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

CHREMES, SYRVS.

C. ITA *me dij amabunt, ut nunc, Menedemi uicem*

Miſeret,

Miſeret me, tantum deueniſſe ad eum mali.
Illanccine mulierem alere cum illa familia?
Etſi ſcio, hoſce aliquot dies non ſentiet:
Ita magno deſiderio fuit ei filius.
Verum ubi uidebit tantos ſibi ſumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum:
Optabit rurſum, ut abeat ab ſe filius.
Syrum optume, eccum. S. ceſſo hunc adoriri? C. Syro.
S. hem.
C. Quid eſt? S. te mihi ipſum iam dudum optabam dari.
C. Videre egiſſe iam neſcio quid cum ſene.
S. De illo, quod dictum dudum? ac factum reddidi.
C. Bonan' fide? S. bona hercle. C. non poſſum pati,
Quin tibi caput demulceam. accede huc Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro iſta re, ac lubens.
S. At ſi ſcias, quàm ſcitè in mentem uenerit.
C. Vah, gloriare eueniſſe ex ſententia?
S. Non hercle uerò: verum dico. C. dic, quid eſt?
S. Tui Clitiphonis eſſe amicam hanc Bacchidem
Menedemo dixit Clinia, & ea gratia
Secum adduxiſſe, ne tu id perſentiſceres.
C. Probè. S. dic ſodes, C. nimiũ inquam. S. immo ſic ſatis.
Sed porrò auſculta quod ſupereſt fallaciæ.
Seſe ipſe dicet tuam uidiſſe filiam,
Sibi complacitam eius formam, poſtquam aſpexerit:
Hanc ſe cupere uxorẽ. C. modò quæ inuenta eſt? S. eã:
Et quidem iubebit poſci. C. quam ob rem iſtuc Syre?
Nam prorſus nihil intellego. S. hui, tardus es.
C. Fortaſſe. S. argentum dabitur ei ad nuptias,

Aurum,

Aurum, atque veſtem, qui, tenes ne? Ch. comparet?
Sy. Id ipſum. C. at illi ego nec do, nec deſpondeo.
Sy. Non? quam ob rem? C. quam ob rem, me rogas? homi
ni. S. ut lubet.
Non ego perpetuò dicebam, illam illi ut dares,
Verum ut ſimulares: C. non mea eſt ſimulatio:
Ita tu iſtæc tua miſceto, ne me admiſceas.
Egon', cui daturus non ſim, vt ei deſpondeam?
Sy. Credebam. C. minimè. S. ſcitè poterat fieri:
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere iuſſeras,
Eo cœpi. C. credo. S. ceterum equidem iſtuc Chreme
Aequi bonique facio. C. atqui tum maxume
Volo te dare operam ut fiat, verum alia uia.
Sy. Fiat: quæratur aliud. ſed illud quod tibi
Dixi de argento, quod iſta debet Bacchidi,
Id nunc reddendum eſt illi: neque tu ſcilicet
Eò nunc confugies: quid mea? num mihi datum eſt?
Num iuſſi? num illa oppignerare filiam
Meam me inuito potuit? verum illud Chreme
Dicunt: ius ſummum, ſæpe ſumma malitia eſt.
Ch. Haud faciam. S. immo alijs ſi licet, tibi non licet.
Omnes in lauta te & bene parte aucta putant.
Ch. Quin egomet iam ad eam deferam. S. immo filium
Iube potius. C. quam ob rem? S. quia enim in eum ſu-
ſpectio eſt
Tranſlata amoris. Ch. quid tum? S. quia uidebitur
Magis uериſimile id eſſe, cum hic illi dabit:
Et ſimul conficiam facilius ego, quod uolo.
Ipſe adeo adeſt: abi: effer argentum. Ch. effero.

ACTVS

ACTVS QVARTI SCENA V.

Clitipho, Syrvs.

Cli. NVLLA eſt tam facilis res, quin difficilis ſiet,
Quã inuitus facias. vel me hæc deambulatio.
Quàm non laborioſa, ad languorem dedit:
Nec quid quam magis nunc metuo, quàm ne denuo
Miſer aliquò extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidẽ.
Vt te, omnes equidem dij, deæ, quantum eſt, Syre
Cum tuo iſto inuento, cumq; incępto perduint.
Huiuſmodi mi res ſemper comminiſcere,
Vbi me excarnufices. Sy. is hinc quò dignus es?
Quàm penè tua me perdidit proteruitas.
Cli. Vellem hercle factum: ita meritu'. Sy. meritu'? quo modo?
Næ me iſtuc ex te prius audiſſe gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus iam fui.
Cli. Quid igitur dicam tibi vis? abyſti: mihi
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
Sy. Iam non ſum iratus: ſed ſcin' ubi nunc ſit tibi
Bacchis? Cli. apud nos. Sy. non. Cli. ubi igitur? Sy. apud Cliniam.
Cli. Perij. Sy. bono animo es: iam argentũ ad eã deferes,
Quod ei es pollicitus. Cli. garris. vnde id? Sy. à patre.
Cli. Ludis fortaſſe me. Sy. ipſa re experibere.
Cli. Næ ego fortunatus homo ſum. deamo te Syre.
Sy. Sed pater egreditur. caue, quidquam admiratu' ſis,
Qua cauſa id fiat; obſecundato in loco;
Quod imperabit, facito: loquitor paucula

ACTVS QVARTI SCENA VI.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

Ch. VBI *Clitipho nunc eſt? Sy.eccum me inque.*
Cl.eccum hic tibi.
Ch. *Quid rei eſſet, dixti huic? Sy.dixi pleraque omnia.*
Ch.Cape hoc argentum,ac defer.S.hei, quid iſtas lapis?
Quin accipis?Cli.cedo ſanè.S.ſequere hac me ocyus:
Tu hic nos,dum eximus,interea opperibere:
Nam nihil eſt illic,quod moremur diutius.
Ch.Minas quidem iam decem habet à me filia:
Quas pro alimentis eſſe nunc duco datas.
Haſce ornamentis conſequentur alteræ.
Porrò hæc talenta dotis apposcent duo.
Quàm multa iniuſta,ac praua fiunt moribus?
Mihi nunc,relictis rebus,inueniendus eſt
Aliquis,labore inuenta mea cui dem bona.

ACTVS QVINTI .SCENA VII.

MENEDEMVS, CHREMES.

Me. MVLTO *omnium nunc me fortunatiſſimũ*
Factum puto eſſe gnate, cum te intellego
Reſipiſſe.Ch.ut errat.Me.te ipſum quærebam Chreme:
Serua,quod in te eſt,filium,& me,& familiam.
Ch.Cedo,quid uis faciam? Me.inueniſti hodie filiam.
Ch.Quid tum?Me.hanc uxorem ſibi dari uolt Clinia.

Ch.Quæſo, quid hominis es? Me.quid? Ch.iam ne oblitus es,
Inter nos, quid ſit dictum de fallacia,
Vt ea via abs te argentum auferretur? Me. ſcio.
Ch.Ea res nunc agitur ipſa.Me.quid dixti Chreme?
Erraui.res acta eſt quanta ſpe decidi?
Ch.Et quidem iſtæc,quæ eſt apud te,Clitiphonis eſt
Amica Me.ita aiunt Ch.& tu credis? Me.omnia.
Ch.Et illum aiunt velle vxorem, ut, cum deſponderim,
Des qui aurum,ac veſtem,atque alia, quæ opus ſunt, comparet.
Me.Id eſt profectò:id amicæ dabitur.Ch.ſcilicet
Daturum.M.ah,fruſtra igitur gauiſus ſum miſer.
Quiduis tamen iam malo,quàm hunc amittere.
Quid nunc renunciem abs te reſponſum Chreme,
Ne ſentiat me ſenſiſſe atque ægræ ferat?
Ch.Aegre? nimium illi Menedeme indulges.M.ſine:
Inceptum eſt:perfice hoc mihi perpetuom Chreme.
Ch.Dic conueniſſe,egiſſe te de nuptijs.
Me.Dicam,quid deinde? Ch.me facturum eſſe omnia,
Generum placere:poſtremò etiam,ſi voles,
Deſponſam quoq; eſſe dicito.Me.hem,iſtuc uolueram.
Ch.Tanto ocyus te ut poſcat,& tu id,quod cupis,
Quam ocyſſime vt des.M.cupio.Ch.næ tu propediem,
Vt iſtam rem video,iſtius obſaturabere.
Sed hæc ita ut ſunt,cautim,& paulatim dabis,
Si ſapies.M.faciam.Ch.abi intro:vide,quid poſtulent.
Ego domi ero,ſi quid me uoles.M.ſanè uolo:
Nam te ſcientem faciam,quidquid egero.

ACTVS

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

MENEDEMVS, CHREMES.

Me. EGo *me non tam aſtutum, neque ita perſpicacem eſſe id ſcio:*
Sed hic adiutor meus, & monitor, & præmonſtrator Chremes
Hoc mihi præſtat. in me quiduis harũ rerum conuenit,
Quæ ſunt dicta in ſtultum, caudex, ſtipes, aſinus, plumbeus:
In illum nil poteſt: nã exuperat eius ſtultitia oĩa hæc.
Ch. Ohe, iam deſine deos uxor gratulando obtundere,
Tuam eſſe inuentam gnatam; niſi illos tuo ex ingenio iudicas,
Vt nil credas intellegere, niſi idem dictum eſt cẽties.
Sed quid iãdudũ interim illic gnatus ceſſat cũ Syro?
Me. Quos ais homines Chreme ceſſare? Ch. hem, Menedeme aduenis?
Dic mihi, Cliniæ, quæ dixi, nunciaſtin'? Me. omnia.
Ch. Quid ait? Me. gaudere adeo occępit, quaſi qui cupiunt nuptias.
Ch. Ha, ha, hæ. Me. quid riſiſti? Ch. ſerui uenere in mentem Syri
Calliditates. Me. ita ne? Ch. voltus quoque hominum fingit ſcelus.
Me. Gnatus quòd ſe aſſimulat lætum, id dicis? Ch. id. M. idem iſtuc mihi
Venit in mentem. Ch. veterator. Me. magi', ſi magi' noris, putes,

Itarem eſſe.Ch.ain' tu? Me.quin tu auſculta.C.mane: priu' hoc ſcire expeto,
Quid perdideris: nam vbi de ſponſam nunciaſti filio,
Continuò inieciſſe verba tibi Dromonem ſcilicet,
Sponſæ veſtem, aurum: atque ancillas opus eſſe, argentum ut dares.
Me.Non.Ch.quid non? Me.non inquam. Ch.neque ipſe gnatus? Me.nil prorſus Chreme.
Magis vnum ẽt inſtare, vt hodie conficerentur nuptię
Ch. Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quidquam? Me.nihil.
Ch.Quamobrem? M.neſcio equidem: ſed te miror, qui alia tam plane ſcias.
Sed tuum ille quoque Syrus idem mire finxit filium,
Vt ne pauluũ quidẽ ſuboleat amicã eſſe hanc Clinię.
Ch.Quid ais? Me.mitto iam oſculari, atque amplexari: id nil puto.
Ch.Quid eſt, quod amplius ſimuletur? M.vah.Ch.quid eſt? Me.audi modò:
Eſt mihi vltimis conclaue in ædibus quoddam retro:
Huc eſt intro latus lectus, veſtimentis ſtratus eſt.
Ch.Quid, poſtq̃ hoc ẽ factũ? Me.dictũ factũ, huc abijt Cli.
Ch.Solus? M.ſolus. C.timeo. M.Bacchis cõſecuta eſt illico.
Ch.Sola? Me.ſolà. Ch.perij. M e.vbi abiere intro, operuere oſtium. Ch.hem,
Clinia hæc fieri uidebat? M.quid ni? vnà mecũ ſimul.
Ch.Filij eſt amica Bacchis Menedeme: occidi.
Me.Quamobrem? Ch.decem dierum uix mi eſt familia.
Me.Quid? iſtuc times, quòd operam amico ille dat ſuo?

Ch.

Ch.Imo quòd amicæ.M. ſi dat. Ch an dubium id tibi eſt?
Quenquam ne animo tam comi eſſe, aut leni putas,
Qui ſe vident e amicam patiatur ſuã? Ma.ha,ha,he.
Quidni? quo verba facilius dentur mihi.
Ch.Derides? merito mihi nunc ego ſuccenſeo.
Quot res dedere, vbi poſſem perſentiſcere,
Ni eſſem lapis? quæ vidi? væ miſero mihi.
At næ illud haud inultum, ſi viuo, ferent:
Nam iam. Me.non tu te cohibes? non te reſpicis?
Non tibi ego exempli ſatis ſum? Ch.præ iracundia
Menedeme non ſum apud me.Me.te ne iſtuc loqui?
Non ne id flagitium eſt, te alijs conſilium dare,
Foris ſapere, tibi non poſſe auxiliarier?
Ch.Quid faciam. Me id, quod me feciſſe aiebas parum:
Fac, te eſſe patrem ſentiat: fac, ut audeat
Tibi credere omnia, abs te petere, & poſcere,
Ne quam aliam quærat copiam, ac te deſerat.
Ch.Immo abeat potius multo quouis gentium,
Quàm hic per flagitium ad inopiam redigat patrem:
Nam ſi illi pergo ſuppeditare ſumptibus
Menedeme, mihi illæc vere ad raſtros res redit.
Me.Quot incommoda tibi in hac re capies, niſi caues?
Difficilem oſtendis te eſſe, & ignoſces tamen
Poſt, & id ingratum.Ch.ah neſcis, quàm dolcam.Me. vt lubet.
Quid hoc, quod uolo, ut illa nubat noſtro? niſi quid eſt,
Quod malis. Ch.immo & gener, & affines placem.
Me.Quid dotis dicam te dixiſſe filio?
Quid obticuiſti? Ch.dotis? Me.ita dico. Ch. ah.Me.Ch.

Ne quid vereare, ſi eſt minu' : nil dos nos mouet.
Ch.Duo talenta pro re noſtra ego eſſe decreui ſatis:
Sed ita dictu opu' eſt, ſi me vis ſaluom eſſe, & rem, & filium,
Me mea omnia bona doti dixiſſe illi. Me.quam rem agis?
Ch.Id mirari te ſimulato,& illum rogitato ſimul,
Quamobrem id faciam.Me.quin ego verò,quamobrẽ id facias, neſcio.
Ch.Ego ne?vt illius aĩum, qui nunc luxuria, & laſciuia
Diffluit,retundam,redigam,vt,quò ſe vortat,neſciat.
Me.Quid agis?Ch.mitte, ac ſine me in hac re gerere mihi morem. Me.ſino:
Ita ne vis?Ch.ita.Me.fiat.Ch.age iam,vt vxorem accerſat,paret
Se,hic ita,ut liberos eſt æquom, dictis confutabitur.
Sed Syrum. Me.quid eum? Ch.ego ne? ſi uiuo,adeo exornatum dabo,
Adeo depexum,vt,dum viuat,meminerit ſẽper mei:
Qui ſibi me pro ridiculo, ac delectamento putat.
Non(ita me dij ament)auderet facere hæc viduæ mulieri,
Quæ in me fecit.

ACTVS QVINTI SCENA II.

CLITIPHO, MENEDEMVS, CHREMES, SYRVS.

*Cl.*ITA *ne tandem quæſo eſt Menedeme, vt pater*
Tam in breui ſpatio omnem de me eiecerit animum patris?

Quod nam

Quod nã ob facin⁹? qd ego tãtũ ſceleris admiſi miſer?
Volgo id faciunt. Me ſcio tibi eſſe grauius multo, ac durius,
Cui fit. verũ ego haud min⁹ ægre patior id, qui neſcio,
Nec rationem capio, niſi quòd tibi bene ex animo volo. Cli. hic
Patrem aſtare aiebas? Me. eccum. Ch. quid me incuſas Clitipho?
Quidquid ego hui⁹ feci, tibi proſpexi, & ſtultitiæ tuę.
Vbi te uidi animo eſſe omiſſo, &, ſuauia in præſentia
Quæ eſſent, prima habere, neque conſulere in longitudinem:
Cœpi rõnẽ, ut neq; egeres, neque vt hæc poſſes pdere.
Vbi, cui decuit primo, tibi nõ licuit per te mihi dare,
Abij ad pxumos, tibi qui erãt, eis cõmiſi, & credidi.
Ibi tuæ ſtultitiæ ſemper erit præſidium Clitipho,
Victus, ueſtitus, quò in tectũ te receptes. Cli hei mihi.
Ch. Satius eſt, q̃ te ipſo hærede hæc poſſidere Bacchidem.
Sy. Diſperij: ſceleſtus quantas turbas conciui inſciens?
Cli. Emori cupio. Ch. prius quæſo diſce, quid ſit viuere.
Vbi ſcies, ſi diſplicebit vita, tum iſtoc vtitor.
Sy. Here licet ne? Ch. loquere. Sy. at tutò. Ch. loquere. Sy. quæ iſta eſt prauitas,
Quæ ve eſt amentia, quod peccaui ego, id obeſſe huic? Ch. illicet,
Ne te admiſce: nemo accuſat Syre te: nec tu arã tibi,
Neque precatorem pararis. Sy. quid agis? Ch. nil ſuccenſeo,
Nec tibi, nec huic, nec vos eſt æquũ, quod facio, mihi.

Sy.Abijt.rogaſſe vellem.Clit.quid Syre? Sy.vnde mihi peterem cibum.

Ita nos abalienauit.tibi iam eſſe ad ſororem intellego.

Clit.Adeon' rem rediſſe,ut periclum etiam à fame mihi ſit Syre?

Sy.Modò liceat viuere,ſpes eſt.Clit. quæ? Sy.nos eſuriturós ſatis.

Cli.Irrides in re tanta,neq; me quidquã cõſilio adiuuas?

Sy.Immo & ibi nunc ſum, & vſque dudum id egi,dum loquitur pater:

Et, quantum ego intellegere poſſum. Cl.quid? S. non abierit longius.

Cli.Quid id ergo? Sy. ſic eſt, non eſſe horum te arbitror. Cl.quid iſtuc Syre?

Satin' ſanus es? Sy. ego dicam, quod mi in mentem: tu dijudica.

Dum iſtis fuiſti ſolus,dum nulla alia delectatio,

Quæ propior eſſet,te indulgebãt,tibi dabãt:nũc, filia

Poſtquam eſt inuenta vera, inuenta eſt cauſa, qua te expellerent.

Cli.Eſt veriſimile. Sy.an tu ob peccatum hoc eſſe illum iratum putas?

Cli.Nõ arbitror.Sy.nũc aliud ſpecta:matres omnes filijs

In peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria

Solent eſſe: id non fit.Cli.verum, quid ergo nunc faciam Syre?

Sy.Suſpectionem quære ex illis iſtam: rem profer palã.

Si non eſt uerum, ad mĩam ambos adduces citò, aut

Scibis cuius ſis. Clit. rectè ſuades: faciam. Sy.ſat

rectè

rectè hoc mihi in
Mentem venit:nanque adoleſcens, quàm minima in ſpe ſitus erit,
Tam facillime patris pacem in leges conficiet ſuas.
Etiã haud ſcio,an ne vxorẽ ducat, ac Syro nil gratiæ.
Quid autem hoc? ſenex exit foras: ego fugio. adhuc quod factum eſt,
Miror non iuſſiſſe illico me arripi. ad Menedemũ hinc pergam. eum
Precatorem mihi paro: ſeni noſtro fidei nihil habeo.

ACTVS QVINTI SCENA III.

SOSTRATA, CHREMES.

S. PRofecto, *niſi caues tu homo, aliquid gnato conficies mali.*
Idq; adeo miror. qui tam ineptum quidquam potuerit tibi
Venire in mentem mi uir. C.oh, pergin' mulier eſſe? ullam ne ego
Rem vnquam uolui, quin tu in ea mihi aduorſatrix fueris Soſtrata? at
Si rogitem iam,quid eſt quod peccem, aut quamobrem id faciam,neſcias.
In qua re nũc tã cõfidẽter reſtas ſtulta? S.ego neſcio.
C.Immo ſcis potius, quàm quidem redeat ad integrum eadem oratio.
S.Oh,iniquos es,qui me tacere de re tanta poſtules.

C.Non

C.Non poſtulo:iam loquere.nihilo minus ego hoc faciã tamen.

S.Facies?C.verum.S.non vides, quantum mali ex ea re excites?

Subditum ſe ſuſpicatur.C.ain' tu? ſubditum? S.certè inquam mi vir. C. confitere tu

Tuũ non eſſe.S.au, obſecro iſtuc noſtris inimicis ſiet.

Egon' confitear meum non eſſe filium, qui ſit meus?

C.Quid metuis? ne non,cum velis, conuincas eſſe illum tuum?

S.Quòd filia eſt inuenta?C.non, ſed,quòd magi' credendum ſiet,

Quòd eſt conſimilis moribus,

Facile conuinces ex te natum: nam tui ſimilis eſt probè:

Nam illi nihil vitij eſt relictum, quin id itidem ſit tibi:

Tum præterea talem,niſi tu, nulla pareret filium.

Sed ipſe egreditur,quã ſeuerus.rẽ cũ videas,cẽſeas.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

Glitipho, Sostrata, Chremes.

Clit. SI vnquam vllum fuit tempus mater, cum ego voluptati tibi

Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obſecro

Eius vt memineris,atq; inopis nũc te miſereſcat mei;

Quod peto,& uolo, parẽtes meos vt cõmõſtres mihi.

S.Obſecro

S. Obſecro mi gnate, ne iſtuc in animum inducas tuum,
Alienum eſſe te. Clit. ſum. S. miſeram me, hoccine quę ſiſti obſecro?
Ita mihi, atque huic ſis ſuperſtes, ut ex me, atque hoc natus es:
Et caue poſthac, ſi me amas, vnquam iſtuc verbum ex te audiam. Ch. at
Ego, ſi me metuis, mores caue in te eſſe iſtos ſentiam.
Clit. Quos? Ch. ſi ſcire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, heluo,
Ganeo, damnoſus. crede, & noſtrum te eſſe credito.
Clit. Non ſunt hæc iam dicta parentis. Ch. non, ſi ex capite ſis meo
Natus, item ut aiunt Mineruam eſſe ex Ioue, ea cauſa magis
Patiar Clitipho flagitijs tuis me infamem fieri.
So. Di iſtæc. Ch. neſcio Deos: ego, quod potero enitar ſedulò.
Quæris id, quod habes, parentes: quod abeſt, non quæris, patri
Quo modo obſequare, & ſerues quod labore inuenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hac præſente verbum turpe: at te id nullo modo
Facere piguit. Clit. eheu quàm ego nunc totus diſpliceo mihi,
Quàm pudet: neque, quod principium incipiam ad placandum, ſcio.

ACTVS

ACTVS QVINTI SCENA V.

MENEDEMVS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA.

M. ENIMVERO *Chremes nimiu' grauiter cruciat adoleſcentulum,*
Nimi'q; inhumane, exeo ergo, ut pacem cõciliem optume.
Ipſos video Ch. ehem, Menedeme cur nõ accerſi iubes
Filiã, & qđ dotis dixi, firmas? So. mihi vir, te obſecro
Ne facias. Clit. pater obſecro, ut mi ignoſcas. M. da veniam Chreme:
Sine te exorem. Ch. egon' mea bona, ut dem Bacchidi dono ſciens?
Non faciam. M. at id nos non ſinemus. Clit. ſi me viuom uis pater,
Ignoſce. S. age, Chreme mi. M. age quæſo, ne tam obfirma te Chreme.
Ch. Quid iſtuc? video non licere, ut cœperam, hoc pertendere.
M. Facis, ut te decet. C. ea lege hoc adeo faciam, ſi faciat id,
Quod ego hunc æquom cenſeo. Clit. pater, omnia faciam: impera,
Ch. Vxorem ut ducas. Cl. pater. Ch. nihil audio. Me. ad me recipio.
Faciet. Ch. nil etiam audio ipſum. Cl. perij. So. an dubitas Clitipho?
Ch. Immo vtrum vult. Me faciet omnia. So. hæc, dum incipias,

incipias, grauia ſunt,
Dumq́; ignores: vbi cognoris, facilia. Cl. faciã pater.
S. Natemi, ego pol dabo puellam lepidam, quam tu facile ames,
Filiam Phanocratæ noſtri. Cli. rufam ne illã uirginẽ,
Cæſiam, ſparſo ore, adunco naſo? non poſſum pater.
Ch. Eia, ut elegans eſt, credas animum ibi eſſe? S. aliam dabo.
Cli. Quid iſtuc? quandoquidem ducenda eſt, egomet habeo propemodum,
Quam volo. S. nunc laudo te gnate. Clit. Archonidis filiam.
S. Perplacet. Cl. pater hoc re ſtat. Ch. quid? Cl. Syro ignoſcas volo,
Quæ mea cauſa fecit. C. fiat. Vos valete, & plaudite.

FABVLÆ INTERLOCVTORES.

Mitio	*ſenex,*
Demea	*ſenex,*
Sannio	*leno,*
Aeſchinus	*adoleſcens,*
Syrus	*ſeruus,*
Cteſipho	*adoleſcens,*
Soſtrata	*matrona,*
Canthara	*nutrix,*
Geta	*ſeruus,*
Hegio	*ſenex,*
Dromo	*ſeruus.*

ACTA

ACTA LVDIS FVNERAL. L. ÆMILII PAVLLI. Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO ✣ AED. CVR. EGERE L. ATTILIVS PRÆNESTINVS, MINVTIVS PROTIMVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBIIS SERRANIS. FACTA E GRÆCA MENANDRV, L. ANICIO, M. CORNELIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

DVos cum haberet Demea adoleſcentulos,
Dat Mitioni fratri adoptandũ Aeſchinum,
Sed Cteſiphonem retinet. hũc cithariſtriæ
Lepore captum, ſub duro ac triſti patre,
Frater celabat Aeſchinus; famam quoque
Amoris in ſe transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit. uitiauerat
Idem Aeſchinus ciuem Atticam pauperculam;
Fidemq; dederat, hanc ſibi uxorem fore.
Demea iurgare, & grauiter ferre: mox tamen,
Vt ueritas patefacta eſt, ducit Aeſchinus
Vitiatam, potitur Cteſipho cithariſtriam,
Exorato ſuo patre duro Demea.

PROLOGVS.

POSTQVAM *poeta ſenſit ſcripturam ſuam*
Ab iniquis obſeruari, & aduerſarios

Rapere

Rapere in peiorem partem, quam acturi ſumus:
Indicio de ſe ipſe erit: uos eritis iudices,
Laudi ne an vitio duci factum oporteat.
Synapothneſcontes Diphili comœdia eſt.
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In græca adoleſcens eſt, qui lenoni eripit
Meretricem, in prima fabula. eum Plautus locum
Reliquit integrum: eum hic locum ſumpſit ſibi
In Adelphos, uerbum de uerbo expreſſum extulit.
Eam nos acturi ſumus nouam: pernoſcite,
Furtum ne factum exiſtumetis, an locum
Reprehenſum, qui præteritus neglegentia eſt.
Nam quòd iſti dicunt maleuoli, homines nobiles
Eum adiutare, aſſidueq; unà ſcribere,
Quod illi maledictum uehemens exiſtumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cum illis placet,
Qui uobis uniuerſis, & populo placent;
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quiſque tempore uſu' eſt ſine ſuperbia.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi uenient, hi partem aperient,
In agendo partem oſtendent, facite, æquanimitas
Veſtra poetæ ad ſcribendum augeat induſtriam.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

MITIO.

M. STorax. non redijt hac nocte à cœna Aeſchinus,
Neq; ſeruulorum quiſquã, qui aduorſum ierant.
Profecto hoc uere dicunt: ſi abſis uſpiam,

Aut

Aut ubi ſi ceſſes, euenire ea ſatiu' eſt,
Quæ in te uxor dicit, & quæ in animo cogitat
Irata, quàm illa, quæ parentes propitij.
Vxor, ſi ceſſes, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut portare, aut animo obſequi,
Et tibi bene eſſe ſoli cum ſibi ſit male.
Ego, quia non rediјt, filius, quæ cogito?
Quibu' nunc ſolicitor rebus? ne aut ille adſerit,
Aut uſpiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid. uah, quẽ quã ne hoĩem in aĩo inſtituere, aut
Parare, quod ſit carius, quàm ipſe eſt ſibi?
Atqui ex me huc non natus, ſed ex fratre. is adeo
Diſſimili ſtudio eſt. iam inde ab adoleſcentia,
Ego hanc clementem uitam urbanam, atque otium
Secutus ſum: & quod fortunatum iſti putant,
Vxorem nunquam habui ille contrà, hæc omnia,
Ruri agere vitam, ſemper parce, ac duriter
Se habere: vxorem duxit: nati filij
Duo inde ego hunc maiorem adoptaui mihi:
Eduxi à paruulo, habui, amaui pro meo:
In eo me oblecto: ſolum id eſt carum mihi.
Ille ut item contra me habeat, facio ſedulo:
Do, prætermitto, non neceſſe habeo omnia
Pro meo iure agere: poſtremo, alij clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adoleſcentia,
Ea ne me celet, conſuefeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere inſuerit patrem, aut
Audebit, tanto magis audebit ceteros.
Pudore, & liberalitate liberos

Retinere, ſatius eſſe credo, quàm metu.
Hæc fratri mecum non conueniunt, neque placent.
Venit ſæpe ad me clamans, quid agis Mitio?
Cur perdis adoleſcentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus ſumptus ſuggeris?
Veſtitu nimium indulges: nimium ineptus es.
Nimium ipſe durus eſt, præter æquomq́;, & bonum:
Et errat longè mea quidem ſententia,
Qui imperium credat grauius eſſe, aut ſtabilius,
Vi quod fit, quàm illud, quod amicitia adiungitur.
Mea eſt ſic ratio, & ſic animum induco meum.
Malo coactus, qui ſuum officium facit,
Dum id reſcitum iri credit, tantiſper cauet:
Si ſperat fore clam, rurſum ad ingenium redit.
Quem beneficio adiungas, ille ex animo facit,
Studet par referre, præſens, abſensq́; idem erit.
Hoc patrium eſt, potius conſuefacere filium,
Sua ſponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc pater, ac dominus intereſt. hoc qui nequit,
Fateatur neſcire imperare liberis.
Sed eſt ne hic ipſus, de quo agebam? & certè is eſt.
Neſcio quid triſtem uideo. credo iam, ut ſolet,
Iurgabit. ſaluom te aduenire Demea,
Gaudemus.

ACTVS PRIMI SCENA II.

DEMEA, MITIO.

De. MEM, *opportunè: te ipſum quærito.*
Mi. Quid triſtis es? De. rogas me, ubi nobis Aeſchinus

Sict; quid triſtis ego ſim? Mi. dixin' hoc fore?
Quid is fecit? De. quid ille fecerit? quem neque pudet
Quidquam: neq; metuit quenquã: neque legem putat
Tenere ſe vllam. nam illa, quæ ante hac facta ſunt,
Omitto: modò quid deſignauit? Mi. quidnam id eſt?
De. Fores effregit, atque in ædeis irruit
Alienas: ipſum dominum, atque omnem familiam
Multauit vſque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat: clamant omnes indigniſſumè
Factum eſſe. hoc aduenienti quot mihi Mitio
Dixere? in ore eſt omni populo. denique,
Si conferendum exemplum eſt, non fratrem uidet
Rei dare operam, ruri eſſe parcum ac ſobrium?
Nullum huius ſimile factum? hæc cum illi Mitio
Dico, tibi dico. tu illum corrumpi ſinis.
Mi. Homine imperito nunquam quidquam iniuſtius,
Qui, niſi quod ipſe facit, nihil rectum putat.
De. Quorſum iſtuc? M. quia tu Demea hæc male iudicas.
Non eſt flagitium, mihi crede, adoleſcentulum
Scortari, neque potare, non eſt, neque fores
Effringere. hæc ſi neque ego, neque tu fecimus,
Non ſiuit egeſtas facere nos. tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum feciſti inopia.
Iniurium eſt: nam ſi eßet unde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, ſi eſſes homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potius quàm, vbi te expectatum eieciſſet foras
Alieniori ætate poſt faceret tamen.
De. Prò Iuppiter, rediges tu homo me ad inſaniam.

Non

Non eſt flagitium facere hæc adoleſcentulum? Mi. ah,
Auſculta, ne me obtundas de hac re ſæpius.
Tuum filium dediſti adoptandum mihi:
Is meus eſt factus: ſi quid peccat Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Obſonat, potat, olet unguenta de meo.
Amat? dabitur à me argentum, vbi erit commodum;
Vbi non erit, fortaſſe excludetur foras.
Fores effregit? reſtituentur. diſcidit
Veſtem? reſarcietur. eſt, dijs gratia,
Et unde hæc fiant, & adhuc non moleſta ſunt.
Poſtremò aut deſine, aut cedo quemuis arbitrum:
Te plura in hac re peccare oſtendam. De. hei mihi.
Pater eſſe diſce ab alijs, qui uerè ſciunt.
Mi. Natura tu illi pater es, conſilijs ego.
De. Tun' conſulis quidquam? Mi. ah, ſi pergis abiero.
De. Siccine agis? Mi. an ego toties de eadem re audiam?
De. Curæ eſt mihi. Mi. & mihi curæ eſt: verum Demea
Curemus æquam vterque partem, tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare, propemodum
Repoſcere illum eſt, quem dediſti. De. ah Mitio.
Mi. Mihi ſic uidetur. De. quid iſtuc? tibi ſi iſtuc placet,
Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
Iam ſi verbum unum poſthac. Mi. rurſum Demea
Iraſcere: De. an non credis? repeton' quem dedi?
Aegre eſt. alienus non ſum. ſi obſto. hem deſino.
Vnum uis curem: curo: & eſt dijs gratia,
Cum ita, vt uolo, eſt: iſte tuus ipſe ſentiet
Poſterius: nolo in illum grauius dicere.

Mi. Nec nihil, neque omnia hæc ſunt, quæ dicit: tamen
Non nihil moleſta hæc ſunt mihi: ſed oſtendere,
Me ægre pati, illi nolui: nam ita eſt homo:
Cum placo, aduorſor ſedulò, & deterreo,
Tamen humane uix patitur: uerum ſi augeam,
Aut etiam adiutor ſim eius iracundiæ,
Inſaniam profectò cum illo. etſi Aeſchinus
Non nullam in hac re nobis facit iniuriam.
Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? poſtremò nuper (credo iam omnium
Tædebat) dixit uelle uxorem ducere.
Sperabam iam deferuiſſe adoleſcentiam:
Gaudebam. ecce autem deintegro: niſi, quidquid eſt.
Volo ſcire, atque hominem conuenire, ſi apud forū eſt.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

SANNIO, AESCHINVS.

S. O BSECRO, *populares ferte miſero, atque innocenti auxilium*
Subuenite inopi. Ae. otioſè, nunc iam illicò hic cōſiſte:
Quid reſpectas? nihil pericli eſt: nunquam, dum ego adero, hic te
Tanget Sa. ego iſtam inuiti' omnibus.
Ae. Quanquam eſt ſceleſtus, non committet hodie unquam iterum ut uapulet.
Sa. Audi Aeſchine, ne ignarum fuiſſe te dicas morum meum,
Ego leno ſum. Ae ſcio. Sa. at ita, ut uſquam fuit fide quiſquam optuma.
Tu quòd te poſterius purges, nolle hāc iniuriam mihi
Factam

Factam eſſe;huius non faciam.crede hoc, ego meum ius perſequar:

Neq; tu verbis ſolues vnquã, qđ re mihi maleſeceris.

Noui ego veſtra hæc:nollem factum.dabitur iuſiurãdum,eſſe te

Indignum iniuria hac; indignis cum egomet ſim acceptus modis.

Ae.Abi præſtrenuè,ac fores aperi. Sa.ceterum hoc nihil facis.

Ae.Intro nunc.iam.Sa.at enim non ſinam.Ae.accede illuc Parmeno,

Nimium abiiſti iſtoc,hic propter hunc aſſiſte.hem,ſic uolo,

Caue nunc iam oculos à meis oculis quoquam dimoueas tuos,

Ne mora ſit, ſi inuenerim, quin pugnus continuò in mala hæreat.

Sa.Iſtuc uolo ergo ipſum experiri.Ae.hem ſerua. omitte mulierem.

Sa.O facinu' indignum. Ae.geminabit ,niſi caues.Sa.hei miſero mibi.

Ae. Non innueram : verum in iſtam partem potius peccato tamen:

I nunc iam.Sa.quid hoc rei eſt? regnum ne Aeſchine hic tu poſſides?

Ae.Si poßiderem, ornatus eſſes ex tuis uirtutibus.

Sa.Quid tibi rei mecum eſt? Ae.nihil. S.quid? noſtin', qui ſim? Ae.non deſidero.

Sa.Tetigin' tui quidquam? Ae. ſi attigiſſes, ferres in-

fortunium.

Sa. Qui tibi magis licet meam habere, pro qua ego argẽtum dedi?

Rñde. Ae. ante ædeis nõ feciſſe erit meliu' hic cõuiciũ:
Nã ſi moleſtus pergis eſſe, iã intro arripere, atq; ibi
vſq; ad necẽ operiẽre loris. S loris liber? Ae. ſic erit.

Sa. O hominem impurum, hiccine libertatem aiunt æquã eſſe omnibus?

Ae. Si ſatis iam debacchatus es leno, audi ſi vis nũc iam.

Sa. Egon' debacchatus ſum in te, an tu in me? Ae. omitte iſta, atque ad rem redi.

Sa. Quam rem? quò redeam? Ae. iam ne me uis dicere, quod ad te attinet?

Sa. Cupio, modò æqui aliquid. Ae. vah, leno iniqua me nõ volt loqui.

Sa. Leno ſum, fateor, pernicies communis adoleſcẽtium,
Periurus, peſtis: tñ tibi à me nulla eſt orta iniuria.

Ae. Nam hercle etiam id reſtat. Sa. illuc quæſo redi, quò cœpiſti, Aeſchine.

Ae. Minis viginti tu illã emiſti, quæ res tibi vortat male.
Argenti tantum ti dabitur. Sa. quid, ſi ego illam nolo vendere,
Coges me? Ae. minimè. Sa. nanque id metui. Ae. neque venundam cenſeo,
Quæ libera eſt: nã ego illã liberali aſſero cauſa manu.
Nunc uide utrum uis, argentum accipere, an cauſam meditari tuam.
Delibera hoc, dum ego redeo, leno. Sa. prò ſupreme Iuppiter.

Minimè

Minimè miror, qui inſanire occipiunt ex iniuria.
Domo me eripuit, verberauit: me inuito abduxit meã?
Homini miſero plus quingẽtos colaphos infregit mihi.
Ob malefacta hæc tantidem emptam poſtulat ſibi tradier.
Verum enim, quando bene promeruit, fiat: ſuum ius poſtulat.
Age iam cupio, modò ſi argentum reddat. ſed ego hæc hariolor.
Vbi me dixero dare tanti, teſteis faciet illico,
Vendidiſſe me: de argento ſomnium: mox, cras redi.
Id quoque poſſum ferre, ſi modò reddat: quanquam iniurium eſt.
Verum cogito id, quod res eſt. quando eum quæſtum occeperis,
Accipiunda, & muſſitanda iniuria adoleſcentium eſt.
Sed nemo dabit: fruſtra egomet mecum has rationes deputo.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

SYRVS, SANNIO.

Sy. TAce, *egomet conueniam iam ipſum: cupidè accipiat faxo, atque etiam*
Bene dicat ſecum eſſe actum. quid iſtuc Sãnio eſt, quod te audio
Cum hero neſcio quid concertaſſe? S. nunquam uidi iniquius
Concertationem comparatã, q̃ quę hodie inter nos fuit
Ego vapulando, ille uerberando, uſque ambo defeſſi ſumus.

Sy. Tua culpa. Sa.quid agerem? Sy. adoleſcenti morem geſtum oportuit.

Sa.Qui potui melius? quin hodie vſque os præbui. Sy. age,ſcis quid loquar?

Pecuniam in loco neglegere, maxumum interdum eſt lucrum. Sa.hui.

Sy.Metuiſti, ſi nunc de tuo iure conceſſiſſes paululum,

Atque adoleſcenti eſſes morigeratus, hominum homo ſtultiſſime,

Ne nō tibi iſtuc fœneraret? Sa.ego ſpē pretio nō emo.

Sy.Nūquā rē facies:abi neſcis ineſcare homines Sānio.

Sa.Credo iſtuc melius eſſe:uerum ego nunquam adeo aſtutus fui,

Quin quidquid poſſē,mallē auferre potius in p̄ſentia.

Sy.Age,noui tuum animum: quaſi quidquā tibi ſint viginti minæ,

Dum huic obſequare: præterea autem te aiunt proficiſci.Cyprum.Sa.hem.

Sy.Coemiſſe hinc,quæ illuc ueheres,multa;nauem conductam:hoc ſcio,

Animus tibi pēdet:ubi illinc, ſpero,redieris,tamē hoc (ages.

Sa.Nuſquam pedem.perij hercle:hac illi ſpe hoc incœperunt.Sy.timet:

Inieci ſcrupulum homini.Sa.ò ſcelera, illuc uide,

Vt in ipſo articulo oppreſſit. emptæ mulieres

Complures,& item hinc alia, quæ porto Cyprum.

Ni eò ad mercatum venio, damnum maxumum eſt.

Nunc ſi hoc omittam, ubi illinc rediero, actum agā.

Nihil eſt,refrixerit res. nunc demum venis?

Cur

Cur paſſus? vbi eras? vt ſit ſatius perdere;
Quàm aut hic nunc manere, tam diu, aut tũ perſequi.
Sy. Iam ne enumeraſti, quod ad te rediturum putes?
Sa. Hoccine illo dignum eſt? hoccine incipere Aeſchinũ?
Per oppreſſionem ut hanc mi eripere poſtulet?
Sy Labaſcit. vnum hoc habeo. uide ſi ſatis placet:
Potius, quàm uenias in periculum Sannio,
Serues ne, an perdas totum, diuiduum face.
Minas decem corradet alicunde. Sa. hei mihi,
Etiam de ſorte nunc venio in dubium miſer.
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi:
Præterea colaphis tuber eſt totum caput.
Etiam inſuper defraudet? nuſquã abeo. Sy. ut lubet.
Nunq d vis, q n abeã? Sa. immo hercle hoc q̃ſo Syre,
Vt ut hæc ſunt facta, potius, quàm lites ſequar,
Meum mihi reddat, ſaltem quanti empta eſt: Syre.
Scio te non uſum antehac amicitia mea:
Memorem me dices eſſe, & gratum. Sy. ſedulò
Faciam ſed Cteſiphonem uideo. lætus eſt
De amica. Sa: quid, quod te oro? Sy. pauliſper mane.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

CTESIPHO, SYRVS.

C. ABs *quiuis homine, cum eſt opus, beneficiũ*
accipere gaudeas:
Verum enimuero id demum iuuat, ſi, quem
æquom eſt benefacere, is facit.

O frater

O frater frater, quid ego nunc te laudem? ſatis certò ſcio:
Nunquam ita magnifice quid quam dicam, id uirtus quin ſuperet tua:
Itaque unam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,
Fratrem homini nemini eſſe primarum artium magi' principem.
S.O Cteſipho.C.o Syre, Aeſchinus vbi eſt? S.ellum, te expectat domi.C.hem.
S.Quid eſt? C.quid ſit? illius opera Syre nunc uiuo: feſtiuum caput:
Omnia ſibi qui poſt putarit eſſe præ meo commodo,
Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum in ſe traſtulit,
Nil pote ſupra. ſed quidnam foris crepuit? S.mane, ipſe exit foras.

ACTVS SECVNDI SCENA IIII.

AESCHINVS, SANNIO, CTESIPHO, SYRVS.

Ae. VBi *ille eſt ſacrilegus? Sa.men' quærit? nũ quidnam effert? occidi:*
Nil video. Ae.ehem, opportune, te ipſum quærito: quid fit Cteſipho?
In tuto eſt omnis res: omitte vero triſtitiam tuam.
C.Ego illam facile verò omitto, qui quidem te habeam fratrem.
O mi germane, ah vereor coram in os te laudare amplius,

Neid

Ne id aſſentandi magis, quàm quòd habeam gratũ, facere exiſtumes.

Ae.Age inepte, quaſi nunc non norimus nos inter nos Cteſipho.

Sed hoc mihi dolet, nos penè ſerò ſciſſe, & penè in eũ locum

Rediiſſe, ut, ſi omnes cuperent, nihil tibi poſſent auxiliarier.

Ct.Pudebat. Ae.ah, ſtultitia eſt iſtæc, non pudor, tam ob paruolam

Rem penè ex patria. turpe dictu. deos quæſo ut iſtæc prohibeant.

Ct.Peccaui. Ae.quid ait tandem nobis Sannio? Sy.iam mitis eſt.

Ae.Ego ad forum ibo, ut hunc abſoluam: tu intro ad illam Cteſipho.

Sa.Syre inſta. Sy.eamus: nanque hic properat in Cyprũ. Sa.ne tam quidem,

Quãuis etiã maneo otioſus hic. Sy.reddetur, ne time.

Sa.At ut omne reddat. Sy.omne reddet, tace modò, ac ſequere hac. Sa. ſequor.

Ct.Heus heus Syre. Sy. hem quid eſt? Ct.obſecro hercle hominem iſtum impuriſſimum

Quam primum abſoluitote, ne, ſi magis irritatus ſiet,

Aliquà ad patrem hoc permanet, atque ego tunc perpetuo perierim.

Sy.Non fiet: bono animo eſto, tu cum illa te intus oblecta interim,

Et lectulos iube ſterni nobis, & parari cetera.

Ego.

Ego iam tranſacta re cõuortam me domũ cũ obſonio.

Ct.Ita quæſo:quando hoc bene ſucceſſit, hilarem hunc ſu mamus diem.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

SOSTRATA, CANTHARA.

S. OBSECRO *mea tu nutrix, quid nunc fiet?*
Ca.quid fiet, rogas?
Recte ædepol ſpero.S.modò dolores mea tu occipiunt primulum.
C.Iam nunc times, quaſi nunqnam ad fueris, nunquam tute pepereris.
S.Miſeram me,neminem habeo,ſolæ ſumus:Geta autem hic non adeſt;
Nec habeo quem ad obſtetricem mittam, nec qui accerſat Aeſchinum.
C.Pol is quidem iam hic aderit: nam nunquam vnum intermittit diem,
Quin ſemper ueniat.S.ſolus mearum miſeriarum eſt remedium.
C.E re nata melius fieri haud potuit, quàm factum eſt hera:
Oblatum quando uitium eſt, quod ad illum attinet potiſſimum,
Talem,tali genere,tali animo, natum ex tanta familia.
S.Ita pol eſt, ut dicis: ſaluus nobis, deos quæſo, ut ſiet.

ACTVS

ACTVS TERTII SCENA II.

GETA, SOSTRATA, CANTHARA.

G. NVNC *illud eſt, quod, ſi omnes omnia ſua conſilia conferant,*
Atq; huic malo ſalutẽ quærant, auxilij nihil afferant,
Quod mihiq́; hęreq́; filięq́; herili eſt. vę miſero mihi,
Tot res repente circumuallant, vnde emergi non põt,
Vis, egeſtas, iniuſtitia, ſolitudo, infamia.
Hoccine ſeclum? o ſc elera, o genera ſacrilega, o hominem impium.
S. Me miſeram, quidnam eſt, quod ſic uideo timidum & properantem Getam?
G. Quem neque fides, neque iuſiurandum, neque ulla miſericordia
Repreſſit, neq; reflexit, neq; ꝙ partus inſtabat prope,
Cui miſeræ indigne per uim uitium obtulerat. S. non intellego
Satis, quæ loquatur. C. propius obſecro accedamus Soſtrata. G. ah.
Me miſerũ, uix ſum compos animi: ita ardeo iracũdia.
Nihil eſt, quod malim, quàm illam totam familiam mihi obuiam
Dari, ut iram banc in eos euomam omnem, dum ægritudo hæc eſt recens:
Satis mihi id habeã ſupplicij, dũ illos vlciſcar modo.
Seni animam primum extinguerem ipſi, qui illud produxit ſcelus:

Tum

Tum autem Syrum impulſorem, vah, quibus illum lacerarem modis.
Sublimem medium arriperem, & capite primum in terram ſtatuerem,
Vt cerebro diſpergat uiam:
Adoleſcenti ipſi oculos eripere͂, poſt hęc p̄cipite͂ dare͂:
Ceteros riuere͂, agere͂, rapere͂, tu͂dere͂, et proſternerem.
Sed ceſſo hoc malo heram impertiri propere͂? S. reuocemus. Geta. G. hem,
Quiſquis es, ſine me. S. ego ſum Soſtrata G. ubi ea eſt? te ipſam quærito:
Te expecto: oppidò opportune te obtuliſti mi obuiam
Hera. S quid eſt? quid trepidas? G. hei mihi. S. quid feſtinas mi Geta?
Animum recipe. G prorſu'. S. quid iſtuc prorſus ergo eſt? G. perijmus:
Actum eſt. S. eloquere obſecro, quid ſiet. Ge iam. So. quid iam Geta?
G. Aeſchinus. S. quid ergo is? G. alienu' eſt à noſtra familia. So. hem,
Perij, quare? G. amare occępit alia͂. S. væ miſeræ mihi.
G. Neque id occulte fert: à lenone ipſus eripuit palam.
S. Satin' hoc certò? G. certe, hiſce oculis egomet uidi Soſtrata. S. ah,
Me miſeram, quid credas iam? aut cui credas? noſtrum ne Aeſchinum,
Noſtram uitam omnium, in quo noſtræ ſpes, opeſq; omnes ſitæ erant,
Qui ſine hac iurabat ſe vnum nunqua͂ victurum diem

Qui in ſuo gremio poſiturū puerū dicebat, patrem ita
Obſecraturum, vt liceret hanc uxorem ducere.
G. Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hanc rem o-
pu' porrò eſt, proſpice.
Patiamur ne, an narremus cuipiam? C. au, au mi ho-
mo, ſanun' es?
An hoc proferendum tibi vſquam eſſe uidetur? G. mi
hi quidem non placet.
Iā primum, illū alieno aīo à nobis eſſe, res ipſa indicat
Nūc ſi hoc palā proferemus, ille inficias ibit, ſat ſcio;
Tua fama et gnatę uita ī dubiū ueniet. tū ſi maxume
Fateatur, cum amet aliam, non eſt utile hanc illi dari.
Quapropter quoquò pacto tacito eſt opus. S. ah mini-
me gentium:
Non faciam. G. quid agis? S. proferam. G. hem, mea
Soſtrata uide quam rem agas.
S. Peiore res loco eſſe non poteſt, quàm in hoc, quo nunc
ſita eſt.
Primū indotata eſt: tū præterea, q̄ ſecūda ei dos erat,
Perijt: pro uirgine dari nuptum non poteſt: hoc relli-
quom eſt,
Si inficias ibit, teſtis mecū eſt annullus, quē amiſerat.
Poſtremo, quando ego conſcia mi ſum, à me culpam
hanc procul eſſe, nec
Pretium, neque rem ullam interceſſe illa aut me indi
gnam; experiar Geta.
G. Quid iſtuc? accedo, ut melius dicas. S. tu, quantum po-
tes, abi,
Atque Hegioni cognato huius rē oēm narrato ordine.

Nam,

Nam is noſtro Simulo fuit ſummas,& nos coluit maxume.

Ge. Nam hercle alius nemo reſpicit nos. So. propera tu mea Canthara.

Curre,obſtetricem accerſe,vt,cum opus ſit, ne in mora nobis ſiet.

ACTVS TERTII SCENA III.

DEMEA, SYRVS.

De. DESPERII: *Cteſiphonem audiui filium*
Vnà affuiſſe in raptione cum Aeſchino.
Id miſero reſtat mihi mali,ſi illum poteſt,
Qui alicuius rei eſt, etiã eum ad nequitiam abducere.
Vbi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquò perſuaſit ille impurus,ſat ſcio.
Sed eccum ire Syrum video:hinc ſcibo iam,ubi ſiet.
Atque hercle hic de grege illo eſt: ſi me ſenſerit
Eum quæritare, nunquam dicet carnufex.
Non oſtendam me id uelle.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

SYRVS, DEMEA.

Sy. OMNEM *rem modo ſeni,*
Quo pacto haberet,enarramus ordine.
Nil quidquam vidi lætius.De.prò Iuppiter,
Hominis ſtultitiam.Sy.collaudauit filium:
Mihi,qui dediſsem conſilium,egit gratias.
De.Diſrumpor.Sy.argentum adnumerauit illico.
Dedit præterea in ſumptum dimidium minæ:
Id diſtributum ſanè eſt ex ſententia.De.hem,
Huic mandes,ſi quid rectè curatum uelis.

Sy.Hem

Sy.Hem.Demea haud aſpexeram te:quid agitur?
Dc Quid agatur?voſtram nequeo mirari ſatis
Rationem. Sy.eſt hercle inepta,ne dicam dolo, atque
Abſurda.piſces ceteros purga Dromo:
Congrum iſtum maxumum in aqua ſinito ludere
Pauliſper:ubi ego venero,exoſſabitur:
Prius nolo.De.hæccine flagitia? Sy.mihi quidem non placent:
Et clama ſæpe.ſalſamenta hæc Stephanio
Fac macerentur pulchrè.De dij voſtram fidem;
Vtrum ſtudio ne id ſibi habet,an laudi putat
Fore,ſi perdiderit gnatum? væ miſero mihi,
Videre videor iam diem illum,cum hinc egens
Profugiet aliquò militatum.Sy.ò Demea,
Iſtuc eſt ſapere,non quod ante pedes modò eſt,
Videre,ſed etiam illa,quæ futura ſunt,
Proſpicere.De.quid? iſtęc iam penes uos pſaltria eſt?
Sy.Ellam intus.De.eho,an domi eſt habiturus? Sy.credo, ut eſt
Dementia.De.hæccine fieri flagitia? Sy.inepta lenitas
Patris,& facilitas praua.De fratris me quidem
Pudet,pigetque. Sy.nimium inter uos Demea,ac
Non,quia ades præſens,dico hoc,pernimium intereſt.
Tu,quantus quantûs,nihil niſi ſapientia es:
Ille futili',ſomnium.ſineres verò illum tuum
Facere hæc? De.ſinerē illum?an non ſex totis mēſibus
Prius olfeciſſem,quàm ille quidquam cœperit?
Sy.Vigilantiam tuam tu mihi narras? De ſic ſiet
Modò,nunc eſt.Sy.vt quiſq; ſuum volt eſſe,ita eſt.

De. Quid eum? vidiſtin' hodie? Sy. tuum ne filium?
(Abigã hunc) ruſ uã dudũ aliquid ruri agere arbitror.
De. Sati' ſcis ibi eum eſſe? Sy. oh, qui egomet produxi.
De. optume eſt
Metui, ne hæreret hic. Sy. atque iratum admodum.
De. Quid autem? Sy adortus iurgio fratrem apud forum
De pſaltria iſtac. D. ain' vero? Sy. vah, nil reticuit:
Nam, ut numerabatur fortè argẽtum, interuenit
Homo de improuiſo, cœpit clamare Aeſchine
Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere
Indigna genere noſtro? De. oh, lacrumo gaudio.
Sy. Non tu hoc argentum perdis, ſed uitam tuam.
De. Saluos ſit: ſpero, eſt ſimilis maiorum ſuum. Sy. hui.
De. Syre, præceptorum plenus iſtorum ille. Sy. phi,
Domi habuit, vnde diſceret. De. fit ſedulò:
Nil prætermitto: conſuefacio: denique
Inſpicere, tanquam in ſpeculum, in uitas omnium
Iubeo. atque ex alijs ſumere exemplum ſibi.
Hoc facito. Sy. rectè ſanè. De. hoc fugito. Sy. callide.
De. Hoc laudi eſt. Sy. iſtæc res eſt. De. hoc uitio datur.
Sy. Probiſſume. De. porrò autẽ Sy. non hercle otiũ eſt
Nunc mihi auſcultandi: piſces ex ſententia
Nactus ſum: hi mihi ne corrumpantur, cautio eſt:
Nam id nobis tam flagitium eſt, quàm illa Demea
Non facere uobis, quæ modò dixti: &, quod queo,
Conſeruis ad eundem iſtunc præcipio modum.
Hoc ſalſum eſt, hoc aduſtũ eſt, hoc lautum eſt parum:
Illud rectè, iterum ſic memento: ſedulò
Moneo, quæ poſſum pro mea ſapientia:

Poſtremò,

Poſtremò, tanquam in ſpeculum, in patinas Demea
Inſpicere iubeo, & moneo quid facto vſu' ſit.
Inepta hæc eſſe, nos quæ facimus, ſentio:
Verum quid facias? vt homo eſt ita morem geras.
Nunquid vis? De. mentem uobis meliorem dari.
Sy. Tu rus abis hinc? D. rectè. Sy. nam quid tu hic agas,
Vbi, ſi quid bene præcipias, nemo obtemperat?
De. Ego verò hinc ab eo, quãdo is, quamobrẽ huc uenerã,
Rus abijt: illum curo vnum: ille ad me attinet:
Quando ita volt frater, de iſtoc ipſe viderit.
Sed quis illic eſt, procul quem video? eſt ne hic Hegio
Tribulis noſter? ſi ſatis cerno, hercle is eſt,
Vah, homo amicu' nobis iam inde à puero. dij boni,
Næ illiuſmodi iam magna nobis ciuium
Penuria eſt. antiqua homo virtute, ac fide.
Haud citò mali quid ortum ex hoc ſit publicè.
Quàm gaudeo, ubi etiam huius generis reliquias
Reſtare video. vah, viuere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hic, ut ſalutem, & conloquar.

ACTVS TERTII SCENA V.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

He. PRo dij immortales, facinus indignum, Geta
Quid narras? Ge. ſic eſt factum. He. ex illan' familia
Tam liberali facinus eſſe ortum? ò Aeſchine
Pol haud paternum iſtuc dediſti. De videlicet
De pſaltria hac audiuit. id illi nunc dolet
Alieno: pater is nihil pendit: hei mihi,

Vtinam hic prope adeſſet alicubi, atque audiret hæc.
He.Ni facient quæ illos æquom eſt, haud ſic auferent.
Ge.In te ſpes omnis Hegio nobis ſita eſt:
Te ſolum habemus:tu es patronus,tu parens.
Ille tibi moriens nos commendauit ſenex.
Si deſeris tu, perijmus.He.caue dixeris:
Nec faciam,neque me ſatis piè poſſe arbitror.
De. Adibo.ſaluere Hegionem plurimum
Iubeo.He.te quærebam ipſum, ſalue Demea.
De.Quid autem?He.maior filius tuus Aeſchinus,
Quem fratri adoptandum dediſti,neque boni,
Neque liberalis functus officium viri eſt.
De.Quid iſtuc? He.noſtrum amicũ noras Simulum,atq;
Aequalem?De.Quid ni? He.filiam eius virginem
Vitiauit.De.hem. He. mane, nondum audiſti Demea
Quod eſt grauiſſumum. De. an quidquam eſt etiam amplius?
He.Vero amplius:nã hoc quidẽ ferũdũ aliquo modo eſt:
Perſuaſit nox,amor,vinum,adoleſcentia:
Humanum eſt.vbi ſcit factum, ad matrem uirginis
Venit ipſus vltrò, lacrumans,orans, obſecrans,
Fidem dans,iurans ſe illam ducturum domum.
Ignotum eſt,tacitum eſt,creditum eſt.uirgo ex eo
Compreſſu grauida facta eſt:menſis hic decimus eſt:
Ille bonus vir nobis pſaltriam,ſi dijs placet,
Parauit,quicum viuat,illam deſerat.
De.Pro certon' tu iſtæc dicis? He.mater uirginis
In medio eſt,iſpſa virgo, res ipſa: hic Geta
Præterea,ut captus eſt ſeruulorum, non malus,

Neque

Neque iners, alit illas, ſolus omnem familiam
Suſtentat: hunc abduce, uinci, quære rem.
Ge. Immo hercle extorque, niſi ita factum eſt Demea:
Poſtremò non negabit: coram ipſo cedo.
De. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic reſpondeam,
Scio. Pam. miſeram me, differor doloribus.
Iuno Lucina fer opem, ſerua me obſecro. He. hem.
Numnã illa quæſo parturit? G. certè Hegio. He. hem,
Illæc fidem nunc uoſtram implorat Demea:
Quod vos ius cogit, id uoluntate impetret.
Hæc primum ut fiant, deos quæſo, ut uobis decet.
Sin aliter animus voſter eſt, ego Demea
Summa ui defendam hanc atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: unà à pueris paruoli
Sumus educti: vnà ſemper militiæ, & domi
Fuimus: paupertatem unà pertulimus grauem.
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
Animam relinquam potius, quàm illas deſeram.
Quid mihi reſpondes? De. fratrem conueniam Hegio:
Is quod mihi de hac re dederit conſilium, id ſequar.
He. Sed Demea hoc tu facito cum animo cogites,
Quàm uos facillime agitis, quàm eſtis maxume
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maxume uos æquo animo æqua noſcere
Oportet, ſi uos uoltis perhiberi probos.
De. Redito: fient, quæ fieri æquom eſt, omnia.
He. Decet te facere: Geta duc me intro ad Soſtratam.
De. Non me indicente hæc fiunt: utinam hoc ſit modò
Defunctum: verum nimia illęc licentia

Profectò euadet in aliquod magnum malum.
Ibo,ac requiram fratrem, ut in eum hæc euomam.

ACTVS TERTII SCENA VI.

HEGIO.

He. BONO *animo fac ſis Soſtrata,& iſtam,quod potes,*
Fac conſolere.ego Mitionem, ſi apud forum eſt,
Conueniam, atque, ut res geſta eſt, narrabo ordine.
Si eſt,ut facturus officium ſiet ſuum,
Faciat: ſin aliter de hac re eius ſententia eſt;
Reſpondeat mi,ut, quid agam, quamprimum ſciam.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

CTESIPHO, SYRVS.

Ct. A *In' patrem hinc abijſſe rus? Sy. iam dudum. Ct.dic ſodes. Sy.apud*
Villam eſt. nunc eum maxume operis aliquid facere credo. Ct.utinam quidem.
Quod cum ſalute eiu' fiat, ita ſe defatigarit uelim,
Vt triduo hoc perpetuo è lecto prorſus nequeat ſurgere.
Sy.Ita fiat, & iſtoc ſi quid potis eſt rectius.Ct.ita:nã hunc diem
Miſere nimis perpetuum,ut cœpi, cupio in lętitia degere:
Et illud rus nulla alia cauſa tam malè odi, niſi quia
Propè eſt: quòd ſi abeſſet longius,
Prius nox oppreſſiſſet illic, quàm huc reuorti poſſet iterum.
Nũc,ubi me illic nõ uidebit,iã huc recurret, ſat ſcio:

Rogabit

Rogabit me, vbi fuerim: quem ego hodie toto non vi-
di die
Quid dicam? Sy. nihil ne in mente eſt? Ct. nunquam
quidquam. Sy. tanto nequior.
Cliens, amicus, hoſpes nemo eſt uobis? Ct. ſunt: quid
poſtea?
Sy. Hiſce opera ut data ſit. Ct. quæ non data ſit? non po-
teſt fieri. Sy. poteſt.
Ct. Interdiu: ſed ſi hic pernocto, cauſæ quid dicam Syre?
Sy. Vah, quàm vellem etiam noctu amicis operam mos
eſſet dari.
Quin tu otioſus es: ego illius ſenſum pulchrè calleo.
Cum feruit maxume, tam placidum, quàm ouem red-
do. Ct quomodo?
Ct. Laudarier te audit libenter: facio te apud illũ deum:
Virtutes narro. Ct. Meas? Sy. tuas. homini ilicò lacru
mæ cadunt,
Quaſi puero, gaudio. hem tibi autem. Ct. quidnam eſt?
Sy. lupus in fabula.
Ct. Pater ne eſt? Sy. ipſus. Ct. Syre quid agimus? Sy. fuge
modò intro: ego uidero.
Ct. Si quid rogabit, nuſquam tu me: audiſtin'? Sy. potin'
ut deſinas?

ACTVS QVARTI SCENA II.

DEMEA, CTESIPHO, SYRVS.

De. NAE *ego homo ſum infœlix. primum fratrẽ*
nuſquam inuenio gentium:
Præterea autem, dum illum quæro, à uilla
mercenarium

Vidi:is filium negat eſſe ruri:nec,quid agam, ſcio.
C.Syre. S.quid agis? C.men' quærit? S.uerum.C.perij.S. quin tu animo bono es.
D.Quid hoc,malũ,infelicitatis? nequeo ſatis decernere:
Niſi me credo huic eſſe natum rei, ferundis miſerijs.
Primus ſentio mala noſtra: primus reſciſco omnia:
Primus porrò obnuncio:ægrè ſolus, ſi quid fit, fero.
S.Rideo hunc: primum ait ſe ſcire:is ſolus neſcit omnia.
D.Nunc redeo: ſi fortè frater redierit, uiſo.C.Syre.
Obſecro,uide ne ille huc prorſus ſe irruat. S.ēt taces?
Ego cauebo. C.nunquam hercle hodie ego iſtuc committam tibi.
Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam: id tutiſſimum eſt.
S.Age tamen ego hunc amouebo. D.ſed eccum ſceleratum Syrum.
S.Nõ hercle hic quidẽ durare quiſquam,ſi ſic fit,poteſt.
Scire equidem uolo, quot mihi ſint domini. quæ hæc eſt miſeria? D.quid
Ille gannit?quid volt?quid ais bone vir?hem,eſt frater domi?
S.Quid,malum,bone uir mihi narras? equidem perij.D. quid tibi eſt?
S.Rogitas?Cteſipho me pugnis miſerũ, & iſtã pſaltriã
Vſque occidit.D.hem,quid narras? S.hem,uide ut diſcidit labrum.
D.Quam ob rem? S.me impulſore hanc emptam eſſe ait. D.non tu eum rus hinc modò
Produxe aiebas? S.factũ:uerum poſt uenit inſaniens.

Nil

Nil pepercit, non puduiſſe verberare hominẽ ſenem,
Quem ego modo puerũ tantillũ in manibus geſtaui meis?
D.Laudo Cteſipho: patriſſas: abi, virum te iudico.
S.Laudas? nę ille continebit poſthac, ſi ſapiet, manus.
D.Fortiter. S.perquam, quia miſeram mulierem & me ſeruolum,
Qui referire non audebam, vicit, hui, perfortiter.
D.Non potuit melius: idem ſenſit quod ego, te eſſe huic rei caput.
Sed eſt ne frater intus? S.non eſt. D.vbi illum quærã, cogito.
S.Scio vbi ſit, verum hodie nunquam moſtrabo. D.hem quid agis? S.ita.
D.Diminuetur tibi quidẽ iã cerebrum. S.at nomen neſcio
Illius hominis, ſed locum noui vbi ſit. D. dic ergo locum.
S.Noſtin' porticum apud macellum hanc deorſum? D. quid ni nouerim?
S.Præterito hac recta platea ſurſum: vbi eò veneris,
Cliuos deorſum vorſum eſt, hac te præcipitato: poſtea
Eſt ad hanc manum ſacellum: ibi angiportum propter eſt.
D.Quonam? illic, vbi etiam caprificu' magna eſt: noſtin'? D.noui. S.hac pergito.
D.Id quidem angiportum non eſt peruium. S.uerum hercle, vah,
Cenſen' hominem me eſſe? erraui, in porticum rurſum redi.

Sane

ſanè hac multo propius ibis, & minor eſt erratio.
Scin' Cratini huius ditis ædes? D. ſcio. S. vbi eas præte
ri eris,
Ad ſiniſtram hac recta platea; vbi ad Dianæ veneris,
Ito ad dextram: prius, quàm ad portam uenias, apud
ipſum lacum.
Eſt piſtrilla, & exaduorſum eſt fabrica, ibi eſt. D. quid
ibi facit?
S. Lectulos in ſole iligneis pedibus faciundos dedit,
Vbi potetis uos. D. ſanè bene. ſed ceſſo ad eũ pergere?
S. I ſanè: ego te exercebo hodie, ut dignus es, ſilicerniũ.
Aeſchinus odioſe ceſſat: prandium corrumpitur:
Cteſipho autem in amore eſt totus. ego iam proſpiciã
mihi:
Nam iam adbibo, atque vnum quodque, quod quidẽ
erit belliſſimum,
Carpam, & cyathos ſorbillans paulatim hunc produ-
cam diem.

ACTVS QVARTI SCENA III.

MITIO, HEGIO.

M. EGo *in hac re nihil reperio, quam ob rem*
lauder tantopere Hegio.
Meum officium facio: quod peccatum à no
bis ortum eſt, corrigo:
Niſi ſi me in illo credidiſti eſſe hominum numero,
qui ita putant

Sibi

Sibi fieri iniuriam, vltro ſi quàm fecere ipſi expoſtules ;
Et ultro accuſant : id quia non eſt à me factum, agi' gratias ?
H. Ah. minime : nunquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.
Sed quæſo, ut vnà mecum ad matrem uirginis eas Mitio,
Atque iſtæc eadem, quæ mihi dixti, tute dicas mulieri,
Suſpicionem hanc propter fratrem eius eſſe, & illam pſaltriam :
M. Si ita æquom cenſes, aut ſi ita opus eſt facto, eamus. H bene facis :
Nam & illi animum iam relleuabis, quæ dolore, ac miſeria
Tabeſcit; & tu officio fueris functus. ſed ſi aliter putas,
Egomet narrabo quæ mihi dixti. M. immo ego ibo H. bene facis :
Omnes, quibu' res ſunt minu' ſecundæ, magi' ſunt neſcio quo modo
Suſpectioſi: ad contumeliam omnia accipiunt magis:
Propter ſuam impotentiam, ſe ſemper credunt neglegi.
Qua propter te ipſum purgare ipſis coram, placabilius eſt.
M. Et recte, & uerum dicis. H. ſequere me ergo hac intro. M. maxume.

ACTVS.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

AESCHINVS.

Ae. DISCRVTIOR *animi hoccine de improuiſo mali mihi obijci*
Tantum, vt neque quid de me faciam, neque quid agam, certum ſiet?
Membra metu debilia ſunt: animus timore obſtupuit: pectore
Conſiſtere nihil conſilij quicquã põt. Vah quo modo
Me ex hac turba expediam? tanta nunc ſuſpectio de me incidit,
Neque ea immerito: Soſtrata credit, mihi me emiſſe hanc pſaltriam:
Anus indicium id fecit mihi.
Nam vt hinc forte ea ad obſtetricem miſſa erat, vbi eam uidi, illico
Accedo, rogito, Pãphila quid agat, iam partus adſiet:
Eo ne obſtetricem accerſat. illa exclamat, abi, abi, iã Aeſchine
Sati' diu uerba dediſti: ſatis ad huc tua nos fruſtrata eſt fides.
Hem, quid iſtuc obſecro inquam eſt? valeas, habeas illam quæ placet.
Senſi illico id illas ſuſpicari: ſed me repreſſi tamen,
Ne quid de fratre garrulæ illi dicerẽ, ac fieret palam.
Nunc quid faciam? dicam ne fratris eſſe hanc? quod minime eſt opus (exeat.
Vſquam efferri. age, omitto: fieri potis eſt, uti ne quà
Ipſum id metuo vti credant: tot concurrũt ueriſimilia

Egomet

Egomet rapui:ipſe egomet ſolui argentum:ad me abducta eſt domum.
Hæc adeo mea culpa fateor fieri.non me hanc rem patri,ut ut
Erat geſta,indi caſſe: exoraſſem ut eã ducerem domũ.
Ceſſatum eſt uſque adhuc: nunc iam porrò Aeſchine expergiſcere:
Nunc hoc primum eſt:ad illas ibo,ut purgem me:accedam ad fores:
Perij,horreſco ſemper,ubi pultare haſce occipio fores (miſer.
Heus,heus:Aeſchinus ego ſum,aperite aliquis actutum oſtium.
Prodit neſcio quis,concedam huc.

ACTVS QVARTI SCENA V.

MITIO, AESCHINVS.

M. ITA vt dixi, Soſtrata
Facite: Ego Aeſchinum conueniam, vt, quo modo acta hæc ſint, ſciat.
Sed quis oſtium hoc pultauit? Ae. pater hercle eſt: perij M. Aeſchine.
Ae. Quid huic hic negoti eſt? M. tu ne has pepuliſti fores? tacet.
Cur hunc aliquantiſper non ludo? melius eſt:
Quandoquidẽ hoc nunquam mihi ipſe uoluit credere.
Nil mihi reſpõdes? Ae. non equidẽ iſtas, quod ſciam.
M. Itan'? nam mirabar quid hic negoti eſſet tibi.
Erubuit: ſalua res eſt. Ae. dic ſodes pater,
Tibi uerò quid iſtic eſt rei? M. nihil mihi quidem.
Amicus quidam me à foro abduxit modò

Huc aduocatum ſibi. Ae. quid? M. ego dicam tibi.
Habitabant hic quædam mulieres pauperculæ:
Opinor eas non noſſe te, & certè ſcio:
Neque enim diu huc cōmigrarūt. Ae. quid tū poſtea?
M. Virgo eſt cum matre. Ae. perge. M. hæc uirgo orba eſt patre:
Hic meus amicus illi genere eſt proxumus:
Huic leges cogunt nubere hāc. Ae. perij. M. quid eſt?
Ae. Nil: recte: perge: M. is uenit, ut ſecum auehat:
Nam habitat Mileti. Ae. hē, virginē ut ſecū auehat?
M. Sic eſt. Ae. Miletum vſque obſecro? M. ita. Ae. animo male eſt.
Quid ipſæ? quid aiunt? M. quid iſtas cēſes? nihil enim.
Commenta mater eſt, eſſe ex alio viro
Neſcio quo puerum natum, neque eum nominat:
Priorem eſſe illum, non oportere huic dari.
Ae. Eho non ne hæc iuſta tibi uidentur poſtea?
M. Non. Ae. obſecro non? an illam hinc abducet pater?
M. Quid ni illam abducat? Ae. factum à uobis duriter,
Immiſericorditerq; atque etiam, ſi eſt pater
Dicendum magis aperte, inliberaliter.
M. Quam ob rem? Ae. rogas me? quid illi tandē creditis
Fore animi miſero, qui illi conſueuit prius,
(Qui infelix, haud ſcio, an illam miſere nunc amat)
Cum hanc ſibi uidebit præſens præſenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum pater.
M. Qua ratione iſtuc? quis deſpondit? quis dedit?
Cui, quando nupſit? auctor his rebus quis eſt?
Cur duxit alienam? Ae. an ſedere oportuit

Domi

Domi uirginem tam grandem, dum cognatus hic
Illinc veniret, expectantem? hæc mi pater
Te dicere æquom fuit, & id defendere.
M. Ridicule, aduorſum ne illum cauſam dicerem,
Cui ueneram aduocatus? ſed quid Aeſchine
Noſtra? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid eſt?
Quid lacrumas? Ae. pater obſecro, auſculta. M. Ae-
ſchine audiui omnia,
Et ſcio: nã amo te: quo magis, q̃ agis, curæ ſunt mihi.
Ae. Ita uelim me promerẽtẽ ames, dum uiuas, mi pater,
Vt me hoc delictum admiſiſſe in me id mihi uehemen
ter dolet,
Et me tui pudet. M. credo hercle: nam ingenium noui
tuum
Liberale: ſed uereor ne indiligens nimium ſies.
In qua ciuitate tandem te arbitrare viuere?
Virginem vitiaſti, quam te ius non fuerat tangere.
Iam id peccatum primum magnum, ut humanum tñ.
Fecere alij ſæpe, item boni at poſtquam euenit, cedo,
Nũquid circunſpexti? aut nũquid tute proſpexti tibi,
Quid fieret? quà fieret? ſi te ipſum mihi puduit dicere:
Qua reſciſcerẽ? hæc dum dubitas, mẽſes abierũt decẽ.
Prodidiſti & te, & illam miſeram, & gnatum, quod
quidem in te fuit.
Quid? credebas, dormienti hæc tibi confecturos deos?
Et ſine tua opera illam in cubiculũ iri deductũ domũ?
Nolim ceterarum rerum te ſocordem eodem modo.
Bono animo es, duces uxorem hanc. Ae. hem. M. bono
animo es, inquam. Ae. pater

Obſecro.

Obſecro num ludis tu nunc me? Mi.ego te? quamobrem? Ae.neſcio.

Niſi, quia tam miſere hoc eſſe cupio uerum, eo uereor magis.

(abi.

Mi.Abi domū, ac deos cōprecare, ut uxorē accerſas:

Ae.Quid? iam ne vxorem? Mi. iam. Ae.iam? Mi, iam quantum pote Ae.dij me pater

Omnes oderint, ni magi' te, quā oculos nūc amo meos.

Mi.Quid? quàm illam? Ae.æque. Mi. perbenignè. Ae. quid? ille ubi eſt Mileſius?

Mi.Abijt, perijt, nauem aſcendit: ſed cur ceßas? Ae.abi pater:

Tu potius deos comprecare: nam tibi eos certe ſcio,

Quo uir melior multò es quàm ego ſum, obtemperaturos magis.

Mi.Ego eo intro, ut, quæ opu' ſunt, parentur: fac tu, ut dixi, ſi ſapis.

Ae.Qui hoc negoti? hoc eſt patrem eſſe, aut hoc eſt filium eſſe?

Si frater, aut ſodalis eſſet, qui magi' morem gereret?

Hic nō amādus? hiccine nō geſtandus in ſinu eſt? hem,

Itaque adeo magnā mi iniecit ſua cōmoditate curam,

Ne fortè imprudens faciam, quod nolit. ſciēs cauebo.

Sed ceſſo ire intro, ne mora meis nuptijs egomet ſim?

ACTVS QVARTI SCENA VI.

DEMEA.

De. DEFESVS *ſum ambulando. ut Syre te cū tua Monſtratione magnus perdat Iuppiter.*

Perreptaui

Perreptaui vſq; omne oppidum ad portam, ad lacũ,
Quò non? neq; fabrica vlla erat, neque fratrem homo
Vidiſſe aiebat quiſquam. nunc uerò domi
Certum obſidere eſt vſque, donec redierit.

ACTVS QVARTI SCENA VII.

Mitio, Demea.

Mi. Ibo, illis dicam nullam eſſe in nobis moram.
De. Sed eccum ipſum. te iam dudum quæro Mitio.
Mi. Quidnam? De. fero alia flagitia ad te ingentia
Boni illius adoleſcentis. Mi. ecce autem. De. noua,
Capitalia. Mi. ohe, iam. De. neſcis qui uir ſit. Mi. ſcio,
De. Ah ſtulte, tu de pſaltria me ſomnias
Agere? hoc peccatum eſt in uirginem ciuem Mi. ſcio.
De. Eho, ſcis, & patere? Mi. quid ni patiar? D. dic mihi,
Non clamas? non inſanis? Mi. non malim quidem.
De. Puer natus eſt. M. dij benè vortãt. D. uirgo nihil hẽt.
Mi. Audiui. De. & ducenda indotata eſt? Mi. ſcilicet.
De. Quid nũc futurũ eſt? M. id enim, quod res ipſa fert:
Illinc huc transferetur uirgo. D. ò Iuppiter,
Iſtoccine pacto opportet? Mi. quid faciam amplius?
De. Quid facias. rogitas? ſi non re ipſa tibi dolet,
Simulare certè eſt hominis. Mi. quin iam uirginem
Deſpondi: res compoſita eſt: fiunt nuptiæ:
Dempſi metum omnem: hæc magis ſunt hominis. De. ceterum
Placet tibi factum Mitio? Mi. non, ſi quem

Mutare:nunc,cum non queo,æquo animo fero.
Ita uita eſt hominum,quaſi,cum ludas teſſeris;
Si illud,quod eſt maxume opus iactu, non cadit,
Illud,quod cecidit fortè,id arte ut corrigas.
De.Corrector:nempe tua arte uiginti minæ
Pro pſaltria periere: quæ,quantum poteſt,
Aliquò abijcienda eſt,ſi non pretio, at gratijs.
Mi.Neque eſt,neque illam ſanè ſtudeo uendere.
De.quid igitur facies? M.domi erit.D.pro diuum fidem,
Meretrix, & mater familias una in domo?
Mi.Cur non?De.ſanum ne te credis eſſe?Mi.equidem arbitror.
De.Ita me dij ament,ut uideo ego tuam ineptiam,
Facturum credo,ut habeas quicum cantites.
Mi.Cur non?De.& noua nupta eadem hæc diſcet?Mi.ſcilicet.
De.Tu inter eas reſtim ductans ſaltabis.Mi.probè:
Et tu nobiſcum unà,ſi opus ſit.De.hei mihi,
Non te hæc pudent?Mi.iam uerò omitte Demea
Tuam iſtanc iracundiam,atque ita,uti decet,
Hilarum, ac lubentem fac te in nati nuptijs.
Ego hos conueniam, poſt huc redeo.De.ò Iuppiter,
Hanccine uitam?hoſcine mores?hanc dementiam?
Vxor ſine dote ueniet:intus pſaltria eſt.
Domu' ſumptuoſa:adoleſcens luxu perditus:
Senex delirans:ipſa,ſi cupiat,Salus
Seruare prorſus non poteſt hanc familiam.

ACTVS QVINTI SCENA I.

SYRVS, DEMEA.

Sy. A EDEPOL *Syriſce te curaſti molliter,*
Lauteq́; munus adminiſtraſti tuum:
Abi. ſed poſtquam intus ſum omnium rerum ſatur,
Prodeambulare huc libitum eſt.De.illud ſis uide
Exemplum diſciplinæ.Sy.ecce autem hic adeſt ſenex
Noſter.quid fit? quid tu es triſtis? De.ohe ſcelus.
Sy.Eho iam tu uerba fundis hic ſapientia?
De.Tun'?ſi meus eſſes Sy.dis quidem eſſes Demea,
Ac tuam rem conſtabiliſſes.De.exemplum omnibus,
Curarem,ut eſſes.S quamobrem?quid feci?De.rogas?
In ipſa turba,atque in peccato maxumo,
Quod uix ſedatum ſatis eſt,potaſti ſcelus,
Quaſi re bene geſta.Sy.ſane nollem huc exitum.

ACTVS QVINTI SCENA II.

DROMO, SYRVS, DEMEA.

Dr. H*Eus Syre,rogat te Cteſipho,vt redeas.Sy.abi.*
De. *Quid Cteſiphonem hic narrat? Sy.nihil. De. eho carnufex,*
Eſt Cteſipho intus? Sy.non eſt.De.cur hic nominat?
Sy.Eſt alius quidam paraſitaſter paruolus,
Noſtin'?De.iam ſcibo.Sy.quid agis?quò abis?De.mitte me.

Sy.Noli inquam.De.non manum abſtines maſtigia?
An tibi mauis cerebrum diſpergi hic? Sy.abijt.
Aedepol comeſſatorem haud ſanè commodum,
Præſertim Cteſiphoni. quid ego nunc agam?
Niſi,dum hæ ſileſcunt turbæ,interea in angulum
Aliquò abeam, atque edormiſcam hoc uilli. ſic agam.

ACTVS QVINTI SCENA III.

MITIO, DEMEA.

Mi. PARATA *à nobis ſunt,ut dixi, Soſtrata,*
Vbi uis quiſnam à me pepulit tam grauiter fores?
De.Hei mihi,quid faciam? quid agam? quid clamem,aut quærar?
O cœlum,ò terra, ò maria Neptuni. Mi.hem tibi,
Reſciuit omnem rem: id nunc clamat:ilicet:
Paratæ lites: ſuccurrendum eſt.De.eccum adeſt
Communis corruptela noſtrum liberum.
Mi.Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.
De.Repreſſi,redij,mitto maledicta omnia:
Rem ipſam putemus.dictum inter nos hoc fuit,
Ex te adeo eſt ortum,ne tu curares meum,
Ne ue ego tuum.reſponde.Mi.factum eſt,non nego.
De.Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicam Mitio? nam qui minus
Mihi idem ius æquom eſt eſſe, quod mecum eſt tibi?
Quando ego tuum non curo,ne cura meum.
Mi.Non æquom dicis,nõ:nã uetus uerbum hoc quidẽ eſt,
Communia eſſe amicorum inter ſe omnia.

De.

De.Facetè:nunc demum iſtæc nata oratio eſt.
Mi.Auſculta paucis, niſi moleſtum eſt, Demea.
Principio, ſi id te mordet, ſumptum filij
Quem faciunt, quæſo facito hæc tecum cogites.
Tu illos duos olim pro re tollebas tua,
Quòd ſatis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum uxorem credidiſti ſcilicet
Ducturum: eandem illam rationem antiquam obtine:
Conſerua, quære, parce, fac quamplurimum
Illis relinquas: gloriam tu iſtam obtine:
Mea, quæ præter ſpem euenere, utantur ſine.
De ſumma nihil decedet: quod hinc acceſſerit,
Id de lucro putato eſſe. omnia ſi hæc uoles
In animo uerè cogitare Demea,
Et mihi, & tibi, & illis dempſeris moleſtiam.
De.Mitto rem: conſuetudinem ipſorum. M.mane:
Scio: iſtuc ibam. multa in homine Demea
Signa inſunt, ex quibu' coniectura facile fit,
Duo cum idem faciunt ſæpe, ut poſſis dicere,
Hoc licet impunè facere huic, illi non licet:
Non quòd diſſimilis res ſit, ſed quòd, qui facit:
Quæ ego eſſe in illis uideo: ut confidam fore ita,
Vt uolumus. uideo eos ſapere, intellegere, in loco
Vereri, inter ſe amare: ſcire eſt liberum
Ingenium, atque animum: quouis illos tu die
Reducas. at enim metuas, ne ab re ſint tamen
Omiſſiores paulo. ò noſter Demea,
Ad omnia alia ætate ſapimus rectius:
Solum unum hoc uitium adfert ſenectus hominibus,

Attentiores ſumus ad rem omnes, quàm ſat eſt:
Quod illos ſat ætas acuet. De. me nimium modò
Bonæ tuæ iſtæ nos rationes Mitio,
Et tuus iſte animus æquus ſubuortat. Mi. tace,
Non fiet. mitte iam iſtæc: da te hodie mihi:
Exporge frontem. D. ſcilicet, ita tempus fert,
Faciundum eſt: ceterum rus cras cum filio
Cum primo lucu. M. immo de nocte cenſeo:
Hodie modò hilarum fac te. De. & iſtam pſaltriam
Vnà illuc mecum hinc abſtraham. Mi. pugnaueris.
Eo prorſus pacto illic alligaris filium.
Modo facitò, ut illã ſerues. De. ego iſtuc uidero: atque
Illi fauillæ plena, fumi, ac pollinis
Coquendo ſit faxo, & molendo: præter hæc,
Meridie ipſo, faciam, ut ſtipulam colligat:
Tam excoctam reddam, atq; atram, quàm carbo eſt.
Mi. placet.
Nunc mihi uidere ſapere. atque equidem filium,
Tum etiam ſi nolit, cogas, cum illa vnà cubet.
De. Derides? fortunatus, qui iſto animo ſies:
Ego ſentio. Mi ab pergis ne? De. iam iam deſino.
Mi. I ergo intro, &, cui opus rei eſt, hilarem hunc ſumamus diem.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

DEMEA.

De. NVnquam ita quiſquam benè ſubducta ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, vſus ſemper aliquid apportet noui,

Aliquid

Aliquid moneat, vt illa, quæ te ſcire credas, neſcias,
Et, quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.
Quod mi euenit nunc: nam ego vitam duram, quam vixi uſque adhuc,
Prope iam excurſo ſpatio mitto: id quamobrem? re ipſa repperi
Facilitate nihil homini eſſe melius, neq; clementia. id
Eſſe verum, ex me, atque ex fratre cuius facile eſt noſcere.
Vitam ille ſuam ſemper egit in otio, in conuiuijs,
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus:
Sibi uixit; ſibi ſumptũ fecit: omnes benedicũt, amant.
Ego ille agreſtis, ſæuus, triſtis, parcus, truculentus, tenax,
Duxi uxorem: quam ibi miſeriam vidi? nati filij,
Alia cura: porrò autem, illis dum ſtudeo, ut quamplurimum
Facerem, contriui in quærundo vitã, atq; ætatẽ meã:
Nunc exacta ætate hoc fructi pro labore ab ijs fero,
Odium. ille alter ſine labore patria potitur commoda:
Illum amant, me fugitant: illi credunt conſilia omnia:
Illũ diligunt: apud illum ſunt ambo, ego deſertu' ſum:
Illum, ut uiuat, optant, meam autem mortem expectant ſcilicet:
Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit ſuos
Paulo ſumptu: miſeriam omnem ego capio, hic potitur gaudia.
Age age, nũc experiamur cõtra hęc ecquid ego poſſiẽ
Blandè dicere, aut benignẽ facere, quãdo eò prouocat.

Ego quoq; à meis me amari,& magni pendi poſtulo.
Si id fit dando,atq; obſequendo, non poſteriores ferã.
Deerit:id mea minimè refert, qui sũ natu maxumus.

ACTVS QVINTI SCENA V.

SYRVS, DEMEA.

S. HEus Demea,rogat frater, ne abeas longius.
D. Quis homo?ò Syre noſter,ſalue,quid fit? quid agitur?
S.Rectè.D.Optume eſt.iã nunc hæc tria primum addidi
Præter naturam:ò noſter,quid fit? quid agitur?
Seruom haud in liberalem præbes te,& tibi
Lubens benè faxim. S.gratiam habeo. D.atqui Syre
Hoc uerum eſt, & ipſa re experiere propediem.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

GETA, DEMEA.

G. HERA, *ego hinc ad hos prouiſam,quàm mox virginem*
Accerſant.ſed eccum Demeam.ſaluos ſies
Oh, qui uocare? G.Geta. D.Geta, hominem maxumi
Pretij eſſe hodie te iudicaui animo meo:
Nam is mihi eſt profectò ſeruus ſpectatus ſatis.
Cui dominus curæ eſt,ita ut tibi ſenſi Geta:

Et tibi ob eam rem, ſi quid uſus venerit,
Lubens bene faxim. meditor eſſe affabilis,
Et bene procedit G. bonus es, cum hæc exiſtumas.
D. Paulatim plebem primulum facio meam.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

AESCHINVS, DEMEA, SYRVS, GETA.

Ae. Occidunt me, qui dũ nimi' ſanctas nuptias
Studẽt facere, in apparãdo cõſumunt diẽ.
Quid agitur Aeſchine? Ae. hem pater mi, tu hic eras?
D. Tuus hercle verò & animo, & natura pater,
Qui te plus quàm oculos hoſce: ſed cur non domum
Vxorem accerſis? Ae. cupio: uerũ hoc mihi mora eſt
Tibicina, & hymenæum qui cantent. D. eho,
Vin' tu huic ſeni auſcultare? Ae. quid? D. miſſa hæc face,
Hymenæum, turbam, lampadas, tibicinas:
Atque hanc in horto maceriam iube dirui
Quantum poteſt, hac transfer, vnam fac domum:
Traduc & matrẽ, & familiã oẽm ad nos. Ae. placet
Pater lepidiſſime. D. euge, iam lepidus vocor.
Fratri ædes fient peruiæ: turbam domum
Adducet, ſumptum admittet: multa: quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam. iube nunc iam
Dinumeret illi Babylo uiginti minas.

Syre,

Syre, ceſſas ire, ac facere? S. quid ago? D. dirue:
Tu, illas, abi, & traduce. G. dij tibi Demea
Bene faxint, cum te video noſtræ familiæ
Tam ex animo factum velle. D. dignos arbitror.
Quid ais? Ae. ſic opinor D. multo rectiu' eſt,
Quàm illam puerperam nunc duci huc per viam
Aegrotam. Ae nihil enim vidi melius mi pater.
D. Sic ſoleo: ſed eccum Mitio egreditur foras.

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

MITIO, DEMEA, AESCHINVS.

Mi. IVBET *frater? vbi is eſt? tu iubes hoc Demea?*
D. *Ego verò iubeo, & in hac re, & alijs omnibus*
Quammaxume vnam facere nos hanc familiam,
Colere, adiuuare, adiungere. Ae. ita quæſo pater.
M. Haud aliter cenſeo. D. immo hercle ita nobis decet.
Primum huius vxoris eſt mater. M. eſt: quid poſtea?
D. Proba, & modeſta. M. ita aiunt, D. natu grandior.
M. Scio. D. parere iam diu hæc per annos non poteſt:
Nec, qui eam reſpiciat, quiſquam eſt: ſola eſt. M. quã hic rem agit?
D. Hanc te æquom eſt ducere, & te operam, vt fiat, dare.
M. Me ducere autem? D. te M. me? D. te inquam. M. ineptis D. ſi tu ſis homo,
Hic faciat. Ae. mi pater. M. quid? tu aſine huic auſcultas? D. nihil agis.

Fieri aliter non pote. M.deliras. Ae. ſine te exorem mi pater.

M.Inſanis? aufer te.D.age,da veniã filio.M.ſati' ſanꝰ es? Ego nouus maritus anno demũ quinto & ſexageſimo Fiam,atque anum decrepitam ducam? id ne eſtis auctores mihi?

Ae.Fac:promiſi ego illis.M.promiſti autem? de te largitor puer.

D.Age,quid, ſi quid te maius oret? M.quaſi non hoc ſit maxumum.

D.Age,da veniam. Ae.ne grauare. D.fac, promitte.M. non omittis? Ae.non,

Niſi exorem. M.vis hæc quidem eſt. D age,age,prolixè Mitio.

M.Etſi hoc mihi prauom,ineptum,abſurdum,atque alienum à vita mea

Videtur; ſi vos tantopere iſtuc voltis, fiat.Ae.bene facis?

Meritò te amo.D. verum quid? quid ego dicam? hoc confit quod uolo.

Quid nunc quod reſtat? Hegio cognatus his eſt proxumus,

Affinis nobis,paup:bene nos aliquid facere illi decet.

M.Quid facere? D.agelli hic eſt ſub vrbe paulum, quod locitas foras:

Huic demus, qui fruatur.M.paulum id autem? D.ſi multum, tamen

Faciundum eſt:pro patre huic eſt,bonus eſt,noſter eſt, rectè datur.

Poſtremo

Poſtremò non meum illud uerbũ facio, quod tu Mitio
Bene, & ſapienter dixti dudum: uitium cõe oĩum eſt,
Quòd nimium ad rem in ſenecta attenti ſumus. hanc maculam nos decet
Effugere. dictum eſt uerè, & re ipſa fieri oportet, Mitio.
M. Quid iſtuc eſt? dabitur quidem, quando hic volt, Aeſchine. Ae. mi pater.
D. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore, & animo M. gaudeo.
D. Suo ſibi hunc gladio iugulo.

ACTVS QVINTI SCENA IX.

SYRVS, DEMEA, MITIO, AESCHINVS.

S. FACTVM *eſt, quod iuſti Demea.*
D. Frugi homo es. ædepol hodie mea quidem ſñia
Iudico, Syrum fieri æquom liberũ. M. iſtunc liberum?
Quodnam ob factum? D. multa. S o noſter Demea, æpol uir bonu' es:
Ego iſtos uobis uſque à pueris curaui ambos ſedulò,
Docui, monui, bene præcepi sẽper quæ potui omnia.
D. Res apparet. & quidem hæc porrò, obſonare, cum fide
Scortum adducere, apparare de die conuiuium:
Non mediocris hominis hæc ſunt officia. S. o lepidum caput.
D. Poſtremò hodie in pſaltria iſta emũda hic adiutor fuit.

Hic

Hic curauit: prodeſſe æquom eſt: alij meliores erũnt:
Denique hic uolt fieri. M. vin' tu hoc fieri? Ae. cupio.
M ſi quidem
Tu vis, Syre eho accede huc ad me, liber eſto. S bene facis:
Omnibu' gratiam habeo, & ſeorſum tibi præterea Demea.
D. Gaudeo. Ae. & ego. S, credo: vtinam hoc perpetuum fiat gaudium, ut
Phrygiam uxorem meam unà mecum uideam liberam. D. optumam
Mulierem quidem. S. & quidem nepoti tuo huius filio
Hodie primã mãmam dedit hæc. D. hercle uerò ſeriò,
Siquidem prima dedit, haud dubium quin emitti æquom ſiet.
M. Ob eam rem? D. ob eam: poſtremò à me argentum, quanti eſt, ſumito.
S. Dij tibi Demea omnes ſemper omnia optata adferant.
M. Syre, proceſſiſti hodie pulchrè. D. ſiquidẽ porro Mitio
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paulum præ manu
Dederis, unde utatur. reddet tibi citò. M. iſtoc uilius.
Ae. Frugi homo eſt. S. reddam hercle. da modò. Ae. age pater, M. poſt conſulam.
D. Faciet. S. o vir optume. Ae. o pater mi feſtiuiſſime.
M. Quid iſtuc? quæ res tam repentè mores mutauit tuos?
Quod proluuium? quæ iſtæc ſubita eſt largitas? D. dicam tibi.
Vt id oſtenderem, ꝙ te iſti facilem, & feſtiuũ putant,
Id

Id nō fieri ex vera uita, neque adeo ex æquo & bono,
Sed ex aſſentando, indulgendo, & largiendo Mitio.
Nunc adeo ſi ob eam rem vobis mea uita inuiſa eſt
Aeſchine,
Quia non iuſta iniuſta prorſus oīa omnino obſequor
Miſſa facio, effundite, emittite facite qđ uobis lubet.
Sed ſi id voltis potius, quæ uos propter adoleſcētiam
Minu' uidetis, magis impensè cupitis, conſulitis parū,
Hæc rep̄hēdere, & corrigere me; obſecundare ĩn loco:
Ecce me, q id faciā vobis. Ae. tibi pater pmittimus:
Plus ſcis, quid facto opus eſt. ſed de fratre quid fiet?
D. ſino
Habeat. finem in iſtac faciat. M. iſtuc recte. Plaudite.
Hecyram in ſuum, id eſt, in ultimū locum reiecimus.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Phormio	*paraſitus,*
Demipho	*ſenex.*
Antipho	*adoleſcens.*
Geta	*ſeruus.*
Dorio	*leno.*
Chremes	*ſenex.*
Phædria	*adoleſcens.*
Dauus	*ſeruus.*
Sophrona	*nutrix.*
Nauſiſtrata	*matrona.*
Hegio,	
Cratinus,	*aduocati.*
Crito,	

ACTA

ACTA LVDIS ROMANIS, L. POSTVMIO ALBINO L. CORNELIO MERVLA, ÆDIL. CVR. EGERE. L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRÆNESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBI IS IMPARIB. TOTA GRÆCA APOLLODORV. EPIDICAZOMENOS. FACTA IIII, C. FANNIO, M. VALERIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

CHREMETIS *frater aberat peregrè Demipho,*
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni uxorem,& filiam,
Athenis aliam coniugem,& amantem unice
Gnatum fidicinam.mater è Lemno aduenit
Athenas:moritur:virgo ſola (aberat Chremes)
Funus procurat.ibi eam uiſam Antipho
Cum amaret,opera paraſiti uxorem accipit.
Pater,& Chremes reuerſi fremere: dein minas
Triginta dant paraſito,ut illam coniugem
Haberet ipſe.argento hoc emitur fidicina.
Vxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

PROLO-

POSTQVAM poeta vetus poetam non poteſt
Retrahere à ſtudio, & tranſdere hominem in otiam,
Maladictis deterrere,ne ſcribat,parat:
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui eſſe oratione, & in ſcriptura leui,
Quia nuſquam ſcripſit inſanum adoleſcentulum
Ceruam uidere fugere, & ſectari canes,
Et eam plorare,orare ut ſubueniat ſibi.
Quòd ſi intelligeret,olim cum ſtetit noua,
Actoris opera magis ſtetiſſe, quàm ſua:
Minu' multo audaciter,quàm lædit,læderet;
Et magi' placerent, quas feciſſet fabulas.
Nunc ſi quis eſt,qui hoc dicat,aut ſic cogitet,
Vetu' ſi poeta non laceſſiſſet prior,
Nullum inuenire prologum potuiſſet nouus
Quem diceret,niſi haberet,cui malediceret:
Is ibi reſponſum hoc habeat;in medio omnibus
Palmam eſſe poſitam,qui artem tractant muſicam.
Ille ad famem hunc áb ſtudio ſtuduit reijcere:
Hic reſpondere uoluit,non laceſſere.
Benedictis ſi certaſſet,audiſſet bene:
Quod ab ipſo allatum eſt,ſibi eſſe id rellatum putet.
De illo iam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipſe de ſe finem non facit.
Nunc quid velim,animum attendite.apporto nouam
Epidicazomenon quam uocant cōmœdiam
Græci,Latini Phormionem nominant.

Quia primas parteis qui aget is erit Phormio
Paraſitus, per quem res agetur maxume.
Voluntas uoſtra ſi ad poetam acceſſerit,
Date operam, adeſte æquo animo per ſilentium;
Ne ſimili utamur fortuna, atque vſi ſumus,
Cum per tumultum noſter grex motus loco eſt:
Quem actoris virtus nobis reſtituit locum,
Bonitasq; voſtra adiutans, atque æquanimitas.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

DAVVS.

D. AMICVS *ſummus meus, & popularis Geta*
Here ad me venit: erat ei de ratiuncula
Iam pridem apud me reliquum pauxillulum
Nummorum: id ut conficerem: confeci: affero.
Nam herilem filium eius duxiſſe audio
Vxorem. ei credo munus hoc conraditur.
Quàm inique comparatum eſt, ij qui minus habent,
Vt ſemper aliquid addant diuitioribus.
Quod ille unciatim uix demenſo de ſuo,
Suum defraudans genium, comparſit miſer,
Id illa uniuerſum abripiet, haud exiſtumans
Quanto labore partum porrò autem Geta
Ferietur alio munere, ubi hera pepererit:
Porrò alio autem, vbi erit puero natalis dies,
Vbi initiabunt: omne hoc mater auferet:
Puer cauſa erit mittundi. ſed uideon' Getam?

ACTVS PRIMI SCENA III.

GETA, DAVVS.

G. SI quis me quæret rufus. D. præſto eſt. deſine. G. oh,
At ego obuiam conabar tibi Daue. D accipe, hem:
Lectum eſt, conueniet numerus, quantum debui.
G. Amo te, & non neglexiſſe habeo gratiam.
D. Præſertim ut nunc ſunt mores: adeo res redit:
Si quis quid reddit, magna habenda eſt gratia.
Sed quid tu es triſtis? G. ego ne? neſcis quo in metu, &
Quanto in periclo ſim. D. quid iſtuc eſt? G. ſcies,
Modò ut tacere poſſis. D. abi ſis inſciens:
Cuius tu fidem in pecunia perſpexeris,
Verere ei uerba credere? vbi quid lucri eſt
Te fallere? G. ergo auſculta. D. hanc operam tibi dico.
G. Senis noſtri Daue fratrem maiorem Chremem
Noſtin'? Da. quid ni? Ge. quid? eius gnatum Phædriã?
D. Tanquam te. G. euenit ſenibus ambobus ſimul
Iter, illi in Lemnum ut eſſet, noſtro in Ciliciam
Ad hoſpitem antiquom: is ſenem per epiſtolas
Pellexit, modò non monteis auri pollicens.
D. Cui tanta erat res, & ſupererat? G. deſinas:
Sic eſt ingenium. D. oh, regem me eſſe oportuit.
G. Abeuntes ambo hinc tum ſenes me filijs
Relinquunt quaſi magiſtrum. D ò Geta, prouinciam
Cepiſti duram. G. mihi vſu uenit hoc, ſcio:
Memini relinqui me deo irato meo.

Cœpi

Cœpi aduorſari primo: quid uerbis opu' ſt?
Seni fidelis dum ſum, ſcapulas perdidi.
D. Venere in mentem iſtæc mihi: nam quæ inſcitia eſt,
Aduorſum ſtimulum calces? G. cœpi his omnia
Facere, obſequi quæ vellent. D. ſciſti uti foro.
G. Noſter mali nihil quidquam primo: hic Phædria
Continuò quandam nactus eſt puellulam
Cithariſtriam. hanc amare cœpit perdite.
Ea ſeruiebat lenoni impuriſſimo:
Neque, quod daretur quidquam, id curarant patres:
Reſtabat aliud nihil, niſi oculos paſcere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere:
Nos otioſi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc diſcebat ludo, exaduorſum ei loco
Tonſtrina erat quædam: hic ſolebamus ferè
Plerunque eam opperiri, dum inde iret domum.
Interea dum ſedemus illi, interuenit
Adoleſcens quidam lacrumans: nos mirarier:
Rogamus, quid ſit: nunquam æquè (inquit) ac modò
Paupertas mihi onus viſum eſt & miſerũ, & graue.
Modò quandam uidi uirginem hic uiciniæ,
Miſeram, ſuam matrem lamentari mortuam.
Ea ſita erat ex aduorſo: neque illi beneuolens
Neque notus, neque cognatus, extra unam amiculã,
Quiſquam aderat. qui adiutaret funus. miſeritum eſt.
Virgo ipſa facie egregia. quid uerbis opu' ſt?
Commorat omnes nos: ibi continuò Antipho,
Voltis ne eamus uiſere? alius, cenſeo,
Eamus, duc nos ſodes: imus, uenimus,

Videmus: uirgo pulchra: & quo magi' diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem:
Capillus paſſus, nudus pes, ipſa horrida:
Lacrumæ, ueſtitus turpis, vt, ni uis boni
In ipſa ineſſet forma, hæc formam extinguerent,
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
Satis, inquit, ſcita eſt: noſter verò. Da. iam ſcio:
Amare cœpit. Ge. ſcin quàm? quò euadat, vide:
Poſtridie ad auum recta pergit: obſecrat,
Vt ſibi eius faciat copiam. illa enim ſe negat:
Neque eum æquom ait facere: illa ciuem eſſe Atticã,
Bonam, bonis prognatam: ſi uxorem uelit,
Lege id licere facere: ſin aliter, negat.
Noſter, quid ageret, neſcire: & illam ducere
Cupiebat, & metuebat abſentem patrem.
Da. Non, ſi rediſſet, ei pater ueniam daret?
Ge. Ille ne indotatam uirginem, atque ignobilem
Daret illi? nunquam faceret. D. quid fit denique?
Ge. Quid fiat? eſt paraſitus quidam Phormio,
Homo confidens: qui illum dij omnes perduint.
Da. Quid is fecit? Ge. hoc conſilium, quod dicam, dedit.
Lex eſt, vt orbæ, qui ſint genere proxumi,
Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex iubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi ſcribam dicam:
Paternum amicum me aſſimilabo virginis:
Ad iudices ueniemus: qui fuerit pater,
Quæ mater, qui cognata tibi ſit, omnia hæc
Confingam: quod erit mihi bonum, atq; commodum.
Cum tu horum nihil refelles, vincam ſcilicet.

Pater aderit: mihi paratæ lites: quid mea?
Illa quidem noſtra erit. Da. iocularem audaciam.
Ge. Perſuaſit homini: factum eſt: uētū eſt: uincimur:
Duxit. D. quid narras? G hoc, quod audis. D. ò Geta,
Quid te futurum eſt? G. neſcio hercle: unum hoc ſcio:
Quod fors feret, feremus æquo animo. Da. placet:
Hem iſtuc uiri eſt officium. Ge. in me omnis ſpes mihi eſt.
Da. Laudo. Ge. ad precatorem abeam credo, qui mihi
Sic oret: nunc amitte quæſo hunc: ceterum
Poſthac ſi quidquam, nihil precor. tantummodo
Non addas: ubi ego hinc abiero, vel occidito.
Da. Quid ille pædagogus, qui cithariſtriam?
Quid rei gerit? Ge. ſic, tenuiter. Da. non multum habet
Quod det fortaſſe. Ge. immo nihil, niſi ſpem meram.
Da. Pater eius rediјt, an non? Ge. nondum. Da. quid? ſenē
Quo ad expectatis vōſtrum? G. non certum ſcio:
Sed epiſtolam ab eo allatam eſſe audiui modò, &
Ad portitores eſſe delatam: hanc petam.
Da. Nunquid Geta aliud me vis? Ge. vt bene ſit tibi.
Puer heus. nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACTVS PRIMI SCENA III.

ANTIPHO, PHÆDRIA.

An. ADEON' *rem rediјſſe, ut qui mihi conſultum eſſe optume velit,*
Phædria, patrem extimeſcam, ubi in mētem eius aduenti venit?

Quòd ni fuiſſem incogitans, ita eum expectarem, ut par fuit.

Ph. Quid iſtuc eſt? An. rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conſcius

Sis? quòd vtinam ne Phormioni id ſuadere in mentem incidiſſet,

Neu me cupidum eò impuliſſet, quod mihi principiũ eſt mali.

Non potitus eſſem: fuiſſet tum mihi illos ægrè aliquot dies:

At non quotidiana cura hæc angeret animum. Ph. audio

An. Dum expecto, quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi conſuetudinem.

Ph. Alijs, quia deſit quod amant, ægrè eſt; tibi, quia ſupereſt, dolet.

Amore abundas Antipho.

Nàm tua quidem hercle certè uita hæc expetenda optandaq́; eſt.

Ita me dij benè ament; ut mihi liceat tam diu, quod amo, frui,

Iam depaciſci mortem cupio. tu conijcito cetera,

Quid ego ex hac inopia nunc cupiam, & quid tu ex iſta copia:

Vt ne addam, quòd ſine ſumptu, ingenuam, liberalem nactus es:

Quòd habes, ita ut uoluiſti, uxorem, ſine mala fama: palam

Beatus, ni vnũ hoc deſit, aĩus, qui modeſtè iſtæc ferat.

Et ſi

Et ſi tibi res ſit cũ eo leone, quocũ mihi eſt, tũ ſentias.
Ita plerique ingenio ſumus omnes: noſtri noſmet pœnitet.
An. At tu mihi contrà nunc uidere fortunatus Phędria,
Cui deintegro eſt poteſtas etiã conſulẽdi, quid velis,
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
Vt neque mihi eius ſit amittendi, nec retinendi copia.
Sed hoc quid eſt? videon' ego aduenire huc currentem Getam?
Is ipſus eſt. Ge. timeo miſer, quam nunc mihi hic rem nunciet.

ACTVS PRIMI SCENA IIII.

GETA, ANTIPHO, PHÆDRIA.

Ge. NVLLVS *es Geta, niſi aliquod iam tibi cõſilium celere repereris:*
Ita ſubito nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neque vti deuitem ſcio, neque quo modo me inde extraham:
Nam non poteſt celari noſtra diutius iam audacia:
Quæ ſi non aſtu prouidentur, me aut herum peſſundabunt.
An. Quinnam ille commotus venit? Ge. tum, temporis punctum mihi
Ad hanc rem eſt: herus adeſt. An. quid iſtuc eſt mali?

Ge.Quod cum audierit, quod eius remedium inueniam iracundiæ? *(lauem.*
Loquar ne?incẽdam.taceã?inſtigẽ.purgẽ me? laterẽ
Eheu me miſerum: cum mihi paueo, tum Antipho me excruciat animi:
Eius me miſeret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam abſque eo
Eſſet rectè, ego mihi uidiſſem, & ſenis eſſem vltus iracundiam:
Aliquid conuaſaſſem, atque hinc me conijcerem protinus in pedes.
An.Quam hic fugam, aut furtum parat?
Ge.Sed vbi Antiphonem reperiam? aut qua quærere inſiſtam uia?
Ph.Te nominat. An. neſcio quod magnum hoc nuncio expecto malum.
Ph.Ah, ſanu' ne es?
Ge.Domum ire pergam: ibi plurimum eſt. Ph.reuocemus hominem. An.Sta illico. Ge.hem,
Satis pro imperio, quiſquis es. An.Geta. Ge.ipſe eſt, quem volui obuiam.
An.Cedo, quid portas, obſecro? atque id, ſi potes, uerbo expedi.
Ge.Faciam. An.eloquere. Ge.modò apud portum. An. meum ne? Ge.intellexti. An occidi. Ph.hem.
An.Quid agam? Ph.quid ais? Ge.huiu' patrem vidiſſe me, patruum tuum.
An.Nam quod ego huic nunc ſubito exitio remedium inueniam miſer?

Quòd

Quòd ſi eò meæ fortunæ redeunt, Phanium abs te, vt diſtrahar;
Nulla eſt mihi vita expetenda. Ge. ergo iſtæc cum ita ſint Antipho,
Tanto magi' te aduigilare æquom eſt. Forteis fortuna adiuuat.
An. Non ſum apud me. Ge. atqui opus eſt nunc, cum maxume, vt ſis Antipho:
Nam ſi ſenſerit te timidum pater eſſe, arbitrabitur
Commeruiſſe culpam. Ph. hoc verum eſt. An. non poſſum immutarier.
Ge. Quid ſi aliquid grauius tibi nunc faciundum foret?
An. Cum hoc non poſſum, illud minu' poſſem. Ge. hoc nihil eſt Phædria: ilicet:
Quid conterimus operam fruſtra, quin abeam? Ph. & quidem ego. An. obſecro,
Quid ſi aſſimulabo? ſatin' eſt? Ge. garris. An. voltum contemplamini, hem,
Satin' ſic eſt? Ge. non. An. quid ſi ſic? Ge. prope modum. An. quid ſi ſic? Ge. ſat eſt.
Hem iſtuc ſerua, & uerbum uerbo, par pari ut reſpondeas,
Ne ſuis te iratus ſæuidictis protelet. An. ſcio.
Ge. Vi coactum te eſſe inuitum, lege, iudicio: tenes?
Sed quis hic eſt ſenex, quem video in ultima platea? An. ipſus eſt.
Non poſſum adeſſe. Ge. ah. quid agis? quò abis Antipho? mane,
Mane inquã. An. egomet me noui, & peccatum meũ

Vobis commendo Phanium, & uitam meam.
Ph.Geta, quid nunc fiet? Ge.tu iam lites audies:
Ego plectar pendens, niſi quid me fefellerit.
Sed quod modò hic nos Antiphonem monuimus,
Id noſmet ipſos facere oportet Phædria.
Ph.Aufer mihi oportet: quin tu, quod faciam, impera.
Ge.Meminiſtin' olim ut fuerit uoſtra oratio
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Iuſtam illam cauſam, facilem, uincibilem, optumam.
Ph.Memini.G.hem nunc ipſa eſt opus, aut, ſi quid poteſt,
Meliore, & callidiore.Ph.fiet ſedulò.
Ge.Nunc prior adito tu: ego in inſidijs hic ero
Succenturiatus, ſi quid deficies.P.age.

ACTVS PRIMI SCENA V.

DEMIPHO, GETA, PHÆDRIA.

De. ITA *ne tandem vxorem duxit Antipho iniuſſu meo?*
Nec meum imperium: age, mitto imperium: non ſimultatem meam
Reuereri? ſaltē non pudere? ò facinus audax, ò Geta
Monitor. Ge. uix tandem. De. quid mihi dicent? aut quam cauſam reperient?
Demiror.Ge.atqui repperi iam: aliud cura.De an ne hoc dicent mihi?
Inuitus feci: lex coegit, audio, & fateor.Ge.placet.
De.Verum ſcientem, tacitum cauſam tradere aduerſarijs,
Etiam ne id lex coegit? Ph.illud durum.Ge. ego expediam:

diam : ſine.

De.*Incertum eſt,quid agam,quia præter ſpem,atque incredibile hoc mihi accidit.*
Ita ſum iritatus, animum ut nequeam ad cogitãdum inſtituere.
Quamobrem omnes,cum ſecundæ res ſunt maxume, tum muxume
Meditari ſecum oportet,quo pacto aduorſam ærumnam ferant:
Pericla,damna,exilia peregre rediẽs ſemper cogitet,
Aut filij peccatum,aut vxoris mortem,aut morbum filiæ:
Communia eſſe hæc, fieri poſſe: ut ne quid animo ſit nouum:
Quidquid præter ſpem eueniat, omne id deputare eſſe in lucro.

Ge.*O Phædria,incredibilc eſt,quanto herum ante eo ſapientia.*
Meditata mihi ſunt omnia mea incommoda: herus ſi redierit
Molendum uſque in piſtrino:vapulandum: habendæ compedes.
Opus ruri faciundum: horum nil quidquam accidet animo nouum.
Quidquid præter ſpem eueniet, omne id deputabo eſſe in lucro.
Sed quid hominem ceſſas adire, & blandè in principio alloqui?

De.*Mei fratris uideo filium ire mihi obuiam.*

Ph.

Ph.Mi patrue ſalue.De.ſalue: ſed ubi eſt Antipho?
Ph.Saluom aduenire.De.credo:hoc reſponde mihi.
Ph.Valet:hic eſt:ſed ſatin' omnia ex ſententia?
De.Vellem quidem.Ph.quid iſtuc? De.rogitas Phædria?
Bonas me abſente hic confeciſtis nuptias.
Ph.Eho,an id ſuccenſes nunc illi? Ge.artificem probum.
De.Ego ne illi non ſuccenſeam? ipſum geſtio
Dari mi in conſpectum,nunc ſua culpa vt ſciat
Lenem patrem illum factum me eſſe acerrimum.
Ph.Atqui nil fecit patrue,quod ſuccenſeas.
De. Ecce autem ſimilia omnia:omnes congruunt:
Vnum cognoris,omnes noris. P.haud ita eſt.
De.Hic in noxa eſt, ille ad defendendam cauſam adeſt.
Cum ille eſt, hic præſto eſt: tradunt operas mutuas.
Ge.Probè eorum facta imprudens depinxit ſenex:
De.Nam ni hæc ita eſſent,cum illo haud ſtares Phędria.
Ph.Si eſt patrue,culpam vt Antipho in ſe admiſerit,
Ex quare minus rei foret, aut famæ temperans:
Non cauſam dico,quin, quod meritus eſt, ferat.
Sed ſi quis fortè malitia fretus ſua,
Inſidias noſtræ fecit adoleſcentiæ,
Ac uicit:noſtra ne ea culpa eſt,an iudicum,
Qui ſæpe propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter miſericordiam addunt pauperi?
Ge.Ni noſſem cauſam,crederem uera hunc loqui.
De.An quiſquam iudex eſt, qui poſſit noſcere
Tua iuſta, ubi tute uerbum non reſpondeas,
Ita ut ille fecit?Ph functus adoleſcentuli eſt
Officium liberalis:poſtquam ad indices

Ventum

Ventum eſt, non potuit cogitata proloqui:
Ita cum tum timidum obſtupefecit pudor.
Ge.Laudo hunc: ſed ceſſo adire quamprimum ſenem?
Here ſalue: ſaluom te aduenisſe gaudeo. De.oh,
Bone cuſtos ſalue, columen verò familiæ,
Cui commendaui filium hinc abiens meum.
Ge.Iam dudum te omnes nos accuſare audio,
Immerito,& horum me omnium immeritiſſimo:
Nam quid me in hac re facere voluiſti tibi?
Seruom hominem cauſam orare leges non ſinunt:
Neque teſtimonij dictio eſt. De. mitto omnia: adde
Iſtuc:imprudens timuit adoleſcens: ſino:
Tu ſeruus:verum ſi cognata eſt maxume,
Non fuit neceſſe habere, ſed,id quod lex iubet,
Dotem daretis: quæreret alium uirum.
Qua ratione inopem potius ducebat domum?
Ge.Non ratio,verum argentum deerat.De.ſumeret
Alicunde.Ge.alicunde? nihil eſt dictu facilius.
De.Poſtremò, ſi nullo alio pacto,uel fœnore.
Ge.Hui,dixti pulchre, ſi quidem quiſquam crederet
Te uiuo.De.non,non ſic futurum eſt,non poteſt.
Ego ne illam cum illo ut patiar nuptam vnum diem?
Nil ſuaue meritum eſt.hominem commonſtrarier
Mihi iſtum uolo,aut,ubi habitet,demonſtrarier.
Ge.Nempe Phormionem. De.iſtum patronum mulieris.
G.Iam faxo hic aderit.D.Antipho ubi nũc eſt? Ph.foris.
De.Abi Phædria,eum require, atque adduce huc.Ph.eo
Recta uia equidem illuc. Ge. nempe ad Pamphilam.
De.at ego

Deos

Deos penateis hinc ſalutatum domum
Diuortar:inde ibo ad forum,atque aliquot mihi
Amicos aduocabo,ad hanc rem qui adſient,
Vt ne imparatus ſimcum adueniet Phormio.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

PHORMIO, GETA,

Ph. ITA *ne patris ais conſpectum ueritum hinc abijſ ſe? Ge.admodum.*
Ph.Phanium relictã ſolam? G.ſic P. & iratum ſenem?
G,Oppidò.Ph.ad te ſumma ſolum Phormio rerum redit:
Tute hoc intriſti,tibi omne eſt exedẽdum: accingere.
G.Obſecro te.Ph. ſi rogitabit. G.in te ſpes eſt Ph. æcere,
Quid ſi reddet? Ge.tu impuliſti.Ph ſic opinor.Ge.ſub ueni.
Ph. Cedo ſenem: iam inſtructa ſunt mihi corde conſilia omnia.
Ge.Quid ages? Ph.quid uis? niſi ut maneat Phanium,atque ex crimine hoc
Antiphonem eripiam,atque in me omnem iram deriuem ſenis?
Ge.O vir fortis, atque amicus: uerum hoc ſæpe Phormio
Vereor, ne iſtæc fortitudo in neruum erumpat denique.P.ah',
Non ita eſt:factũ eſt periclũ,iam pedum uiſa eſt uia.
Quot me cenſes homines iam deuerberaſſe uſque ad necem

Ho-

Hoſpites? tum ciues? quo magi' noui, tanto ſæpius.
Cedo dum, en unquam iniuriarum audiſti mi ſcriptam dicam?
Ge. Qui iſtuc? Ph. quia non rete accipitri tenditur, neque miluio,
Qui male faciunt nobis: illis, qui nil faciunt, tenditur:
Quia enim in illis fructus eſt, in illis opera luditur.
Alijs aliũde eſt periclum, unde aliquid abradi poteſt:
Mihi ſciunt nihil eſſe. dices, ducent damnatum domum.
Alere nolunt hominem edacem: & ſapiunt mea quidem ſententia,
Pro maleficio ſi beneficium ſummum nolũt reddere.
Ge. Non pote ſati' pro merito ab illo tibi referri gratia.
Ph. Immo enim nemo ſati' pro merito gratiam regi refert.
Te ne aſymbolũ uenire, unctum, atq; lautũ è balneis,
Otioſum ab animo; cum ille & cura, & ſumptu abſumitur,
Dum tibi ſit, quod placeat: ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: cœna dubia apponitur?
Ge. Quid iſtuc uerbi eſt? Ph. vbi tu dubites, quid ſumas potiſſimum.
Hæc, quum ratione ineas, quàm ſint ſuauia, & quàm cara ſint;
Ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præſentem deum?
Ge. Senex adeſt. uide quid agas: prima coitio eſt acerrima:
Si eum ſuſtinueris, poſt illa iã, ut lubet, ludas licet.

ACTVS

ACTVS SECVNDI SCENA II.

Demipho, Geta, Phormio.

D. EN *vnquam cuiquam coniumelioſius*
Audiſtis factam iniuriã, quàm hæc eſt mihi?
Adeſte quæſo, Ge. iratus eſt. Ph. quin tu hoc age:
Iam ego hunc agitabo. prò deum immortalium,
Negat Phanium eſſe hanc ſibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat eſſe cognatam? Ge. negat.
De. Ipſum eſſe opinor, de quo agebam. ſequimini.
Ph. Neque eius patrem ſe ſcire, qui fuerit? Ge. negat.
Ph. Nec Stilphonem ipſum ſcire, qui fuerit? G. negat.
Ph. Quia egens relicta eſt miſera, ignoratur parens,
Neglegitur ipſa: uide, auaritia quid facit.
Ge. Si herum inſimulabis auaritiæ, male audies.
De. O audaciam; etiam me vltro accuſatum aduenit.
Ph. Nam iam adoleſcenti nihil eſt quod ſuccenſeam,
Si illum minus norat: quippe homo iam grandior,
Pauper, cui opera uita erat, ruri ferè
Se continebat: ibi agrum de noſtro patre
Colendum habebat: ſæpe interea mihi ſenex
Narrabat, ſe hunc neglegere cognatum ſuum
At quẽ virum? quem ego viderim in vita optumum.
Ge. Videas te, atq; illum, ut narras. Ph. abi in malum cru cem:
Nam ni ita eum exiſtumaſſem, nunquam tam graues
Ob hanc inimicitias caperem in uoſtram familiam,
Quam is aſpernatur nunc tam inliberaliter.

Ge.

Ge. Pergin' hero abſenti male loqui impuriſſime?
Ph. Dignum autem hoc illo eſt. G. ain' tandem carcer? D. Geta.
Ge. Bonorum extortor, legum contortor. D. Geta.
Ph. Reſponde. Ge. quis homo eſt? ehem. D. tace. Ge. abſenti tibi
Te indignas, ſeq; dignas contumelias
Nunquam ceſſauit dicere hodie. D obe, deſine.
Adoleſcens, primum abs te hoc bona venia peto,
Si tibi placere potis eſt, mihi ut reſpondeas:
Quem amicum tuum ais fuiſſe iſtum, explana mihi,
Et qui cognatum me ſibi eſſe diceret.
Ph. Proinde expiſcare, quaſi nõ noſſes. D. noſſem? Ph. ita.
De. Ego me nego. tu qui ais, redige ad memoriam.
Ph. Eho, tu ſobrinum tuum non noras? De. enicas:
Dic nomen. Ph. nomen? maxume. D. quid nunc taces?
Ph. Perij hercle, nomen perdidi. D. hẽ, quid ais? Ph. Geta,
Si meminiſti id quod olim dictum eſt, ſubijce. hem,
Non dico: quaſi non noris, tentatum aduenis.
D. Egon' autẽ tento? G. Stilpho Ph. atq; adeo, quid mea?
Stilpho eſt. D. quem dixti? Ph. Stilphonem inquam noueras?
De. Neque ego illum noram, neque mihi cognatus fuit
Quiſquam iſto nomine. Ph. ita ne? nõ te horum pudet?
At ſi talentum rem reliquiſſet decem.
De. Dij tibi male faciant. Ph. primus eſſes memoriter
Progeniem noſtrã uſq; ab auo atq; atauo proferens.
De. Ita ut dicis. ego tum ſi aduenìſſem, qui mihi
Cognata ea eſſet, dicerem: itidem tu face:

Cedo, qui eſt cognata? Ge. heus nr̃, rectè: heus tu caue.
Ph. Dilucide expediui, quibus me oportuit
Iudicibus: tum, ſi id falſum fuerat, filius
Cur non refellit? De. filium narras mihi?
Cuius de ſtultitia dici, ut dignum eſt, non poteſt.
Ph. At tu, qui ſapiens es, magiſtratus adi,
Iudicium de eadem cauſa iterum ut reddant tibi:
Quandoquidem ſolus regnas, & ſoli licet
Hic de eadem cauſa bis iudicum adipiſcier.
De. Etſi facta mihi iniuria eſt, ueruntamen
Potius quàm lites ſecter, aut quàm te audiam,
Itidem ut cognata ſi ſit, id quod lex iubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.
Ph. Ha, ha, hæ, homo ſuauis. De. quid eſt? num iniquom po
ſtulo?
An ne hoc quidem ego adipiſcar, qđ ius publicum eſt?
Ph. Ita ne tandem quæſo, ciuem vbi abuſu' ſis,
Mercedem dare lex iubet ei, atque amittere; an,
Vt ne quid turpe ciuis in ſe admitteret
Propter egeſtatem, proxumo iuſſa eſt dari,
Vt cum vno ætatem degeret; quod tu uetas?
D. Ita, proxumo quidem: at nos unde? aut quam ob rem?
P. ohe,
Actum, aiunt, ne agas. D. nõ agã? immo haud deſinã,
Donec perfecero hoc. Ph. ineptis. De. ſine modò.
Ph. Poſtremò tecum nihil rei nobis Demipho eſt.
Tuus eſt damnatus gnatus, non tu: nam tua
Præterierat iam ducendi ætas. De. omnia hæc
Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:

Aut

Aut quidem cum uxore hac ipſum prohibebo domo.
Ge. Iratus eſt. Ph. tute idem melius feceris.
De. Ita ne es paratus facere me aduorſum omnia
Infelix? Ph. metuit hic nos, tametſi ſedulò
Diſſimulat. Ge. bene habent tibi principia. Ph. quin, quod eſt
Ferundum fers? tuis factis dignum feceris,
Vt amici inter nos ſimus. De. egon' tuam expetam
Amicitiam? aut te uiſum, aut auditum velim?
Ph. Si concordabis cum illa, habebis, quæ tuam
Senectutem obl ctet: reſpice ætatem tuam.
D. Te oblectet: tibi habe. P. minue uerò iram. D. hoc ago:
Satis iam verborum eſt: niſi tu properans mulierem
Abducere, ego illam eijciam: dixi Phormio.
Ph. Si tu illam attigeris ſecus, quàm dignũ eſt liberam,
Dicam impingam tibi grandem: dixi Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. Ge. intellego.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINVS, CRITO.

D. QVANTA me cura, & ſolicitudine afficit
Gnatus, qui me & ſe hiſce impediuit nuptijs.
Neque mi in conſpectum prodit, ut ſaltem ſciam,
Quid de hac re dicat, quid ue ſit ſententiæ.
Abi tu, uiſe redierit ne iam, an nondum, domum.

Ge.Eo.De. Videtis quò in loco res hæc ſiet:
Quid ago? dic Hegio. He. ego Cratinum cenſeo,
Si tibi uidetur. De. dic Cratine. Cra. me ne vis?
De. Te. Cra. ego, quæ in rẽ tuam ſint, ea uelim ſacias mihi
Sic hoc uidetur. quod te abſente hic filius
Egit, reſtitui in integrum æquom eſt, & bonum:
Et id impetrabis. dixi. De. dic nunc Hegio.
He. Ego ſedulò hunc dixiſſe credo: uerum ita eſt,
Quòt homines, tot ſententiæ: ſuus cuique mos.
Mihi non uidetur, quod ſit factum legibus,
Reſcindi poſſe: & turpe inceptu eſt D. dic Crito.
Cri. Ego amplius deliberandum cenſeo:
Res magna eſt. He. nunquid nos uis? D feciſtis probè:
Incertior ſim multo, quàm dudum Ge. negant
Rediſſe. De. frater eſt expectandus mihi: is
Quod mihi dederit de hac re conſilium, id exequar.
Percontatum ibo ad portum, quoad ſe recipiat.
Ge. At ego Antiphonẽ quærã, ut, quæ acta hic ſunt ſciat.
Sed eccum ipſum video in tempore huc ſe recipere.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

Antipho, Geta.

A. ENIMVERO Antipho multimodis cum iſtoc animo uituperandus es.
Ita ne hinc abijſſe, & uitam tutandam dediſſe alijs tuam?
Alios tuam rem credidiſti, quàm te, animaduerſuros

vos magis?
Nam, ut ut erant alia, illi certè conſuleres, quæ nunc tuæ eſt domi:
Ne quid propter tuam fidē decepta pateretur mali:
Cuius nūc miſeræ ſpes, opesq́; ſunt in te uno oēs ſitæ.
Ge. Equidem here nos iam dudum hic te abſentem incuſamus, qui abieris.
An. Te ipſum quærebam. Ge. ſed ea cauſa nihilo magis defecimus.
An. Loquere obſecro, quonam in loco ſunt res & fortunæ meæ?
Nunquid patri ſubolet? Ge. nil etiam. An. ecquid ſpei porrò eſt? neſcio. An. ah.
Ge. Niſi Phædria haud ceſſauit pro te eniti. An. nihil fecit noui.
Ge. Tum Phormio itidem in hac re, ut in alijs, ſtrenuū hominem præbuit.
An. Quid is fecit? Ge. confutauit verbis admodum iratum patrem.
An. Heu Phormio. Ge. ego, quod potui porrò. An. mi Geta, omnes uos amo.
Ge. Si ſeſe habent principia, ut dico: adhuc tranquilla res eſt:
Manſurusq́ue patruum pater eſt, dum huc adueniat. An. quid cum? Ge aiebat,
De eius conſilio velle ſeſe facere, quod ad hanc rem attinet.
An. Quantus metus eſt mihi, venire huc ſaluom nunc patruum Geta:

Nam, vt audio, per vnam eius aut viuam aut moriar ſententiam.

Ge. Phędria tibi adeſt. An. vbinam? Ge. eccum à ſua palæſtra exit foras.

ACTVS TERTII SCENA II.

PHÆDRIA, DORIO, ANTIPHO, GETA.

Ph. DORIO, *audi obſecro. Do. non audio. Ph. parumper. Do quin omitte me.*

Ph. Audi, quod dicam. Do. at enim tædet iam audire eadem millies.

Ph. At nũc dicã, quod lubẽter audias. D. loquere, audio.

Ph. Nequeo te exorare, ut maneas triduum hoc? quò nunc abis?

Do. Mirabar, ſi tu mihi quidquam afferres noui.

An. Hei, metuo lenonem, ne quid ſuo ſuat capiti. Ge. idem ego metuo.

Ph. Non mihi credis? Do. hariolare. Ph. ſin fidem do. Do. fabulæ.

Ph. Feneratũ iſtuc beneficiũ tibi pulchrè dices. Do. logi,

Ph. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc eſt. Do. ſomnium.

Ph. Experiere, nõ eſt longum. Do. cantilenã eandẽ canis.

Ph. Tu mihi cognatus, tu amicus, tu parens, Do. garris modò.

Ph. Adeo ne ingenio eſſe duro te, atque inexorabili,
Vt neque miſericordia, neque precibus molliri queas?

Do. Adeon' te eſſe incogitantẽ atq; impudẽtẽ Phædria,

Vt phaleratis dictis ducas me,& meã ductes gratis?
An.Miſeritum eſt.Ph.hei veris vincor. Ge.quàm ſimilis uterque eſt ſui?
Ph.Neq;, alia Antipho cũ occupatus eſſet ſolicitudine,
Tum eſſe hoc mi obiectum malum? An.ah, quid iſtuc autem eſt Phædria?
Ph.O fortunatiſſime Antipho. An.ego ne? Ph.qui quod amas, domi eſt;
Nec cum huiu' modi vnquam vſus venit vt conflicta res malo.
An.Mibi domi eſt? immo,qđ aiũt, aurib' teneo lupũ:
Nam neque, ut amittam à me,inuenio, neque,uti retineam, ſcio.
Do.Ipſum iſtuc mihi in hoc eſt. A.eia, ne parũ leno ſies.
Nam quid hic confecit? Ph.hiccine? quod homo inhumaniſſimus:
Pamphilam meam uendidit.Ge.quid? vendidit? An. ain' uendidit?
Ph.Vendidit.Do.quàm indignum facinus, ancillam ære emptam ſuo.
Ph.Nequeo exorare, vt maneat, & illo cum vt mutet (fidem,
Triduum hoc,dum id,quod eſt promiſſum, ab amicis argentum aufero.
Si non tum dedero, unam præterea horam ne oppertus ſies.
Do.Obtundis. An.haud longum eſt quod orat, Dorio: exoret, ſine:
Idem hoc tibi,quod bene promeritus fueris, conduplicauerit.

Do.Verba iſtæc ſunt. An.Pamphilam ne hac vrbe priuari ſines?

Tum tu præterea horũ amorẽ diſtrahi poterin' pati?

Do.Neque ego, neque tu. Ge.dij tibi omnes id, quod eſt dignum, duint.

Do.Ego te complureis aduorſũ ingeniũ meũ menſes tuli

Pollicitantem, & nil ferentem, flentem:nunc contrà, omnia

Repperi, qui det, neque lacrumet:da locũ melioribus:

An.Certè hercle, ſatis ſi commemini, tibi quidem eſt olim dies,

Quam ad dares huic, præſtituta. Ph. factum. Do. num ego iſtuc nego?

An.Iam ne ea præterijt? Do.non, verum ei hæc anteceſſit. An.non pudet

Vanitatis? Do.minime, dum ob rem. Ge.ſterquiliniũ. Ph.Dorio,

Ita ne tandem facere oportet? D ſic ſum:ſi placeo, vte re.

An.Siccine hunc decipis? D.immo enimuero Antipho hic me decipit:

Nam hic me huiuſmodi ſcibat eſſe: ego hunc eſſe aliter credidi.

Iſte me fefellit:ego iſti nihilo ſum aliter, ac fui.

Sed ut ut hæc ſunt, tamen hoc faciam:cras mane argentum mihi

Miles ſe dare dixit: ſi mihi prior tu attuleris Phædria,

Mea lege utar, ut potior ſit, qui prior ad dandum eſt. Vale.

ACTVS

ACTVS TERTII SCENA III.

PHÆDRIA, ANTIPHO, GETA.

Ph. QVID *faciam? unde ego nunc tam ſubitò huic argentum inueniam miſer, Cui minu' nihilo eſt? quòd ſi hic potuiſſet nunc exorarier*
Triduum hoc, promiſſum fuerat. An. ita ne hunc patiemur Geta
Fieri miſerũ, qui me dudũ, ut dixti, adiurit comiter?
Quin, cum opus eſt, beneficium rurſum ei experimur reddere?
Ge. Scio equidem hoc eſſe æquom. An. age ergo, ſolus ſeruare hunc potes.
Ge. Quid faciam? An. inuenias argentum. Ge. cupio: ſed id vnde, edoce.
An. Pater ad eſt hic. Ge. ſcio: ſed quid tum? An. ah, dictum ſapienti ſat eſt.
Ge. Ita ne? An. ita. G. ſanè hercle pulchrè ſuades: etiam tu hinc abis?
Non triumpho, ex nuptijs tuis, ſi nil nanciſcor mali.
Ni etiam nunc me huius quærere cauſa in malo iubeas crucem?
An. Verum hic dicit. Ph. quid? ego uobis Geta alienus ſum? Ge. haud puto:
Sed parum ne eſt, omnibu' quòd nunc nobis ſuccenſet ſenex,
Ni inſtigemus etiam, ut null' locu' relinquatur p̃ci?
Ph. Alius ab oculis meis illã in ignotũ abducet locum?

Hem,

Hem,dum igitur licet, dumq́; adſum, loquimini mecum Antipho:
Contemplamini me. An.quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.
Ph.Quoquò hinc aſportabitur terrarũ,certũ eſt perſequi
Aut perire.Ge.dij bene vortant, quod agas; pedetentim tamen.
An.Vide, ſi quid opis potes adferre huic. Ge. ſi quid? quid?An.quære obſecro,
Ne qd plus minus ve faxit, qđ nos poſt pigeat Geta.
Ge.Quæro: ſaluos eſt,ut opinor: uerũ enim metuo malũ.
An.Noli metuere: unà tecum bona, mala tolerabimus.
Ge.Quantum argenti opus eſt tibi? loquere.Ph.ſolæ triginta minæ. (lis eſt.
Ge.Triginta?hui,percara eſt Phædria. Ph.iſtæc verò vi
Ge.Age,age,inuentas reddam. Ph.ò lepidum caput.Ge. aufer te hinc.Ph.iam opus eſt.
Ge.Iam feres.ſed opu' eſt mihi Phormionem adiutorem ad rem hanc dari.
An.Præſto eſt:audaciſſimè oneris qduis ipone,& feret:
Solus eſt hõ amico amicus.G. eamus ergo ad eũ ocy.*
Ph.Abi verò:dic,præſto ut ſit domi.
An.Nunquid eſt, quod mea opera vobis opu' ſit?Ge.nil verum abi domum, &
Illam miſeram, quam ego nunc intus ſcio eſſe exanimatam metu,
Cõſolare:ceſſas? A.nihil eſt,æque quod faciã lubens:
Ph.Qua uia iſtuc facies? Ge.dicam in itinere: modò te hinc amoue.

ACTVS

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

DEMIPHO, CHREMES.

De. QVID? *qua profectus cauſa hinc es Lemnum Chremes?*
Adduxtin' tecum filiam? Ch.non.De.quid ita non?
Ch.Poſtquam videt me eius mater hic eſſe diutius,
Simul autem non manebat ætas uirginis
Meam neglegentiam : ipſam cum omni familia ad
Me profectam eſſe aiebant. De.quid illic tam diu
Quæſo igitur commorabare, ubi id audiueras?
Ch.Pol me detinuit morbus D.vnde? aut qui? C.rogas?
Senectus ipſa eſt morbus : ſed veniſſe eas
Saluas audiui ex nauta, qui illas vexerat.
De.Quid gnato obtigerit me abſente, audiſtin' Chreme?
Ch.Quod quidem me factum conſilij incertum facit :
Nam hanc conditionem ſi cui tulero extraneo,
Quo pacto,aut vnde mihi ſit, dicendum ordine eſt.
Te mihi fidelem eſſe æque, atque egomet ſum mihi,
Scibam: ille ſi me alienus affinem uolet,
Tacebit; dum intercedet familiaritas :
Sin ſpreuerit me;plus, quàm opus eſt ſcito, ſciet :
Vereorq́;, ne vxor aliquà hoc reſciſcat mea.
Quòd ſi fit,ut me excutiam, atque egrediar domo,
Id reſtat: nam ego meorum ſolus ſum meus.
De.Scio ita eſſe, & iſtæc mihi res ſolicitudini eſt:
Neque defetiſcar unquam adeo experirier,
Donec tibi id,quod pollicitus ſum, effecero.

ACTVS

ACTVS QVARTI SCENA II.

GETA.

EGo *hominem callidiorem uidi neminem,*
Quàm Phormionẽ. venio ad hoĩem, vt dicerẽ
Argento opus eſſe, & id quo pacto fieret:
Vix dum dimidium dixeram, intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quærebat ſenem:
Dijs gratias agebat, tempus ſibi dari,
Vbi Phædriæ ſe oſtenderet nihilo minus
Amicum eſſe, quàm Antiphoni. hominem ad forum
Iuſſi opperiri: eò me eſſe adducturum ſenem.
Sed eccum: quis eſt vlterior? at at Phædriæ
Pater uenit: quid pertimui autem bellua?
An quia, quos fallam, pro uno duo ſunt mihi dati?
Commodius eſſe opinor duplici ſpe utier.
Petam hinc, unde à primo inſtitui: is ſi dat, ſat eſt:
Si ab hoc nil fiat, tum hunc adoriar hoſpitem.

ACTVS QVARTI SCENA III.

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

An. EXPECTO, *quàm mox recipiat huc ſeſe Ge.*
Sed patruum cum patre uideo aſtantem. hei mihi,
Quàm timeo, aduentus huius quò impellat patrem.
Ge. Adhibo hoſce: o noſter Chremes. Ch. ſalue Geta

Ge.

Ge.Venire ſaluom uolupe eſt. Ch.credo: Ge.quid agitur?
Ch.Multa aduenienti, ut fit, noua hic compluria.
Ge.Ita de Antiphone audiſtin' quæ facta? Ch omnia.
Ge.Tun' dixeras huic? facinus indignum Chreme,
Sic circumiri. De. cum hoc id agebam commodum.
Ge.Nam hercle ego quoque id quidē mecū agitās ſedulò,
Inueni, opinor, remedium huic rei D quid Geta?
Quod remedium? G.ut abij abs te, fit fortè obuiam
Mihi Phormio.Ch.q Phormio? Ge.is, q iſtāc.Ch.ſcio.
Ge.Viſum eſt mihi, ut eius tentarem ſententiam.
Prendo hominem ſolum: cur non, inquam, Phormio
Vides, inter uos ſic hæc potius cum bona
Vt componantur gratia, quàm cum mala?
Heru' liberalis eſt, & fugitans litium:
Nam ceteri quidem hercle amici omnes modò
Vno ore auctores fuere, ut præcipitem hanc daret.
An.Quid hic cœptat? aut quò euadet hodie? G.an legibus
Daturum pœnas dices, ſi illam eiecerit?
Iam id exploratum eſt: eia, ſudabis ſatis,
Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia eſt.
Verum pone eſſe uictum eum: at tandem tamen
Non capitis eius res agitur, ſed pecuniæ.
Poſtquam hominem his uerbis ſentio mollirier,
Soli ſumus nunc, inquam, hic. ego dic, quid uelis dari
Tibi in manum, ut herus his deſiſtat litibus,
Hæc hinc faceſſat, tu moleſtus ne ſies?
An.Satin' illi dij ſunt propitij? Ge.nam ſat ſcio,
Si tu aliquam partem æqui, boniq; dixeris,
Vt ille eſt bonus uir, tria non commutabitis

Verba

Verba hodie inter vos. D. quis te iſtæc iuſſit loqui?

Ch. Immo non potuit melius peruenirier

Eò, quò nos volumus. A occidi. Ch. perge eloqui.

G. At primo homo inſanibat. Ch. cedo, quid poſtulat?

G. Quid? nimium: quantum libuit. Ch dic. Ge. ſi quis daret

Talentũ magnum. Ch. immo malũ hercle: ut nil pudet.

Ge. Quod dixi adeo ei: quæſo, quid ſi filiam

Suam unicam locaret? parui rettulit

Non ſuſcepiſſe: inuenta eſt, quæ dotem petat.

Ut ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias?

Hæc denique eius fuit poſtrema oratio:

Ego, inquit, iam à principio amici filiam,

Ita ut æquom fuerat, uolui uxorem ducere:

Nam mihi ueniebat in mentem eiu' incommodum,

In ſeruitutem pauperem ad ditem dari:

Sed mihi opus erat, ut apertè tibi nunc fabuler,

Aliquantulum quæ afferret, qui diſſoluerem

Quæ debeo: etiam nunc, ſi uolt Demipho

Dare, quantum ab hac accipio, quæ ſponſa eſt mihi,

Nullam mihi malim, quàm iſtanc, uxorem dari.

An. Utrum ſtultitia facere ego hunc, an malitia

Dicam, ſcientem, an imprudentem, incertu' ſum.

De. Quid, ſi animã debet? Ge. ager oppoſitu'ſt pignori ob

Decem minas, inquit. D. age age. iam ducat: dabo.

Ge. Aediculæ item ſunt ob decem alias. De. hoi hui.

Nimium eſt. Ch. ne clama: petito haſce à me decem.

Ge. Uxori emunda ancillula: tum autem pluſcula

Supellectile opus eſt, opu' ſumptu ad nuptias:

His rebus pone ſanè, inquit, decem minas.

De. Sexcentas proin potius ſcribito iam mihi dicas:
Nil do: impuratus me ille ut etiam irrideat?
Ch. Queſo, ego dabo, quieſce: tu modò filius
Fac ut illam ducat, nos quam uolumus. An. hei mihi
Geta, occidiſti me tuis fallacijs.
Ch. Mea cauſa eijcitur: me hoc æquom eſt amittere.
Ge. Quantum potes, me certiorem, inquit, face,
Si illam dant, hanc ut mittam, ne incertus ſiem:
Nam illi mihi dotem iam conſtituerunt dare.
Ch. Iam accipiet: illis repudium renunciet,
Hanc ducat. De. quæ quidem illi res uortat male.
Ch. Opportunè adeo nunc mecum argentum attuli,
Fructum, quem Lemni uxoris reddunt prælia:
Id ſumam: uxori, tibi opus eſſe, dixero.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

ANTIPHO, GETA.

A. GETA. *Ge. hem. An. quid egiſti? Ge. emunxi argento ſenes.*
A. Satin' eſt id? G. neſcio hercle: tantum iuſſu' ſum.
An. Eho verbero, aliud mihi reſpondes, ac rogo?
Ge. Quid ergo narras? An. quid ego narrem? opera tua ad
Reſtim mihi quidem res redijt planiſſume:
Vt te quidam omnes dij, deæq;, ſuperi, inferi
Malis exemplis perdant hem, ſi quid uelis,
Huic mandes, qui te ad ſcopulum è tranquillo inferat.
Quid minus utile fuit, quàm hoc ulcus tangere,
Aut nominare uxorem? iniecta eſt ſpes patri,
Poſſe illam extrudi. cedo, nunc porrò Phormio

Dotem ſi accipiet, uxor ducenda eſt domum:
Quid fiet? Ge. enim non ducet. An. noui: ceterum
Cum argentum repetent, noſtra cauſa ſcilicet
In neruom potius ibit Ge. nihil eſt Antipho,
Quin male narrando poſſit deprauarier.
Tu id, quod boni eſt, excerpis: dicis, quod mali eſt.
Audi nunc contrà iam. ſi argentum acceperit,
Ducenda eſt uxor, ut ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandis nuptijs,
Vocandi, ſacrificandi dabitur paululum:
Interea amici, quod polliciti ſunt, dabunt:
Id ille iſtis reddet. A. quam ob rem? aut quid dicet? G.
rogas?
Quot res? poſt illa monſtra euenerunt mihi:
Introijt in ædes ater alienus canis,
Anguis per impluuium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus,
Haruſpex vetuit ante brumam aliquid noui
Negoti incipere; quæ cauſa eſt iuſtiſſima.
Hæc fiet. An. vt modò fiant. Get. me uide.
Pater exit: abi, dic, eſſe argentum, Phædriæ,

ACTVS QVARTI SCENA V.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

D. QVIETVS *eſto iniquam: ergo curabo, ne quid uerborum duint.*
Hoc temere nunquam amittam ego à me,
Quin mihi teſtes adhibeam,

Cùm

Cum dem:&, quam ob rem dem, commemorabo. Ge. vt cautus eſt, ubi nil opu' ſt.
Ch. Atqui ita opus eſt facto: at matura, dum lubido eadem hæc manet:
Nam ſi altera illa magis inſtabit, forſitan nos reijciat.
De. Rem ipſam putaſti. De. duc me ad eum ergo. Ge. non moror. Ch. ubi hoc egeris,
Tranſito ad uxorem meam, ut conueniat hanc prius, quàm hinc abit:
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne ſuccẽſeat;
Et magis eſſe illum idoneum, qui ipſis ſit familiarior;
Nos noſtro officio nihil egreſſos eſſe; quãtũ is uoluerit,
Datum eſſe dotis. De. quid, malum, tua id referet? C. magni Demipho.
De. Non ſat, tuum officium te feciſſe, ſi non id fama approbat?
Ch. Volo ipſius quoq; uolũtate hoc fieri, ne ſe eiectã putet.
De. Idem ego iſtuc facere poſſum. Ch. mulier mulieri magi' congruet.
De. Rogabo. Ch. ubi nũc illas ego reperire poſſim, cogito.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

SOPHRONA, CHREMES.

S. QVID *agam? quem amicum inueniam mihi miſera? aut cui conſilia*
Hæc referam? aut unde nunc mihi auxilium petam? nam uereor,

Hera ne ob meum ſuaſum indignè iniuria afficiatur:
Ita patrem adoleſcentis facta hæc tolerare audio violenter.
C.*Nam quæ hæc eſt anus exanimata, à fratre quæ egreſſa eſt meo?*
So.*Quod, vt facerem, me egeſtas impulit; cum ſcirem infirmas*
Haſce eſſe nuptias; ut id conſulerem, interea uita
Vt in tuto foret. Ch.*certè ædepol, niſi me animus fallit,*
Aut parũ oculi proſpiciunt, meæ nutricẽ gnatæ video.
So.*Neque ille inueſtigatur.* Ch.*quid agam?* So.*qui eſt eiu' pater.* Ch.*adeon',*
An maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognoſco? So.*quòd ſi eum nunc*
Reperire poſſim, nihil eſt, quod uerear. Ch.*ea ipſa eſt. conloquar.*
So.*Quis hic loquitur?* Ch.*Sophrona.* S.*& meum nomen nominat?* Ch.*ad me reſpice.*
So.*Dij obſecro uos: eſt ne hic Stilpho?* Ch.*non* So.*negas?*
C.*Concede hinc paululum à foribus iſtorſum ſodes Sophrona*
Ne me iſtoc poſthac nomine appellaſſis. So.*quid? non is obſecro es,*
Quem ſemper te eſſe dictitaſti? Ch.*ſt.* So.*quid has me tuis fores?*
Ch *Concluſam hic habeo uxorem ſæuam: verum iſtoc de nomine*
Eo perperã olim dixi', ne uos fortè imprudentes foris

Effu-

Effutiretis,atq; id porrò aliquà vxor mea reſciſceret.
So.Hem iſtoc pol nos te hic inuenire miſeræ nunquam potuimus.
Ch.Eho dic mihi, quid tibi rei eſt cum familia hac, unde exis? aut ubi
Illæ ſunt? So. miſeram me.Ch.hem quid eſt? viunnt ne? So.uiuit gnata.
Matrem ipſam ex ægritudine miſeram mors conſecuta eſt:
Ch.Male factum.So.ego autem,quæ eſſem anus deſerta, egens,ignota,
Vt potui uirginem nuptum locaui huic adoleſcenti,
Harum qui eſt dominus ædium.Ch.Antiphoni ne? S. hem iſti ipſi.Ch. quid?
Duas ne is uxores habet? So.au obſecro,unam ille,quidem hanc ſolam.
Ch.Quid illa altera, quæ dicitur cognata? So.hæc ergo. eſt. Ch. quid ais?
So.Compoſito eſt factum, quo modo hanc amans habere poſſet
Sine dote.Ch.dij voſtrã fidẽ, quàm ſæpe fortè temere
Eueniunt,quæ non audeas optare? offendi adueniens,
Quicum uolebã,atque ut uolebam,conlocatam filiam.
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam, ut fieret,
Sine noſtra cura maxuma, ſua cura hæc ſola fecit.
So.Nũc quid facto eſt opus,vide.pater adoleſcẽtis uenit,
Eumq; animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. C. nihil pericli eſt.

Sed per deos atque homines,meam eſſe hanc,caue reſciſcat quiſquam.

So.Nemo ex me ſcibit.C.ſequere me:intus cetera audies.

ACTVS QVINTI SCENA II.

DEMIPHO, GETA.

D. NOS *noſtrapte culpa facimus,ut malos expediat eſſe,*

Dum nimium dici nos bonos ſtudemus & benignos.

Ita fugias,ne præter caſam, aiunt.non ne id ſatis erat,

Accipere ab illo iniuriam? etiam argentum eſt vltro obiectum ei,

Vt ſit qui uiuat, dum aliquid aliud flagitij conficiat.

Ge.Planiſſume.De.his nunc præmium eſt,qui recta praua faciunt.

Ge.Veriſſime. D. ut ſtultiſſime quidē illi rem geſſerimus.

Ge.Modò ut hoc conſilio poſſiet diſcedi, ut iſtam ducat.

De.Etiam ne id dubium eſt? Ge.haud ſcio hercle,ut homo eſt, an mutet animum.

D.Hem,mutet autem? Ge.neſcio: uerum,ſi fortè, dico.

De.Ita faciam, ut frater cenſuit; uxorem huc eiu' adducam,

Cum iſta ut loquatur.abi Geta: prænuncia hanc uenturam.

Ge.Argentum inuentum eſt Phædriæ: de iurgio ſiletur,

Prouiſum eſt, ne in præſentia hæc hinc habeat: quid

nunc

nunc porrò?

Quid fiet?in eodem luto hæſitas: vorſuram ſoluis

Geta,præſens quod fuerat malum,in diem abijt: plagæ creſcunt,

Niſi proſpicis.nunc hinc domum ibo, ac Phaniū edocebo,

Ne quid vereatur Phormionem, aut eiu' orationem.

ACTVS QVINTI SCENA III.

DEMIPHO, NAVSISTRATA, CHREMES.

De. AGEDVM, *vt ſoles Nauſiſtrata, fac illa ut placetur nobis:*

Vt ſua uoluntate id,quod eſt faciundum, faciat. Na. *faciam.*

De.*Pariter nunc opera me adiuues, ac dudum re opitulata es.*

Na.*Factum uolo:ac pol queo minu' uiri culpa, quàm me dignum eſt.*

De.*Quid autem?* Na.*quia pol mei patris benè parta indiligenter*

Tutatur:nam ex his prædijs talenta argenti bina

*Capiebāt ſtatim. hem, uir uiro quid præſtat.*De.*bina quæſo?*

Na.*Ac rebus uilioribu' multò, tamē talenta bina.* D.*hui.*

Na.*Quid hæc videntur?* De.*ſcilicet.* Na. *uirum me natam uellem:*

Ego oſtenderem.De.certè ſcio.Na.quo pacto.De.parce ſodes,

Vt poſſis cum illa: ne te adoleſcens mulier defatiget.

Na.Faciam, ut iubes: ſed meum uirum abs te exire uideo.Ch.hem Demipho,

Iam illi datum eſt argentum?De.curaui illico. Ch.nollem datum.

Hei,video vxorem:penè plus, quàm ſat erat. De.cur nolles Chreme?

Ch.Iam rectè. De quid tu? ecquid locutus cum iſta es, quam obrem hanc ducimus?

Ch.Tranſegi.De.quid ait tandem?Ch.adduci non poteſt. De.quid non poteſt?

Ch.Quia uterque vtrique eſt cordi.De.quid iſtuc noſtra? Ch.magni. præter hæc,

Cognatam comperi eſſe nobis.De.quid?deliras? Ch.ſic erit:

Non temere dico: redi mecum in memoriam.De.ſati' ne ſanus es?

Na.Au,obſecro uide,ne in cognatam pecces.De.non eſt. Ch.ne.nega: *(norat patrem?*

Patri' nomen aliud dictum eſt: hoc tu erraſti.D.non

Ch.Norat.De.cur aliud dixit? Ch.nunquam hodie conces mihi, neque

Intelleges? De.ſi tu nil narres.Ch.pergis? Na. miror quid hoc ſiet.

De.Equidem hercle neſcio.Ch.vin' ſcire? at ita me ſeruet Iuppiter,

Vt propior illi,quàm ego ſum,ac tu, nemo eſt homo.

De.

De. dij voſtram fidem:
Eamus ad ipſam vnà omnes nos: aut ſcire, aut neſcire hoc uolo. Ch. ah.
De. Quid eſt? C. ita ne paruam mihi fidem eſſe apud te?
De. uin' me credere?
Vin' ſatis q̃ſitũ mihi iſtuc eſſe? age fiat. quid illa filia
Amici noſtri, quid futurum eſt? Ch. rectè. De. hanc igitur mittimus?
Ch. Quid ni? De. illa maneat? Ch. ſic. De. ire igitur tibi licet Nauſiſtrata.
Na. Sic pol commodius eſſe in omnes arbitror, quàm vt cœperas,
Manere hanc: nam perliberalis uiſa eſt, cũ uidi, mibi.
De. Quid iſtuc negotij eſt? Ch. iam ne operuit oſtium? De. iam. Ch. ò Iuppiter,
Dij nos reſpiciunt: gnatam inueni nuptam cum tuo filio. De. hem,
Quo pacto id potuit? Ch. non ſatis tutus eſt ad narrandum hic locus.
De. At tu intro abi. heus, ne filij noſtri quidem hoc reſciſcant, uolo.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

ANTIPHO.

An. LAETVS *ſum, vt vt meæ res ſeſe habent, fratri obtigiſſe quod volt.*
Quam ſcitum eſt, eiuſmodi parare in animo cupiditates,

Quas, cum res aduorſæ ſient, paulo mederi poſſis.
Hic ſimul argentum repperit, cura ſeſe expediuit:
Ego nullo poſſum remedio me euoluere ex his turbis,
Quin, ſi hoc celetur, in metu; ſin patefit, in ꝓbro ſim.
Neq; me domũ nũc reciperẽ, ni mihi eſſet ſpes oſtẽſa
Huiuſce habendæ. ſed vbinam Getam inuenire poſſum, ut,
Rogem, quod tempus conueniendi patris me capere iubeat?

ACTVS QVINTI SCENA V.

PHORMIO, ANTIPHO.

Ph. ARGENTVM *accepi, tradidi lenoni: abduxi mulierem:*
Curaui, propria ea Phædria ut poteretur: nam emiſſa eſt manu:
Nunc una res mihi etiam reſtat, quæ eſt conficiũda, otium
A ſenibus ad potandum vt habeam: nam aliquot hos ſumam dies.
An: Sed Phormio eſt: quid ais? Ph. quid? An. quidnam nunc facturus Phædria?
Quo pacto ſatietatem amoris ait ſe velle ſumere?
Ph. Viciſſim parteis tuas acturus eſt. An. quas? Ph. vt fugitet patrem:
Te ſuam rogauit rurſum ut ageres cauſam, ut pro ſe diceres:

Nam

Nã potaturus eſt apud me: ego me ire ſenibus Suniũ
Dicam ad mercatum, ancillulam emptum, quam dudum dixit Geta:
Ne, cum hic non uideant me, conficere credant argentum ſuum.
Sed oſtium concrepuit abs te. An. vide, quis egreditur. Ph. Geta eſt.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

Ge. O FORTVNA, *o fors fortuna, quantis commoditatibus,*
Quàm ſubito hero meo Antiphoni ope veſtra hunc oneraſtis diem?
An. Quidnam hic ſibi volt? Ge. nosq; amicos eiu' exoneraſtis metu?
Sed ego nunc mihi ceſſo, qui non humerum hunc onero pallio;
Atque hominem propero inuenire, ut hæc, quæ contigerint, ſciat?
An. Num tu intellegi', quid hic narret? Ph. num tu?
An. nil. P. tantundem ego.
Ge. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc ſunt. An. heus Geta. Ge. hem tibi.
Num mirum, aut nouum eſt, reuocari, curſum cum inſtitueris? An. Geta.
Ge. Pergit, hercle nunquam tu tuo odio vinces me. An.
non

non manes?

Ge.Vapulabis.curialis vernula eſt, qui me uocat.

An.Id tibi quidem iam fiet, niſi reſiſtis, uerbero.

Ge.Familiariorem oportet eſſe hunc, qui minitat malum:
Sed is ne eſt quem quæro,an nõ? ipſu' eſt.Ph.congredere actutum. An quid eſt?

G.O omnium, quantum eſt, qui viuant,hominum homo honoratiſſime:
Nam ſine controuerſia à dijs ſolus diligere Antipho.

An.Ita uelim:ſed qui iſtuc credam ita eſſe,mihi dici velim.

Ge.Satin' eſt, ſi te delibutum gaudio reddo? An.enicas.

Ph.Quin tu hinc pollicitationes aufer,&,quod fers, cedo.Ge.oh,
Tu quoque hic aderas Phormio? Ph.aderam: ſed ceſſas? Ge.accipe,hem:
Vt modò argentum dedimus tibi apud forum, recta domum
Sumu' profecti: interea mittit herus me ad vxorem tuam.

An.Quamobrem? G.omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem eſt Antipho.
Vbi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Media:
Pone apprehendit pallio,reſupinat: reſpicio:rogo,
Quamobrem retineat me: ait eſſe vetitum intro ad heram accedere:
Sophrona modò fratrem huc,inquit, ſenis introduxit Chremem,

Eumq;

Eumq; nunc eſſe intus cum illis. hoc vbi ego audiui, ad fores

Suſpenſo gradu placide ire perrexi: acceſſi: aſtiti:

Aiam cõpreſſi aurẽ admoui: ita aĩum cœpi attẽdere,

Hoc modo ſermonem captans. An. euge. Geta. G. hic pulcherrimum

Facinus audiui: itaq; penè hercle exclamaui gaudio.

Ph. Quod? Ge. quodnam arbitrare? An. neſcio. Ge. atqui mirificiſſimum:

Patruus tuus eſt pater inuentus Phanio uxori tuæ. An. hem,

Quid ais? G. cum eiu' olim conſueuit matre in Lemno clanculum.

Ph. Somnium: vtin' hæc ignoraret ſuum patrem? Ge. aliquid credito

Phormio eſſe cauſæ: ſed me cenſen' potuiſſe omnia

Intellegere extra oſtium, intus quæ inter ſeſe ipſi egerint?

Ph. Atque hercle ego quoque illam audiui fabulam. Ge. immo etiam dabo,

Quo magis credas. patruus interea inde huc egreditur foras:

Haud multo poſt cum patre idem recipit ſe intro denuo:

Ait uterque tibi poteſtatem eius habendæ ſe dare:

Denique ego ſum miſſus, te ut requirerem, atque adducerem.

An. Hem, quin ergo? rape me: ceſſas? Ge. fecero. An. o mi Phormio

Vale.

Vale. Ph. vale Antipho: bene, ita me dij ament, factũ:
& gaudeo.
Ph. Tantam fortunam de improuiſo eſſe his datam?
Summa eludendi occaſio eſt mihi nunc ſenes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam,
Ne cuiquam ſuorum æqualium ſupplex ſiet:
Nam idem hoc argentum ita vt datum eſt ingratijs,
His datum erit: hoc qui cogam, re ipſa repperi.
Nunc geſtus mihi, voltusq; eſt capiundus nouus,
Sed hinc concedam in angiportum hunc proxumum:
Inde hiſce oſtendam me, ubi erunt egreſſi foras:
Quò me aſſimularam ire ad mercatum, non eo.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

De. DIis magnas meritò gratias habeo, atq; ago
Quando euenere hæc nobis frater ꝓſpere.
Quantũ poteſt, nunc conueniendus Phormio eſt,
Priuſquam dilapidet noſtras triginta minas,
Vt auferamus. Ph. Demiphonem, ſi domi eſt,
Viſam: ut quod. De. at nos ad te ibamus Phormio.
Ph. De eadẽ hac fortaſſe cã? De. ita hercle. Ph. credidi.
Quid ad me ibatis? ridiculum: an veremini,
Ne non id facerem, quod recepiſſem ſemel?
Heus, quanta quanta hæc mea paupertas eſt, tamen
Adhuc curaui vnum hoc quidem, ut mi eſſet fides.
Ch. Eſt' ne ea ita, ut dixi, liberalis? De. oppidò.

Ph. Ita-

Ph.Itaque ad uos uenio nunciatum Demipho.
Paratum me eſſe: vbi uoltis,uxorem date.
Nam omnes poſthabui mihi res,ita uti par fuit,
Poſtquam,tantopere id uos uelle,animũ aduorteram.
De.At hic dehortatus eſt me, nẽ illam tibi darem:
Nam qui rumor erit populi, inquit, ſi id feceris?
Olim cum honeſtè potuit,tum non eſt data:
Nunc uiduam extrudi,turpe eſt:fermè eadem omnia,
Quæ tute dudum coram me incuſaueras.
Ph.Satin' ſuperbe illuditis me? De.qui? Ph.rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere.
Nam quo redibo ore ad eam,quam contempſerim?
Ch. Tum autem Antiphonem uideo ab ſeſe amittere
Inuitum eam, inque.De.tum autem uideo filium
Inuitum ſanè mulierem ab ſe amittere.
Sed tranſi ſodes ad forum, atque illud mihi
Argentum iube rurſum reſcribi Phormio.
Ph.Quod? næ ego perſcripſi porrò illis, quibu' debui.
De.Quid igitur fiet? Ph.ſi uis mihi uxorem dare,
Quam deſpondiſti,ducam,ſin eſt, ut uelis
Manere apud te illam,hic dos maneat Demipho:
Nam non eſt æquom me propter uos decipi;
Cum ego ueſtri honoris cauſa repudium alteri
Remiſerim, quæ tantundem dotis dabat.
De. I hinc in malam rem cum iſtac magnificentia
Fugitiue:etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeo? P. iritor.D. tu ne hanc duceres,
Si tibi data eſſet? Ph fac periculum.De:ut filius
Cum illa habitet apud te, hoc veſtrum conſilium fuit.

Ph.Quæſo,quid narras? D.quin tu mihi argentum cedo.
Ph.Immo uero tu uxorem cedo. De.in ius ambula.
Ph.In ius? enimuero ſi porrò eſſe odioſi pergitis.
De.Quid facies? Ph.ego ne? uos me indotatis modò
Patrocinari fortaſſe arbitramini:
Etiam dotatis ſoleo.Ch.quid id noſtra? Ph.nihil.
Hic quandam noram, cuius vir uxorem.Ch.hem.De. quid eſt?
Ph.Lemni habuit aliã. Ch.nullus ſum. Ph. ex qua filiam
Suſcepit: & eam clam educat.Ch.ſepultu' ſum.
Ph.Hæc adeo illi iam denarrabo.Ch.obſecro,
Ne facias.Ph.oh,tun' is eras? De.ut ludos facit.
Ch.Miſſum te facimus.Ph.fabulæ.Ch. quid uis tibi?
Argentum quod habes, condonamus te.Ph.audio:
Quid uos, malum, ergo me ſic ludificamini
Inepti uoſtra puerili ſententia?
Nolo,uolo:volo,nolo rurſum:cedo,cape:
Quod dictũ,indictũ eſt: qđ modò erat ratũ, irritũ eſt.
Ch.Quo pacto,aut unde hæc hic reſciuit? De.neſcio,
Niſi,me dixiſſe nemini, id certò ſcio.
Ch.Monſtri, ita me dij ament, ſimile.Ph.inieci ſcrupulum.De.hem,
Hiccine ut à nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam aperte irridens? emori hercle ſatius eſt:
Animo uirili præſentiq; ut ſis,para.
Vides tuum peccatum eſſe elatum foras,
Neque iam id celere poſſe te uxorem tuam:
Nunc quod ipſa ex alijs auditura ſit Chreme,
Id noſmet indicare placabilius eſt.

Tum

Tum hunc impuratum poterimus noſtro modo
Vlciſci.Ph.at at,niſi mihi proſpicio,hæreo:
Hi gladiatorio animo ad me affectant uiam.
Ch.At uereor,ut placari poſſit.De.bono animo es:
Ego redigam uos in gratiam,hoc fretus Chreme,
Cum è medio exceſſit, unde hæc ſuſ epta eſt tibi.
Ph.Ita ne mecum agitis? ſatis aſtutè aggredimini:
Non hercle ex re iſtiu' me inſtigaſti Demipho.
An tu,ubi peregre,tibi quod lubitum fuit,feceris,
Neque huius ſis vertitus fœminæ primariæ,
Nouo modo ei quin faceres contumelias;
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hiſce ego illam dictis ita tibi incenſam dabo,
Vt ne reſtinguas,lacrumis ſi extillaueris.
De.Malum, quod iſti dij, deæq; omnes duint.
Tanta ne affectum hominem quẽquam eſſe audacia?
Non ne hoc publicitus ſcelus hinc deportarier
In ſolas terras? Ch.in id redactus ſum loci.
Vt neſciam prorſus, quid agam cum illo.D.ego ſcio:
In ius eamus.Ph.in ius? huc,ſi quid lubet.
De.Aſſequere,ac retine, dum huc ego ſeruos euoco.
Ch.Enim ſolu' nequeo: accurre huc.P.una iniuria eſt
Tecum. Ch.lege agito ergo.Ph.altera eſt tecum Chreme
me
De.Rape hunc.Ph ita ne agitis? enimuero uoce eſt opus.
Nauſiſtrata exi.Ch.os opprime.D.impurum uide,
Quantũ ualet.Ph. Nauſiſtrata inquã. Ch.non taces?
Ph.Taceam? D.ni ſequitur, pugnos in uentrem ingere.
Ph.Vel oculum exculpe:eſt, ubi uos ulciſcar probè.

ACTVS

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

NAVSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

N. Qvi nominat me? Ch. hem. Na. quid iſtuc turbæ eſt obſecro
Mi uir? Ph. hem quid nunc obticuiſti? Na. quis hic homo eſt?
Non mihi reſpondes? Ph. hiccine ut reſpondeat?
Qui hercle, ubi ſit, neſcit. C. caue iſti quidquã creduas.
Ph. Abi: tange: ſi non totus friget, me enica.
Ch. Nihil eſt. Na. quid ergo eſt? quid iſtic narrat? Ph. iam ſcies:
Auſculta. Ch. pergin' credere? Na. quid ego obſecro
Huic credam, qui nil dixit? Ph. delirat miſer
Timore. Na. non pol temere eſt, quod tu tam times.
Ch. Egon' timeo? Ph. recte ſanè: quando nihil times,
Et hoc nihil eſt, quod dico ego, tu narra. De. ſcelus,
Tibi narret? Ph. eho tu, factum eſt abs te ſedulò
Pro fratre. Na. mi uir non mihi narras? Ch. at. Na. quid at?
Ch. Non opus eſt dicto. P. tibi quidẽ: at ſcito huic opu'ſt.
In Lemno. Ch. hem quid ais? D. non taces? Ph. clam te. Ch. hei mihi.
Ph. Vxorem duxit. Na. mi homo dij melius duint.
Ph. Sic factum eſt. Na. perij miſera. Ph. & inde filiam
Suſcepit iam unam, dum tu dormis. Ch. quid agimus?
Na. Pro dij immortales, facinus indignum, & malum.

Ph. Hoc actum eſt. Na. an quidquam hodie eſt factum indignius?
Qui mi, vbi ad uxores ventum eſt, tum fiunt ſenes.
Demipho, te appello: nam me cum hoc ipſo diſtædet loqui.
Hæcine erant itiones crebræ, & manſiones diutinæ
Lemni? hæcine erat, quæ noſtros fructus minuebat, uilitas?
De. Ego Nauſiſtrata eſſe in hac re culpã meritã nõ nego,
Sed eam, quæ ſit ignoſcenda. Ph. verba fiunt mortuo.
De. Nam neque negligentia tua, neque odio id fecit tuo.
Vinolentus ferè ab hinc annos quindecim mulierculã
Eam compreſſit, vnde hæc nata eſt, neque poſtilla unquam attigit.
Ea mortem obijt: è medio abijt: qui ſit in re hac ſcrupulus?
Quam ob rem te oro, vt alia facta tua ſunt, æquo animo hoc feras.
Na. Quid æquo animo? cupio miſera in hac re iam defungier.
Sed quid ſperem? ætate porrò minu' peccaturũ putẽ?
Iam tum erat ſenex, ſenectus ſi uerecundos facit.
An mea forma, atque ætas nunc magis expetenda eſt Demipho?
Quid mihi affers, quam ob rem expectem, aut ſperem porrò non fore?
P. Exequias Chremeti, quibus commodum ire, hem tempus eſt.
Sic dabo: age age nũc, Phormionẽ, qui uolet, laceſſito:

Faxo tali eum mactatum, atque hic eſt, infortunio.
Redeat ſanè in gratiam: iam ſupplicij ſatis eſt mihi.
Habet hæc, ei quod, dum viuat, uſque ad aurem obganniat.

N. At meo merito credo, quid ego nunc commemorem Demipho
Singillatim, qualis in iſtũ fuerim? D. noui æquè omnia
Tecum. Na. meriton' meo hoc videtur factum? D. minimè gentium:
Verũ, quando iam accuſando fieri infectum nõ poteſt,
Ignoſce: orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?

Ph. Enimuero, prius quàm hæc dat ueniam, mihi proſpiciam & Phædriæ.
Heus Nauſiſtrata, prius quàm huic reſpondes temere, audi. Na. quid eſt?

Ph. Ego minas triginta ab iſto per fallaciam abſtuli:
Eas dedi tuo gnato, is pro ſua amica lenoni dedit.

C. Hem quid ais? N. adeon' indignum tibi uidetur, filius
Homo adoleſcẽs unã ſi habet amicã? tu uxores duas.
Nil pudere? quo ore illum obiurgabis? reſponde mihi.

D. Faciet, ut uoles. N. immo, ut iam ſcias meã ſentẽtiam,
Neque ego ignoſco, neque promitto quidquam, neque reſpondeo,
Prius quàm gnatum uideo: eius iudicio permitto omnia: is
Quod iubebit, faciam. Ph. mulier ſapiens es Nauſiſtrata.

Na. Satin' id eſt tibi? Ph. immo uerò pulchrè diſcedo, & probè.

Et præ-

Et præter ſpem. Na. tu tuum nomen dic quod eſt. Ph. min'? Phormio,

Veſtræ familiæ hercle amicus, & tuo ſummus Phædriæ.

Na. Phormio, at ego æcaſtor poſthac tibi, quod potero, & quæ uoles,

Faciamq;, & dicam. Ph. benignè dicis. Na. pol meritum eſt tuum.

Ph. Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam Nauſiſtrata,

Et quod tuo uiro oculi doleant? Na. cupio. Ph. me ad cœnam uoca.

Na. pol verò voco. D. eamus intro hinc. Na. fiat: ſed vbi eſt Phædria,

Iudex noſter? Ph. iam hic faxo aderit. Vos ualete, & plaudite.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Philotis	*meretrix,*
Syra	*anus,*
Parmeno	*ſeruus,*
Laches	*ſenex,*
Soſtrata	*mulier,*
Phidippus	*ſenex,*
Pamphilus	*adoleſcens,*
Myrrhina	*mulier,*
Soſia	*ſeruus,*
Bacchis	*meretrix,*

ACTA LVDIS ROMANIS SEX. IVLIO. CÆS. CN. CORNELIO DOLABELLA. ÆDIL. CVR. NON EST PERACTA TOTA. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII TIBIIS PARI LIB. CN. OCTAVIO, T. MANLIO COS. RELATA EST ITERVM LVDIS FVNEBRIBVS. RELATA EST TERTIO Q. FVLVIO, L. MARCIO ÆDILIBVS CVRVLIBVS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

VXorem duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans uirgini uitium obtulit:
Eiusq; per uim quem detraxit annulum,
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ:
Dein profectus in Imbrum eſt: nuptam haud attigit.
Hanc mater utero grauidam, ne id ſciat ſocrus
Vt ægram ad ſe transfert: reuertit Pamphilus:
Deprehendit partum: celat. uxorem tamen
Recipere non volt. pater incuſat Bacchidis
Amorem. dum ſe purgat Bacchis, annulum
Mater uitiatæ fortè agnoſcit Myrrhina.
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

PRO-

PROLOGVS.

HEcyra eſt huic nomen fabulæ. hæc cum data
Eſt noua, nouũ interuenit vitiũ, & calamitas
Vt neque ſpectari, neque cognoſci potuerit:
Ita populus ſtudio ſtupidus in funambulo
Animum occuparat. nunc hæc planè eſt pro noua:
Et is, qui ſcripſit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum poſſit uendere.
Alias cognoſtis eius: quæſo hanc noſcite.
Orator ad vos venio ornatu prologi.
Sinite exorator ſim, eodem ut iure uti ſenem
Liceat, quo iure ſum uſus adoleſcentior,
Nouas qui exactas feci ut inueteraſcerent,
Ne cum poeta ſcriptura euaneſceret.
In his, quas primum Cæcilij didici nouas,
Partim ſum earum exactus, partim uix ſteti.
Quia ſcibam dubiam fortunam eſſe ſcenicam,
Spe incerta, certum mihi laborem ſuſtuli.
Eaſdem agere cœpi, ut ab eodem alias diſcerem
Nouas ſtudioſè, ne illum ab ſtudio abducerem.
Perfeci, ut ſpectarentur. ubi ſunt cognitæ,
Placitæ ſunt. ita poetam reſtitui in locum,
Propè iam remotum iniuria aduorſarium
Ab ſtudio, atque ab labore, atque ab arte muſica,
Quòd ſi ſcripturam ſpreuiſſem in præſentia, &
In deterrendo uoluiſſem operam ſumere,
Vt in otio eſſet, potius quàm in negotio:
Deterruiſſem facilè, ne aliàs ſcriberet.
Nunc quid petam: mea cauſa, æquo animo attendite.

Hecyram ad uos refero, quam mihi per ſilentium
Nunquã agere licitũ eſt, ita eã oppreſſit calamitas.
Eam calamitatem veſtra intelligentia
Sedabit, ſi erit adiutrix noſtræ induſtriæ.
Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eodem acceſſit expectatio:
Comitum conuentus, ſtudium, clamor mulierum
Fecere, ut ante tempus exirem foras.
Vetere in noua cœpi vti conſuetudine,
In experiundo vt eſſem: refero denuo;
Primo actu placeo: cum interea rumor uenit,
Datum iri gladiatores: populus conuolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla eſt: otium, & ſilentium eſt:
Agendi tempus mihi datum eſt: vobis datur
Poteſtas condecorandi ludos ſcenicos.
Nolite ſinere per vos artem muſicam
Recidere ad paucos: facite, ut veſtra auctoritas
Meæ auctoritati fautrix, adiutrixque ſit.
Si nunquam auare ſtatui pretium arti meæ,
Et eum eſſe quæſtum in animum induxi maxumum,
Quammaxume ſeruire voſtris commodis:
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium ſuum, & ſe in uoſtram commiſit fidem,
Ne eum circumuentum inique iniqui irrideant.
Mea cauſa cauſam hanc accipite, & ſilentium
Date, ut lubeat ſcribere alijs, mihiq; ut diſcere
Nouas expediat, poſthac pretio emptas meo.

ACTVS

ACTVS PRIMI, SCENA PRIMA.

Philotis, Syra.

Ph. PER *pol quàm paucos reperias meretricibus*
Fideles euenire amatores Syra.
Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quam ſanctè, ut quiuis facile poſſet credere,
Nunquam illa viua ducturum uxorem domum:
Hem duxit.Sy.ergo propterea te ſedulò.
Et moneo,& hortor, ne cuiuſquam miſereat,
Quin ſpolies,mutiles, laceres, quemquem nacta ſis.
Ph.Vtin' eximium neminem habeam? Sy.neminem:
Nam nemo illorum quiſquam, ſcito, ad te uenit,
Quin ita paret ſeſe, abs te vt blanditijs ſuis
Quamminimo pretio ſuam voluptatem expleat.
Hiſcine tu amabo non contrà inſidiabere?
Ph.Tamen eandem pol eſſe omnibus,iniurium eſt.
Sy.Iniurium eſt autem ulciſci aduorſarios?
Aut qua via captent te illi, eadem ipſos capi?
Eheu me miſeram, cur non aut iſtæc mihi
Aetas & forma eſt,aut tibi hæc ſententia?

ACTVS PRIMI SCENA II.

Parmeno, Philotis, Syra.

Pa. SENEX *ſi quæret me, modò iſſe dicito*
Ad portum percontatum aduentum Pamphili.

 Audin',

Audin', quid dicam, Scirte? ſi quæret me, uti
Tum dicas; ſi non quæret, nullus dixeris;
Aliàs vt vti poſſim cauſa hac integra.
Sed videon' ego Philotium? unde hæc aduenit?
Philotis, ſalue multum. Ph. ò ſalue Parmeno.
Sy. Salue me caſtor Parmeno. Pa. & tu ædepol Syra.
Dic mihi Philotis, ubi te oblectaſti tam diu?
Ph. Minimè me equidem oblectaui, quæ cum milite
Corinthum hinc ſum profecta inhumaniſſimo:
Biennium ibi perpetuum miſera illum tuli.
Pa. Aedepol te deſiderium Athenarum arbitror
Philotium cepiſſet ſæpè, & te tuum
Conſilium contempſiſſe. Ph. non dici poteſt,
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Vosq; hic videndi, antiqua ut conſuetudine
Agitarem inter uos liberè conuiuium:
Nam illi haud licebat niſi præfinito loqui
Quæ illi placerent. Pa. haud opinor commodè
Finem ſtatuiſſe orationi militem.
Ph. Sed quid negoti hoc? modò quæ narrauit mihi
Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, ut ille hac uiua poſſet animum inducere
Vxorē habere. Pa. habere aūt? Ph. eho tu, an non hēt?
Pa. Habet, ſed firmæ hæ vereor vt ſint nuptiæ.
Ph. Ita dij deæq; faxint, ſi in rem eſt Bacchidis.
Sed qui iſtuc credam ita eſſe? dic mihi Parmeno.
Pa. Non eſt opus prolato: hoc percontarier
Deſiſte. Ph. nempe ea cauſa, ut ne id fiat palam.
Ita me dij bene ament haud propterea te rogo, vt
Hoc proferam, ſed tacita ut mecum gaudeam.

Pa.Nunquam dices tam commodè, ut tergum meum
Tuam in fidem committam. Ph.ah noli Parmeno:
Quaſi non tu multo malis narrare hoc mihi,
Quàm ego,q̄ perconter, ſcire.Pa.vera hæc prædicat:
Et mi illud uitium maxumum eſt.ſi mihi fidem
Das te tacituram,dicam.Ph.ad ingenium redis.
Fidem do,loquere.Pa. auſculta.Ph.iſtic ſum.Pa.hāc Bacchidem
Amabat,ut cum maxume, tum Pamphilus,
Cum pater,uxorem ut ducat, orare occipit:
Et hæc, communia omnium quæ ſunt patrum,
Senem ſe dicere eſſe; illum autem eſſe vnicum
Præſidium uelle ſe ſenectuti ſuæ.
Ille primo ſe negare:ſed poſtquam acrius
Pater inſtat,fecit animi ut incertus foret,
Pudorin',an ne amori obſequeretur magis.
Tundendo, atque odio denique effecit ſenex:
Deſpondit gnatam ei huius vicini proxumi.
Vſque illud viſum eſt Pamphilo neutiquam graue,
Donec iam in ipſis nuptijs. poſtquàm uidet
Paratas,nec moram ullam,quin ducat, dari:
Ibi demum ita ægrè tulit, ut ipſam Bacchidem,
Si adeſſet, credo ibi eius commiſereſceret.
Vbicunque datum erat ſpatium ſolitudinis,
Vt conloqui mecum unà poſſet: Parmeno
Perij,quid ego egi? in quod me conieci malum?
Non potero hoc ferre Parmeno:perij miſer.
Ph.At te dij deæq; perduint cum iſto odio Laches.
Pa.Ad pauca ut redeam, uxorem deducit domum:
Nocte illa prima uirginem non attigit:

Quæ

Quæ conſecuta eſt nox, eam nihilo magis.
Ph. Quid ais? cum virgine vnà adoleſcens cubuerit,
Plus potus, illa ſe abſtinere ut potuerit?
Non veriſimile dicis: nec verum arbitror.
Pa. Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit,
Niſi cupiens tui: ille inuitus illam duxerat.
Ph. Quid deinde fit? Par. diebus ſanè pauculis
Poſt Pamphilus me ſolum ſeducit foras,
Narratq́; ut uirgo à ſe integra etiam tum ſiet:
Seq́; ante, eam quàm uxorem duxiſſet domum,
Speraſſe eas tolerare poſſe nuptias.
Sed quam decrerim me non poſſe diutius
Habere, eam ludibrio haberi Parmeno,
Quin integram itidem reddam, ut accepi à ſuis,
Neque honeſtum mihi, neque utile ipſi virgini eſt.
Ph. Pium, ac pudicum ingenium narras Pamphili.
Pa. Hoc ego proferre, incommodum eſſe mihi arbitror:
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitij,
Superbum eſt: ſed illam ſpero, ubi hoc cognouerit,
Non poſſe ſe mecum eſſe, abituram denique.
Ph. Quid interea? ibat ne ad Bacchidem? Par. quotidie:
Sed, ut fit, poſtquam hunc alienum ab ſeſe uidet,
Maligna multo, & magis procax facta illico eſt.
Ph. Non æpol mirum. Par. atqui ea res multo maxume
Diſiunxit illum ab illa, poſtquam & ipſe ſe,
Et illam, & hanc, quæ domi erat, cognouit ſatis,
At exemplum ambarum mores earum æſtimans,
Hæc, ita uti liberali eſſe ingenio decet,
Pudens, modeſta, incommoda, atque iniurias

Viri

Viri omneis ferre.& tegere contumelias.
Hic animus partim uxoris miſericordia
Deuictus,partim uictus huiu' iniuria,
Paulatim elapſu'ſt Bacchidi,atque huic tranſtulit
Amorem,poſtquam par ingenium nactus eſt.
Interea in Imbro moritur cognatus ſenex
Horum,ea ad hos redibat lege hereditas.
Eo amantem inuitum Pamphilum extrudit pater,
Reliquit cum matre hic uxorem:nam ſenex
Rus abdidit ſe:huc raró in urbem commeat.
Ph.Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
Pa.Nunc audies:primum dies compluſculos
Bene conueniebat ſanè inter eas:interim
Miris modis odiſſe cœpit Soſtratam,
Neque lites ullæ inter eas,poſtulatio
Nunquã.Ph.quid igitur? Par. ſi q̃n ad eã acceſſerat
Confabulatum,fugere è conſpectu illico,
Videre nolle denique,ubi non quit pati,
Simulat ſe à matre accerſi ad rem diuinam,abijt.
Vbi ibi eſt dies complureis,accerſi iubet.
Dixere cauſam tunc neſcio quam:iterum iubet:
Nemo remiſit.poſtquam accerſunt ſæpius,
Aegram eſſe ſimulant mulierem.noſtra illico
It uiſere ad eam:admiſit nemo:hoc ubi ſenex
Reſciuit, heri ea cauſa rure aduenit huc,
Patrem continuò conuenit Philumenæ.
Quid egerint inter ſe,nondum etiam ſcio:
Niſi ſanè curæ eſt,quorſum euenturũ hoc ſiet:
Habes omnem rem:pergam quò cœpi hoc iter:

Ph.

Ph.Et quidem ego : nam conſtitui cum quodam hoſpite
Me eſſe illum conuenturam.Par.dij uortant bene
Quod agas.Phi.uale.Par. et tu bene uale Philotium.

ACTVS SECVNDI, SCENA I.

LACHES, SOSTRATA.

La. PRò *deum atque hominum fidem . quod hoc genus eſt,quæ hæc coniuratio,*
Vt omnes mulieres eadem æque ſtudeãt, nolintq; omnia?
Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio ul lam reperias:
Itaque adeo uno animo oẽs ſocrus oderũt nurus .uiris
Eſſe aduorſas,æque ſtudium eſt, ſimilis eſt pertina- cia.
In eodẽ oẽs mihi uidentur ludo doctæ ad malitiam:&
Ei ludo,ſi ullus eſt,magiſtrã hãc eſſe ſatis certò ſcio.
So Me miſeram,quæ nunc,quamobrem accuſer, neſcio.
La.hem
Tu neſcis? So.non, ita me dij bene ament mi Laches.
Itaq; unà inter nos agere ætatem liceat, La.dij mala prohibeant.
So. Meq; abs te immerito eſſe accuſatam,poſt modò re- ſciſſes.La.ſcio.
Te immeritò ? an quidquam pro iſtis factis dignum te dici poteſt,
Quæ me , & te, & familiam dedecoras,filio luctum paras?

Tum

Tũ autẽ, ex amicis inimici ut ſint nobis affines, facis;
Qui illũ decrerunt dignũ, ſuos cui liberos cõmitterẽt.
Tu ſola exorere, quæ perturbas hęc tua impudentia.
S. Ego ne? L. tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem putas.
An, quia ruri eſſe crebrò ſoleo, neſcire arbitramini,
Quo quiſque pacto hic uitam uoſtrorum exigat?
Multo melius, hic quæ fiunt, quàm illic ubi ſum aſſidue, ſcio:
Ideo q̃a, uti uos mihi domi eritis, ꝓinde ego ero foras.
Iampridẽ equidẽ audiui cepiſſe odiũ tui Philumenã:
Minimeq́; adeo mirum: & , ni id feciſſet, magi' mirũ foret.
Sed non credidi adeo, ut etiã totã hanc odiſſet domũ.
Quod ſi ſciſſem, illa hic maneret potius, tu hinc iſſes foras.
At uide, quàm immerito ægritudo hæc oritur mi abs te Soſtrata.
Rus habitatum abij, concedens uobis, & rei ſeruiens,
Sumptus ueſtros, otiumq́; ut noſtra res poſſet pati,
Meo labori haud parcens, præter æquum atque ætatem meam.
Non te pro his curaſſe rebus, ne quid ægre eſſet mihi?
S. Non mea opera, neque pol culpa euenit. L. immo maxume.
Sola hic fuiſti: in te omnis hæret culpa ſola Soſtrata.
Quæ hic erãt, curares; cum ego uos ſolui curis ceteris.
Cum puella anum ſuſcepiſſe inimicitias non pudet?
Illiu' dices culpa factum. S. haud equidem dico mi Laches.

Laches.

L.Gaudeo(ita me dij ament)gnati cauſa: nam de te quidem,
Sati' ſcio,peccando detrimenti nil fieri poteſt.

S.Qui ſcis,an ea cauſa mi vir me odiſſe aſſimulauerit,
Vt cũ matre unà plus eſſet? L.quid ais? nõ ſigni ſat eſt,
Quòd heri nemo voluit uiſentẽ te ad eã intromittere?

S.Enim laſſam oppidò tum aiebant: eo ad eam nòn admiſſa ſum.

L.Tuos eſſe illi mores morbum magi',quàm ullam aliam rem arbitror:
Et meritò adeo:nam uoſtrarum nulla eſt,quin gnatum uelit
Ducere vxorẽ: et quæ uobis placita cõditio eſt,datur;
Vbi duxere impulſu noſtro, noſtro impulſu eaſdem exigunt.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

PHIDIPPVS, LACHES, SOSTRATA.

P. ETSI *ſcio Philumena meũ ius eſſe, ut te cogã,*
Quæ ego imperem,facere:ego tamen patrio animo uictus faciam
Vbi tibi concedam, neque tuæ libidini aduorſabor.

L.Atque eccum Phidippum optume uideo: ex hoc iam ſcibo,quid ſit.
Phidippe, eſſe ego meis omnibus ſcio me apprimè ob ſequentem:

Sed

Sed non adeo, ut facilitas mea illorum corrumpat animos.
Quòd ſi tu idem faceres, magis in rem & noſtram, & uoſtram id eſſet.
Nunc uideo in illarum poteſtate eſſe te. P. eia uerò.
L. Adij te heri de filia: ut ueni, itidem incertum amiſti.
Haud ita decet, ſi perpetuam uis eſſe affinitatem hãc,
Celare te iras. ſi quid eſt peccatum à nobis, profer:
Aut ea, refellendo, aut purgando uobis, corrigemus,
Te iudice ipſo. ſin ea eſt cauſa retinendi apud uos,
Quia ægra eſt: te mi iniuriã facere arbitror Phidippe,
Si metuis, ſatis ut meæ domi curetur diligenter.
At, ita me dij ament, haud tibi hoc concedo, etſi illi pater es,
Vt tu illam ſaluam magis velis, quàm ego: id adeò gnati cauſa,
Quem ego intellexi illam haud minus, quàm ſe ipſum magnificare.
Neque adeo me clam eſt, quàm eſſe eum grauiter laturum credam,
Hoc ſi reſcierit. eò, domum ſtudeo hæc prius, quàm ille huc redeat.
P. Laches, & diligentiam ueſtram, & benignitatem
Noui: et, quæ dicis, omnia eſſe ut dicis, animũ induco:
Et te hoc mihi cupio credere: illã ad uos redire ſtudeo,
Si facere poſſim ullo modo. L. quæ res te facere id prohibet?
Eho, nunquidnam accuſat uirum? P. minime: nam poſtquam attendi

Magis,

Magis, & ui cœpi cogere ut rediret, ſanctè adiurat
Non poſſe apud uos Pamphilo ſe abſente perdurare.
Aliud fortaſſe alijs uitij eſt: leni ego animo ſum natus
Non poſſum aduorſari meis. L. hem Soſtrata. So. heu me miſeram.
L. Certum ne eſt iſtuc? P. nunc quidem, ut uidetur: ſed nunquid uis?
Nam eſt, quod me tranſire ad forum iam oportet. L. eo tecum unà.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

SOSTRATA.

S. EDEPOL *næ nos æquè ſumus omnes inuiſæ uiris,*
Propter paucas; quæ omnes faciunt dignæ vt videamur malo.
Nam, ita me ament dij, quòd me accuſat nunc vir, ſum extra noxiam.
Sed non facile eſt expurgatu: ita animum induxerunt, ſocrus
Omneis eſſe iniquas. haud pol me equidem: nam nunquam ſecus
Habui illam, ac ſi ex me eſſet nata: nec, quid hoc mi eueniat, ſcio.
Niſi pol filium multimodis iam expecto ut redat domum.

ACTVS

ACTVS TERTII SCENA I.

PAMPHILVS, PARMENO, MYRRHINA.

P. NEMINI *ego plura acerba eſſe ex amore homini unquam oblata credo,*
Quàm mi.heu me infelicem, hanccine ego uitam parſi perdere?
Haccine ego cauſa eram tantopere cupidus redeundi domum?
Cui quanto fuerat præſtabilius, vbiuis gentium ætatem agere,
Quàm huc redire? atque hæc ita eſſe miſerum me reſciſcere?
Nam nos omnes, quibus alicunde aliquis obiectus eſt labos,
Omne quod eſt interea tempus, prius quàm id reſcitum eſt, lucro eſt.
Par. *At ſic, citius qui te expedias his ærumnis, reperies.*
Si non rediſſes, hæ iræ factæ eſſent multo ampliores:
Sed nunc aduentum tuum ambas Pamphile ſcio reuerituras.
Rē cognoſces, irā expedies: reſtitues rursū in gratiā.
Leuia ſunt hæc, quæ tu pergrauia eſſe in animum induxti tuum.
Pam. *Quid conſolare me? an quiſquam vſquam gentium eſt æquè miſer?*
Prius quàm hanc uxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum:
Iam in hac re ut taceam, cuiuis facile ſcitu quàm fuerim

rim miſer:
Tamen nunquam auſus ſum recuſare eam, quam mi obtrudit pater.
Vix me illinc abſtraxi, atque impeditum in ea expediui animum meum:
Vixq; huc contuleram, hem noua res orta eſt, porrò ab hac quæ me abſtrahat.
Tum matrem ex ea re me aut uxorem in culpa inuenturum arbitror:
Quod cum ita eſſe inuenero, quid reſtat, niſi porrò ut fiam miſer?
Nã matris ferre iniurias me Parmeno pietas iubet:
Tũ uxori obnoxius ſum: ita olim ſuo me ingenio pertulit.
Tot meas iniurias quæ nunquã in ullo patefecit loco.
Sed magnũ neſcio quid neceſſe eſt eueniſſe Parmeno,
Vnde ira inter eas interceſſit, quæ tam permanſit diu.
Par. Hoc quidem hercle paruum eſt: ſi vis verò veram rationem exequi,
Non maxumas, q̃ maxumæ ſunt, interdũ iræ iniurias
Faciunt: nam ſæpe eſt, quibus in rebus alius ne iratus quidem eſt,
Cum de eadẽ cauſa eſt iracũdus factus inimiciſſimus.
Pueri inter ſeſe quàm pro leuibus noxijs iras gerunt?
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem mulieres ſunt fermè, ut pueri, leui ſententia:
Fortaſſe unum aliquod uerbum hanc inter eas iram conciuerit.

Pam.

Pam. Abi Parmeno intro, ac me ueniſſe nuncia. Par. hem quid hoc? Pam. tace.

Trepidari ſētio, curſari rursũ prorsũ; agedũ ad fores

Accede propius. Par. hem, ſenſiſtin'? Pam. noli fabularier.

Pro Iuppiter, audio clamorem. Par. tute loqueris, me vetas?

M. Tace obſecro mea gnata. Pam. matris uox uiſa eſt Philumenę.

Nullus ſum. Par. qui dum? Pam. perij. Par. quam ob rem? Pam. neſcio quod magnum malum

Profecto Parmeno me celas. Par. uxorē Philumenā

Pauitare neſcio quid, dixerunt; id ſi fortè eſt, neſcio.

Pam. Interij: cur mihi id non dixti? Par. quia non poteram una omnia.

Pam. Quid morbi eſt? Par. neſcio. Pam. quid? nemo ne medicum adduxit? Par. neſcio.

Pam. Ceſſo hinc ire intro, ut hoc quamprimum, quidquid eſt, certum ſciam?

Quonam modo Philumena mea nunc te offendam affectam?

Nam ſi periculum ullum in te eſt, periſſe me unà haud dubium eſt.

Par. Non uſus facto eſt mihi nunc, hunc intro ſequi.

Nam inuiſos omneis nos eſſe illis ſentio:

Here nemo uoluit Soſtratam intro admittere.

Si fortè morbus amplior factus fiet,

Quod ſanè nolim, maxume heri cauſa mei.

Seruom illico introiſſe dicent Soſtratæ,

Aliquid tuliſſe c omminiſcentur mali.
Capiti, atque ætati illorum, morbus qui auctu' ſit:
Hera in crimen ueniet, ego in magnum malum.

ACTVS TERTII SCENA II.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILVS.

S. NESCIO *quid iam dudum hic audio tumultuari miſera:*
Male metuo, ne Philumenæ magi' morbus aggraueſcat,
Quod te Aeſculapi, & te Salus, ne q d ſit huius, oro.
Nunc ad eam uiſam. Par. heus Soſtrata. S. ehem.
Par. iterum iſtinc excludere.
S. Ehem Parmeno, tu ne hic eras? perij, quid faciam miſera?
Non uiſam uxorē Pāphili, cū in ꝓxumo hic ſit ægra?
Par. Non uiſas, nec mittas quidē uiſendi cauſa quēquā.
Nā qui amat cui odio ipſus eſt, his facere ſtultè duco:
Laborem inanē ipſus capit, & illi moleſtiam affert.
Tū aūt filius tuus introijt uidere, ut uenit, quid agat.
S. Quid ais? an uenit Pamphilus? Par. uenit. S. dijs gratiam habeo.
Hem, iſtoc uerbo animus mihi redijt, & cura ex corde exceſſit.
Par. Iam ea te cauſa maxume huc nunc introire nolo.
Nam ſi remittent quippiam Philumenam dolores,
Omnem rem narrabit, ſcio, continuò ſola ſoli,

Quæ

Quæ inter nos interuenit, unde ortum eſt initium iræ.
Atque eccum uideo ipſum egredi: quàm triſti'ſt. So. ò mi gnate.
Pa. Mea mater, ſalue. S. gaudeo ueniſſe ſaluom. ſaluan' Philumena eſt? Pam. meliuſcule eſt. S. utinam iſtuc ita dij faxint.
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam triſtis? Pam. rectè mater.
So. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente inuaſit?
Pam. Ita factum eſt. So. quid morbi eſt? Pam. febris. So. quotidiana? Pam. ita aiunt.
I ſodes intro, conſequar iam te mea mater. So. fiat.
Pam. Tu pueris curre Parmeno obuiam, atque his onera adiuta.
Pa. Quid? non ſciunt ipſi uiam, domum qua redeant? Pam. ceſſas?

ACTVS TERTII SCENA III.

PAMPHILVS.

Pam. NEqueo mearum rerum initium ullum inuenire idoneum,
Vnde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim quæ perſpexi his oculis, partim, quæ accepi auribus:
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modò me intro ut corripui timidus, alio ſuſpicans
Morbo me uiſurum affectam, ac ſenſi eſſe, uxorem: hei mihi,

Poſtquã me aſpexere ancillæ aduenisſe, illico omnes ſimul
Lætæ exclamãt, uenit, id quod me repẽtè aſpexerant.
Sed continuò uoltum earum ſenſi immutari omnium,
Quia tam incõmodè illis fors obtulerat aduẽtũ meũ.
Forte una illarũ interea properè procurrit, nuncians
Me veniſſe: ego eiu' videndi cupidus rectà conſequor.
Poſteaquã introij, extẽplo eius morbũ cognoui miſer.
Nam neque, ut celari poſſet, tẽpus ſpatiũ ullũ dabat:
Neq; voce alia, ac res monebat, ipſa poterat cõqri.
Poſt quam aſpexi, ò facinus indignum inquam: & corripui illico
Me inde, lacrumãs, incredibili re, atq; atroci pcitus.
Mater conſequitur: iam vt limen exirem, ad genua adcidit,
Lacrumans miſera: miſeritum eſt, profectò hoc ſic eſt, ut puto.
Omnibu' nobis vt res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus.
Hanc habere orationem mecum à principio inſtitit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, cauſam vides: (improbo:
Nam uitium eſt oblatum uirgini olim ab neſcio quo
Nũc huc cõfugit, te atq; alios partũ ut celaret ſuum.
Sed cũ orata eius reminiſcor, nequeo quin lacrumem miſer
Quæquæ fors fortuna eſt, inquit, nobis quæ te hodie obtulit,
Per eam te obſecramus ambæ, ſi ius, ſi fas eſt, uti

Aduorſa

Aduorſa eius per te tecta tacitaq; apud omnes ſient:
Si unquam erga te animo eſſe amico ſenſti eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam,te, uti ſibi des pro illa nũc, rogat:
Ceterum de reducenda id fac, quod in rem ſit tuam.
Parturire eã,neq; grauidã eſſe ex te, ſolus conſcius:
Nam aiunt tecũ poſt duobus cõcubuiſſe eã menſibus:
Tũ,poſtquã ad te uenit, mẽſis hic agitur iã ſeptim⁹:
Quod te ſcire,ipſa ĩdicat res.nũc ſi potis eſt Pãphile,
Maxume uolo,doq; operã,ut clã part⁹ eueniat patrẽ
Atque adeo omneis. ſed ſi fieri id non poteſt,quin ſentiant,
Dicã abortum eſſe. ſcio nemini aliter ſuſpectum fore,
Quin,quod veriſimile eſt, ex te rectè eũ natũ putent.
Continuo exponetur: hic tibi nihil eſt quidquam incommodi:&
Illi miſeræ indignè factam iniuriam contexeris.
Pollicitus ſum,& ſeruare in eo certum eſt, quod dixi, fidem.
Nam de reducenda, id uerò neutiquam honeſtum eſſe arbitror:
Nec faciã:etſi amor me grauiter, cõſuetudoq; tenet.
Lacrumo,q̃ poſthac futura eſt vita, cũ in mẽtẽ venit,
Solitudoq; ò fortuna, vt nunquam perpetuo es bona.
Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit.
Quem ego conſilio miſſum feci, idem nunc operam huic dabo.

Adeſt Parmeno cum pueris: hunc minime eſt opus
In hac re adeſſe: nam olim ſoli credidi,
Ea me abſtinuiſſe in principio. cum data eſt:
Vereor, ſi clamorem eiu' hic crebro exaudiat,
Ne parturire eam intellegat: aliquò mihi eſt
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

PARMENO, SOSIA, PAMPHILVS.

Par. *An' tu tibi hoc incommodum eueniſſe iter?*
So. *Non hercle Parmeno verbis dici poteſt*
Tantum, quàm re ipſa nauigare incommodum eſt.
Par. Ita ne eſt? So. ò fortunate, neſcis quid mali
Præterieris, qui nunquam es ingreſſus mare.
Nam, alias ut omittam miſerias, unam hanc uide:
Dies triginta, aut plus eo, in naui fui,
Cum interea ſemper mortem expectabam miſer:
Ita uſque aduorſa tempeſtate vſi ſumus.
Par. Odioſum. So. haud clam me eſt: denique hercle auſugerim
Potius, quàm redeam, ſi eò mi redeundum ſciam.
Par. Olim quidem te cauſæ impellebant leues,
Quod nunc minitare facere, ut faceres Soſia.
Sed Pamphilum ipſum uideo ſtare ante oſtium:
Ite intro: ego hunc adibo, ſi quid me uelit.
Here, etiam tu hic ſtas? Pam. equidem te expecto.
Par. quid eſt?

Pam.

Pam. In arcem tranſcurſo opus eſt. Par. cui homini?
Pam. tibi
Par. In arcem? quid eò? Pam. Callidemidem hoſpitem
Myconium, qui mecum unà aduectuſt, conueni.
Par. Perij: uouiſſe hunc ducam, ſi ſaluus domum
Rediiſſet unquam, ut me ambulando rumperet.
Pam. quid ceſſas? Par. quid uis dicã? an conueniã modò?
Pam. Immo, quòd conſtitui me hodie conuenturũ eum,
Non poſſe, ne me fruſtra illic expectet: uola.
Par. At non noui hominis faciem. Pam. at faciam, ut noueris
Magnus, rubicundus, criſpus, craſſus, cæſius.
Par. Cadaueroſa facies. dij illum perduint.
Quid, ſi non ueniet? maneam ne uſque ad veſperum?
Pam. Maneto: curre. Par. non queo: ita defectu' ſum.
Pam. ille abijt. quid agam infelix? prorſus neſcio
Quo pacto hoc celem, quod me orauit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum nam me miſeret mulieris:
Quod potero faciam tamen, ut pietatem colam:
Nam me parenti potius, quàm amori, obſequi
Oportet. at at at eccum Phidippum, & patrem
Video: horſum pergunt. quid dicam hiſce, incertu' ſũ.

ACTVS TERTII SCENA V.

LACHES, PHIDIPPVS, PAMPHILVS.

La. DIXTIN' *dudum, dixiſſe illam ſe expectare filium?*
Ph. Factum. La. ueniſſe aiunt: redeat. Pam. quam cauſam dicam patri,

Quamob-

Quamobrem non reducam, neſcio. La.quem ego hic audiui loqui?
Pã.Certũ obfirmare eſt uiã me, quam decreui perſequi.
La.Ipſus eſt,de quo hoc agebã tecũ. Pã.ſalue mi pater.
La.Gnate mi, ſalue.Ph.bene factũ te adueniſſe Pãphile,
Atque adeo,quod maxumum eſt,ſaluum atque ualidum.Pam.creditur.
La.Aduenis modò?Pam.admodum.La.credo, quid reliquit Phania
Conſobrinus noſter? Pa. ſanè hercle homo uoluptati obſequens
Fuit,dum uixit: & qui ſic ſunt, haud multum hæredem adiuuant.
Sibi uero hanc laudẽ reliquit:uixit, dum uixit, bene.
La.Tum tu igitur nihil attuliſti huc plus una ſententia?
Pã.Quidquid eſt id quod reliquit,ꝓfuit. L.immo obfuit:
Nam illum uiuom & ſaluom uellem. Ph.impune optare iſtuc licet.
Ille reuiuiſcet iã nunquã:& tamẽ,utrum malis, ſcio.
L.Here Philumenã ad ſe accerſi hic iuſſit. dic iuſſiſſe te.
Ph.Noli fodere.iuſſi.La.ſed iam eã remittit.Ph.ſcilicet.
Pam.Omnem rem ſcio,ut ſit geſta:adueniens audiui omnia.La.at
Iſtos inuidos dij perdant, qui hæc libenter nunciant.
Pam.Ego me ſcio cauiſſe, ne ulla meritò contumelia
Fieri à uobis poſſet:idq; ſi nunc memorare hic velim,
Quàm fideli animo & benigno ĩ illã & clemẽti fui,
Vere poſſim; ni te ex ipſa id magi' velim reſciſcere:
Nanque eo pacto maxume apud te meo erit ingenio fides,

fides,
Cũ illa, quæ nũc in me iniqua eſt, æqua de me dixerit.
Neq; culpa hoc mea eueniſſe diſſidiũ, id teſtor deos.
Sed quando ſeſe eſſe indignam deputat matri meæ,
Cui cõcedat, cuius mores toleret ſua modeſtia;
Neque alio pacto poteſt componi inter eas gratia:
Segreganda aut mater à me eſt. Phidippe, aut Philumena:
Nunc me pietas matris potius cõmodũ ſuadet ſequi
La. Pamphile, ad aures haud inuito ſermo mihi acceſſit tuus,
Cum te poſt putaſſe omnes res præ parente intellego.
Verum uide, ne impulſus ira praue inſiſtas Pãphile.
Pam. Quibus iris nunc illam impulſus iniquu' ſim?
Quæ nunquam quidquã erga me cõmerita eſt pater,
Quod nollem: & ſæpe, quod uellem, meritam ſcio:
Amoq; & laudo, & uehementer deſidero;
Nam fuiſſe erga me miro ingenio, expertu' ſum:
Illiq; exopto, ut relliquam uitam exigat
Cum eo uiro, me qui ſit fortunatior:
Quandoquidem illam à me diſtrahit neceſſitas.
Ph. Tibi id in manu eſt, ne fiat. La. ſi ſanus ſies.
Iube illam redire. Pam. non eſt conſilium pater:
Matris ſeruibo commodis. La. quò abis? mane,
Mane inquam: quò uadis? Ph. quæ hęc pertinacia eſt?
La. Dixin' Phidippe hanc rem ęgre laturum eſſe eum?
Quamobrem te orabam, ut filiam remitteres.
Ph. Non credidi ædepol adeo inhumanum fore:
Ita nunc is ſibi me ſupplicaturum putat?

Si

Si eſt,ut uelit reducere uxorem,licet:
Sin alio eſt animo,renumeret dotem,huc eat.
La.Ecce autem,tu quoque proterue iracundus es.
Ph.Percontumax rediſti huc nobis Pamphile.
La.Decedet iam ira hæc:etſi merito iratus eſt.
Ph.Quia paululum uobis acceſſit pecuniæ,
Sublati animi ſunt.La.etiam mecum litigas?
Ph Deliberet,renuncietq́; hodie mihi,
Velit ne,an non;ut alij,ſi huic non ſit,ſiet.
La.Phidippe,ades,audi paucis abijt:quid mea?
Poſtremò inter ſe tranſigant ipſi,ut lubet:
Quandò nec gnatus,neque hic mihi quidquam obtemperant:
Quæ dico,parui pendunt.porto hoc iurgium ad
Vxorem:cuius fiunt conſilio omnia hæc:
Atque in eam hoc omne,quod mihi ægre eſt, euomã.

ACTVS QVARTI SCENA I.

MYRRHINA, PHIDIPPVS.

My. PERII, *quid agam? quò me uortã? quid meo reſpondebo uiro*
Miſera? nam audiſſe uocem pueri uiſu' eſt uagientis:
Ita corripuit derepente tacitus ſeſe ad filiam:
Quòd ſi reſciuerit peperiſſe,id qua cauſa clam habuiſſe me
Dicam,non ædepol ſcio.
Sed oſtium concrepuit:credo ipſum ad me exire:nulla ſum.

P. Vxor ubi me ad filiam ire ſenſit, ſe duxit foras.
Atque eccam uideo. quid agis Myrrhina? heus, tibi dico. M. mihi ne
Mi uir? P. uir ego tuus? tu uirum me, aut hominem adeo eſſe deputas?
Nam ſi utrũ uis horũ mulier unquam tibi uiſus forẽ,
Non ſic ludibrio tuis factis habitus eſſem. M. quibus? P. at rogas?
Peperit filia? hem, taces? ex quo? M. iſtuc rogare æquom eſt patrem;
Perij. ex quo cenſes, niſi ex illo, cui data eſt nuptum, obſecro?
P. Credo: neque adeo arbitrari patris eſt aliter. ſed demiror,
Quid ſit, quam ob rem tantopere hunc omnes nos celare uolueris.
Partũ: pręſertim cũ & recte. & ſuo pepererit tẽpore?
Adeo ne peruicaci eſſe animo, ut puerum præoptares perire,
Ex quo inter nos ſcires poſthac amicitiam fore firmiorem,
Potius, q̃ eſſet cum illo nupta aduorſus aĩ lubidinem
Tui? ego etiam illorum eſſe hanc culpam credidi, quæ te eſt penes.
M. Miſera ſum. P. utinam ſciam ita eſſe iſtuc. ſed nunc mihi in mentem uenit,
Ex hac re qđ locuta es olim, cũ illũ generum cepimus:
Nam nuptam filiam negabas poſſe te pati tuam
Cum eo, qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris.

M. Quamuis cauſam hunc ſuſpicari, quàm ipſam ueram, mauolo.
P. Multo prius ſciui, quàm tu, illum amicam habere Myrrhina:
Verum id uitiũ ego nunquã decreui eſſe adoleſcentię:
Nam id omnibus innatum eſt, at pol iam aderit, cum ſe quoque oderit.
Sed ut olim te oſtendiſti eandem eſſe, nihil ceſſaſti uſque adhuc,
Vt filiam ab eo abduceres, neu, quod ego egiſſem, eſſet ratum.
Id nũc res indiciũ hęc facit, quo pacto factũ uolueris.
M. Adeon' me eſſe peruicacem cenſes cui mater ſiem,
Vt eo eſſem animo, ſi ex uſu eſſet noſtro hòc matrimonium?
P. Tun' proſpicere, aut iudicare, noſtram in rem quod ſit, potes?
Audiſti ex aliquo fortaſſe, qui uidiſſe eum diceret
Exeuntem, aut introeuntẽ ad amicã. quid tum poſtea,
Si modeſtè ac raro hoc fecit? non ne ea diſſimulare nos
Magis humanum eſt, quàm dare operam id ſcire, qui nos oderit?
Nam ſi is poſſet ab ea ſeſe derepente auellere,
Qui cum tot conſueſſet annos; non eum hominem ducerem,
Nec uirum ſati' firmum gnatæ. M. mitte adoleſcentem obſecro,
Et quæ me peccaſſe ais: abi, ſolum ſolus conueni:
Roga, uelit ne, an non uxorem. ſi eſt, ut dicat uelle ſe.

Redde:

Redde: ſin eſt autem, ut nolet, rectè conſuli me.e.

P. Siquidem ille ipſe non volt, & tu ſenſti eſſe in eo Myrrhina

Peccatum. aderam, cuius conſilio ea par fuerat proſpici.

Quam ob rem incendor ira, te eſſe auſam hæc facere iniuſſu meo.

Interdico, ne extuliſſe extra ædes puerũ vſquã velis.

Sed ego ſtultior, meis dictis parere hãc qui poſtulem:

Ibo intro, atque edicam ſeruis, ne quoquam efferri ſinant.

M. Nullam pol credo mulierem me miſeriorem uiuere.

Nam ut hic laturus hoc ſit, ſi ipſam rem, ut ſiet, reſciuerit,

Non æpol clam me eſt: cum hoc, quod leuiu' eſt, tam animo iracundo tulit:

Nec qua uia ſententia eius mutari poſſit, ſcio.

Hoc mi unum ex plurimis miſerijs relliquom fuerat malum,

Si, puerũ vt tollã, cogit, cuius qui ſit neſcimus pater:

Nam cum compreſſa eſt gnata, forma in tenebris noſci non quita eſt:

Neque detractum ei tum quidquam eſt, qui poſt poſſit noſci, qui ſiet:

Ipſe eripuit ui, in digito quem habuit, uirgini abiens annulum:

Simul uereor, Pamphilus ne orata noſtra nequeat diutius

Celare, cum ſciet alienum puerum tolli pro ſuo.

ACTVS

ACTVS QVARTI SCENA II.

SOSTRATA, PAMPHILVS.

3\. NON clam me eſt mi gnate, tibi me eſſe ſuſpectam, uxorem tuam
Propter meos mores hinc abijſſe: etſi ea diſſimulas ſedulò:
Verum ita me dij ament, itaq; obtingant ex te, quæ exopto mihi,
Nunquam ſciens commerui, meritò ut caperet odium illa mei:
Teq; ante quàm me amare rebar, ei rei firmaſti fidẽ:
Nam mihi intus tuus pater narrauit modò, quo pacto me habueris
Præpoſitam amori tuo: nunc tibi me certum eſt contra gratiam
Referre, ut apud me præmiũ eſſe poſitũ pietati ſcias.
Mi Pamphile, hoc & uobis, & meæ commodum famæ arbitror:
Ego rus abitúram hinc cum tuo me eſſe certò decreui patre,
Ne mea p̄ſentia obſtet, neu cauſa vlla reſtet relliqua
Quin tua Philumena ad te redeat. Pam. quæſo quid iſtuc conſilij eſt?
Illiu' ſtultitia uicta, ex urbe tu rus habitatũ migres?
Haud facies: neque ſinam, ut qui nobis mater maledictum uelit,
Mea pertinacia dicat eſſe factum, haud tua modeſtia.
Tum, tuas amicas te, & cognatas deſerere, & feſtos dies

Mea

Mea cauſa,nolo.S.nihil iam mi iſtæc res uoluptatis ferunt:

Dum ætatis tempus tulit, perfuncta ſatis ſum: ſatias iam tenet

Studiorum iſtorum:hæc mihi nunc cura eſt maxuma, ut ne cui meæ

Longinquitas ætatis obſtet, mortemve exoptet meã.

Hic uideo me eſſe inuiſam immeritò: tempus eſt concedere:

Sic optume, ut ego opinor, omnes cauſas præcîdam omnibus,

Et me hac ſuſpectione exoluam, & illis morem geſſero.

Sine me obſecro effugere,uolgus quòd malè audit mulierum.

P. *Quam fortunatus ceteris ſum rebus, abſque una hæc foret,*

Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem.S. obſecro mi Pamphile,

Non tute incommodam rem, ut quæque eſt, in animum inducas pati.

Si cetera ſunt ita,ut tu uis,itaque ut eſſe ego illam exiſtumo,

Mi gnate,da ueniam hanc mihi,reduc illam.P.uæ miſero mihi.

S.Et mihi quidem: nam hæc res non minus me malè habet,quàm te gnate mi.

ACTVS QVARTI SCENA III.

LACHES, SOSTRATA, PAMPHILVS.

L. QVEM *cum iſtoc ſermonem habueris, procul hinc ſtans accepi uxor:*
Iſtuc eſt ſapere, qui, ubicunque opus ſit, animum poſſis flectere,
Quod faciundum fortaſſe ſit poſtidea, hoc nunc ſi feceris.
S. Foris pol fuat L. abi rus ergo hinc: ibi ego te, & tu me feres.
S. pero mecaſtor. L. i ergo intro, & compone, quæ ſimul tecum ſimul
Ferantur: dixi. S. ita ut iubes, faciam. Pam. pater.
L. Quid uis Pamphile? Pam. abire hinc matrem? minimè. L quid ita iſtuc? Pam. quia
De uxore incertus ſum etiam, quid facturus ſiem. L. quid eſt?
Quid uis niſi reducere? Pam. equidem cupio, & uix contineo: ſed
Non minuam meum conſilium: ex uſu quod eſt, id perſequar.
Credo, ſi non reducam, ea gratia concordes magi' fore,
L. Neſcias: uerum id tua refert nihil, utrũ illæ fecerint.
Quando hæc abierit: odioſa hæc ætaſt adoleſcentulis:
E medio æquom excedere eſt: poſtremò iã nos fabulæ
Sumu' Pamphile, ſenex, atque anus.
Sed uideo Phidippum per tẽpus egredi: accedamus.

ACTVS

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

PHIDIPPVS, LACHES, PAMPHILVS.

P. Tibi quoque ædepol ſum iratus, Philumena,
Grauiter quidem: nam hercle abs te factum eſt turpiter:
Etſi tibi cauſa eſt de hac re, mater te impulit:
Huic verò nulla eſt. L. opportunè te mihi
Phidippe in ipſo tempore oſtendis. Ph. quid eſt?
Pam. Quid reſpondebo his? aut quo pacto hoc operiam?
L. Dic filiæ, rus conceſſuram hinc Soſtratam:
Ne reuereatur, minus iam quo redeat domũ. Ph. ah,
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A myrrhina hæc ſunt mea uxore exorta omnia:
Pam. Mutatio fit. Ph. ea nos perturbat Laches.
Pam. Dum ne reducam, turbent porrò quàm uelint,
Ph. Ego Pamphile eſſe inter nos, ſi fieri poteſt,
Affinitatem hanc ſanè perpetuam uolo:
Sin eſt, ut aliter tua ſiet ſententia,
Accipias puerum. Pam ſenſit peperiſſe: occidi.
L. Puerum? quem puerum? Ph. natus eſt nobis nepos:
Nam abducta à uobis prægnans fuerat filia,
Neq; fuiſſe prægnantem unquam ante hunc ſciui diẽ.
L. Bene, ita me dij ament, nuncias: & gaudeo
Natum illum, & tibi illam ſaluam: ſed quid mulieris
Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nos ne hoc celatos tandiu? nequeo ſatis,
Quàm hoc mihi uidetur factum praue, proloqui.
Ph. Nõ tibi illud factũ minus placet, quàm mihi Laches.
Pam Etſi iam dudum fuerat ambiguum hoc mihi,

Nunc non eſt, cum eam conſequitur alienus puer.
L. Nulla tibi Pamphile hic iam conſultatio eſt.
Pam. Perij. L. hunc uidere ſæpe optabamus diem,
Cum ex te eſſet aliquis, qui te appellaret patrem:
Euenit: habeo gratiam dijs. Pam. nullu' ſum.
L. Reduc uxorem, ac noli aduorſari mihi.
Pam. Pater, ſi illa ex me liberos uellet ſibi,
Aut ſe eſſe mecum nuptam, ſatis certò ſcio,
Non me clam haberet, quæ celaſſe intellego,
Nunc, cum eius alienum eſſe à me animum ſentiam,
Nec conuenturum inter nos poſthac arbitrer,
Quam ob rem reducam? L. mater quod ſuaſit ſua,
Adoleſcens mulier fecit: mirandum ne id eſt?
Cenſen' te poſſe reperire ullam mulierem,
Quæ careat culpa? an quia non delinquunt uiri?
Ph. Voſmet uidete iam Lache, & tu Pamphile,
Remiſſam opu' ſit uobis, an reductam domum:
Vxor quid faciat, in manu non eſt mea:
Neutra in re uobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero? L. ridicule rogas.
Quidquid futurum eſt, huic reddas, ſum ſcilicet,
Vt alamus noſtrum. Pam. quem ipſa neglexit, pater,
Ego alam? L. quid dixti? eho, an nõ alemus Pãphile?
Prodemus quæſo potius? quæ hæc amentia eſt?
Enimuero prorſus iam tacere non queo.
Nam cogis ea, quæ nolo, ut præſente hoc loquar.
Ignarum cenſes tuarum lacrumarum eſſe me?
Aut, quid ſit id, quod ſolicitare ad hunc modum?
Primum hanc ubi dixti cauſam, te propter tuam.

Ma-

Matrem non poſſe habere hanc uxorem domi;
Pollicita eſt ea ſe conceſſuram ex ædibus.
Nunc,poſtquã adẽptã hãc quoq; tibi cauſam uides;
Puer quia clam te eſt natus,nactus alteram es.
Erras,tui animi ſi me eſſe ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum ut adiungas tuum,
Quàm longum ſpatium amandi amicam tibi dedi?
Sumptus,quos feciſti in eam,quàm animo æquo tuli?
Egi,atque oraui tecum,uxorem ut duceres:
Tempus dixi eſſe:impulſu duxiſti meo.
Quæ tum obſecutus mihi feciſti ut decuerat.
Nunc animum rurſum ad meretricem induxti tuum.
Cui tu obſecutus,facis huic adeo iniuriam.
Nam in eandem uitam te reuolutum denuo
Video eſſe.Pam.me ne?La.teipſum:& facis iniuriã,
Cum fingis falſas cauſas ad diſcordiam,
Vt cum illa uiuas,teſtem hãc cum abs te amoueris:
Senſitq; adeo uxor:nam ei cauſa alia quæ fuit,
Quãobrẽ abs te abiret?Ph.planè hic diuinat:nã ideſt.
Pam.Dabo iuſiurandum nihil eſſe iſtorum tibi. La. ah,
Reduc uxorem,aut,quamobrem non opu' ſit,cedo.
Pam. Non eſt nunc tempus. La. puerum accipias:nam
is quidem.
In culpa non eſt.poſt de matre uidero.
Pam.Omnibus modis miſer ſum nec,quid agam,ſcio:
Tot nunc me rebus miſerum concludit pater.
Abibo hinc,præſens quando promoueo parum.
Nam puerum credo iniuſſu non tollent meo,
Præſertim in ea re cum ſit mihi adiutrix ſocrus.

La.Fugis? hem,nec quidquam certi reſpondes mihi?
Num tibi videtur eſſe apud ſeſe? ſine:
Puerum Phidippe mihi cedo, ego alã.Ph.maxume.
Non mirum fecit vxor, ſi hoc ægrè tulit:
Amaræ mulieres ſunt,non facile hæc ferunt:
Propterea hæc ira eſt: nam ipſa narrauit mihi:
Id ego præſente hoc tibi nolebam dicere:
Neque ei credebam primò:nunc verò palam eſt.
Nam omnino abhorrere animũ huic uideo à nuptijs.
La.Quid ergo agam Phidippe? quid das conſili?
Ph.Quid agas? meretricem hanc primum adeundam cenſeo:
Oremus: accuſemus grauius:denique
Minitemur, ſi cum illo habuerit rem poſtea.
La Faciam vt mones puer eho, curre ad Bacchidem hãc
Vicinam noſtram:huc euoca uerbis meis.
Et te oro porrò, in hac re adiutor ſis mihi. Ph.ah,
Iam dudum dixi, itidemq; nunc dico Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos uolo,
Si ullo modo eſt ut poſſit,quod ſpero fore.
Sed uis ne adeſſe me vnà, dum iſtam conuenis?
La.Immo verò abi, aliquam puero nutricem para.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

BACCHIS, LACHES.

Ba. NON *hoc de nihilo eſt, quod Laches nunc me conuentam eſſe expetit:*
Nec pol me multum fallit, quin, quod ſuſpicer, ſit quod velit.

La. *Videndum eſt, ne minu' propter iram hanc impetrẽ, quàm poſſiem;*
Aut ne quid faciam plus, quod me poſt minu' feciſſe ſatiu' ſit.
Aggrediar. Bacchis, ſalue. Bac. ſalue Lache. La. credo ædepol te
Non nihil mirari Bacchis, quid ſit, quapp te huc iuſſi
Foras puerum euocare.

Ba. *Ego pol quoque etiam timida ſum, cum venit mi in mentem, quæ ſim,*
Ne nomen mihi quæſtus obſtet apud te: nam mores facile tutor.

La. *Si vera dicis, nihil tibi pericli à me eſt mulier: nam*
Iam ætate ea ſum, ut non ſiet peccato mihi ignoſci æquom:
Quo magis, omnes res cautius ne temere faciã, accuro
Nam ſi id nunc facis, factura ve es, bonas quod par eſt facere:
Inſcitũ offerre iniuriã tibi me immerẽti, iniquom eſt.

Ba. *Eſt magna æcaſtor gratia, de hac re quam tibi habeã, nam qui*
Poſt factã iniuriã ſe expurget, mihi parũ proſit. ſed
Quid iſtuc eſt? La. meum receptas filium ad te Pamphilum. Ba. ah.

La. *Sine dicam. vxorem hanc prius quàm duxit, voſtrũ amorem pertuli.*
Mane: non dum etiam dixi id, quod volui. nunc hic vxorem habet,
Quære alium firmiorẽ tibi, dum conſulendi tẽpus eſt.

Nam ille neque animo hoc erit ætatem, neque pol eadem iſta ætate tu.

Ba. Quis id ait? La. ſocrus. Ba. me ne? La. te ipſam: & filiam abduxit ſuam,

Puerumq; ob eam rem clam voluit, qui natus eſt, extinguere.

Ba. Aliud ſi ſcirem, qui firmare meam apud vos poſſem fidem,

Sanctius quàm iuſiurandũ, id pollicerer tibi Laches,

Me ſegregatum habuiſſe, uxorem ut duxit, à me Pãphilum.

La. Lepida es, ſed ſcin', quid volo potius ſodes facias? Ba. quid cedo?

La. Eas ad mulieres huc intro, atq; iſtuc iuſiurandũ idẽ

Polliceare illis: exple aĩum his, teq; hoc crimine expedi

Ba. Faciam. quod pol, ſi eſſet alia ex hoc quæſtu, haud faceret, ſcio,

Vt de tali cauſa nuptæ mulieri ſe oſtenderet:

Sed falſa fama eſſe nolo gnatum ſuſpectum tuum,

Nec leuiorẽ uobis, q̃bus eſt minimè æquo me viderier

Immeritò: nam meritus de me eſt, quod queam, illi commodem.

La. Facilẽ, beneuolumq; lingua tua iam tibi me reddidit:

Nam non ſunt ſolæ arbitratæ hæ: ego quoque hoc etiam credidi.

Nunc cũ ego te eſſe præter noſtrã opiniorẽ cõperi,

Fac eadẽ ut ſis porrò: noſtra utere amicitia, ut voles.

Aliter ſi faci'. ſed reprimam me, ne ægrè quidquam ex me audias.

Verum te hoc moneo vnum, quali' ſim amicus, aut quid poſſiem,
Potius q̃ inimicus, periculum facias.B.faciam ſedulo

ACTVS QVINTI SCENA II.

PHIDIPPVS, LACHES, BACCHIS.

Ph. NIHIL *apud me tibi deſieri patiar, quin, quod opus ſit,*
Benigne præbeatur.
Sed cum tu ſatura, atque ebria eris, puer ut ſatur ſit facito.
La.Noſter ſocer, uideo, venit: puero nutricem adduxit.
Phidippe, Bacchis deierat perſanctè. Ph.hæccine ea eſt? La.hæc eſt.
Ph.Nec pol iſtæ metuunt deos: neque has reſpicere deos opinor.
Ba.Ancillas dedo. quolibet cruciatu per me exquire,
Licet. hæc res hic agitur. me facere Pamphilo vt vxor redeat,
Oportet, quod ſi perficio, non pœnitet me famæ,
Solam feciſſe id, quod aliæ meretrices facere fugitant
La.Phidippe, noſtras mulieres ſuſpectas falsò nobis
In re ipſa inuenimus: porrò hanc nunc experiamur. nam ſi
Compererit falſo crimini tua ſe vxor crediſſe,
Miſſam iram faciet: ſin autem eſt ob eam rem iratus gnatus,
Quòd peperit vxor clam, id leue eſt: citò ab eo hæc ira abſcedet.

Profectò

Profectò in hac re nihil mali eſt, qđ ſit diſſidio dignũ

Ph.Velim quidem hercle. La.exquire:adeſt : quod ſatis ſit, faciet.Ba. faciam.

Ph.Quid iſtæc mihi narras? an quia non tute audiſti dudum,

De hac re animus meus ut ſit Laches? illis exple modò animum.

La.Quæſo ædepol Bacchis, quod mihi es pollicita tute, vt ſerues.

Ba.Ob eam rem uis ergo intro eam? La. i, atque exple animum his, ut credant.

Ba.Eo: etſi ſcio pol his fore meum conſpectum inuiſum hodie:

Nam nupta meretrici hoſtis, à uiro ubi ſegregata eſt.

La.At hæ amicæ erunt, ubi, quamobrem adueneris, reſciſcent.Ph. atque

Eaſdem amicas fore tibi promitto, rẽ ubi cognorint:

Nam illas errore, & te ſimul ſuſpectione exolues.

Ba.Perij, pudet Philumenæ: ſequimini me intro huc ambæ.

La.Quid mi eſt, quod malim, quàm quod huic intellego euenire, ut

Gratiam ineat ſine ſuo diſpendio, & mihi una proſit?

Nam ſi eſt, ut hęc nunc Pamphilum uere ab ſe ſegregarit;

Scit ſibi nobilitatem ex eo, et rem natam, & gloriam eſſe;

Referetque gratiam ei, vnaq; opera nos ſibi amicos iunget.

ACTVS

ACTVS QVINTI, SCENA III.

PARMENO, BACCHIS.

Par. AEDEPOL *næ eſſe meã herus operam deputat parui preti,*
Qui ob rem nullam miſit: fruſtra ubi totum deſedi diem,
Myconium hoſpitẽ dum expecto in arce Callidemidẽ
Itaque ineptus hodie dũ illic ſedeo, ut quiſque uenerat
Accedebã: adoleſcẽs, dic dũ quæſo, tun' es Myconius?
Non ſum. at Callidemides? nõ. hoſpitẽ ecquẽ Pãphilũ
Hic habes? omnes negabant: neque enim quenquam eſſe arbitror.
Denique hercle iam pudebat: abij. ſed quid Bacchidẽ
Ab noſtro affine exeuntẽ uideo? quid huic hic rei eſt?
Ba. Parmeno, opportune te offers, properè curre ad Panphilum.
Pa. Quid eo? Ba. dic me orare, ut ueniat. Pa. ad te? B. immo ad Philumenam,
Pa. Quid rei eſt? B. tua quod nil refert, percõtari deſinas.
Pa. Nil aliud dicam? Ba. etiam: cognoſſe annulum illum Myrrhinam
Gnatæ ſuæ fuiſſe, quẽ mihi ipſu' olim dederat. P. ſcio.
Tantum ne eſt? Ba. tantum: aderit continuò, hæc ubi ex te audiuerit.
Sed ceſſas? Pa minime equidem. nam hodie mihi poteſtas haud data eſt:
Ita curſando, atque ambulãdo totũ hunc contriui diẽ.
Ba. Quãtã obtuli aduentu meo lætitiam Pãphilo hodie?
Quot commodas res attuli? quot autẽ ademi curas?

Gnatum

Gnatũ ei reſtituo, qui penè harũ ipſiusq; opera perijt:
Vxorem, quam nunquam eſt ratus poſthac ſe habiturum, reddo:
Qua re ſuſpectus ſuo patri, & Phidippo fuit, exolui.
Hic adeo his rebus annulus fuit initium inueniundis.
Nã memini, abhinc menſes decem ferè ad me nocte prima
Confugere anhelantẽ domũ, ſine comite, uini plenũ,
Cũ hoc annulo. extimui illico: mi Pamphile inquam amabo:
Quid examinatus es obſecro? aut unde annulum iſtũ nactus? (uideo;
Dic mihi. ille alias res agere ſe ſimulare. poſtquam id
Neſcio quid ſuſpicarier magi' cœpi; inſtare, ut dicat.
Homo ſe fatetur ui in uia neſcio quam compreſſiſſe:
Dicitq; ſeſe illi annulum, dum luctat, detraxiſſe:
Eum cognouit Myrrhina in digito modo me habentẽ:
Rogat, unde ſit: narro oĩa hęc: inde eſt cognitio facta,
Philumenam eſſe compreſſam ab eo, & filium inde hunc natum.
Hæc tot propter me gaudia illi contigiſſe lætor:
Etſi hoc meretrices aliæ nolunt: neque enim eſt in rẽ noſtram.
Vt quiſquam amator nuptijs lætetur. uerum æcaſtor
Nunquam animum quæſti gratia ad malas adducã partes.
Ego dum illo licitum eſt uſa ſum benigno, & lepido, & comi.
Incommode mihi nuptijs euenit: factum fateor,

At pol me feciſſe arbitror, ne id meritò mihi eueniret.
Multa ex quo fuerint commoda, eiu' incommoda æquom eſt ferre.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

PAMPHILVS, PARMENO, BACCHIS.

Pam. VIDEO *mi Parmeno etiam ſodes, ut mi hæc certa & clara attuleris;*
Ne me in breue hoc conijcias tempus, gaudio hoc falſo frui.
Par.Viſum eſt, Pam.certo ne? Par. certe. Pam. deus ſum, ſi hoc ita eſt. Par. uerum reperies.
Pam. Manedum ſodes. timeo ne aliud eſſe credam, atque aliud nuncies.
Pa. Maneo. Pam. ſic te dixiſſe opinor, iueniſſe Myrrhinã.
Suum annulũ habere Bacchidem. Par. factum. Pam. eum, quem ego olim ei dedi:
Eaq; hoc te nunciare mihi iuſſit: ita ne factum? Par. ita inquem.
Pam. Quis me eſt fortunatior. uenuſtatisq; adeo plenior? egon'
Pro hoc nuncio quid te donem? quid? quid? neſcio. Par. at ego ſcio. Pam. quid?
Par. Nil: nam neque etiam in nuncio, neque in me ipſo quid ſit boni,
Scio. Pam. ego ne, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,
Sinam ſine munere à me abire? ah nimium me ingratum

gratum

gratum putas.

Sed Bacchidem eccam uideo ſtare ante oſtium:

Me expectat credo: adibo. B. ſalue Pamphile.

Pam. O Bacchis, o mea Bacchis, ſeruatrix mea.

B. Bene factũ, & uolupe eſt. Pam. factũ, vt credã, facis:

Antiquamq; adeo tuam uenuſtatem obtines,

Vt uoluptati obitus, ſermo, aduentus tuus, quocunque aduéneris,

Semper ſiet. B. at tu æcaſtor morem antiquum, atque ingenium obtines,

Vt unus hominum homo te uiuat nunquam quiſquam blandior.

Pam. Ha, ha, hæ, tu ne mihi iſtuc? C. rectè amaſti Pamphile uxorem tuam:

Nam nunquam ante hũc diem meis oculis eam, quod noſſem, uideram:

Perliberalis viſa eſt. Pam. dic uerum. Ba. ita me dij ament Pamphile.

Pam. Dic mihi, harum rerum nunquid dixti iam patri? B. nil. Pam. neque opus eſt

Adeo mutito: placet hoc non ſieri itidẽ, ut in comedijs

Omnia ubi omnes reſciſcunt. hic, quos par fuerat reſciſcere,

Sciunt; quos non autem ſcire æquom eſt, neque reſciſcunt, neque ſcient.

B. Imo etiã, hoc qui occultari poſſe facilius credas, dabo:

Myrrhina ita Phidippo dixit, iuriiurando ſe meo

Fidem habuiſſe, & propterea te ſibi purgatum. Pam. eſt optume:

Spe-

Speroq; rem hanc eſſe euenturam nobis ex ſententia.
Par. Here, licet me ſcire ex te, hodie quid ſit quod feci boni?
Aut quid iſtuc eſt, quod uos agitis? Pam. non. Par. ſuſpicor tamen.
Ego ne ab Orco hunc mortuum? quo pacto? Pam. neſcis Parmeno,
Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta ærumna extraxeris.
Par. Imo verò ſcio, neque hoc imprudens feci. Pam. ego iſtuc ſati' ſcio. Par. an
Temere quidquam Parmenonem prætereat, quod facto uſu' ſit?
Pam. Sequere me intro Parmeno. Par. ſequor, equidem plus hodie boni
Feci imprudens, quàm ſciẽs ante hunc diem unquam.

FINIS.

SERIES LITERARVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X.

Omnes ſunt quaterniones.

M. ANTONII MVRETI ANNOTATIONVM in Terentium libellus.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

IN VITAM TERENTII.

DVM Africani uocem diuinam] *Antea legebatur, uoce diuina. ego hoc latini ſermonis conſuetudinem pati non puto: neque enim aliqua re, ſed aliquam rem inhiare dicimus. Plautus, inhiat aurum, ut deuoret. itaque ratus ſum, ſine periculo poſſe mutari. Sic paulo infra, cùm in omnibus libris legeretur, abijt in Græciam in terram ultimam: auſus ſum prius aliud, in, expūgere: quod & verſum corrumpebat, & orationis, ut ego quidem arbitror, puritatem. terram enim Græciam, & terram Italiam, & ſimilia ueteres ſæpe dicebant.*

Iuſſus antè Cæcilio recitare.] *pro Cerio, quod nomen nihil eſt, & tamen hoc loco in omnes libros irrepſerat, Cæcilium repoſui, fretus auctoritate Euſebij, qui hoc ipſum, quo de hic agitur, narrat in chronicis. Cæcilium autem poetam Comicum accipio.*

Conſularibus ludis] *conſularium ludorum nulla alibi, quod ſciam, mentio: Conſualibus, non, conſularibus legendum fortè ſit. ſunt autem Conſuales ludi ijdem cum Circenſibus, ſiue Romanis.*

Iliadem inſtar tragœdiæ, Odyſſeam ad imaginem comœdiæ.] *Aliter ſentit Ariſtoteles; cuius*

auctoritate facile huius grammatici opinio præpondera-tur. eius verba ſunt, in arte poetica. ὥσπερ δὲ δαὶ τὰ σπουδαῖα μάλιστα ποιητὴς ὅμηρος ἦν *&c.*

Ne quiſquam in alterum carmē infame proponeret,lege lata, ſiluere.] *In alijs, lata lege ſanxerunt. inepte.hoc enim ſignificat,ſiluiſſe poetas,id eſt,deſijſſe, ciues nominatim proſcindere,cum lex illa lata eſſet.atq; hoc ipſum eſt,quod ait Flaccus,*

-lex eſt accepta,chorusque

Turpiter obticuit,ſublato iure nocendi.

Proſæ orationis] *Proſam orationem qui dicunt,facere imperite puto. prorſum antiqui rectum uocabant: vnde prorſi limites apud Feſtum. eoque vocabulo in hunc ſenſum reperio uſum Senecam in his uerſibus ex Trohade,*

Et qui renatum prorſus aſpiciens diem,

Tepidum rubenti Tigrin admiſcet freto.

Sed & Prorſam uocabāt deam,quæ rectos fœtus educeret:de qua locum hunc A.Gelij libro XVI.*Ita ſcriptum in ueteribus libris uidere memini: Huius periculi deprecandi gratia aræ ſtatutæ ſunt Romanæ duabus Carmētibus, quarum altera Poſtuerta nominata eſt, Proſa altera: à recti, peruerſique partus & poteſtate, & nomine. nunc autem ibi quoque corrupte legitur, Proſæ.quia igitur,Prorſum,ut dixi,rectum eſt,idcirco ſolutam orationem prorſam nominarunt; quòd eſſent in ea uoces recto fere ordine, &,ut naturæ ferret impetus, collocatæ.contraque uerſum dixerunt, in quo eſſet orationis genus, ut Cicero loquitur,verſum atque mutatum.*

Latinæ

Latinæ fabulæ primo à Liuio Andronico ſcriptæ ſunt ad cunctas res, etiam cum recentius idem poeta & actor fabularum ſuarum fuiſſet] *In alijs libris, cum etiam tum recentius idem, & poeta, &c. locus apertè corruptus eſt: quem equidem ita legendum cenſeo: Latinæ fabulæ primo à Liuio Andronico ſcriptæ ſunt; cum, etiam tum ad cuncta recentibus, idem & poeta, & actor fabularum ſuarum fuiſſet. vt hoc ſignificet, ideo eundem & poetam, & actorem fuiſſe, quòd Romani etiam tum ad eiuſmodi omnia rudes eſſent. vide Liuium lib.* VII.

Nam ludorum quatuor ſunt ſpecies] *Difficile dictu eſt, hoc loco, non multis in uerbis quam multa peccata ſint, primum, quatuor tantum ludorum genera, ſiue, ut iſte neſcio quis loquitur, ſpecies. vbi igitur florales? ubi Romani? ne ceteros perſequendo ſim longior. deinde Apollinares ludos numerat inter eos, qui ad curã ædilium curulium pertinerent. falſo: extant apud Liuium, & Macrobium carmina Marcij vatis, quæ eos ad prætoris urbani curam pertinuiſſe demonſtrant. Apollini cenſeo vouendos ludos, qui quotannis communiter Apollini fiant. ijs ludis faciendis præſit is prætor, qui ius populo plebique dabit ſummum. idem confirmat M. Tullius oratione decima in Antonium; ubi de Bruto loquens, Qui, inquit, cum prætor urbanus eſſet, vrbe caruit, ius non dixit, cum omne ius populi R. recuperaſſet. & paulo infra: Qui ne Apollinares quidem ludos, pro ſua, populique R. dignitate apparatos, præſens fecit, ne quam uiam patefaceret ſceleratorum hominum audaciæ. errat etiam in eo, quod*

Megalenſes magnis dijs conſecratos fuiſſe arbitratur. non enim Megalenſes, ſed Circenſes, ſiue Romanos Conſo & magnis dijs, ex Aſconio; Megalenſes autem magnæ deum matri ſacros fuiſſe, ex Liuio & alijs cognoſcitur. Nam quòd Antonius Goueanus à Megalenſibus Megaleſia diſtinguere, Megalenſes autem eoſdem cum Romanis facere uoluit; æque in utroque falſus eſt. Locus eſt Ciceronis ex oratione de reſponſis haruſpicum. Nam quid ego de illis ludis loquar, quos in Palatio noſtri maiores ante templum in ipſo Matris magnæ conſpectu Megalenſibus fieri celebrarique voluerunt, qui ſunt more inſtitutiſque maxime caſti, ſolennes, religioſi: quibus ludis primum ante populi conſeſſum ſenatui P. Africanus iterum conſul ille Maior dedit, ut eos ludos hæc lues impura pollueret. quò ſi quis liber aut ſpectandi, aut etiam religionis cauſa acceſſerat, manus afferebantur: eò matrona nulla adijt propter vim conſeſſumque ſeruorum. Ita ludos eos, quorum religio tanta eſt, ut ex vltimis terris accerſita, in hac vrbe conſederit, qui uni ludi ne uerbo quidem appellantur latino, vt uocabulo ipſo & appetita religio externa, & Matris magnæ nomine ſuſcepta declaretur, hos ludos ſerui fecerunt, ſerui ſpectauerunt, tota denique hoc ædili ſeruorum Megaleſia fuerunt. hunc locum totidem uerbis citat Goueanus; & ex eo colligit, à Megalenſibus alia eſſe Megaleſia, quod Cicero Megaleſia Megalenſibus celebrari ſolita dicat. deinde tradit ludos Megalenſes eoſdem eſſe, qui Circenſes, Romani, magni nominantur. quæ cum dicit, non animaduertit, in quàm difficiles ſeſe rerum abſurdiſſimarum

rum

rum laqueos induat. non abutar pluribus argumentis, neque committam, vt mea oratio, hunc veluti patentem alienæ reprehenſionis nacta campum, iuueniliter in eo exultare videatur. tota res vno verbo confici poteſt. nam ſi ludi Megalenſes committebantur prid. Id. Apri. vt ex Liuio conſtat: ludi autem Romani pridie cal. Sept. ut è priore actione in Verrem cognoſcitur, quis eſt vſque eo hebes, qui non videat, vt ijdem ſint Megalenſes & Romani, nullo modo fieri poſſe? Ego vero, ne dicam dolo, uocem illam, Megalenſibus, è Ciceronis loco, quem paulo ſuprà recitaui, & expungendam puto, & è gloſſemate aliquo in ordinem Ciceronis verborum irrepſiſſe ſuſpicor. Sunt igitur eadem Megaleſia cum Megalenſibus, neque dicta ſunt ἀπὸ τῶν μεγάλων σιων, vt hic grãmaticus nugatur, ſed à Magna matre, cui dicata erant: cumq́; initio Megalenſia dicerentur, detrita, vt ſæpe fit, litera, Megaleſia nominata ſunt. Itaque Feſtus, Megaleſia, inquit, ludos Matris magnæ appellabant.

Μεγάλους σιοὺς] *antea legabatur coniuncte, μεγαλεσίους, quam vocem nuſquam apud probatos auctores reperiri arbitror.*

Diuerbijs & canticis] *Ita emendaui, coniectura tãtum adductus, cum partim librorum, de authenticis, partim, Deuerbijs authenticis, haberent.*

Adnotandũ ſane puellarũ &c.] *falſum eſt, quod hoc loco admonet Donatus, puellas liberales nuſquam in palliata loqui, loquitur in Heauton timorumeno Antiphila, in Curculione Planeſium, in Epidico uirgo illa, Stratiphoclis ſoror, pluribus exemplis nihil opus eſt.*

Nihil ergo ſecus factum eſt.] *In alijs ſecus, in alijs ſecius: ego ſequius legendum puto. Valet autem ſequius, minus bene, aut minus bonum. neque eſt, cur dubitetur de integritate loci illius apud Liuiū libro 2. Inuitus, inquit, quod ſequius ſit, de meis ciuibus loquor. Sic Afranius apud Soſipatrum: Sin, id quod non ſpero, ratio talis ſequius ceciderit.*

ANNOTATIONES IN ANDRIAM.

MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII.] *in alijs, quos quidem viderim, omnibus,* FLACCVS CLAVDII FILIVS, *quod equidem concoquere non poſſum. neque enim cum pater alicuius notandus erat, nomine eum, ſed prænomine, aut certe cognomine notabant. uerbi cauſa, non ita ut dicerent, M.* TVLLIVS CICERO TVLLII *F. certe enim, ſi Tullius eſt, Tullij filius ſit, neceſſe eſt, aut iure naturæ, aut iure ciuili. Sed hoc modo, M.* TVLLIVS, M. F. CICERO. *quomodo igitur retineri poteſt ſcriptura hæc,* FLACCVS CLAVDII FILIVS? *nondum enim adduci poſſum, ut aſſentiar homini doctiſſimo, Antonio Auguſtino, qui Claudium ueteribus non nomen modò, ſed præ nomen quoque fuiſſe ait. deinde, vt in gente Valeria, & Horatia Flacci cognomen fuiſſe notiſſimum eſt: ita in Claudia fuiſſe non puto. poſtremo hunc Flaccum, quiſquis eſt, ciuem Romanum natum fuiſſe, non eſt credibile, cum ignominioſa eſſet*

apud

apud Romanos ſcenicorum artificiorum tota fere tractatio: ſed aut ſeruum alicuius ciuis R. aut certe libertũ: quorum utrouis poſito, illud, CLAVDII FILIVS, *ſtare non poteſt. Deleui igitur uocem* FILIVS, *eo fidentibus, quòd in ceterarum fabularum inſcriptionibus, nullus omnino eſt, qui eam habeat, antiquus liber.*

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.] *Scena quid ſit, notum eſt omnibus. quòd autem actus fabularum partimur in ſcenas, aliamq́; primam ſcenam, aliam ſecundam, & ſic deinceps dicimus; quàm perite & intelligenter id fiat, quærendum puto. equidem, libere ut dicam, grammaticorum hanc, non poetarum, eſſe partitionem arbitror: neque credo ſcenam pro parte actus, apud vllum probatum ſcriptorem, ſi grammaticos excipias, legi. itaque neque apud Plautum vlla ſenarũ mentio eſt; & in Terentij fabulis aliter ab alijs diſtinguuntur: & in veteribus Terentij libris, etiam impreſſis, neque prima, neque ſecunda, neque ulla omnino ſcena nominatur.*

Sed ijs, quas ſemper, &c.] *Donatus adnotat, fidem & taciturnitatem artes vocari. rectè; artes enim antiqui & uitia, & uirtutes uocabant. Terentius Adelphis: primarum artium magiꝰ principem. Salluſtius: Quæ vtraque ijs artibus auxerat, quas ſupra memoraui. plures locos congerere me memini ad hanc rem, in annotationibus, quas olim Lutetiæ in hunc poetam edidi: animaduerto autem, Ariſtotelem quoque non nunquam* τῶν τεχνῶν *nomine virtutes etiam amplecti; ut cum ait in ſecundo* νικωμαχείων. ζαῦζα δὲ πρός

 μεὺν

μενον τὸ τὰς ἄλλας τέχνας ἔχειν οὐ συναριθμεῖται, πλὴν αὐτὸ τὸ εἰδέναι.

Nam iſtæc commemoratio] *Demoſthenes* περὶ στεφάνου. τὸ δὲ τὰς ἰδίας εὐεργεσίας ἀναμιμνήσκειν, μικροῦ δεῖν ὅμοιόν ἐστι τῷ ὀνειδίζειν.

Liberius viuendi fuit poteſtas. nam antea] *Fuit, in hoc verſu monoſyllabum eſt: & in quarta ſede pes ille, qui Creticus dicitur. Scio autem ſuper hoc pede, ecquid in iambicū carmē reciperetur, an minus, uarias eru ditorum hominum & fuiſſe, & eſſe ſententias. ego, antequam hac de re ſtatuam, quid in quæſtione verſetur, etiam atque etiam conſiderandum puto. Nam ſi hoc quæritur, data quibuſdam hominibus in Terentio, & Plauto addendi, detrahendi, inuertendi, mutandique licentia, poſſint ne omnes illorum poetarum iambici verſus ita componi, ut nuſquam in eis creticus reperiatur: facilis & expedita res eſt. ipſe mehercules iambus, ſi hoc concedatur, ex eo ipſo, cui nomen dedit, uerſuum genere moueri queat. Sin hoc agitur, nulla importuna & temeraria mutatione conceſſa, multi ne ſint in utroque horum poetarum uerſus, quorum dimenſio explicari ſine Cretico non queat: ego uero innumerabiles poſſe proferri arbitror. Proferam paucos, ex quibus de ceteris coniectura capiatur.*

Ex Andria.

Futuras eſſe audiuit, ſed ipſe exit foras.

Goueanus particulam, ſed, delere auſus eſt. parum conſiderate. poterat aliò confugere, & dicere, pronomē, ipſe, interdum priore correpta enunciari. Ex eadem,

Nihil

Nihil propter hanc rem : ſed eſt,quod ſuccenſet tibi.
Quidnam eſt ? puerile eſt . quid eſt ? nihil . quid dic,
quid eſt.
Bonum ingenium narras adoleſcentis,optumum.
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Adeo' impotenti eſſe animo,vt præter ciuium .

Piget plura , vel ex hac ipſa,uel ex alijs fabulis colligere:ſunt aūt innumera : nunc pauca ponam ex Plauto.
Non omnes poſſunt olere vnguenta exotica.
Tu tibi iſtos habeas turtures,piſces,aues.
Qui ſcis,an tibi iſtuc eueniat prius , quàm mihi?
Quo modo occepiſtis,bibite,pergræcamini .
Tace,atque abi tu rus.ego ire in Peiræum uolo .

male autem in hoc verſu vulgò legitur , abiturus . porrò verbum abi , poſteriore correpta enunciatur , ut & alijs apud eundem , & apud hunc quoque poetam ſat multis locis . atque hæc è principio Moſtellariæ deprompta ſunt omnia. quòd ſi quis ceteras fabulas excutiat,nō dici poteſt,quàm multa ſit deprehenſurus , quæ ſine uiolentis , vt ita dixerim , mutationibus Creticum effugere non poſſunt . video & Anacreontem hoc pede in verſibus ſuis uſum:cuius illud eſt:

τρπει με κ᾽ ἀφροδίτη,
καὶ πάλιν θέλω χορεύειν. *Et illud*
ζὰς δὲ φροντίδας μεθῶμεν.

Sed & multis alijs locis eundem pedem adhibuit.

Quod plerique omnes] *Priſcan. lib.*XVIII. *admonet , hanc loquendi rationem manaſſe ab Atticis. eos enim ita loqui ſolitos ,* πλείονευς δὴ πάντος ὖντε λέγοισιν

λέγουσιν ἀνθρώποι. Sic & in Heauton timorumeno à
-dixi pleraque omnia. & alibi.

Huc viciniæ.] *Sic in Phormione, hic uicinię. Nonius tamen & Priſcianus, & Chariſius, huic viciniæ, legunt; certeq́; in quatuor manu ſcriptis libris, quibus vſus ſum, huic viciniæ apertè legitur.*

Perduxere illuc ſecum.] *Perducuntur, ait Donatus neceſſitate coacti. Confirmat hanc interpretationem Aſconius, qui in locum illum ex primo accuſationis, Lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat: Lenones, inquit, ſunt ſcortorum, perductores etiam inuitarum perſonarum. Perductorum nomine vſus eſt & Tertullianus in apologetico, his verbis. Nam ſi qui fortè verè de ſterilitate Chriſtianorum conqueri poſſunt, primi erunt lenones, perductores, aquarioli, &c.*

3.

Quis heri Chryſidem habuit?] *Honeſte dictum, pro quis cum Chryſide rem habuit. Ita intelligendum eſt illud è nono epiſtolarum, Sed tamen ne Ariſtippus quidem ille Socraticus erubuit, cum eſſet obiectum, habere eum Laida: Habeo, inquit, Laida, non habeor à Laide. nam & Græcos ita non nunquam loqui conſtat. Lucianus:* Τὸν στρατιώτην Θαΐ τὸν ἀκερνᾶνα, ὃς πάλαι μὲν Ἀβρότονον εἶχε, &c.

Nam qui cum ingenijs conflictatur eiuſmodi.] *conſentiunt libri. non video tamen, quomodo verſus ſtare poſſit. Si haberem libros, qui me adiuuarent, libenter hoc modo legerem,*

Nam qui conflictat cum ingenijs eiuſmodi,

Si qui-

Siquidem verbo, conflicto, vſus eſt & in Phormione.

4.

Honeſta oratio eſt.] *In quibuſdam libris, honeſta ratio eſt. ſed hanc ſcripturam & veteres libri, & ipſa carminis ratio, & latine loquentium conſuetudo confirmat. Cicero enim, quem ſtudioſe feciſſe conſtat, vt multas loquendi formulas ab hoc poeta deſumptas in ſua ſcripta transferet, hac ipſa ſæpe vſus eſt. vnius nunc loci venit in mentem, qui eſt in ſecundo de officiis: Dictu quidem eſt procliue: itaq; vulgo loquuntur, ſeſe in beneficiis collocandis, mores hominum, non fortunam, ſequi. honeſta oratio eſt: ſed quis eſt tandem &c.*

5.

Hoc quid ſit? Si, omnes qui amant] *in dimetiendo verſu, qui, nõ eliditur: ſed ita pmanet, ut in illo Vergilij,*

Credimus, an qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt? eius autem generis apud hunc poetam ſatis multa ſunt.

Neque tu hoc dicas tibi non prædictum] *ita eſt apertè in meo manu ſcripto, & in altero eorum, qui in Antoniana huius ciuitatis bibliotheca aſſeruantur: eſtq; hæc vera huius loci lectio, quicquid interpres de tribus negationibus comminiſcatur.*

6.

Audiui Archillis iam dudum: Lesbiam adduci iubes. Goueanus de ſuo addit particulam, quòd: hoc modo, iam dudum quòd Lesbiam adduci iubes. videlicet quia putauit hos omnes verſus iambicos eſſe. ſed falſus eſt: ſunt enim omnes trochaici, quadrati catalectici, præter

poſtremos

poſtremos duos,qui ſunt iambici quadrati acatalectici.

Vxorem decreuit dare ſeſe mihi hodie] *in alijs, decrerat. ſed & meus manu ſcriptus habet, decreuit; & is,qui in hac vrbe adhinc annos ſeptuaginta ſeptem impreſſus eſt:cuius ego poſthac teſtimonio cum vtar, veterem Venetum nominabo.qui quidem liber,etſi,vt illa erant tempora, mendis innumerabilibus ſcatet; tamē ita multa,ita præclara veteris ſcripturæ veſtigia retinet,incredibile vt mihi auxilium attulerit ad locos per plurimos corrigendos. Decreuit,autem, quin hoc loco melius ſit;dubitare non oportet:loquitur enim non de primo illo conſilio,quo nuptiæ in hūc diem conſtitutæ fuerant: (tūc enim non eſſet, cur diceret,- nonne oportuit Præſciſſe me ante? quippe qui id ſatis multo ante cognoſſet, vt è multis huius fabulæ locis colligitur)ſed de ſecundo, quod patrem ſubito,atq; ex tempore cepiſſe arbitratur. cum hæc iam ſcripſiſſem, animaduerti in libro quoque manuſcripto Bernardini Lauredani,decreuit,non decreuerat, legi.*

Pro deum atque hominum,nullon' ego.] *Dimeter eſt iambicus, quales etiam duos paulo ſupra octonarijs admiſcuit.in alijs legebatur, Pro deum atque hominum fidem, nullon' ego: quo modo ſi legas, uerſus ſtare non poteſt.neque tamen auſus eſſem illud,fidem, expungere, niſi primum vidiſſem abeſſe à meo manu ſcripto; deinde meminiſſem, eodem modo locutum hunc ipſum poetam in Phormione,- Pro deum immortalium,*

Negat Phanium hanc ſibi cognatam eſſe Demipho? vbi etiam conſimilem è Ciceronis œconomico citat interpres locum, Quid igitur, pro deum immortalium,

primum

primum eam docebas,quæſo?

Quæſo ædepol Charine, quoniam id fieri,quod uis,non poteſt,Velis id,quód poſſit.]*Fuit hæc ſenten tia ſummi philoſophi Ariſtotelis,de quo apud Stobæum hæc leguntur.* Αριςοτέλης εἶπεν, ἐπειδὴ οὐ γίνεται τὰ πράγματα. ὡς βουλόμετα, δεῖ βούλεσθαι ὡσ γένεται.

Neque pol conſilij locum habeo, neque auxilij copiam.] *Hunc rurſum,ut in omnibus libris repereram, ita reliqui, ſumma ipſorum conſenſione permotus: puto tamen ita legendum,*

Neque pol auxilij locum habeo,neq; conſilij copiam. nam & Charinus hoc ordine propoſuerat, auxilium, conſilium,expetens.& ipſa uerſus ratio,ut ita legas, exigere videtur.

Num immemor es diſcipuli?]*alij emendant,Num immemor es diſcipli?ego nihil mutandum cenſeo:in tertia enim huius carminis ſede eſſe pedem,qui proceleumaticus dicitur:ut in illis,*

Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.

Non fiet:hoc modo ſine te exorem.ſcilicet,

Ita faciam.quid?quid aliud uolui dicere?

nam quod Ioachimus Camerarius & hunc pedem, & amphimacrum ab iambico excludit;mihi qnidem multis de cauſis non placet.eas cauſas tunc explicabo,cum Plautum à me emendatum in publicum emittam: quod,ſi uita ſuppeditabit,cito fore confido.

Adhuc Archillis quæ aſſolent,quæq́ue oportet] *In ueteribus, oportent. Sunt autem hic aliquot uerſus, quorum dimenſionem explicare ex ueteribus libris*

non potui, ex ingenio nolui.

Tibi uideor eſſe, quem tam aperte] *In alijs, Tibi videor, quem tam aperte. Goueanus intellexerat, deeſſe aliquid ad uerſum; feceratque, Tibi uideor ego, quem tam aperte, &c. quod ego repoſui, in ueteribus libris ſumma conſenſione reperitur.*

14.

Amantium iræ, amoris integratio eſt] *Ita eſt in libris manu ſcriptis. in vetere tamen Veneto, reintegratio. apud Seruium in Eclogam ſecundam legitur, redintegratio. hanc autem ſententiam ita expreſſit Plautus*

Verum iræ, ſi quæ eueniunt forte huiuſmodi
Inter eos, rurſum ſi reuentum in gratiam eſt,
Bis tanto amici ſunt inter ſe, quàm prius,

ſed & apud Aelianum libro ſecundo de uaria hiſtoria legiſſe videor quiddam ab hoc loco non nimis alienum. id eſt huiuſmodi. Pauſaniæ Agatho poeta in amoribus ac delicijs fuit. uentitabat autem ſæpe vterque eorum vnà ad Archelaum regem, & Muſarum erat ſtudio deditus, & à rebus amatorijs minime alienus. hic cum illos inter ſe crebrò diſſidentes uideret, contemptui eſſe amatorem amato autumabat. quodam igitur die, quæſo, inquit, Agatho, quod ingenium tibi eſt, qui homini uni ex omnibus maxime te diligenti tam frequenter iraſceris? ego dicam tibi o rex, inquit ille. non enim iſta facio, uel quòd Pauſaniæ parum cupiam, uel quod agreſti ſim efferoque ingenio. quin ſi mihi uel aliunde, vel ex ipſo poetices ſtudio aliqua affectuum, quibus hominem tentantur animi, cognitio eſt, eam ego de-

mum

mum ſummam eſſe uoluptatem amantibus duco, cum è diſſenſione in gratiam cum ijs quos amant, redeunt: exploratumque habeo, nihil ipſis accidere poſſe iucundius. hanc igitur voluptatem ſæpe Pauſaniæ impertior, qui ei frequenter iraſcar: non modico enim gaudio perfunditur cum me ſibi ſtatim conciliari uidet. id gaudium non perſentiſceret, ſi amor in eum meus uno quaſi tenore, & ſine ulla eiuſmodi offenſione procederet. Hæc Agatho; quę rex non mediocriter laudaſſe perhibetur.

[Hoccine credibile eſt, aut memorabile] *Horum primorum verſuum rationem explicare difficile eſt. quidam, magna in mutando licentia vſi, fecere iambicos octonarios. ego ueterem ſcripturam cum fide proponere, vt erat, malui.*

Quis homo iſtuc? Dauos. Dauos? Dauos omnia.] *Diuine hunc uerſum iam pridem reſtituerat homo ingenioſiſſimus, Antonius Goueanus, qui, etiam ſi præterea aliud nihil præſtitiſſet, eſt tamen, cur ei Terentij amatores multum ſe debere fateantur.*

Vt quimus, aiunt, quando, ut uolumus, non licet.] *circumfertur apud Græcos ſenarius, ex quo hic expreſſus videtur.*

Ζῶμεν γὰρ οὐχ ὡς θέλομεν, ἀλλ᾽ ὡς δυνάμεθα.

Optume hoſpes.] *Mirum eſt, quantulæ res quãtum interdum eruditis hominibus negotium exhibeant, antea cum hic locus ita legeretur,*

Optume hoſpes pol Crito antiquum obtines:

Eraſmus, qui verſum non conſtare animaduerterat, contra omnium librorum fidem, ex, optume, fecit, opportune.

ne:quo nihil minus opportunum cogitari poterat.Goueanus,& librorum ueterum, & Donati auctoritate neglecta,addidit,morem:hoc modò,

Morem optume hoſpes pol Crito antiquum obtines

ego, vnica literula adiecta, (quæ quàm facile à librarijs omitti potuerit,nemo non videt:ſæpe enim in hoc genere peccarunt,cum literam,quæ geminanda erat,ſemel tantum ponerent)ea igitur adiecta, locum(vti mea fert opinio)emendaui.

Næ iſtam multimodis tuam inueniri gaudeo.] *vocem antiquam,multimodis,quæ nuſquam in vulgatis libris apud hunc poetam legebatur primus ego,ni fallor, in veterem quaſi poſſeſſionem reſtitui. de qua & ſimilibus Cicero in oratore: Sed quid ego uocales? ſine uocalibus ſæpe breuitatis cauſa contrahebant, ut ita dicerent, multimodis, vaſargenteis, paſſicrinibus, tectifractis. & in tertio de oratore citatur hic ueteris poetæ uerſus,*

Multimodis ſum circumuentus, morbo, exilio, atque inopia.

Hac autem ipſa voce ſæpe uſum Lucretium, notius eſt, quàm ut collectis exemplis patefieri neceſſe ſit,

ANNOTATIONES
IN EVNVCHVM.

Si quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis Quàm plurimis] *Iampridem admonuit Aemilius Ferretius,quàm plurimis,hoc loco duas eſſe dictiones ſex ſumq; eſſe;ſi quiſquam eſt, qui ſuum ſtudium eò referat, ut*

vt bonis potius, quàm ut plurimis placeat, &c. deeſt igitur particula, potius; ut in illo Plauti ex Rudente, - certum eſt mori, quàm hunc pati lenonem in me graſſari. Cõtra quæ hic particula deeſt, ea ſæpe alijs in ſermone latino locis redundat. Cicero in diuinatione: Tamen eos defendis, qui ſe ab omnibus deſertos potius, quàm abs te defenſos eſſe, malunt? Plautus Sticho:

Si manere hic ſeſe malint potius, quàm aliò nubere.
Terentius Adelphis.

Quin, quicq̃d poſſem, mallẽ auferre potius in p̃ſentia.

Vlpianus: Si actor malit dominum potius conuenire.

Palladius de inſitione: Malo operam eius expectare potius, quàm timere.

Exiſtimauit, eſſe ſic exiſtimet.] *Ex gloſſemate alicuius barbari, & inepti magiſtri irrepſerat in hunc uerſum vox, ſciat: hoc modò, ſic exiſtimet, ſciat: id collegi primũ ex uetere libro Veneto, & quatuor manu ſcriptis, quibus vſus ſum: in quibus erat omnibus,*

Exiſtimauit eſſe, ſic exiſtimet, ſciat, præſumat.

vt appareret, primum verbum Terentij eſſe, reliqua duo ex eodem fonte manaſſe. hoc tantum diſcriminis animaduerti, quòd in uetere Veneto, pro, exiſtimauit, perperam legitur, exiſtimat. ſed & in libro uiri clariſſimi, Petri Bembi, locus hic totus ita ſcriptus, vti eum nos emendauimus, legitur.

Pro in tu, dum eſt tempus, etiam atque etiam cogita Here.] *Continuatam eſſe hanc Parmenonis orationem non dubito: ideoque interiecta perſonarum nomina ſuſtuli. libet uerſus apponere, quibus hunc locum*

cum expreſſit Horatius,

Corrigis irato puero cum poma, recuſat.
Sume catelle. negat ſi non des, optat. amator
Excluſus qui diſtat? ait, vbi ſecum, eat, an non,
Quò rediturus erat non arceſſitus, & hæret
Inuiſis foribus: nec nunc, cum me uocet ultro,
Accedam? an potius mediter finire dolores?
Excluſit, reuocat. redeam? non, ſi obſecret. ecce
Seruus non paulo ſapientior. O hære, quæ res
Nec modum habet, neque conſilium, ratione modoq;
Tractari non vult in amore hæc ſunt mala: bellum,
Pax rurſum. hæc ſi quis, tempeſtatis prope ritu
Mobilia, & cæca fluitantia ſorte, laboret
Reddere certa; ſibi nihilo plus explicet, ac ſi
Inſanire paret certa ratione, modoq;,

Sed & Perſius:

Quidnam igitur faciã? ne nũc, cum accerſor, & ultro
Supplicet, accedam? &c.

-Vtinam eſſet mihi
Pars æqua amoris tecum.] *Simile eſt uotum illud Theocriti:* Εἴθ' ὁμαλοὶ πνεύσειαν ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἔρωτες Νῶιν.

-nuncubi meam.
Benignitatem ſenſiſti te caluier?] *In alijs, nuncubi meam Benignitatem ſenſiſti in te claudier? neque vero vllum unquam uidi librum, qui hoc quidem loco, à vulgatis diſcreparet: adeoque,* μηδ' ἐν ὀνείροις, *ut ille ait, ſuſpicatus fueram vlla eum correctione indigere: donec mihi Paulus Manutius, nunquam ſatis homo laudatus,*

affir-

affirmauit, in antiquiſſimo, eodemque omnium, qui extant, longe optimo Romano libro aperte legi,

-nuncubi meam

Benignitatem ſenſiſti te caluier? id autem aiebat, non quidem vidiſſe, ſed, quod perinde eſt, pro certo exploratoque accepiſſe à Gabriele Faerno, cuius hominis incredibilem eruditionem, ſummam iudicij acrimoniam, indefeſſam in euoluendis ueterum monumentis diligentiam, ſpectatam in rebus non temere affirmandis religionem ac fidem, & ipſe per mihi ſæpe deprædicauerat Manutius, & ego aliquot iam argumentis perſpexeram. hic adductus ſum, vt vulgo receptam ſcripturam reijcerem, illamque alteram reponerem: præſertim cum facile eſſet coijcere, homines imperitos, antiquæ vocis inſolentia offenſos, ſuppoſuiſſe aliam, quæ ad illius ſimilitudinem proximè accederet. Eſt autem caluor antiquum verbum, idem ualens, quod fruſtror, aut fruſtra habeo. Plautus,

Nam vbi domi ſum ſola, ſopor caluitur manus. legitur & hoc uerbum apud iuriſconſultos ſub titulo de verborum ſignificationibus, repetitum ex lege X I I. & à veteribus grammaticis explicatur.

Viden', oſſum, & cibus quid faciat alienus?] *Hic quoque ſecutus ſum auctoritatem Petri Bembi, quam nemini docto atque intelligenti aſpernari fas puto. in libris tamen, quos uidi, omnibus erat, uel otium, uel ocium. vocem oſſum, Fl. Chariſius interpretatur. de loci ſententia aſſentior ijs, quæ prodidit, homo eruditiſſimus, P. Victorius in libris variarum lectionum.*

Sed Parmenonem ante oſtium Thaidis triſtem,

 video.]

video.] *Verſum non conſtare, omnes, ut opinor, uident, ego verebar, ne Terentius ſcripſiſſet, Sed Parmenonem ante oſtium meretricis triſtem uideo: poſteaq; ad nomẽ, meretricis, appoſita eßet gloſſa, Thaidis: quę deinde irrepſiſſet in uerſum.*

Qui mihi nunc vno digitulo fores aperis fortunatus] *Hic quoque verſus non conſtat. conſtabit autem, ſi legas hoc modo:*

Qui mihi nunc uno digitulo forem aperis fortunatus,

Næ tu iſtam faxo calcibus ſæpe inſultabis fruſtra,

idq; ego uerum eſſe arbitror. eodemque modo corrigendum eſſe uerſum ex Heauton timorumeno, qui cum vulgo ita legatur,

Mane, mane. quid eſt, quod tam à nobis grauiter crepuere fores?

ita legendus uidetur:

Mane, mane. q̃d eſt, q̃d tã à nobis grauiter crepuit foris?

omnino tamen veteres libri cum vulgatis conſentiunt.

Cum in cellulam ad te patris penum omnem.] *Hanc lectionem & libro quinto Priſcianus agnoſcit, & conſentiens librorum ueterum confirmat auctoritas.*

P. iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero.

P. Nunquam defugiam auctoritatem. ſequere. C. diiuortant bene.] *Defugere auctoritatem, quid ſit, video etiam ab eruditis hominibus ignorari. ualet autẽ, cum ipſe rei alicuius faciundæ auctor fueris, eiuſq; euentum in te receperis, id inficiari poſtea, & fateri nolle, eam auctore te factam. liquidò conſtare hoc, propoſitis exemplis, poteſt. Plautus.*

Suſpende,

3 *Suſpende,uinci,verbera: auctor ſum, ſino.*
M.Si auctoritatem poſtea defugeris;
Vbi diſſolutus tu ſies,ego perdeam.

hoc enim ſignificat: ſi tu poſtea inficiari volueris, te harum mihi rerum auctorem fuiſſe. Cicero pro Sylla: Itaq; attende iam Torquate, quam ego non defugiam auctoritatem conſulatus mei. id eſt, quàm non recuſem, quominus ea, quæ me conſule, in opprimenda coniuratione geſta ſunt, ea me auctore omnia geſta eſſe dicantur. hæc illius orationis cum ſit uis, puto, hoc quoque loco, illud, Nũquam defugiam auctoritatẽ, nõ à parmenone, ſed à Chærea dici, perſonarumque nomina ita diſtingui oportere.

P. iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero.
Nunquam defugiam auctoritatem. P. Sequere di uortant bene.

ut interroganti ſeruo, ita reſpondeat Chærea: Ego uero iubeo, cogo, atque impero: neque unquam recuſabo, quominus tu, quicquid huius factum erit, auctore atque impulſore me factũ eſſe dicas. tum ſeruus: ſequere, inquit, di uortant bene. nam hæc quoque poſtrema uerba non tam Chæreæ cupido ac confidendi conueniunt, quàm ſeruo dubio animi, & inceptionis tam periculoſæ euentum extimeſcenti.

l Labore alieno magnam partam gloriam,
Verbis ſæpe in ſe tranſmouet, qui habet ſalem,

m Qui in te eſt.] *Antea, qui habet ſalẽ, Quod in te eſt. ſed fieri nullo modò poteſt, quin aut legendum ſit, ſalem qui, (quando & liberi ueteres habent, & Priſcianus legit) aut certe, ſale quod: neutro enim gene-*

 re ſale,

re ſale, recto caſu, apud veteres dicebatur: cuius rei præter ceteros auctor eſt Chariſius.

-Fac periculum in literis;
Fac in palæſtra, in muſicis: quæ liberum
Scire æquum eſt adoleſcentem, ſolertem dabo.] *hinc ſciri poteſt, quibus olim ſtudijs liberi adoleſcentes inſtituerentur. hęc autem ipſa ponit Ariſtoteles additque præterea pingendi artem. eius verba ſunt ex* VIII. πολιτικῶν. ἔςι δὲ τάτταρα σχεδὸν, ἃ παιδεύειν εἰώθασι. γράμματα, καὶ γυμναστικὴν, καὶ μουσικὴν, καὶ τέταρτον ἔνιοι γραφικήν.

Omnia prius experiri verbis, quàm armis, ſapientem decet.] *à libris impreſſis aberat uox, uerbis. qua tamen detracta, claudicat uerſus. in meo manuſcripto, & in duobus Antonianis erat, Omnia prius experiri conſilio, quàm armis, ſapientem decet. at illud verſus ratio nõ patiebatur. Verbis, eſt in uetere Veneto, & in manu ſcripto, cuius mihi copiam fecit honeſtiſſimus, & omni liberali doctrina politiſſimus adoleſcens, Bernardinus Lauredanus. Si cui tamen illud, conſilio, magis arridet, poterit ita legere, ut & in quibuſdam impreſſis,*

Conſilio omnia prius experiri, quàm armis, ſapientem decet.

Aufugiſtin'? Ch. hera, factum. Th. ſatin' id tibi placet?

Ch. Non, Th. credin' te impune habiturum?] *In alijs, credin' te impune abiturum? ego cur hoc maluerim, in cauſa eſt, quòd infra quoque Terentium ita locutum video, Siquidem iſtuc impune habueris.*

Quæ,cum amatore ſuo cum cœnant,liguriunt.] *Hic certe eſt creticus primo loco. ſed eum ut effugeret Goueanus, legit hoc modo,*

Cum amatore ſuo quæ cum cœnant,liguriunt.

neque animaduertit, ſe eodem recidere.verbum enim ligurio,ſecundam ſyllabam producit.Horatius:

Semeſos piſces,tepidumq́; liguricrat ius.

neque deſunt eruditi homines,qui r litera geminata ſcribendum cenſeant.

Quæ futura exempla] *notum eſt ex Platone; tria eſſe pœnarum genera,* κόλασιν, τιμωρίαν, παράδειγμα: *de quibus eſt etiam aliquid apud Gellium. ex iis intelligi poteſt; quid hoc, & ſimilibus locis exempli nomen valeat:itemq́;, quàm propriè inſcripta ſit illa altera fabula,* ἑαυτὸν τιμωρούμενος.

-nunc minatur porrò ſeſe, id quod mœchis ſolet.] *Quid autem id eſt,quod deprehenſis mœchis fieri ſolebat? dixi equidem alibi: ſed hic quoque non omittendũ videtur. inſperſo cinere calido,nates eis depilabant: immittebantq́; in ſedem raphanos.Ariſtophanes* νεφέλαις.

τί δ᾽ ἢν ῥαφανιδωθῇ γε πειθόμενός σοι, *&c.*

Lucianus de peregrino. ἐν Ἀρμενίᾳ μοιχεύων ἁλοὺς μάλα πολλὰς πληγὰς ἔλαβε, *&c.*

An in Aſtu venit?] *Eadem voce vſus eſt & M.Tullius in ſecundo de legibus. Veſtri Attici,prius quàm eos Theſeus demigrare ex agris,& in Aſtu, quod appellatur,omnes ſe conferre iuſſit, &c.*

Satis credo. nihil eſt Thaide hac frater tua dignius.] *Hunc verſum quidã ſine cauſa mutare voluerũt.*

quòd neſcirent, uocem, nihil, etiam producta poſteriore ſyllaba enunciari. Exemplum autẽ eſt, & apud Ouidiũ:

Morte nihil opus eſt, nihil Icariotide tela.

Si in platea hac te offendero poſt vnquam: quod dicas mihi.] *Ex gloſſemate aliquo in ordinem uerborũ Terentij defluxerant uoces duæ, nihil eſt: quas cum alijs de cauſis, tum quia uerſum manifeſtò corrumpebant, ſuſtuli. eſt aũt particula, quòd, ita poſita, ut in illo Plauti:*

Quòd ille gallinã, aut columbã ſe ſectari, aut ſimiam Dicat; perijſtis, niſi vſque ad mortẽ multatis malè. de quo, alijsq; ſimilibus cõmemoraui quodã loco in Catullũ.

Sed & Terentius ipſe ſupra ita locutus eſt:

Sanè, quòd tibi nũc videatur eſſe, hic nebulo magnus eſt.

& Cicero in Piſonem: Nam quòd uobis iſte, tantummodo improbus, crudelis, olim furunculus, nunc uerò etiam rapax, quòd ſordidus, quòd contumax, quòd ſuperbus, quòd fallax, quòd perfidioſus, quòd imprudens, quòd audax eſſe uideatur. nihil ſcitote eſſe luxurioſius, nihil libidinoſius, nihil poſterius, nihil nequius.

Hunc comedendum & deridendum vobis præbeo. Ch. placet.] *Quia facilè ſuſpicor, fore permultos, qui me à peruulgata huius loci lectione ceſſiſſe mirentur: iccirco hanc emendationem meam diligenter mihi conſtituendam, ac conſtabiliendam puto. ante me igitur ita in impreſſis penè omnibus legebatur:*

Hunc comedendum, & deridendum uobis propino. *atque ego mirabar equidem, qua ratione dictum eſſet, propinare aliquem comedendum: cum in ipſo propi-*

nandi

nandi verbo,bibendi ſit,non comedendi,ſignificatio.nam ſi ſolum illud alterum fuiſſet ; poterat fortaſſe ita dictum videri,propinare aliquem deridendum,ut apud Demoſthenem, προπίνειν τὴν ἑλλάδα. certè quidem,comedēdum propinare,ſatis,lepide dici non poſſe opinabar. viderat hoc neſcio quis , qui libros Sebaſtiani Gryphi , anno M D X L I I I I. impreſſos , correxerat : itaque in illis ſcriptum reperias :

Hunc comedendum , & bibendum vobis propino. at eum oportet ualde imperitum dimetiendorum uerſuum fuiſſe , profectò enim , ſi aliquid in hoc genere ualuiſſet, poterat digitis,ut ille ait,& aure deprehendere , multũ, ea mutatione facta , ad legitimã uerſus menſurã deſiderari. movebat ipſa me quoque metri ratio:propino enim breuē hēt primam ſyllabam,longam ſecundã.Martialis:

> Quod nulli calicem tuum propinas ,
> Humane facis Herme,non ſuperbe .

ergo ſi quis id uerbum retineat , erit iambus in trochaico verſu:quòd ita abſurdum eſt,ualde ut mirer,quid adducere potuerit inſigniter eruditum hominem Camerariũ, vt affirmaret,id interdum fieri poſſe , neque tamen quicquam hoc loco mouere auſus eſſem ſine ueterum librorũ teſtimonio.quatuor,cum hæc ſcriberem , ad manum habebã calamo exaratos libros . in ijs omnib⁹ ſcriptũ erat.

Hunc comedendum & deridendum uobis præbeo. itaque ſuſtinendam amplius ſententiam non putaui: ſed, omni dubitatione remota , reponendum id verbum , quod & orationis concinnitas , & metri ratio , & , totum , librorum ueterum conſentiens auctoritas com-

probaret,ac fieri fortaſſe poſſit, vt quiſpiam, ne hanc emendationem recipiat, Donati interpretatione moueatur; qui hoc verbum explicans, Facete, inquit, dixit, vt paraſitus, & quaſi de conuiuio loqueretur. ita enim legendum eſt. ſed eam ipſam ſi quis accuratè conſideret, uidebit, ad præbendi nihilo minus, quàm ad propinandi verbum poſſe accommodari prębere enim aptè admodum in epulis conuiuijsque dicitur. Cicero ad Q. Fratrem: Sponſalia Craſſipedi prębui. quin & cum qui præbet, pro epuli domino, dixiſſe Horatium, homines eruditiſſimi affirmant, qui ita legunt ia ud è primo ſermonum:

E quibus vnus auet quauis aſpergere cunctos,
Præter eum qui præbet, aqua.

non, vt vulgo legitur,

Præter eum, qui præbet aquam.

ANNOTATIONES in Heauton timorumenon.

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique.] *In alijs illud, denique cũ ſequentibus cõiungitur hoc modo:*

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre. denique
Nullum remittis tempus.

Ego fidẽ habeo Ciceroni, qui in primo de finibus citans hunc locum. facilè oſtendit: denique, finẽ periodi eſſe. & alioqui ſcio, alijs quoq; locis hac voce ita vſum Terẽtiũ.

At enim me, quantum hic operis fiat, pœnitet.] *impreſſi, ut opinor, omnes prӕter eos, quos, aliquot adhinc annos, ediderat Manutius;*

At

At enim, dices, ne quantum hic operis fiat pœnitet. miror autem, ne Goueanum quidem ipſum uidiſſe, detracto uerbo, dices, multis partibus uenuſtiorem orationem fieri: recepto autem, uerſum conſtare non poſſe.

-quid laboris eſt, nollé. ſed iſtuc quid mali eſt?] *Neque cõſtat uerſus, neq; ſentẽtia mihi quidem ſatis aperta eſt. cum aliud, hoc quidem tempore, nihil poſſem, qđ in ueteribus libris erat, cũ fide proponere ſatis habui.*

Aetate me putauit, & ſapientia,] *in alijs,*

Et ætate putauit me, & beneuolentia:

quæ lectio neque inconcinna eſt, & ueterum librórum teſtimonio adiuuatur: in quibus tamen perpetuò ſcribitur, beneuolentia. ego Petri Bembi auctoritatem, ac teſtimonium ſequi malui.

Quam iniqui ſunt patres.] *Miror, quid ſibi uoluerint, qui actus principium hoc loco fecerunt. cum enim Chremete ſolo ingreſſo domum, Clitipho in proſcenio remanſerit, nemo profectò non videt, eorum duntaxat, quibus comica ratio non penitus ignota eſt, non modo nouũ actum, ſed ne nouam, quidem (ſi ita loquendum eſt ſcenam hoc loco eſſe poſſe.*

Aſtutus, næ ille haud ſcit, quàm mihi nunc ſurdo narret fabulam.] *Contemptum hunc paternarum admonitionum mirificè expreſſit Theocritus; apud quẽ paſtor quidam, cum, æſtatem à ſe non metui, indicare vellet, ait tanti eam à ſe fieri, quanti à liberis patrum matrumq; verba fiunt.*

Nam Clinia hic, etſi is ſuarum rerum ſatagit, attamen.] *Neſcio quo modo factum eſt, ut hic verſus*

meam

meam diligentiam fugerit .ita enim emendamus fuerat, ut eſt in quibuſdam impreßis, et in oı̄bus calamo notatis:

Nam hic Clinia, etſi is quoque ſuarum rerum ſatagit,
attamen
Habet, &c.

-ũerum interea, dum ſermones cedimus.] *Genus hoc loquendi ductum eſſe à Græcis, admonet Priſcianus libro* X V I I I.*eos enim ita dicere ſolitos*, κοπτειν λόγους, *aut* κοπτειν ῥήματα.

Non oportuit relictas. portant quid rerum ?] *ita ſepe loquebantur veteres, cum magnā rei alicuius uim, aut copiam indicare uellent. Sic in Andria: Di boni, boni quid porto? & in hac ipſa fabula,*

Modo pitiſſando quid vini abſumſit mihi?

Plautus in Epidico.

Tū captiuorum quid ducunt ſecum? pueros, virgines,
Binos, ternos alius quiſque: fit concurſus per uias.

Cicero in Verrem: Quid lacrymarum putatis ipſum profudiſſe Neronem?

Nam diſciplina eſt eijſdem, munerarier

Ancillas primum, ad dominas, qui affectant uiam] *præceptum hoc ita complexus eſt Ouid. in arte.*

Sed prius ancillam captatæ noſſe puellę
Cura ſit. acceſſus molliet illa tuos.
Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpe rogando:
Quod cupis, ex facili, ſi uolet illa, feres.

Enimuero reticere nequeo . multimodis iniurius] *Hoc quoq;, multimodis ut legas, ipſa uerſus ratio cogit. quod neminem anteaanimaduertiſſe, mirum eſt.*

CLIT. Quid ago nunc? CLIN. tunc? quod boni] *In alijs omnibus, tu ne? quod boni eſt. mirumq́; quàm ſuo more, id eſt, quàm ineptè, quamque ridicule locum hunc interpretentur literatores. illius igitur nobis ſententia, quam ante nos nemo tradidit, aperienda eſt. dicturus erat Clinia continuata oratione: tu ne? quod boni datur modo, fruere, dum licet, nam neſcias, Eius ſit poteſtas poſthac, an nunquam, tibi. Sed cum, eo loqui exorſo, pergeret abire Syrus, interrupit illius orationem Clitipho, et Syrum inclamauit: deinde ad Cliniam conuerſus, dic modo uerum, inquit. at Syrus indignabundus, age, inquit, modo: hodie ſero, ac nequicquam voles. tum demum Clinia interruptam orationem perſecutus eſt.*

Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.] *venuſte, huic homini, dixit, cum ſeipſum deſignaret. ſic apud Plautum in Epidico.*

Quid uerba facimus? homini huic opuſt quadraginta minis.

Luciſcit hoc iam: ceſſo pultare oſtium] *In omnibus libris, præter Manutianis, locus hic inepte & ſcriptus, & interpunctus erat, hoc modo: Luceſcit: hoc iam ceſſo pultare oſtium &c.*
quæ ſit autem vis huius orationis, Luciſcit hoc iam, dixi quodam loco in commentario in Catullum.

Quàm ea nunc inſtructa pulchrè ad perniciem ſiet,] *loquendi ratio à Plauto, ut uidetur, accepta; cuius eſt uerſus ille, Bacchidibus:*

Omnium ad perniciem inſtructa domus opime, atque oppipare.

Conſilia adoleſcentes:& tibi perdere.] *Verſus cõſtare non uidetur.ſuſpicor legendum,adoleſcentes:& ita ſcripſiſſe veteres , cum uellent ſecundam huius nominis ſyllabam producere.*

Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis.] *ſuſpicor,fuiſſe in græco Menandri,* ὕπνον οὐχ ἑώρακα *ſiquidem* ὕπνον ὁρᾶν, *eodem ſenſu, pure admodum ac propriè dicitur. Ariſtophanes ueſpis :*

Ὕπνον δ' ὁρᾷ τῆς νυκτὸς οὐδὲ πασπάλην.

Ne nos inter nos congruere ſentiant :] *Claudeo pro , claudo , dictum à ueteribus legimus.ſed & uiueo: pro,uiuo;&,diceo,pro,dico,uſitata aliquando fuiſſe,conſtat ex Nonio,apud quem citatur illud ex Næuio:*

-tibi, dum uiuebo,fidelis ero.

vbi tamen vulgo male legitur , videbo.& item illud ex eodem:Primum quod dicebo,rectè:ſecundum quod dicebo,eo melius.ita neceſſe eſt,congrueo,hoc loco,non,congruo, dictum fuiſſe à Terentio , intelligamus.nam , niſi congruere legas,ſyllaba,quæ proximè vltimam eſt,producta,ut uerſus conſtet,non aſſequeris.

Diſſolui me, otioſus operam ut tibi darem .] *In alijs, Diſſolui me ocyus, operã ut darem tibi.ſed, quin ea vera ſcriptura ſit,quam nos ei,quæ vulgo recepta eſt,antepoſuimus,cur dubitetur, cauſa non eſt.primum I. Pierius,ſpectatæ eruditionis, accerrimiq; iudicij ſenex,affirmat, eam eſſe in optimo illo Romano libro.eſt & in altero eorum , qui olim Dominici Grimani Cardinalis fuere; nunc in hac vrbe,in cœnobio ſodaliũ Antonianorũ aſſeruãtur.ſed et Bernardini Lauredani antiquus eã cõfirmat*

liber :

liber: & Terentius ipſe alibi eodem modo locutus eſt.
Nos otioſi operam dabamus Phædriæ:
Hoc autem loco potiſſimum libet puſillum quiddam, neque tamen contemnendum, cum ſtudioſis communicare. id eſt ſuper ratione ſcribendæ vocis, otium; quam uideo ab alijs per t, ab alijs per c literam ſcribi. ac iam pridem Pierius, quo nemo unquam ſubtilius, nemo accuratius iſtius generis minima maxima perſcrutatus eſt, in optimis illis, bonæq; frugis pleniſſimis annotationibus in Virgilium ſuis, quid hac de re ſentiret, aperuit. nam cum in Romano libro uerſum illum ita ſcriptum eſſe dicat.
Parthenope ſtudijs florentem ignobilis oci,
alijs tamen locis omnibus eo ipſo in libro otium affirmat legi. profert etiã inſcriptiones antiquas, libroſq; ueteres aliquot, in quibus ea vox per t literam legatur. ego tantum Pierio tribuo, ut cum antea otium & negotiũ ſcribere cõſueuiſſem, idq; uerius putarem; poſtea, ſola ipſius auctoritate motus, à mea conſuetudine diſceſſerim. neq; tamen, quid ſentiam, diſſimulandum puto. marmora, nu miſmata ue antiqua, quæ hanc, aut illam ſcripturam con firmarent, mihi quidem inſpicere adhuc non contigit. libros ueteres non nullos uidi, in quibus otium: multis partibus plures, in quibus ocium ſcriberetur. adeoq; nunc ipſum, de quatuor manu ſcriptis Terẽtij libris, quos habeo, in duobus otium, & in alijs duobus ocium perpetuo ſcribitur. habeo & Salluſtium ſatis antiquum, in quo nunquam aliter, quàm ocium, & negocium legas. Ciceronis autem quotquot uidi ueteres libros, in eis eodem modò ſcriptũ animaduerti. Paulus quidem Magnolus, magna
homo

homo doctrina,diligentia etiam admirabili,cum Ciceronis libros de officijs accuratiſſime cum antiquis exemplaribus cõtuliſſet,teſtatum reliquit, ſe in antiquis omnibus ocium & negocium per c literarum reperiſſe. mouet me quoque uehementer Donati auctoritas, qui in locum illum ex Eunucho,

Suſpectiones,inimicitiæ,induciæ:

Induciæ, inquit,ſunt pax in paucos dies: uel quòd in dies dentur,uel quòd in dies ocium præbeant quæ ſi poſterior notatio uera eſt,dubitationem res amplius nullam habet. quinetiam ſi uera non ſit, credibile tamen eſt, Donatum aliquam probabilitatem ſecutum: quæ nulla fuiſſet, ſi ipſius temporibus,inducias per c,otium autem per t, ſcribere eruditi conſueſſent. piget ſuper re tam tenui plura uerba facere: neque ſanè magnopere laboro, utra opinio recipiatur.non enim in eo poſitas eſſe,ut ille dicebat,Grȩciæ fortunas, ſatis intelligo.cum tamen eruditiſſimi olim homines de ſingulis literis ſingulos libros ſcripſiſſe memorentur: non eſt cur ego, qui præclare mecum agi duco, ſi per illorum ueſtigia repere licet, has diſputationes mihi parum decoras putem.

S.Garris.C.hæc facta ab illo oportebãt Syre.] *antique dictum, ut in Andria, - quæ aſſolẽt,quæq; oportẽt.*

Nec cum malefacere crederem mi impunius Licere.] *In alijs, malefacerem.nemo autem non uidet,una à nobis detracta literula, quàm commodum, quamque apertum ſenſum effecerit,qui obſcurus antea,& perturbatus fuerat.*

Quid iſtuc quæſo?qui iſtic mos eſt Clitipho? ita

ne

ne fieri] *Qui hunc uerſum temere immutarunt, neſciebant uidelicet, fieri, prima producta, ſæpe apud ueteres poſitum eſſe. id ergo exemplis confirmandum eſt. Terentius.*

Credebam. minime. ſcite poterat fieri.
Iniurium eſt: nam ſi eſſet, unde fieret.

quem in locum etiam à Donato hoc ipſum notatur.

Argento opus eſſe, & id quo pacto fieret.

plura ponerem, niſi hæc ſatis eſſe ad rem docendam arbitrarer. apud Plautum autem quàm multa eiuſmodi exẽpla ſint, ſciunt, qui poetam illum accurate legerunt.

Atque eius amicam ſubagitare. uel here in uino quàm immodeſtus] *Ne quis hoc me loco quicquã mutaſſe parum conſiderate putet: teſtificor in quatuor libris calamo exaratis ita ſcriptum reperiſſe me, ut excudendum curaui. quomodo autem antea legebatur, in conuiuio, ita qui leget, magnum faciet, ſi uerſus rationem explicare poterit. quo nos legimus, quadratus eſt hypercatalecticus. in uino autem ita dictum eſt, ut apud Catullũ*

Marrucine Aſini, manu ſiniſtra
Non belle uteris in ioco atque uino.
-imo ſi ſcias.

Hoc vide, quod inceptet facinus.] *In alijs, Vah uide. ſed ita, ut ego emendaui, legitur in libro Lauredani, in duobus Antonianis, & in uetere Veneto. hoc autem genere loquendi uſus eſt & ſupra, in hac ipſa comœdia:*

Hoc uide: in mea uita tu tibi laudẽ is quæſitũ ſcelus.

Mane, mane. quid eſt, quòd tam a nobis grauiter crepuere fores?] *De hoc loco quid ſuſpicer,*

iam ante dixi: legendum uidelicet, crepuit foris; alio qui enim uerſus iuſto longius excurrit. ueteres tamen libri ita habent, ut ipſi edidimus.

Niſi me animus fallit, hic profecto eſt annulus, quem ego ſuſpicor.] *Cum Chremes & Syrus in proſcenio remanſerint; non ſanè uideo, quomodo hic, principium actus eſſe poſſit.*

Suſtuliſti. Sy. ſi ſic factum eſt domina, ergo heru' damno auctus eſt.] *In alijs omnibus hoc modo:*

Suſtuliſti. So. ſic eſt factum. Sy. domina, ergo herus damno actus eſt.

quæ quidē mihi ſcriptura ſeipſam refellere uidetur. nā ſi dicenti uiro, Suſtuliſti, reſpōdeat Soſtrata, ſic eſſe factū; primum inutili ſe mendacio obligabit; neque enim filiam ſuſtulerat ipſa, ſed exponendam dederat. deinde quomodo illa conuenient, quæ ab eadem poſtea dicuntur?

Minime. ſed erat hic anus Corinthia haud impura ei dedi

Exponendam. ſed nolo in re certa argumentis abuti. etenim intelligentes admonere ſatis eſt: de ceteris non laboro. illud modò teneatur, quomodo nos edidimus, ita in omnibus ad unum, quos quidem ipſi vidimus, calamo notatis libris legi.

Niſi fallit me animus, haud multum à me aberit infortunium.] *Hæc, cum in alijs ſepararentur, in meo manuſcripto continuantur cum ſuperioribus: neque cauſa eſt, cur ſeparari debeant.*

Nihil eſt triumpho, ſi licet me latere tecto abſcedere.] *Hoc loco, vtrum, neque ſatis ſcio, neque, ſi ſciā,*

dicere

dicere auſim; alterutrum quidem ſine dubio neceſſe eſt; ut aut ſolus ex ijs, qui uerſum hunc hactenus interpretati ſunt, recte ſentiam, aut ſolus errem. nam ceteri omnes, latere, ut uerbum accipiunt: ego nomen eſſe ſtatuo. ac illi quidem quam ſententiam efficiant, non eſt obſcurum. ego uero ita intelligo: ut hanc ſuam Syrus emungendi pecunia Chremetis inceptionem cuidam gladiatorio certamini comparet, in quo ſe cum illo depugnare oporteat. ſicut autem primum illud eſt gladiatori, ut antagoniſtam feriat: quod ſi non poſſit, proximum eſt, ut ſaltem bene tegat latus ſuum, nullaque plaga accepta, abſcedat è pugna: ita Syrus primum ſibi illud fuiſſe dicit, ut ſenem argento circunduceret, ſed cum rem in eum locum deductã videat, magnum ut periculum ſit, ne omnia fiãt palam; nihil eſſe ait, quòd iam ſenem quaſi ferire pecunia illa cogitet: triumphare ſe, ac putare ſecum præclare actum iri, ſi ex hac pugna, latere tecto, poſſit abſcedere: id eſt; ſi ita poſſit euadere, nihil ut ex eo, quod iam factum eſt, nanciſcatur mali.

Tu fortaſſe, quid me fiat, parui curas] *In alijs, par uipendis. ego omnium ueterum librorum conſenſum ſecutus ſum.*

-ius ſummum ſæpe ſumma malitia eſt.] *In meo manu ſcripto, ſumma iniuria eſt.*

Sed pater egreditur. caue, quicquã admiratu' ſis,
Qua cauſa id fiat, obſecundato in loco;
Quod imperabit, facito; loquitor paucula.] *Antea præpoſtero ordine legebãtur hi verſus, in hũc modũ:*
Qua cauſa id fiat, obſecundato in loco.

Sed pater egreditur. caue, quicquam admiratu' ſis:
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

nullus autem ſenſus illo modo extorqueri poterat: qui nunc & optimus eſt, & uel pueris perſpicuus. ita nemini olim, cum in academia Pariſienſi libros de diuinatione publice interpretarer, emendatum à me eſſe locum quendam ex primo eorum librorum, qui, ut eſt in impreſſis libris, nullo modo intelligi poteſt. verſus ſunt Accij, quos ibi Cicero citat:

Cum iam quieti corpus nocturno impetu
Dedi, ſopore placans artus languidos:
Viſum eſt in ſomnis, paſtorem ad me appellere,
Duos conſanguineos arietes inde eligi,
Pecus lanigerum eximia pulchritudine,
Præclarioremq́; alterum immolare me.

ſunt autem legendi hoc ordine:

Viſum eſt in ſomnis, paſtorem ad me appellere
Pecus lanigerum eximia pulchritudine:
Duos conſanguineos arietes inde eligi,
Præclarioremq́; alterum immolare me.

Mihi nunc, relictis rebus, inueniendus eſt] *In alijs, relictis omnibus; non male. Sed, in omnibus manu ſcriptis quòd repereram, id repræſentandum curaui. eſt autem ita locutus & in Andria:*

Herus me, relictis rebus, iuſſit Pamphilum &c.

Nam te ſcientem faciam, quicquid egero.] *Ita eſt in meo manu ſcripto, & in uetere Veneto. eſt autem dictum, te ſcientem faciam, pro, te conſulam, te certiorem faciam.*

In illũ nil poteſt:nam exuperat eius ſtultitia omnia hæc.] *Nihil muto. volo tamen indicare, quid in veterib. libris repererim. in meo manuſcripto aperte legitur:*

-nam exuperat eius aſtutia omnia hæc.

in libro Lauredani legitur quidem, ſtultitia; ſed aut eadem, aut certè alia non minus antiqua manu emendatũ, aſtutia. in vno etiam Antonianorum eadem varietas ad marginem libri annotatur. uidebunt alij, ecquid ironia illa venuſtatis habeat.

Sponſæ ueſtem, aurum, atque ancillas opus eſſe: argentum ut dares.] *Ita emendaui è meo manuſcripto: cum ab alijs abeſſet particula, atque; verſusque idcirco cla udicaret.*

Quenquam ne animo tam comi eſſe, aut leni putas.] *Ita planè eſt in vetere Veneto. à manu ſcriptis abeſt particula, ne. ne quid tamen diſſimulem, & in vetere Veneto, & in manu ſcriptis ita legitur: communi: quod vtrum valeat, comi, an, ut in alijs, communi, ſatis liquidò affirmare non poſſum.*

Quot incommoda tibi in hac re capies, niſi caues?] *Ita emendaui ex omnibus antiquis libris: cum antea contra rationem uerſus legeretur:*

Quot incommoditates in hac re accipies, niſi caues?

Qui hoc, quod volo,] *In alijs, quod rogo. ſed, uolo, eſt in omnibus veteribus, ualet autem, cupio; vt non voluntatem modo, ſed deſiderium etiam declaret. ſic in Andria: -ſin eueniat, quod volo,*

In Pamphilo ut nil ſit moræ, reſtat Chremes:

Quàm pudet: neque, quod principium incipiam

 ad pla-

ad placandum, ſcio.] *In impreſſis omnibus, quod principium inueniam; ſed in omnibus antiquis, quod principium incipiam. idq; lepidius uidetur.*

Quam uolo. S. nunc laudo te gnate. Cl. Archonidis filiam.] *In alijs, nunc laudo Gnate. Goueanus ſenſerat, abeſſe aliquid à verſu, itaque addiderat ad finem, uolo. hoc modo: Archonidis filiam volo. ſed repugnant ueteres libri. hoc, quod ego poſui ſcriptum eſt in libro Lauredani, & in vetere Veneto. Archonidis autem legendum eſt, producta ſyllaba, ni: ut tale ſit, quale illud apud Sidonium*

Orcoeſtram quatit alter Euripidis.

ANNOTATIONES IN ADELPHOS.

Adelphi terentii] *In omnibus antiquis libris non* adelphi, *ſed* adelphoe *legitur. idq; ego, ne quid diſſimulem, verius puto.*

acta lvdis fvnebribvs l. aimilii pavlli.] *Ita eſt ſummo conſenſu in antiquis libris: ut ualde mirer, qua ſtultitia quidam alij ex* fvnebribvs *fecerint,* fvneralibvs, *& L. Paulli nomen ſuſtulerint.*

Q. fabio maximo, p. cornelio africano] *Horum vterq; L. Aimilij filius fuit: ſed ille à Q. Fabio Maximo, hic ab Africani ſuperioris filio adoptatus.*

Aedilibvs cvrvlibvs.] *Hoc perſpicuè falſum*

falſum eſt: quod ante me an quiſquam animaduertit, neſcio; nemo quidem certè tradidit. falſum aũt eſſe, ita doceo. primum, ꝙ nuſquam reperietur, ludos funebres pertinuiſſe ad ædilium curã: præterquã apud grammaticum illum, quiſquis eſt, cuius ante Terentiũ sub Donati nomine, quiſquiliæ quædam haud magni precij legũtur. is aũt eadẽ videlicet eruditione, eodẽq; iudicio illud tradere potuit, quo, quatuor eſſe ludorũ ſpecies, & Megalenſes fuiſſe magnis dijs conſecratos; & Apollinares pertinuiſſe ad curã ædiliũ: quæ quàm uera ſint, ſuo loco diximus. deinde ſi hi duo fratres ſimul ædilitatem illã maiorẽ geſſiſſent, aliqua profectò tam inuſitatæ rei ab hiſtoricis facta mẽtio eſſet, præcipuè à Paterculo, qui huius generis aliquot exempla ſubtiliter, & accuratè annotauit. Sed quid argumẽtis opus eſt? vnicum ſatis eſt ad præcidendã omnẽ dubitandi occaſionem. P. Cornelius Aimilianus, quo de hic manifeſtò agitur, nunquã ædilis fuit: imo verò annum agẽs XXXVI. *cum ædilitatẽ peteret, conſul creatus eſt auctoris, quem modo nominaui, Paterculus. corruptum eſſe locum, oſtendi; ideoq; aſteriſci notam appoſui. nunc quo modo ei medicina facienda ſit, ſi potero, oſtendam. in uno Antonianorum reperio:* Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO AEDILIBVS CVRVLIBVS QVOS FECERE.] *Inde ſuſpicor, expũgendas eſſe uoces illas,* AEDILIBVS CVRVLIBVS, *legendumq; hoc modo:* ACTA LVDIS FVNEBRIBVS L. AIMILII PAVLLI, QVOS FECERE Q. FABIVS MAXIMVS, P. CORNELIVS AFRICANVS.]

N V S.] *Ita confirmat hanc opinionem Donatus, vt vix vlla dubitatio relinquatur. is enim in* προλεγομένους *in Hecyram, de Hecyra ipſa loquens: Poſtremò, inquit, data eſt ludis funebribus L. Aimilij Paulli, quos fecerunt Q. Fabius Maximus, & P. Cornelius Africanus quanquam autem non id mihi conſilium eſt, hoc quidē tēpore, ut ea in quibus grammatici errauerint, perſequar; tamen iniecta à me Donati mentio facit, ut quiddam, quod ille in ijs, quæ præfatus eſt in hanc fabulam, dixit, prætermittere ſilentio non queam. eius igitur uerba ſunt. Hanc dicunt ex Terentianis ſecundo loco actam, etiam tum rudi nomine poetæ: itaq; ſic pronunciatā, Adelphæ Terentij, non, Terentij Adelphæ: ꝙ adhuc magis de fabulæ nomine poeta, q̃ de poetæ nomine fabula commendaretur. Hæc Donatus: quæ ſi vera ſunt; omnes propemodum, quas hodie habemus, Terentij fabularum inſcriptiones falſas eſſe oportet. Siquidem heauton timorumenos acta inſcribitur Ti. Sempronio, M. Iuuentio cos. Eunuchus, M. Valerio Meſſalla, C. Fannio Strabone cos. eodemq; anno, ſed non iiſdem ludis, Phormio: Adelphæ vero L. Anicio Gallo, M. Cornelio Cethego cos ut, ſi ordinem temporum ſeruare libeat, non ſecunda, ſed quinta potius collocanda ſit. aut igitur errat Donatus, aut ſunt, vt ſupra dixi, omnes illæ inſcriptiones repudiandæ.*

Ego illam facilè uerò omitto.] *Ita emendaui è manu ſcriptis libris; cum antea legeretur, Ego illam hercle verò omitto, verſus autem quomodo conſtet, non video, niſi legas, - qui te fratrem habeam quidem.*

. Hera, lacrumas mitte, ac potius. quod ad hanc

rem

rem opu' porrò eſt, proſpice.] *Ita eſt in veteribus libris; non, ut in alijs, conſule.*

Quapropter quoquo pacto tacito eſt opus.] *In alijs, celato eſt opus: ſed uerſus non conſtabat. hoc quoq; ex ueteribus libris emendatum eſt.*

-ſinerem illum? aut non ſex totis menſibus, Prius olfeciſſem, quàm ille quicquam cęperet?] *Ita perſpicue legitur in meo manu ſcripto, & alioqui ſcripturam hanc agnoſcit, & approbat Priſcianus.*

-tuum ne filium?

(Abigam hunc rus) iam dudum aliquid ruri agere arbitror.] *Alij illud, Abigam hunc rus, faciebant dici à Demea. inepte. id enim ſecum de Demea ipſo muſſitat ſeruus. porrò præterquam quòd in meo manu ſcripto ita planè legitur, idem etiam ex Donati interpretatione non obſcurè colligi poteſt.*

ACTVS QVARTI, SCENA III. *Ego hanc actus quinti ſcenam primam eſſe duco. abijt enim Demea quæſitum fratrem, Syrus ſorbillatum cyathos: itaque ſcena uacua remanſit. infra autem, vbi dicitur eſſe principium actus quinti, id verum eſſe non poteſt, cum Aeſchinus in ſcena maneat.*

Perij, horreſco ſemper, vbi pultare haſce occipio fores miſer.] *Vltima dictio huius uerſus, quæ in alijs de erat, in omnibus ueteribus legitur. qui autem tollunt, fores, & contra ueteres libros faciunt, & corrumpunt verſum, qui quadratus iambicus eſſe debet.*

Non clamas? non inſanis? M. non. malim quidem.] *Alij illud, malim quidem, faciebant dici à Demea,*

Demea, aut nullo ſenſu, aut inepto. Dicitur à Mitione: & habet hunc ſenſum: Malim quidem, ſi fieri poſſit, aliter eſſe: ſed quando quod factum eſt, infectum fieri non poteſt, æquo animo fero. tale aliquid cum dicere pararet, impeditur à Demea.

Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamẽ, aut quærar?] *Alij omittebant illud, quid agam? quod tamen & eſt in antiquis libris, & agnoſcitur à Donato, & ad uerſum neceſſarium eſt.*

ANNOTATIONES IN PHORMIONEM.

Minu' multo audaciter, quàm lędit, lederet.] *Primum ab imperitis factum erat, ex audaciter, audacter: deinde interiecta, particula, nunc, ad fulciendũ uerſum. ego, quod in meo manu ſcripto libro perſpicue ſcriptum erat, id repoſui. aduerbiũ autem, audaciter, etiam à Cicerone uſurpatum fuiſſe, alibi docui ex Priſciano.*

Et ſi tibi res ſit cum eo lenone.] *Ita quidem apertè legit Donatus: ſed in omnibus tamen libris ueteribus, Quòd ſi tibi res ſit: quæ lectio nihilo, ut ego quidem arbitror, deterior eſt.*

Ita ne tãdẽ vxorẽ duxit Antipho iniuſſu meo?] *Alij omnes hic faciebant principiũ actus ſecundi. quàm ineptè, nemo non uidet neque enim ſcena remanet uacua. neque dubitandum, quin ibi ſit principium ſecundi actus, ubi à nobis conſtitutum eſt.*

Nã, ni ita eũ exiſtimaſſem, nunquã tam graueis.
Ob hanc inimicitias caperẽ in voſtrã familiam,

Quàm

Quàm is aſpernatur nunc tã in liberaliter.] *In horum uerſuũ ſecundo, particula, ob, ut uidetur, eſt extra verſum. in eodem autem, noſtrã, pro, uoſtram, alij ſcripſerãt, putãtes, id quod ſequitur, Quam is aſpernatur, ad familiam referri. falſo: ad ipſam enim puellam refertur. neque uero ſe Phormio cognatum puellę eſſe fingebat. voſtram familiam, apertè legitur in antiquis.*

-nam tua

Præterierat iam ducendi ætas] *Ita emendaui ex veteribus libris; cum in alijs eſſet, ad ducendum.*

Fieri miſerũ, qui me dudũ, vt dixti, adiurit comiter?] *Qui legebant, adiuuerit, non animaduertebant, verſum ὑπορχοῖλιον fieri. ut autẽ hic adiurit, pro adiuuerit, dictum eſt, ſic apud Ennium, adiuro, pro, adiuuero*

O Tite, ſi quid ego adiuro, curam ue leuaſſo.

Vbi vulgo perperam legitur, adiuto.

Nam hanc conditionem ſi cui tulero extraneo.] *Ita eſt in antiquis omnibus. at alij fecerant, extrario, quam uocem ego quidem latinam non puto.*

Huic mãdes, qui te ad ſcopulũ è tranquillo inferat.] *Nihil addidi, nihil detraxi, nihil immutaui: ſed, quod in meo uetere libro erat, quia ſine ulla dubitatione verum putabam, quàm potui, fideliſſime expreſſi.*

Interea amici, quod polliciti ſunt, dabunt.] *Hunc quoque locum è meo illo libro emendaui: cum in alios omnes, è gloſſemate aliquo, irrepſiſſet uox, argẽtum: quæ ita deformabat uerſum, ut ualde mirer, ne Goueanum quidem eam ſuſtuliſſe.*

-curialis vernula eſt, qui me vocat.] *Hic mihi auxi*

lio

lio fuit uetus Venetus: nam in ceteris omnibus hæ omnes uoces deſiderabantur.

Sed hinc concedam in angiportum hunc proxi mũ.] *Ita legendum eſſe, admonet Priſcianus, & ita legitur in meo manu ſcripto, & in uno Antonianorum.*

Heus, quanta hæc mea paupertas eſt, tamen] *Ita legendus eſt hic locus ex libro Petri Bembi, & ex libro Bernardini Lauredani.*

In ius? enimuero ſi porrò eſſe odioſi pergitis,] *Quid de illo, in ius, faciam, neſcio, nã & uerſũ pede uno quàm par eſt, longiorem facit: & tamen neque repetitio illa inuenuſta eſt, & legitur in omnibus antiquis libris*

Vel oculum exculpe. eſt, ubi uos vlciſcar probe] *Ita emendat Bembus, in omnibus tamen antiquis reperio, ut in impreſſis, - eſt, ubi uos ulciſcar, locus.*

Qui nominat me?] *Ita eſt in libro Lauredani, & in duobus Antonianis, melius, & magis ad antiquorum conſuetudinem, quàm ut in alijs, Quis.*

- quid nunc obticuiſti?] *In meo, & in uno Antonianorum, pro, obticuiſti, legitur, obſtupuiſti.*

Exequias Cremeti, quibus eſt commodum ire, hem tempus eſt.] *Ita erat in duobus Antonianis, in alijs, iam tempus eſt: ſed hoc uerſus ratio repudiat.*

Singillatim, qualis in iſtũ fuerim?] *Ita correxi è meo libro, & ex illo Lauredani nã in alijs erat, qualis in hunc fuerim: neque ita lepide, & contra rationem metri. Sigillatim, autẽ pro, ſingillatim, qui dicunt, errant.*

ANNO-

Ita me di bene ament, haud propterea te rogo, ut] *Ita reperio in omnibus antiquis libris: Donatus tamen legit, amabunt: quod ſi recipias, aut delenda erit uox, te, aut non conſtabit uerſus.*

Aedepol næ nos æque ſumus omnes inuiſæ uiris.] *Duas uoces, inique, & omnino, quæ in alijs erant, eo ſuſtuli, quod neque erant in vllo vetere libro, & corrumpebant uerſum. huic autem querelæ, qua utitur Soſtrata, affinis eſt illa Creuſæ apud Euripidem Ione:*

Τὰ γὰρ γυναικῶν δυσχερῆ πρὸς ἄρσενας, &c.

Quid ais? an uenit Pamphilus? uenit. dijs gratiam habeo.] *Ita emendaui ex uno Antonianorum. nã, quomodo erat in cæteris, dijs habeo gratias, uerſus efficiebatur acatalecticus, quem catalecticum eſſe, ut cæteros, multo ueriſimilius eſt.*

Omnibu' nobis ut res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus.] *Eandem nimirum habent ſententiam verſus illi, quos pronunciat Vlyſſes* Ὀδυσσ. σ. *etſi eos, qui philoſophantur, aliò trahunt.*

Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
οἷον ἐπ' ἦμαρ ἄγησι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

Quod faciundum fortaſſe ſit poſtidea, hoc nunc ſi feceris.] *Ita eſt in quibuſdam ueterum. alij, ignoratione antiquæ uocis, fecere, poſt, idem.*

Iam ætate ea ſum, vt non ſiet peccato mihi ignoſci æquum.] *Mihi peccato, id eſt, mihi, ſi quid peccauerim. nam ut iuratus eſt, qui iurauit, ita peccatus,*

hoc

hoc quidem loco, qui peccauit, id eſt, ὁ ἡμαρτηκώς. ſimiliter locutus eſt Quintilianus libro VI. Qui uero iudicem rapere, & in quem uellet habitum animi poſſet perducere, quo dicto, flendum, & iraſcendum eſſet, rarius fuit. ibi enim, quo dicto, valet, τοῦ λέξαντος.

-quidem plus hodie boni

Feci imprudens, quàm ſciens, ante hunc diem unquam.] *Sententia Plautina ex Captiuis.*

-ſæpe iam in multis locis

Plus inſciens quis fecit, quàm ſciens, boni.

M. ANTONII MVRETI DE METRIS Terentianis.

TERENTII *verſus duorum generum ſunt; iambici, & trochaici. neque autem iambus in trochaicum, neque trochæus in iambicum admittitur. Iambicus initio fiebat è ſolis iambis, ut,*

Quid hoc noui eſt? quid ira nunciat deum?

& apud Terentium; ſi modo ita legendum eſt,

Amantium iræ, amoris integratio eſt.

Terentianus ait, eos in tragœdijs, propter nimiam ipſorum leuitatem culpari. ego tamen Græcos poetas ſæpe ad modum vſos reperio.

Poſtea admiſſus ex alternis ſpondeus, & omnes pedes, qui illi temporibus ſunt æquales: in quibus eſt & proceleumaticus, tribrachys etiam, quòd iambo temporibus

par

par eſt, recipitur. creticus, quamuis uno tempore lõgior, tamen ipſe quoque receptus eſt. Iambici integri, id eſt, ἀκαταληκτικος. ſemper ultimus pes eſt iambus. nam clau di uerſus, id eſt σκάζοντες, an in Plauto ſint, alio loco ui derimus: in Terentio quidem non ſunt. ne in Græcis quidem aut comicis aut tragicis uſquam.

Vltimus igitur ſemper iambus eſt. ceteris locis magna libertas. non tantum enim iambus, & tribrachys, uerum & ſpondeus, & omnes ſpondeo temporibus pares quolibet alio loco, à latinis quidem comicis, tragicisq́; veteribus. ſine vllo diſcrimine ponuntur. creticum & proceleumaticum raro quidem, ſed non nunquam tamen inuenias. iambicorum autem hæc fere diſcrimina ſunt. dimeter catalecticus:

Date. mox ego huc reuertar.

dimeter acatalecticus:

Verebar, quorſum euaderet.

trimeter acatalecticus:

Poeta cum primum animum ad ſcribendum appulit.

tetrameter, ſiue quadratus catalecticus:

Sati' pol proterue me Syri promiſſa huc induxerunt.

tetrameter, ſiue quadratus catalecticus:

Nihil eſt. triũpho, ſi licet me latere tecto abſcedere.

tetrameter, ſiue quadratus hypercatalecticus.

Atque eius amicam ſubagitare. vel here in uino quàm immodeſtus. qui pentametros iambicos faciunt; nugantur.

Trochaicorum apud Terentium hæc fere ratio. trocheus quolibet loco ponitur: ut in iambico iambus. præter iambum,

bum, proceleumaticum, creticum admittuntur ijdem omnes pedes, qui in iambicum. trochaicis autem utitur fere octonarijs, ſiue quadratis catalecticis:

Quidquid ego huius feci, tibi proſpexi, & ſtultitiæ tuæ.

Vbi te uidi animo eſſe omiſſo, & ſuauia in præſentia.

Quæ eßent, prima habere, neque proſpicere in longitudinem,

Cepi rationem, ut neque egeres. neque ut hæc poſſes perdere.

interdum autem apud hunc poetam ultima præcedentis verſus ſyllaba principium eſt inſequentis. atque ita de Terentij uerſibus breuiter à nobis diſputatum ſit.

F I N I S.

Vbicunq; immo inuenias duplici m. vnico ſcribendum ſcias.